

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
FOLKLOR İNSTİTUTU

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

XV kitab

(DƏRƏLƏYƏZ FOLKLORU)

BAKI – “SƏDA” – 2006

AMEA Folklor İnstitutu
Elmi Şurasının qərarı ilə çap olunur

Namazov.

ISBN-586874-032-7

©“Səda“ nəşriyyatı, 2006

TOPLAYICILAR: f.e.d. Hüseyin İSMAYILOV,
f.e.n. Samilə XURDAMIYEVA

TƏRTİB EDƏNLƏR: f.e.d. Hüseyin İSMAYILOV,
Tahir ORUCOV.

ÖN SÖZÜN MÜƏLLİFLƏRİ: f.e.d. Hüseyin İSMAYILOV,
Tahir ORUCOV.

REDAKTORU: f.e.d. Hüseyin İSMAYILOV

RƏYÇİLƏR: f.e.n. Səxan XAVƏRİ,
f.e.n. Ağaverdi XƏLİL

NƏŞRİNƏ MƏSUL: f.e.n. Əziz ƏLƏKBƏRLİ

TOPLAYIB TƏRTİB EDƏNLƏR:

Həsən MİRZƏYEV
filologiya elmləri doktoru, professor.
Hüseyin İSMAYILOV,
filologiya elmləri doktoru, professor.
Əziz ƏLƏKBƏRLİ
filologiya elmləri namizədi.

RƏYÇİLƏR:

İsrafil ABBASLI
filologiya elmləri doktoru, professor;
Oruc ƏLİYEV
filologiya elmləri namizədi.

Azərbaycan folkloru antologiyası, XIV kitab (Dərbənd folkloru),
Bakı, “Səda“ nəşriyyatı, 2006.

Azərbaycan folkloru antologiyası, 15-ci cild,
Dərbənd folkloru, Bakı, “Səda”, 2006, 600 səh.

ISBN 5-8066-1712-2

Azərbaycan MEA Folklor İnstitutunun “Azərbaycan folkloru antologiyası” silsiləsindən nəşr etdiyi bu cildə Azərbaycanın ən qədim yaşayış məskənlərindən olan Dərbənd mahalından toplanılmış maraqlı folklor örnəkləri daxil edilmişdir.

15. ???, XV. Dərbənd folkloru antologiyası, toplayıcılar və tərtib edənlər: ??, professor Həsən Mirzəyev, ??, Əziz Ələkbərli, ??, professor, AMEA-nın müxbir üzvü Azad Nəbiyev, ?? doktoru, professor Qara

AMEA Folklor İnstitutunun çapa hazırlayıb nəşr etdirdiyi “Azərbaycan folkloru antologiyası” çoxcildliyinin Qərbi Azərbaycanın Dərbənd mahalını əhatə edən bu cildində folklorumuzun indiyə qədər toplanıb nəşr edilməmiş bir çox orijinal nümunələri öz əksini tapmışdır.

Həmin folklor materialları bir sıra regional özünəməxsus-

luqlara malik olmaqla yanaşı, bu qədim Azərbaycan mahalının tarixən türk-oğuz yurdu olduğunu bir daha təsdiq edir.

© Folklor İnstitutu, 2006.

ÇOXCİLDLİ "AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI" NIN (AFA) NƏŞR OLUNMUŞ KİTABLARI

1. **AFA, I.** Naxçıvan folkloru, tərtib edənlər: Təhmasib Fərzəliyev, Məhərrəm Qasımlı, elmi redaktoru və "Ön söz"ün müəllifi İsrail Abbasov, rəyçilər: Vəli Əliyev, Bəhlul Abdulla, Bakı, "Sabah" nəşriyyatı, 1994.

2. **AFA, II.** İraq-Türkman folkloru, tərtibçilər: filologiya elmləri doktoru, professor Qəzənfər Paşayev, doktor Əbdüllətif Bəndəroğlu, redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor Yaşar Qarayev, rəyçilər: filologiya elmləri doktoru, professor Azad Nəbiyev, filologiya elmləri doktoru, professor İsrail Abbashı, Bakı, "Ağrıdağ" nəşriyyatı, 1999.

3. **AFA, III.** Göyçə folkloru, toplayıb tərtib edən, Hüseyin İsmayılov, redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor Yaşar Qarayev, rəyçilər: filologiya elmləri doktoru, professor Qara Namazov, filologiya elmləri namizədi Oruc Əliyev, Bakı, "Səda" nəşriyyatı, 2000.

4. **AFA, IV.** Şəki folkloru, tərtib edənlər: filologiya elmləri namizədi Oruc Əliyev, Hikmət Əbdülhəlimov, Ramazan Qafarov, Vaqif Aslan, elmi redaktoru və "Ön söz"ün müəllifi filologiya elmləri doktoru, professor Yaşar Qarayev, rəyçilər: filologiya elmləri namizədi Hüseyin İsmayılov, sənətsünaslıq namizədi Faiq Çələbi, Bakı, "Səda" nəşriyyatı, 2000.

5. **AFA, V.** Qarabağ folkloru, toplayanlar: İsrail Abbashı, Təhmasib Fərzəliyev, Nəcəf Nazim (Quliyev), tərtib edən və "Ön söz"ün müəllifi filologiya elmləri doktoru, professor İsrail Abbashı, redaktorları: filologiya elmləri doktoru, professor Yaşar Qarayev, filologiya elmləri namizədi, dosent Hüseyin İsmayılov, rəyçilər: filologiya elmləri doktoru Bəhlul Abdulla, filologiya elmləri namizədi Oruc Əliyev, "Bakı", "Səda" nəşriyyatı, 2001.

6. **AFA, VI.** Şəki folkloru, tərtib edən: Hikmət Əbdülhəlimov, elmi redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor Yaşar Qarayev, "Ön söz"ün müəllifi sənətsünaslıq namizədi Faiq Çələbi, rəyçi filologiya elmləri namizədi Hüseyin İsmayılov. Bakı, "Səda" nəşriyyatı, 2002.

7. **AFA, VII.** Qaraqoyunlu folkloru, tərtib edənlər: filologiya elmləri namizədi Hüseyin İsmayılov, Qurban Süleymanov, elmi redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor Qara Namazov, rəyçilər, filologiya elmləri doktoru İsrail Abbashı, filologiya elmləri namizədi Oruc Əliyev.

Bakı, "Səda" nəşriyyatı, 2002.

8. **AFA, VIII.** Ağbaba folkloru, toplayıb tərtib edənlər: filologiya elmləri namizədi Hüseyn İsmayılov, Tacir Qurbanov, redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor İsrafil Abbaslı, rəyçi filologiya elmləri namizədi Əziz Ələkbərli, Bakı, "Səda" nəşriyyatı, 2003.

9. **AFA, IX.** Gəncəbasar folkloru, tərtib edənlər: filologiya elmləri namizədi Hüseyn İsmayılov, Raziyyə Quliyeva, redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor İsrafil Abbaslı, rəyçilər filologiya elmləri namizədi Sərxan Xavəri, Ağavərdir Xəlil, Bakı, "Səda" nəşriyyatı, 2004.

10. **AFA, X.** İrəvan folkloru, toplayıb tərtib edənlər: filologiya elmləri namizədi Hüseyn İsmayılov, filologiya elmləri namizədi Əziz Ələkbərli, redaktoru prof. İsrafil Abbasov, rəyçilər: AMEA-nın müxbir üzvü Teymur Bünyadov, prof. Qara Namazov.

11. **AFA, XI.** Şirvan folkloru, toplayıb tərtib edənlər: filologiya elmləri doktoru Hüseyn İsmayılov, filologiya elmləri doktoru Seyfəddin Qəniyev, redaktoru filologiya elmləri doktoru Hüseyn İsmayılov, rəyçilər: filologiya elmləri namizədi Oruc Əliyev, Ağavərdir Xəlil.

12. **AFA, XII.** Zəngəzur folkloru, toplayıcılar: f.e.d. Vəli Nəbioğlu, f.e.n. Muxtar Kazımoğlu, f.e.n. Əfsələddin Əsgər, tərtib edənlər: Əfsələddin Əsgər, Muxtar Kazımoğlu, redaktoru: f.e.d. Hüseyn İsmayılov, rəyçilər: f.e.n. Təhmasib Fərzəliyev, f.e.n. Oruc Əliyev.

13. **AFA, XIII.** Şəki-Zaqatala folkloru, tərtibçilər: filologiya elmləri doktoru, prof. İsrafil Abbaslı, filologiya elmləri namizədi Oruc Əliyev, filologiya elmləri namizədi Mətanət Abdullayeva, elmi redaktoru: filologiya elmləri doktoru Hüseyn İsmayılov, rəyçilər: filologiya elmləri namizədi Təhmasib Fərzəliyev, filologiya elmləri namizədi Ramil Əliyev.

14. **AFA, XIV.** Dərbənd folkloru, toplayıcılar: filologiya elmləri doktoru Hüseyn İsmayılov, filologiya elmləri namizədi Samilə Xurdamiyeva, tərtibçilər: filologiya elmləri doktoru, Hüseyn İsmayılov, Tahir Orucov; elmi redaktoru: filologiya elmləri doktoru Hüseyn İsmayılov, rəyçilər: filologiya elmləri namizədi Sərxan Xavəri, filologiya elmləri namizədi Ağavərdir Xəlil.

MİFLƏR, MİFİK, RƏVAYƏTLƏR VƏ ƏFSANƏLƏR VƏ İNAMLAR

Deyirlər, Ay Günəşin oğludur. O, uşaxlıxdan çox dəcəl olub. Bir dəfə Günəş görür ki, təknədə çörək qurtarıb. Tez əl-ayağa düşür, başlayır un qatıb xəmir yuğurmağa. Ay gəlib anasının yanında dəcəllik eləyir. Günəş çox deyir ki, əl çək, qoy işimi görüm. Ay daha da qızıdır. Axır-axırda Günəş bərk hirsələnir. Xəmirli əli ilə Ayın üzünə bir şillə çəkir. Xamırın izi qalır Ayın üzündə. Ay nə qədər çalışır üzündəki ləkəni yusun, amma bu ləkə heç cür yuyulmur. Ay üzündəki bu ləkədən çox utanır. Ona görə də ay gecələr çıxır ki, heç kim bu ləkəni onun üzündə görməsin.

GÖZƏ GÖRÜNMƏZ

Axır çərşənbə günü bir kişi deyir ki, nə bayram mən bayram- zad tanımıram.

Gecə yarısı bı kişini eşiyə çağırırlar. Kişi çıxır eşiyə. Arvad-uşağı ha gözdüyür, kişi qəyitmir. Durup başdıyıllar axdarmağa, əncəx səhərə kimin hara gedillərsə, "gördüm" deyən olmur.

Bir-iki günnən sora arvat-uşax evdə ağıladığı yerdə eşikdən genə bınarı çağırırlar. Bınar çıxır kin, eşikdə heş kim yoxdu. Bir də baxıllar kin, kişinin papağı göydən düşdü. Demiyəsən bı kişi bayramı bəyəmmədiyi üçün onu çəkiplər göyə. Papağı da göydən düşüp kin, cəməhətə bildirsən kin, bayramı bəyəmməsə axırı belə olacaq.

ƏJDaha

Yaylax vaxdıymış. Bir oba köçür dağda yurt tutur, çadırların qurur. Elə bı vaxt güjdü yel əsir, yağış yağır, boran olur. Camahat bir də baxır ki, göydən boynu zincirli bir əjdaha endi. Tez götürüp bına bir öküz qurban kəsillər.

Əjdaha heş kimə dəymir, ancax bir cavan iyidə deyir ki, mən hara getsəm, sən də dalımca gəl.

Bınar yola düzəlif gedillər. Xeyləh gedəndən sora Ağrı dağına çatıllar. Ağrı dağında bı əjdaha üzün tutur Ağrı dağına sarı, bir üşküroh atır. Ağrı dağınnan bir əjdaha yenir ki, bınnan da yekə. Demiyəsən, bı əjdahalar düşmandılar. Neçə dəfə vırışmışlar. Hər dəfə də Ağrı dağındakı güjdüyüpmüş. İndi bı əjdaha oğlamı özünə arxa götürüpmüş.

Əjdahalar başdıyır vırışmağa. Ağrı dağının əjdahası bı birini az qala

basırmış. Bı əjdaha oğlana işarə eliyir. Oğlan qılıncını sivirip Ağrı dağının əjdahasını öldürür.

Sora əjdaha oğlana deyir ki, dalımca gəl. Bınnar gəlip bir zağıya girillər. Oğlan görür ki, bırdə üş xum var, qızılınan doludu. Əjdaha oğlana deyir ki, nəqqədər başarısan götür. Ancax elə götür ki, bir də peşman oluf bıra qayıtmıyasən. Yoxsa zərəl çəkərsən.

Oğlan pütün ciblərini, qol-qoltuğunu doldurur qızılınan, sora çıxıp gedir. Bir müddət keçir. Oğlan bu qızilları sağa-sola xəşdiyip qutarır. Təzədənnən durup qayıdır həmin zağıya. Görür ki, əjdaha başını qoyup qızıl xumnarının üsdünə yatıp.

Oğlan yavaşca yaxınlaşır, xumun ağzın açıp gizdincə qızılardan götürməh isdiyir. Bı dəmdə əjdaha oyanır. Baxır ki, oğlan qızıl götürür. Tüpürür bınnın üzünə ki, adam oğurrux eləmöz. Ta oğlan heş zad götürmüyüp dala qəyidir. Ancax əjdahanın tüpürdüyü sifəti qap-qara qaralıp çürüyür.

* * *

Bir kişi atınan gedirmiş. Bir ocağın yanından keçəndə görür ki, bir uşax yolda dayanıf ağlayır. Soruşur kin, niyə ağlıyorsən? Deyir ki, filan yerə gedəcəm, ancax yorulmuşam, gedəmmirəm.

Kişi bınnı atın tərkinə mindirir. Xeyləh gedənnən sora baxır ki, bı uşağın ayaxları başdadı uzanmağa. Kişi qorxur, ancax heş nə deyəmmir. Birəz də gedənnən sora kişi hiss eliyir ki, uşax atın üsdünnən düşüp.

Bı dəmdə kişini daldan çağırillər. Kişi qorxusunnan çönüp baxmır. Birəz gedənnən sora bınnı öz adınan çağırillər. Kişi bı dəfə çönüp baxır. Görür ki, dalda yekə əjdaha durup. Əjdaha kişiyə deyir ki, anan namaz üstündəymiş, əyər birinci dəfə çağıranda çönsəydin, səni parça - parça eliyəjiydin. Onnan qabax da məni bıra gətirməsəydin, gənə öldürəcəydin. İndi get.

CİNNİ DƏRƏ

Dərələyəzin Qavışix kəndində “Cinni dərə” adlanan bir yer var. Bu dərə Qavışix kəndi ilə Ələyəz kəndi arasındadır. Qavışix kəndinin lap yaxınındadır. Bir vers olar. Bı dərənin hər iki tərəfində uca qayalar var. Hər birinin boyu 4-5 vers olar. Bu qayaların üzündə çoxlu taxçalar var. Hələ divlərində balaca-balaca zağalar da var. Gejə vaxtı bura çox qorxulu olur. Adam bırdən keçəndə adamı qara basır. Adamın qulağına səslər gəlir. Çox adamlar deyir ki, mən gejə ordan keçəndə daldan məni çağırırdılar.

Hamı öz uşağına deyir ki, gecə vaxtı bura getməyin. Axşam düşəndə evə tez gəlin, burdan keçməyin. Keçəndə də qaça-qaça keçin. Bunu qonşu kəndlərin adamları da bilir.

Bı dərə ilə çayın qavışdığı yerdə, çayın qırağında bir ottuq da var. Yayda bırdən ot biçirlər. Bı biçənək Tahar kişinin babası Alhüsenin yeridir. O yazda və yayda hər vaxt atını bırdə çıdarlıyar ki, otdasın. Alhüsen kişi bir gün səhər-səhər gəlif atının çidarını dəyişəndə görür ki, atı qan tərini içindədir. Bir neçə gejə pusquda durur ki, atını minən adamı tutsun. Bu pusquda olan vaxtlar at tərilmir. Əvdə yatan günnər at qan tərini içində olur. O bınnı camaata danışır. Ona deyirlər ki, yəqin sənin atını cinnər minir. Sən axşamlar atın belinə yapışqan sürt. Cin ata minəndə yapışıp qalacaq. O belə də edir.

Səhəri gedib görür ki, atın üstündə bir əcayib əcinnə oturub. Boyu çox balaca olan bu əcayib adama baxanda dişdərinə ağardır. O bınnın üstünə tez bir iynə sancır ki, qaçmasın. Sonra da onu gətirir mal damının bir tərəfində bağlıyar dirəyə. Kənd bınnın tamaşasına gəlir. Uşaxları qoymurmuşdər. Bir uşax gizlincə ona baxmağa gələndə cin ona deyir ki, bu iynəni üstümdən çək sənə şirin halva verijam. Uşax iynəni çəkən kimi cin yox olur.

CIN TOYU

“1947-ci ildə Qavışix kəndində kolxozun subay malını otarırdım. Malı gecələr Catmın dərəsindəki kahada saxlayırdım. Hər üç gündən bir kəndə gedib özümə çörək-yavanlıq gətirirdim. Payız ayı idi, çiskin yağış yağırdı. Malları arxaca qatıb, çəpəri qapısına qoydum. Toran düşmüşdü, çörək çantamı çiynimə salıb Catmın dərəsi yenişə züm-zümə eliyə-eliyə gəlirdim. Zagan qayasının üstünə çatanda qulağıma bir səs gəldi.

İmran kişi, ay İmran kişi, hara gedirsən? Dönüb dala baxdım, bir şey görmədim. Eymənən kimi oldum, tüklərim biz-biz oldu. Bir neçə addım getmişdim ki, həmin səs bir də məni çağırdı: “İmran kişi, ay İmran kişi, hara gedirsən, görmürsən toydu”. Dala baxdım. Gördüm ki, bayaq gəldiyim yolla arvad-kişi, olar 10-12 nəfər, oynaya-oynaya mənə tərəf gəlir. Qabaqda gələn mənə əl elədi. Ona tərəf getdim. Mən də onlara qoşulub oynaya-oynaya gəldiyim yolla arxaca getdim. Bissimillah, bissimillah dedim. Gördüm ki, dayanmışam yatdığım kahada, tərini içindəyəm. Başa düşdüm ki, cin yığıncağıma düşmüşəm. Lanpanı yandırdım. Ocaq qalayıb səhərə qədər yatmadım. Səhər tezdən malları kəvsənə buraxanda qarıya qoyduğum çəpər öz yerindəydi. Haradan, özü də malların içindən kahaya gəldiyimi bilmədim”.

Babam İmran kişi bunları danışanda mənim tüklərim ürpeşirdi. Babamdan soruşdum: Sonralar belə hadisə yenə oldumu? Yox. Ancaq evə gələndə başqa yolla gəlirdim. Papağıma da iynə sancırdım. Cinnər iynə olan yerə gəlmir. Babam o vaxt bunu gəlib danışanda kənd qocaları dedilər ki, sən nəzir ver ki, səni aparıb daşdan-qayadan salmayıblar.

CIN TOYU

Bizim kəntdə bir kişi varıymış. Gedirmiş səfərə. Görür dərədə toydu. Bir vurhavurdu gəl görəsən. Kişi deyir düşüm görüm bu nə toydu. Gedif baxıf görür ki, qız-gəlinin hamısı burda. Şıppıltıdan qulax tutulur. Baxıb görür birinin əynində gəlinnərinin paltarıdır. Əlini yağa bılıyif paltarın belinə vırır. Deyir qoy görüm. Genişdiğa çıxanda baxaram bı üzdü, ya yox. Bizim gəlinindi, yoxsa gözümə belə görünür?

Toyda gətirif kişiyə çörək qoyullar. Deyillər: “toydu ye”. Axı bizdə adətdi. Çörək yeyəndə pismillah deyəllər. Kişi də pismillah deyir. Çörəyi götürəndə görür heç kim yoxdu. Nə çal-çağır var, nə toy. Oturuf yerdə, qabağında da at təsi.

Kişi geri dönür. Gəlir əvinə. Arvadına deyir. Gəlinnərin paltarını gətir görüm. Arvad paltarı gətirəndə kişi paltarı o yana çevirir, bu yana çevirir. Görür Əlinin nişanası buradadı. Deyir: “Hə cin yığıncağına, cin toyuna getdim düşdüm”. İncəvara çörəyi yemiyib. Yesə dəli olarmış. Dəli oluf düşərdi çöllərə.

CİNİN MAMAÇASI

Məşhur bir mamaçı olur. Bir gün cinnərdən birinin arvadı yatmalıymış, əmə cinnərdə mamaçı yoxuymuş ki, cin arvadı yatızdırı bilsin. Cinnər bir yerə yığışif məsləhətdəşillər kin, bəs filan mamaçını gətirməh lazımıdı.

Çox götür-qoydan sora bir cin kişisi gedip bir at oğurruyur, minif gəlir bı mamaçının yanına. Mamaçının evin tapıf, mamaçıya deyir kin, a bacı, mən filan kətdənəm yoldaşım uşax gətirir, ancax yata bilmir, gəlmişəm səni aparım.

Mamaçı minir atın tərkinə, düşüllər yola. Gəlif bir xarabalığa çatıllar. Cin kişisi deyir kin ,düş, çatdıx.

Mamaçı deyir kin,axı bura kət deyil. Cin deyir kin, elə buradı, düş.

Mamaçı qorxusunnan başdıyır titrəməyə. Cinnər yığışır bının başına, ürəh-dirəh verif, gətirillər doğan cinin yanına. Mamaçı bu cin arvadı yatızdırır, uşağı tutur.

Cinnər binnan irazı qalıllar.Gətirif mamaçıya bir şəvə, bir göz muncuğu, bir kisə də qızıl verillər. Deyillər kin, bu göz muncuğu hansı uşağın üsdündə olsa biz ona yaxın düşmərik. Bu şəvə neçə heyçəldən güjlüdü. Gərəh uşağı gətirəsən bunun üsdünə, bunu uşağın üsdünə aparsan uşax ölər. Şəvənin üsdünə tihsən, biz ona zəfər toxundurmarıx. Sora, genə cin kişisi mamaçanı ata mindirif gətirir evinə.

CİNİN QARAVAŞLIXDAN QAŞMASI

Bir yol mənim qaynım xəstəydi. Onda mən yoxuydum oralarda. Qaynanam danışif eşitmışəm. Gejə görüllər atı minif çapıllar. Şarfaşar, şarfaşar, şarfaşar. Arvat deyir: “Ay bala durun görün bı nə tappıltıdı tövlədə”. Gedillər ki, bir cinbaş arvad atı minif çapır, o başa, bu başa. At da qan tər içində. Arvad bını göruf qorxusundan deyir: “pismillah, pismillah”. Baxıllar heşdad yoxdu tövlədə.

Bilillər atı minən cindi. Yekə bir bezin hər iki üzünə qır əridif töküllər, onu da qoyullar atın belinə. Gecə cin gəlif atı minif çapanda qıra yapışif qalır. Səhər gəlillər tövlüyə. Görüllər cin atın belində. Cinin üstünə iynə sancıf onu qırdan qoparıllar. Paltardan zaddan geyindirif işlədillər əvdə.

Bir gün cin suya gedəndə ordakı qızdardan birini dilə tutuf iynəsini üstündən çıxartdırır. İynə üstündən götürülən kimi cin yoxa çıxır. Cini saxlıyannar iynəni cinin üstündən çıxaran qızla dalaşır. Deyir ki, bizim cini sən qaçırtdın.

HAL ARVAD

Bir var cin, bir də var hal arvad. Qadınlar zahı yatanda hal gəlif aparırdı. Ciyarını aparıf suya verirdi. Onnan da doğan arvat ölürdü. Zahı arvatdar uşağa yatanda onu gözdüyüdüldər. Qaravul çəkənnər əllərində qılınç, balta durur. Doğanın ətrafına cızıq çəkirdilər. Onu haldan qoruyurdular. Arvat zahı yatan günü xörək, çörək bişirmirdilər. Bajadan tüstü çıxarmırdılar. Deyirdilər qoy uzax olsun. Hal arvadı görənnər çox oluf. Deyir döşünün birini atırdı bu dala (çiyinə), o birini atırdı o biri dala.

* * *

Hal adamı aparanda dəmir qavları döyüllər, tüvəy atıllar, xançalnan suyu doğruyullar. Gərəh hal ciyarı aparıf suya çəhməmiş suyu doğruyasan. Onda ciyar geri qaydır. Zahı ölmür.

* * *

Hal anası uzun əmcəhli bir arvatdı. Əmcəhlərini atır çiyinə, gəlir zahı arvadın ciyarını çıxarır. Gərəh zahının başı altına bir dəmir parçası, birəz çörəh, bir də quran qoyasan. Onda hal anası zahıya yaxın düşəmməz.

HAL ANASI

Bir zahı evdə uşağıynan təkimiş. Uzun təndir şişini yanına qoyuf otumuşdu. Bir də baxır kin, bunu çağırılar, əmə tanış səs dəyil. Qorxur, soruşur kin, kimdi?

Bir də görür kün, bacadan bir arvat başı sallandı, boynunda da uzun bir muncux var. Bilir kin, bu hal anasıdır. Tez şişin qarmağın ilişdirir muncuğa, dartır qırır. Muncux səpələnir əvə. Zahı arvat bu muncuxları yığır bir əsgiyə qoyur uşağın başı altına.

Hal anası başdıyır arvadı qorxuzmağa kin, tez ol, muncuğu ver, yoxsa səni də, uşağı da öldürəm.

Arvat deyir kin, heş zad eliyəmməsən, muncuğun bizdədi. Hal anası onu hədəliyir, yalvarır, əmə arvat muncuğu vermir. Şişinən hal anasın qovur. Sora muncuxlardan paylıyır camahata. Deyillər kin, o muncuxdan kimdə varsa, ta hal anası ona yaxın düşəmməz.

HAL VAHİMƏSİ

(olmuş bir hadisənin canlı şahidiyəm)

1935-ci ildə mənəm 9 yaşım var idi. Anam Nahad (Nahidə) bacım Züleyxaya hamilə idi. O zaman doğan qadınlar kənddə ev şəraitində uşağa yatırdı.

Anam bacımı doğan zaman çoxlu qan itirdi. Kəndin mamaçası olan Qaratel və Nabat arvad təlaş içindəydilər. Hər ikisi qohum idi. Anam tez-tez huşunu itirir, halsız olurdu. Hay-küyə xeyli qadın toplaşmışdı. Onlardan ağlayanlar da var idi.

Anam birdən huşunu tam itirdi. Qaratel arvad qışqıra-qışqıra bunu şillələyirdi. Birdən Qaratel arvad qışqıra-qışqıra dedi: tez olun kişiləri çağırın güllə atsınlar. Kişilər gəlib anamın qulağının dibində bir neçə güllə atdılar. Anam yavaş-yavaş özünə gəlirdi. Bu zaman Nabat arvad bıçağı əlinə götürüb evin yanından axan arxa tərəf qaçdı və suyu bıçaqlamağa başladı. Bundan sonra çaya tərəf qaçdı. Bu zaman Qaratel arvad babamın qara papağını anamın başına qoydu. Kürkünü əyninə ge-

yindirib belinə də bir qayış bağladı. Sonra da zorla ona bal şərbəti içirdi. Sonra anam yavaş-yavaş özünə gəldi. Bu hadisə bugünkü kimi mənəm yadımdadır. Deməli, hal vahiməsi son dövrlərə kimi yaşamışdır.

ŞƏFA AĞACI

Belə bir rəvayət var. Qədim vaxtlarda uca bir dağın ətəyində, gur suyu olan bir bulağın üstündə böyük bir ağac var imiş. Bu ağacın doqquz yekə budağı olub və hər budağın yarpaqları bir rəngə çalırmiş. Çox hündür və böyük olan bu ağacın kölgəsində qoyun sürüləri yatar və yol ilə keçən karvanlar dincələmiş.

Çox zaman karvan sahibləri gecələr bu ağacın altında gecələyirmiş.

Günlərin birində yoldan keçən karvan burada gecələməyi qərar verir. Bu karvandakı adamlardan biri bərk naxoş imiş. Bu naxoş adamın altına palaz atıb yerə uzadır və bunun ölümünü gözdüyürmüşlər. Xəstə bu ağacın altında bərk yuxuya gedir və səhərə qədər yatır. Səhər tezdən ayılır və birdən ayağa qalxır. Deyir ki, yaxşıyam. Heç haram ağrımır. Karvanda olan adamlar vahiməyə düşür. Pıçhapıç düşür. Bunlar naxoş adama baxıf gözdərinə inanmır. Növbəti gejenə də burda qalmağ qərarına gəlirlər.

Gejenin bir vaxtında zəif meh əsməyə başdıyır. Görüllər ki, bu ağacın hər budağından bir səs gəlir. Amma budaxdakı səslər bir-birinə oxşamır. Hər budaxdan bir musiqi səsi gəlir. Hər budaxda olan yarpaqlar da ayrı-ayrı rəngdədir. Səhər açılarda görüllər ki, bu musiqiyə oxşayan səslər kəsildi və ağacdakı yarpaqların irəngi də bir oldu.

Bu hadisəni bir yaşlı kişidən soruşurlar. O deyir ki, ay bala bu ağac Şəfa ağacıdır. Hansı xəstə bu ağacın altında yatsa o şəfa tapmalıdır. Ağacın yarpaqlarındakı qoxu şəfa ətridir. O hamını sağaldır. Əgər yarpaqların ətri xəstəyə kömək etməyəndə o xəstəni bu ağacda olan doqquz budağın altında yatırırtmax lazımdır.

Bu budaqlarda olan yarpaqlar musiqi səsi çıxarır. Budağın biri kömək etməyəndə o birisi edir. Bu yolla xəstələr şəfa tapır. Bu ağac Allah vergisidir. Allah onu insanlara şəfa vermək üçün yaradıfıdı.

Onun budaxları quruyanda onları atmırlar. Həmin ağacdən saz düzəldirlər. O da doqquz hava çalır.

NUHUN GƏMİSİ

Nuh peyğəmbər baxır görürkü dünyanın üzünü su alcəjhədi. Bir

gəmi qayırtırır böyüh. Gəmiyə hər heyvanatdan götürür, dişili-erkəkli. Bı zaman şeytan da gəmiyə minir.

Bir neçə vaxtdan sorğa Nuh peyğəmbər Ağ quzğunu göndərdi ki, get gör su çəkilib yoxsa-yox. Ağ quzğun yenir yerə gördükü insan-heyvan cəsətləri yerdədi. Quzğun cəsətdəri yemağa başlayır.

Nuh gördükü Ak quzğun gəlmədi, göyərçini çağırır ki, get gör canı yanmış niyə gəlmədi.

Göyərçin yenir yerə görürkü quzğun leş yeyir. Göyərçin deyir: quzğun səni işə göndiriflər yoxsa cəsət yemağa. Quzğun deyir ki, bir ağzını aç dilinnən öpüm. Göyərçin ağzını açanda quzğun göyərçinin dilini dişdəyir, sonra da qoparır atır yerə. Göyərçin baxıf görürkin dili yoxdu, dimdiyinə bir çöp alıf qalxır Nuhun yanına. Nuh görür kin su quruyuf. Əgər qurumasaydı çöp olmazdı. O, yenir Naxçıvana. Nuh gəlif bir əvin qapısını açır. Görürkin bir qarı cəhrə əyirir. Nuh deyir qarı nənə nə gördün. Qarı deyir qarı nənən ölsün Nuh, təndirimmən bir azca su çıxdı. Bı zaman şeytan gəlif Nuha deyirkin sən mana yaxşılıq elədin indi sana 3-nəsiyyət eliyejem. Birinci təkəbbür olma, ikinci dünya malına tamahlanma, üçüncü deməynən dünya malı qalajeh.

ALAGÖLLƏR ƏFSANƏSİ

“Alagöllər” Dərələyəz, Kəlbəcər, Göyçə yaylaqlarının arasında yerləşir. Gölün biri böyük, biri isə xırdadır. Çox yüksəklikdə olan bu gölün bir tərəfi çəmənlik, bir tərəfi isə çınqıllıxdı. Çınqıllıx olan tərəf Göyçənin Subatan adlı kəndinin sərhəddidir. Bu gölün suyu ətrafdakı bulaqlardan gəlir. Suyu dumduru, göz yaşı kimidir. Şirin, içməli suyu var.

Deyilənə görə bu göldə iki su atı var imiş. Rəngləri göy, boyları, qulaqları balaca, atlar imiş. Bu atlar heç kimin gözünə görünmürmüş. Yalnız gecələr başlarını sudan çıxarar və ətrafa baxarmışlar.

Rəvayətə görə bu atlar gölün qırağındakı yollarda yatıb qalan, yorulan, xəstə adamları yuxuda olarkən götürüb öz mənzillərinə çatdırar, gözə görünmədən geri qayıdıb gölə girərlərmiş. Uzun illərdən sonra camaat bu sirri öyrənməyə başlayır. Bu arada camaat gölün qırağında pusqu qurur. Bir də görürlər ki, iki at göldən çıxıf yola tərəf gəldi. Atlar burada ayıq adam olduğunu hiss edib ildırım sürətilə özlərini gölə atarlar. Bu hadisədən sonra illər keçsə də atları gördüm deyən olmur. Deyilənə görə olar qeybə çəkilib.

Bundan sonra el-oba “Alagölləri” müqəddəs yer hesab edir və o gölə mundar şey atmağı, mundar şey axıtmağı günah sayırlar.

ZÜLMƏT DAŞI

Belə rəvayət edirlər ki, İsgəndər dünyanı fəth edəndən sonra belə qərara gəlir ki, o yerin alt qatlarında olan zülmət dünyasına da getsin, oradan da badi-xərac alsın. O, dünyada nə qədər rəmmallar, alimlər, bilicilər varsa hamısını yanına çağırır və onlardan zülmət dünyası haqqında məlumat almaq istəyir. Bu məclisdə İsgəndərə deyirlər ki, zülmət dünyasının birçə yolu var. Yalnız o yolla ora getmək olar. Alimlərdən biri İsgəndərə deyir ki, zülmət dünyasında bir bulaq var. Ona dirilik suyu deyillər. Hər kim o sudan içsə, dünya durduqca o yaşıyacaqdı.

Bu məlumatdan sonra İsgəndər deyir ki, mən mütləq zülmət dünyasına səfər etməliyəm. Həm zülmət dünyasından xərac alaram, həm də ordakı dirilik suyunu içib dünya durduqca yaşıyaram.

Bundan sonra zülmət dünyasına hansı yolla, necə getmək məsələsi ortaya çıxır? Bura yığışanların heç biri zülmət dünyasının qapısının yerini bilmir. Rəmmallardan biri rəm atıb deyir ki, zülmət dünyasının qapısını yalnız Xızır peyğəmbər bilir. İsgəndər Xızır peyğəmbəri tapdırır. Xızır peyğəmbər o qədər qocalmışdı ki, ayaq üstə dura bilmirdi. İsgəndər adam göndərir ki, Xızırı gətirsinlər onun hüzuruna. Xızır peyğəmbər onun hüzuruna gəlir. İsgəndər fikrini Xızır peyğəmbərə deyir. Xızır peyğəmbər deyir ki, bu çətin yoldur. Mən qocalmışam, at üstə otura bilmirəm, mən gedə bilmərəm.

Alimlər İsgəndərə deyir ki, Xızır peyğəmbəri özünə aparmasan heç nəyə nail ola bilməzsən. Zülmət dünyası haqqında yalnız o bilir. İsgəndər qoşunun böyüyünə deyir ki, Xızır üçün bir yumşaq əşyalardan kravat düzəldin. Xızırı həmin kravatın üstündə aparmalıyıq. Xızır İsgəndərə deyir ki, zülmət dünyasına nə ilə gedirik? İsgəndər cavab verir ki, sən narahat olma. Dünyada nə qədər köhlən at varsa, hamısını yığmışam bura. Xızır peyğəmbər cavab verib deyir: “Onlar zülmət dünyasına gedib çıxar, amma geri qayıda bilməz. Ora gedəndə azuqələri götürmək üçün yalnız qatır lazımdır. Çünki bu cins yorulmaq bilmir. Ordu üçün isə qulunnu at lazımdır. Çünki qulunnu atdar hər atdında geri baxacaq, fəhm ilə gəlidiyi yolu bələdliyajax. Çünki balaları qalıbdır. Onlar qayıdanda fəhm ilə yolu tapajaxlar. Belə olmasa ordunun azuqəsi qurtarar və mənzil başına çata bilməz. Amma qayıdanda onların cilovunu buraxmaq lazımdır. Onlar yolu yaxşı tanıyırlar. Balaları üçün sürətlə gedəcəklər”. İsgəndər Xızır peyğəmbərin dediyi kimi hərəkət edib yola düşür. Zülmət dünyasının qapısını açıb yol gedirlər. Xızır peyğəmbəri pambığın, yunun içində kravata qoyub qabaqda aparırlar. Zülmət

dünyasında İsgəndərin dəstəsi Xızırı itirir. Xızır gedib dirilik suyundan içir. O həm cavanlaşır, həm də gözü açılır. Lakin Xızırı aparanların heç biri bu sudan içmir.

Xızır peyğəmbər deyir ki, indi biz geri qayıdırıq. Bu zülmət daşlardan nə qədər bacarsanız götürün. Bəziləri gülüb deyir ki, heç özümü apara bilmirəm, daşları necə aparım. Bunlar nəyimə gərəkdir? Lakin bəziləri bu daşdan az, bəziləri çox götürür. Qulunları işıqlı dünyada qalan atlar fəhm ilə gəldiyi yerlərlə qaydır, işıqlı dünyaya çıxır. Bir müddətdən sonra İsgəndər də gəlib çıxır işıqlı dünyaya. Bu vaxt zülmət daşlarını götürən adamlar baxıb görür ki, bu daşlar hamısı qiyməti olmayan ləl-cəvahiratdır. Daş götürənlər deyir ki, kaş bu daşdan çox götürərdik. Götürməyənlər isə deyir ki, niyə götürmədik. Odur ki, deyirlər zülmət daşını götürən də peşmandır, götürməyən də.

Heç də təsadüfi deyildir ki, bu hekayətə, bu əfsanəyə, həmin dirilik suyuna aşıqlar qoşmalar da deyiblər.

İsgəndər zülmətdə tapıb içmədi

Xızır içdi oldu cavan əlləzin.

MÖVSÜM VƏ MƏRASİM NƏĞMƏLƏRİ

QODU-QODU NƏĞMƏSİ

Godu-godunu gördüyünüzü mü?

Goduya salam verdiyinizmi?

Godu gedənnən bəri

Gün üzü gördüyünüzü mü?

* * *

Qodu-qodu dursana,

Çömçəni doldursana,

Qodunu yola salsana,

Qoduya pay versənə.

Yağ verin yağlamağa,

Bal verin ballamağa,

Qodu gülmək istəyir,

Qoymayın ağlamağa.

KOS-KOSA NƏĞMƏSİ

Ay kos-kosa gəlsənə,
Gəlib salam versənə,
Çömçəni doldursana,
Bizləri güldürsənə.

Kosam bir oyun eylər,
Quzunu qoyun eylər,
Yığar bayram düyüsün
Payızda toyun eylər.

Ay uyruğu-uyruğu,
Saqqalı it quyruğu.
Kosam bir oyun eylər,
Quzunu qoyun eylər.
Yığar bayram xonçası,
Hər yerdə toyun eylər.
* * *

A Kos-Kosa, gəlmisən?
Gəlmisən meydana sən?
Almıyınca payını
Çəkilmə bir yana sən.

Mənim kosam oynayır.
Dur kosama pay ayır.
Gör necə dingildəyir,
Qulaq asanların da
Qulağı cingildəyir.
Şiş papağı başında,
Qələm oynar qaşında,
Yüz əlli beş yaşında,
Lap cavan öldü kosa.
Gəlmədi kimsə yasa.
Kosam iki cannıdı,
Keçim onnan qannıdı.
Kosam bir oyun eylər.
Öz özün toyun eylər.
* * *

Ay boyu gödək kosa,
Ay yekə ətək kosa.
Arada nə gəzirsən?

Yalannarı düzürsən.
İşin fitnə-feldi ki,
Yığdığın pay boldu kig
Gözün doymur de nədən?
Nədi səni göynədən?
Guya bilməzsən nədi,
Gəzməyin bəhanədi.
Əməlli saqqalın yox,
Söz deməyə halın yox.
Cin oynaşır gözündə,
Zəhər çoxdu sözündə.

YEL BABA MƏRASİMİ
(Xırman vaxtı)

A Yel baba, Yel Baba,
Tez gəl, baba, gəl, baba.
Sovur bizim xırmanı,
Atına ver samanı.
Dən yığılıb dağ olsun.
Yel Babamız sağ olsun.
A yel baba, yel baba,
Qurban sənə, gəl, baba.
Taxıllar yerdə qaldı,
Yaxamız əldə qaldı.
A yel baba, yel baba,
Qurban sənə, gəl, baba.

ÇİLLƏLƏRİN BƏHSİ

Böyük Çillə ilə Kiçik Çillə yolda rastlaşırlar. Kiçik Çillə Böyükdən soruşur:

- Getdin nə qayırdın?

Böyük Çillə deyir:

- Təndirləri yandırdım, kürsüləri qurdurdum, küplərin, xaralların ağzını aşdırdım.

Kiçik Çillə deyir:

- Qoy mən gedim, gör neyniyəjiyəm? Qarıları təndirdən basıb küflədən çıxarıjam, küpələri, xaralları boşaldıjam, üzüquylu qoyub gəlijam.

Böyük Çillə deyir:

- Bacarmassang

Qabağın yazdı,

Ömrün azdıg

ÇİLLƏLƏRİN BƏHSİ

* * *

Üç çilə var. Böyük Çillə, Kiçik Çillə, bir də Boz Çillə. Bunlar bir-biriylə iraslaşırlar. Böyük Çillədən soruşurlar ki, getdin neylədin? Deyir ki, getdim silib-süpürdüm, küpələri, xumları boşaltdım, gəldim.

Kiçik Çillədən soruşurlar ki, bə sən neynədin? Deyir ki, qarıları təndirdən soxuf küflədən çıxartdım, əhətdərin kəsif gəldim.

Boz Çilləyə ağlar-gülər ay da deyillər. Binnan soruşullar ki, bə sən neynədin? Dedi ki, mən getdim bayramı apardım, gül-çiçəyi aşdım, əkini cücərttdim.

* * *

Böyük Çilləyəni Kiçik Çillə bacıdılar. Kiçik Çillə Böyüh Çillədən soruşur ki, getdin neynədin?

Böyük Çillə də deyir ki, getdim camahatın dənnerini üyütdüm, qavırmalarını elədim, qalaxlarını yardım, çörəklərini bişirib gəldim.

Kiçik Çillə deyir ki, kül başına. Mən gedıjam qocaları təndirdən basıb küflədən çıxarıjam. Hayıf ki, ömrüm azdı. Kaş sənin ömrün məndə olaydıg

ÇİLLƏ

Üç çillə var. Böyük Çillə, Kiçik Çillə, bir də Boz Çillə. Bıllar bir-biriyənə irasdaşıllar. Böyük Çillədən soruşullar ki, getdin neynədin? Deyir ki, getdim silip süpürdüm, küpələri, xumları boşatdım gəldim.

Kiçik Çillədən soruşullar ki, bə sən neynədin? Deyir ki, qarıları təndirdən soxup küflədən çıxartdım, əhədlərini kəsip gəldim.

Boz Çilləyə Ağlar-gülər ay da deyillər. Bınnan soruşdular ki, bə sən neynədin? O da deyir ki, mən getdim bayramı apardım, gül-çiçəyi aşdırdım, əkini cücərttdim. Məni görəndə pişik çıxdı yükün üsdünə. Bığın burdu, əl-üzün yuyup dedi:

Kürsü altı aranı
Yük üstü yaylağım.

BOZ AY

Qədim zamannarda aylar yoxuymuş. Bir vaxdı insannar görür ki, ilin günnərin qatışdırıllar. Duruf ilin günnərin aylara bölüllər. Hər aya otuz iki gün verillər, boz aya on dörd gün qalır. Görürlər ki, boz ay inciyir, durub qalan ayların hərəsinnən bir gün alıb verillər boz aya. Onlar olur otuz bir gün, boz ay olur iyirmi beş gün. Görüllər ki, boz ay genə irazılaşmır. Qayıdıf aylardan genə bir gün isdiyillər. Ayların yarısı deyir ki, ta otuz bir günümüz var, verəmmərik.

O biri yarısı isə bir gün verir, hərə bir iki-üç gün verir. Boz ay olur otuz bir gün. Qalannarının da bəziləri otuz bir gün, bəzisi otuz gün, bəzisi isə iyirmi doqquz-iyirmi səkkiz gün olur. Boz ay günlərinin çoxunu o biri aylardan aldığı üçün qatışıxdı. Çünki boz ay soyux günnəri qış aylarından alıb, isdi günnəri yaydan alıb, yağışdı günnəri yazdan, payızdan alıf

XIDIR NƏBİ

Xanı, ayağa dursana,
Yüh divinə varsana.
Boşqabı doldursana,
Xıdırı yola salsana.
Xıdır Nəbi, Xıdır İlyas,
Bitdi çiçək, oldu yaz.
Mən Xıdırın quluyam,
Boz atının çuluyam
Xıdır getdi hayınan,
Bir qulança dayınan.
Dayı palçığa batdı,
Xıdır yanında yatdı.
Xıdır, Xıdır, Xıdır İlyas,
Bitdi çiçək, oldu yaz.

XIDIR NƏBİ

Xıdır Nəbi bayramında uşaqlar hansı evə torba atsalar xorla oxuyarmışlar:

Xıdır Nəbi, Xıdır Ellaz,	Xıdır gəldi
hayınnan,	
Bitdi çiçək, oldu yaz.	Bir qaraca dayan.
Mən Xıdırın quluyam,	Dayı pəlçığa batdı,
Böz atının çuluyam.	Xıdır yanında
yatdı.	

XIDIR NƏBİ

Xıdır Nəbidə ocağın başına toplaşırlar. Qış yarı olanda Xıdır Nəbi olur. Xıdır Nəbidə deyərlər:

Xıdır Nəbi, Xıdır İlyas,
Bitdi çiçək, oldu yaz.
Xıdır gəlir haynan,
Altı qara dayan.
Dayı batdı pəlçığa,
Çıxardın hay-haynan.
Yağ gətirin yağlıyax.
Dəsmal gətirin bağlıyax.
Dəsmal dəvə boynunda,
Dəvə Şirvan yolunda.
Şirvan yolu buz bağlar,
Dəstə-dəstə gül bağlar.
O gülün birin üzəydim,
Saşdarıma düzəydim.
Qardaşımın toyunda,
Sındıra-sındıra süzəydim.

NOVRUZ BAYRAMINDA OXUYARDILAR:

Atıl-batıl, səməni,
Vedre-satıl, səməni,

* * *

Əhvalımız çağ olsun,
Yediyimiz yağ olsun,
Azar-bezar çəkənlər,
Şəfa tapsın, sağ olsun.
Yerdən təndir çapılsın,
Çırppa, lavaş yapılsın.
İtən şeylər tapılsın,
Qovuşsun ayrılanlar,
Həsərdən qovrulanlar,
Səməni, can səməni,
Sənə qurban, səməni.

HOLAVARLAR

Majgal hodağın hamı?
Daşın, torpağın hamı?
İşdiyif yorulufsan,
Balın, qaymağın hamı?!

Əkinçi əkin eylər,
Şum eylər, səpin eylər.
Öküzü arığ olan
Hər işi çətin eylər.

Öküzüm, ay öküzüm,
Qaşları yay öküzüm.
Sənə güldən-çiçəkdən
Saxlaram pay öküzüm.

Yaz gəlif dolu olsun,
Zəmilər sulu olsun.
Cüt düzəldən ustanın,
Təhnəsi dolu olsun.

Zəhmət olsa, bal olar,
Haqq qapısı yol olar.
Cütcü allah adamı,
Hər nə əksə, bol olar.

Rəhmət atana, hodax,
Majı tutana, hodax.
Öküzün tənbelini,
Qoşma kotana, hodax.

Göllərin brüşü var,
Diki var, enişi var.
Cütə gedən öküzün
Özünün yerişi var.

Öküz, öküz, xan öküz,
Boynu qızıl qan öküz,
Çək çayırdan-çəməndən,
Sənə can qurban, öküz.

Öküzün hodaxları,
Sallanıb dodaxları,
Tez çəkin yer qurtarsın,
Qayıtsın hodaxları.

Öküzün hodaxları,
Sallanıf dodaxları.
Tez əkin yer qurtarsın,
Dincəlsin hodaxları.

Gün düşdü qar üsdünə,
Bağçada bağ üsdünə
Tənbəl yatan öküzün
Quşdar qonar üsdünə.
* * *

Majgal:
Majgal majdan yapışar,
Hodax kolluqda çaşar..
Hodax, ho de.

Majgal:
Öküz tər tökər gedər,
Torpağı əkər gedər.
Hodax, ho de.
* * *

Majgal:
Oğlan, tez ol yana bax,
Bax, bu gələn cana bax.
Hodax, ho de

Majgal:
Huşun başında olsun,
Əlin işində olsun.
Hodax, ho de.

* * *

Majgal:
Qırmızı don bəri gəl,
Hasan qızı, Pəri gəl.
Hodax, ho de.

Majgal:
Uzaq getmə yaxın dur,
Qəlbim sənə yaxındır.
Hodax, ho de.

* * *

Majgal:
Majın qılıncı var,
Yaxşı iti ucu var.
Hodax, ho de.

EV HEYVANLARININ DEYİŞMƏSİ

Öküz dedi: Mən ağama nökerəm,
Üç ay qışda tövləsində bekaram.
Yaz olanda cayı-çəmən çəkərəm,
Taxıl dolu quyularım var mənim.

İnək dedi: mənim ağzım oxludu,
Qışda ölən çəpiş ilə toxludu,
Mənim yağım hamısından çoxludu,
Qaröz-qaröz cöngələrim var mənim.

Camış dedi: samanlığı doldurun,
Yaz olanda boyunduruq yondurun.
Əkinə getməsəm, vurun öldürün,
İşləməyə çox qeyrətım var mənim.

At dedi: gətirin ipək-şalımı,
Üç gözələ toxutdurun çulumu.
Qovum, tutum qabaqdakı zalımı,
Necə arzum, həm muradım var mənim.

Dəvə dedi:
Heç heyvan götürməz mənim yükümü,
İgid oğlan gərək çəkə ipimi.
Ərəbistan içər mənim südümü,
Uzaq-uzaq mənzillərim var mənim,
Dizləri bərk nəsillərim var mənim!

* * *

Üç ay qışı say, ötür;
Qarmala, quzu götür.

SAYAÇI SÖZLƏR
(nəğmələr)

Sayaçıyam say bəylər,
Bir-birindən yey bəylər.
Bu saya kimdən qaldı,
Adəm atadan qaldı.
Adəm ata olanda,
Dünya binnət olanda,
Qızıl öküz qalxanda,
Qızıl buğda bitəndə,
Alnı tərəl qoç quzu,
Sayaçıya verəndə.
Buynuzu burma-burma,
Yunu var yernən sürmə,
Qoyunsuz yerdə durma.
Salaməleyk, say bəylər,
Bir-birindən yey bəylər!
Saya gəldi gördünüz,
Salam verdi aldınız,
Alnı tərəl quzunu,
Sayaçıya verdiniz.

Anam qoyunun ağı,
Dolanar gələr dağı.
Yeyər qara qiyağı,
Qızlara cehiz ağı,
Çobana çarix bağı,
Qarılar tutar yağı,
Gəlin yeyər quymağı.

Anam, a qızıl qoyun,
Gəl yola düzül, qoyun.
Sənin sahibin olsa,
Gedərsən yüz il qoyun.

Ala keçi, boz keçi,
Gəl eləmə naz, keçi,

Məmən ovşarlananda
Çapalama döz, keçi.

Nənəm, ay ala keçi,
Çıxıbsan yala, keçi,
Qoyun-quzu azalıb,
Doğ iki bala, keçi.

Nənəm, a xallı keçi,
Məməsi ballı keçi,
Uca qaya başında,
Tutubdu yallı keçi.

Nənəm, ay əmlik quzu,
Gəl, yemə yemlik, quzu,
Kökəlsən olacaqsan,
Qonağa yemlik, quzu.

Nənəm, ay əbrəs qoyun,
Dağlara dırmaş, qoyun.
Aran örən olubdur,
Yaylağa dırmaş, qoyun.

Nənəm, qoyunun ağı,
Dolanıb gəzir dağı,
Çobana çarix bağı,
Gəlinlərə ip ağı.

Qoyunun üçü gəldi,
Dolandı köçü gəldi,
Sürünün qabağında,
Bir yekə keçi gəldi.

Qoyuna bax, qoyuna,
Saldı məni oyuna.
Oğlum haçan böyüyər?
Kəsəm onun toyuna.

Nənəm, ay kəlin qoyun,
Bəzəkli gəlin qoyun.

Cəhd elə, ekiz olsun,
Qızarıb yelin, qoyun.

Nənəm, ay qızıl qoyun,
Gəl yola düzül, qoyun.
Sənin kimi heyvanı,
Saxlaram yüz il, qoyun.

Çoban, itin qudursun,
Arxacıda su dursun.
Cavansan, qarğamıram,
Təhcə gözün tutulsun.

Anam, ağ əbrəş qoyun,
Qarlı dağlar aş qoyun.
Ay qaranlıq gecədə,
Çobana yoldaş qoyun.

Qoyun, qoyun, ay qoyun,
Hanı sənə tay, qoyun.
Bir az pendir, bir az yağ,
Göndər bizə pay, qoyun.

Bu sürünün qoçu var,
Belə qoçdan üçü var.
Sürü qoçsuz qalırsa,
Xan çovanın suçu var.

Ağ quzu gərə gərək,
Göy quzu kürə gərək,
Hər bir qoyun döl üstə,
Bir quzu verə gərək.

Nənəm, a qumral qoyun,
Qulağı xal-xal qoyun.
Yunu yoxsul köynəyi,
Bulaması bal qoyun.

Anam, a qızıl qoyun,
Gəl yola düzül, qoyun.

Yiyən sənə kəm baxsa,
Qaç onnan üzül, qoyun.

Canım a qəmər qoyun,
Balası əmər qoyun,
Yiyən sənin sayəndə
Qurşuyub kəmər qoyun.

Saya, saya, sayadan,
Qoyun gəlir tayadan,
Sayaçıya pay verin
Damazlığı mayadan.

Nənəm, a ağbaş qoyun,
Qarlı dağlar aş, qoyun.
Yağından plov olar,
Quyruğundan aş, qoyun.

Nənəm qara qaş qoyun,
Qarlı dağlar aş, qoyun.
Qaranlıq gecələrdə,
Çobana yoldaş qoyun.

Nənəm a qızıl qoyun,
Arxaca düzül qoyun,
Əgər sənə kəm baxsam,
Qaç məndən üzül qoyun.

QOYUNLARIN CÜTLƏNİB YOXLANMASI

Ala kərə*, tayın gördüm,
Ala kürə**, tayın hanı?
Qara kərə, tayın gördüm,
Qumral şişək, tayın hanı?
Qara kürə, tayın gördüm,
Qara əbrəş tayın hanı?
Xallı şişək, tayın gördüm,
Qumral kərə, tayın hanı?

EYDİRMƏLƏR

Enər, gələr inəyim,
Gələr, mələr inəyim.
Bəsdiyər balasını,
Öpər, yalar inəyim.
İnək otdar çəməndə,
Məliyər gələr kəndə.
Balası da sevinər
Köpüklü süd əməndə.

ALA DANA

Mənim danam aladı,
Vallah, başa bələdi.
Buynuz atır buğuya,
Oxşar harın ağaya.

* Qulaqsız.

** Qulaqlı.

DÜZGÜLƏR

Yağış gəlir yağa-yağa,
Dolu düşür bizim bağa,
Əmim oğlu, Soltan ağa,
Dur gəl gedək oynamağa,
Oynamağın vaxtı gəlib,
Qızıl gülün taxtı gəlib.

A teşti, teşti, teşti,
Vurdum, çəpəri keçdi.
İki xoruz savaşıdı,
Biri qana bulaşdı.
Qan getdi çaya düşdü,
Çaydan göyərçin uçdu.
Qan dedi, başım üstə,
Qəmərım, qaşım üstə.
Qəmər getdi oduna,
Qarğı batdı buduna.
Qarğı deyil, qamışdır,
Beş barmağım gümüşdür.
Gümüşü verdim tata,
Tat mənə darı verdi.
Darını səpdim quşa,
Quş mənə qanad verdi.
Qanadlandım uçmağa,
Haqq qapısın açmağa.
Qapıçı qapı toxur,
İçində bülbül oxur,
Məndən kiçik qardaşım,
Həqqin kəlamın oxur.
Ay Allah, bundan üç dənə ver,
Üç dənə vermə, beş dənə ver,
Göydə gedən quşdara ver,
Çaladakı gəmişlərə ver,
Həsretin çəkmişlərə ver,
Dərdindən ölmüşlərə ver,
Çörəyin bölmişlərə ver,
Tamarzı qalmışlara ver.

İynə, iynə, ucu düymə,
Səhər səkkiz, durna doqquz.
Durna gəldi, durul çıx,
Tüstü gəldi, burul çıx.
Bəli, bəli, bal ağacı,
Qotur keçi, şam ağacı.
Əmim oğlu həllə dedi,
Əmim qızı hüllə dedi.
Əmim gəldi eşitdi,
Vuraram güllə, dedi.

DƏNBƏLƏN GÖZ

Bajadan baxan dənbələn göz
Birisi kəhər, birisi boz.
Məndim bozun boynuna,
Düşdüm divan yoluna,
Divan yolu dərbədən,
İçində meymun gəzər.
Meymuncuğu ürəkütdüm,
Qulaxcığın qırpıtdım.
Göydə gəzən xocalar,
Vurdu qolumu qırdı,
Qolum qazanda qaynar,
Oxlax yanında oynar.

Oxlağı yerə vurduğum,
Yer mana yemlik verdi.
Yemliyi tata verdim,
Tat mana darı verdi.
Darını quşa verdim,
Quş mana qanad verdi.
Qanaddandım uşmağa,
Hax qapısının aşmağa.
Qapıçı qapı toxur,
İçində bülbül oxur.
Mənnən kiçik qardaşım,
Haqqın kəlamın oxur.

ÜŞÜDÜM, HA ÜŞÜDÜM

Üşüdüm, ay, üşüdüm,
Dağdan alma düşürdüm.
Almaları yedilər,
Mənə zülüm etdilər.
Dərd əlindən bezaram,
Dərin quyu qazaram.
Dərin quyu, beş keçi,
Hanı onun örkeci?
Örkec qaya başında,
“Hay” eylədim, gəlmədi,
Çiyid verdim, yemədi.
Çiyid qazanda qaynar,
Qəmbər bucaxda oynar.
Qəmbər getdi oduna,
Qarğı batdı buduna.
Qarğı dəyil, qamışdı,
Beş barmağı gümüşdü.
Gümüşü verdim tata,
Tat mənə darı verdi.
Darını verdim quşa,
Quş mənə qanad verdi.
Qanadlandım uşmağa,
Haq qapısının açmağa.
Qapıçı qapı toxur,
İçində bülbül oxur.
Məndən kiçik qardaşım
Allah kəlamın oxur.

* * *

Üşüdüm, ha üşüdüm,
Dağdan alma daşdı.
Almalarım aldılar,
Məni yola saldılar.
Mən bu yoldan bezaram,

Dərin quyu qazaram.
Quyu divi beş keçi,
Hanı bunun erkəci?
Ağ qayanın qaşında,
Erkəc qaya başında.
Harayladım gəlmədi,
Çiyid verdim yemədi.
Çiyid qazanda qaynar,
Qənbər bucaxda oynar,
Qənbər getdi oduna,
Qarğı batdı buduna.
Qarğı deyil qamışdı,
Beş barmağı gümüşdü.
Gümüşü verdim tata,
Tat mana darı verdi,
Darını verdim quşa,
Quş mənə qanad verdi.
Qanatdandım uşmağa,
Hax qarısını aşmağa.
Qarıçı qarı toxur,
İçində bülbül oxur.
Mənnən kiçik qardaşım,
Allah kəlamın oxur.

ƏFSANƏLƏR VƏ RƏVAYƏTLƏR

GƏLİN ATILAN QAYA

El-obaya yayılır ki, Nadir şahın qoşunu gəlir. Adamlar evlərini atıb dağlara, meşələrə qaçısırlar.

Adamlardan bir bölüyü uca bir qayanın belinnən keçəndə Nadirin əsgərrəri onları yaxalayır.

Əsgərrərin böyüyü soruşur:

– Dağlara qaçmağı sizin yadınıza kim saldı?

Bir gəlin cürətlə qabağa çıxır:

– Dağlara qaçmağı bu adamların yadına mən salmışam.

Biz nə özgə evindən qaçıyıq, nə də özgə torpağına qaçıyıq.

– Sən bundakı cəsərə bax,- deyib Nadirin adamları gəlinin qolundan tutub qayadan atırlar.

Gəlin üst-üstə altı-yeddi tuman geyibmiş. Tumanlar havada çətir kimi açılır və gəlin sağ-salamat qayanın ayağındakı çəmənliyə düşür.

GƏLİN QAYA

Yazın gül güllü, çiçək çiçəyi, bulaxlar, çaylar, göllər sonaları çağırın vaxtı imiş. Bir gün gəlin körpəsini qucağına alıb gəzməyə çıxır. Görür ki, sonalar göllərdə üzür. Çox xoşuna gəlir. O da soyunub göldə çimdir. Gəlinin ağ, mərmər bədəni ətrafa işıq saçır.

Çiçəkli dağdan gəlinə tamaşa edən qoca, elə bilir ki, suda çimən mələkdir, heyran qalır. Gəlin də qojanı görür. Onlar bir-birini tanıyırlar: sən demə, həmin qoja gəlinin qayınatası imiş. Gəlin körpəsini də qucağına alıb evə yollanmaq istəyir, ancaq yerindən tərpənə bilmir. Gəlin həyalanıb üzünü göylərə tutub yalvarır: ya mənə quş elə, ya daş elə! Gəlin elə oradaca daşa dönür.

GƏLİN QAYASI

Burada bir qaya var, qıza bənzəyir. Bu haqda belə bir əfsanə var. Kasıb və mərd gəncin həyat yoldaşına varrı bir bəyin gözü düşür. O, gəlini ələ keçirmək istiyir. Ancaq gəncin mərdliyinnən, onun xalq arasındakı hörmətinən qorxan bəy bu işi açıq-aşkar etməyin mümkün olmadığını görür. Fərsət gözləyir. Taxıl biçini yaxınlaşdığını görəndə camaat çölə-zəmiyə gedir. Bu fərsətdən istifadə edən bəy gəlini ələ keçirmək istiyir. Bəyin hiyləsini başa düşən gənc və gözəl gəlin allaha

yalvarır ki, daşa dönmək daha yaxşıdır. Elə o vaxtdan gəlin daşa dönür.

Bu əfsanə ilə əlaqədar olaraq xalq arasında bir bayatı da yaranıb, “Gəlin qaya” əfsanəsi yada düşən kimi sinəsi sözlü, dili bayatılı nənələrimiz şirin zümzüməylə yanıklı-yanıklı bayatı çəkillər:

Əzizim gəlin yaşa,
Dolmamış gəlin yaşa;
Əğyara əl verməyib
Dönübdü gəlin daşa.

Həmin daşa xalq arasında “Gəlin qayası” deyillər.

LƏLVAR DAĞI

Belə rəvayət var ki, qədimdə bir dağ varmış. Bir gün bir kişi yuxusunda görür ki, həmin dağda bir oyux var. O, oyuxda ləl, qızıl, cavahirat var. Kişi səhər durur, yol tədarükü görüb dağa tərəf gedir. Gedib həmin oyuxa rast cəlir. Görür ki, mağaranın qabağında bir əjdaha yatır. Əjdaha kişinin fikrini başa düşür ki, onun ləllərini aparmağa gəlir. Əjdaha dilə gəlir deyir:

– Ey insan, sən burda ləl olduğunu heç kimə demə, hər gün gəl sənə bir ləl verəcəyəm – deyir və birini ona verir.

Tamah kişiye güc gəlir. O, evə qayıdıb əhvalatı qardaşına danışır. Kişi ilə qardaşı silah götürüb mağaraya gedirlər. Əjdaha bunları görüb fikirlərini başa düşür və hər ikisini udur.

Həmin vaxtdan dağın adı Ləlvar adlanır. Çünki kişi o dağda “ləlvar” deyə o dağa getmiş və əjdaha onu udduğu üçün gətirə bilməmişdi. Ləl yenə də o dağda qalmışdır.

QISIR DAĞ

Bir bəy öz qoyunlarını müftə saxlamaq üçün adam axtarır. Bir çoban onunla razılaşıq. O, çobanla belə bir şərt kəsir ki, qoyunlarını on il müddətində saxla, on il tamam olduqda mən sənə qoyunlarımla bir illik balasını verim. Çoban bəyin bu şərti ilə də razılaşıq. O gündən çoban bəyin qoyun sürüsünü otarmağa başladı.

Nəhayət, doqquz il tamam olur. Həmin il çoban bəyə bildirir ki, artıq bu il vədə tamam olur. Bunu eşidən bəy o ili bütün qoçları burdurur. Çobanın isə bu işdən xəbəri olmur. O, qoyunları böyük bir dağın ətəyində otarırdı. Beləliklə, həmin il qoyunların heç biri qoça gəlmir və heç bir quzu olmur. Qoyunlar dağdan arana qayıdır. Çoban elə bilir ki, qoyunların bala verməməsi, qısır qalması o dağın otundandır, o dağ

günahkardır. Çobanın sözüne görə o vaxtdan indiyə kimi dağın adı “Qısır dağ” qalır.

ABDULƏSƏR DAĞI

Bu dağ Göyçədə – Qarannux rayonunun Mədinə kəndində yerləşir. Dağın başında gözəl bir göl vardır. Rəvayətə görə Mədinə kəndində Abdul adında bir çoban yaşayırmış. O, kəndin yeganə gözəli Şəmsinura vurulubmuş, qız da onu sevirmiş. Günlərin bir günündə kəndə bədbəxtlik üz verir. Düşmənlər kəndə qəflətən basqın edib onun varidatını talayırlar. Onlar kəndin yeganə gözəli Şəmsinuru axtarırmış. Bu zaman qız qaçıb özünü hündür bir qayadan atmaq istərkən uzun saçları düşmənin əlinə keçir. Onu çıxarmağa başlayırlar. Qız saçlarının qırılmasını allahdan arzulayır. Qızın saçları qırılır, qız yerə düşüb ölür. Saçları isə ilana çevrilib düşməni çalır. Bu hadisədən Abdulun xəbəri yox idi. O bu xəbəri eşidib sarsılır və başına hava gəlir, yəni bu hadisə ona əsər edir. O zamandan etibarən dağın adı Abdulsevər qalır. Deyilənlərə görə, dağın başında göl də Abdulun göz yaşlarının əmələ gəlmişdir.

SƏHƏNGUÇAN TƏPƏ

Belə rəvayət edillər ki, guya keçmiş zamannarda varlı bir kişi yaşayırmış. Onun varı-yoxu bir qızı var imiş. Zaman keçdikcə qız böyüyür, atası onu özü kimi varlı, dövlətli bir kişinin oğluna ərə vermək fikrinə düşür. Ancaq qız buna razılıq vermir. Atası nə qədər etsə də qızını razı sala bilmir. Bir müddət keçdikdən sonra kişi qızının kəndli oğlunu sevdiyini bilir və onu evdən qovur.

Qız yaylağa, nənəsinin yanına gəlir. O, burada atasından qorxub heç yana çıxmazmış, ancaq axşamlar qonşu qızları ilə təpənin üstündəki bulaqdan su gətirməyə gedərmiş. Nənəsinin razılığı ilə o kəndli oğluna nişanlanır. Bundan sonra kişi qızına dağ çəkmək fikrinə düşür.

Kişi kəndli oğlunun üzərinə hücum çəkir, amma məğlub olur. Bir neçə gün keçdikdən sonra kişi kəndli oğlunu gecə yatarkən tutdurur, başını kəsdirir və təpənin üstünə qoydurur.

Axşam qız səhəngini götürüb suya gedərkən, nişanının halına dözə bilmir, yıxılır və səhəngi təpədən düşərək sınıq. Ona görə də bu təpə “Səhənguçan” təpə adlanır.

ƏRGƏZ PIRI

Ərgəz piri Dərələyəzin Ərgəz kəndində yerləşir. Bura Dərələyəzin ən qədim kəndlərindən və ocaxlarından. Bu piri indi də qalmaqdadır. Tarix boyu azərbaycanlılar bu piri getmiş, orada qoyun qurbanı kəsmiş və ona nəzir qoyurmuşlar. İndi də bu belədir.

Rəvayətə görə, həmin piri olan yerdən gecələr işıq gəlmiş. Sanki burada ocaq yanarmış. Camaat buranı piri hesab edib bura ziyarətə gəlmiş. Sonralar Oğuz tayfa başçılarından biri burada məskən salmışdır. Ola bilsin ki, bu Dədə Qorquddakı Qazan xandır. Hətta erməni mənbələrində bura "Arqazan" da deyirlər. Bəlkə də bu Ər Qazan deməkdir. Çünki erməni əlifbasında "ə" hərfi yoxdur. Ə hərfinin yerinə "A" hərfi yazılır.

Onu da əlavə edim ki, bu yerlər Qazan xanın oylağı olmuşdur. Bu piri Göyçədən Əlincə qalasına gedən yolun üstündə, çox yaxınlığında yerləşir.

Ərgəz kəndinin adı isə Əroğuz sözündəndir.

ERTİŞ PİRİ

Ertiş piri Dərələyəzdədi. Arpa çayının üstündədi. Ertiş kəndi indi xaraba qalıfıdı. Bizimkilər ən çox Ertiş piri gedərdi. Qurban aparardıx. Qoyun, quzu, xoruz aparıf kəsərdik. Niyyət eliyif gedirdik. Kəsirdik, yeyirdik, qalanını da gətirif kəttə paylıyrdıx. Çox kəramətdi piriydi. Yağış yağa-yağa şamı yandırf piri divarına qoyurdıx. Yağış şamı keçirmirdi. Orda yanardı o şam.

Ertiş piri bir kahaydı. Kahanın içərisinə girirdin, su vardı. Ortasında bir dirək vardı. O dirəyin başına hərəndirdin. Mənim özüm içəri girəndə bir ağ ilan da suyun içində gördüm. Aparıf orya yaylıx bağlıyrdın, pul qoyurdun, deyirdin kin niyyətin qəbul olsun. Pirdə suya girirdin. Çıxanda qupquru çıxırdın.

SAL-SAL QALASI

Sal-sal qalası Dərələyəzdə Ələyəz, Hosdun, Erdərin və Horbadıq kəndlərinin arasında olan çox uca bir qayanın başında yerləşir. Bu qalanın sahəsi çox böyükdür və iki qapısı var. Qapının biri daşla hörülmüş gizli qapıdır. Qala divarlarının enliliyi çox yerdə 3 metrdir. Bu qalaya Qoşavəng adlı yerdən tünq ilə su çəkilməmişdir.

Dərələyəzdəki neçə-neçə kəndlərə gedən yolları bu qaladan görmək olur. Bu qaladan Dərələyəzin əksər kəndlərini nəzarətdə saxlamaq mümkündür.

Rəvayətə görə, Sal-sal qalasını Sal-sal adlı bir pəhlivan tikdirmişdi. O, bu yerlərə hücum edən orduları bu qalanın köməyi ilə məğlub etmişdi.

Bir gün Cənab Əliyə xəbər çatır ki, ərəb qoşunları Salsalı məğlub edə bilmədi. Salsal ərəb qoşunlarının çoxunu qayadan tökdü.

Cənab Əmir Sal-sal qalasına gəlir və Sal-salı döyüşə çağırır. Salsal əmr edir ki, Əlini buraxın gəlsin qalaya. Sal-sal Əliyə deyir ki, ikimiz də pəhlivanıq. Gəl biz vuruşmayaq. Güclərimizi sınayaq. Kim qüvvətli olsa o qalib hesab olunsun. Belə də edirlər. Qalanın içində də böyük bir daş olur. Əli deyir ki, bu daşı qalanın içindən niyə çıxarmamısınız. Sal-sal cavab verir ki, ağır olduğu üçün çıxara bilməmişik. Əli sağ əlini atıb daşdan yarışanda Əlinin əli, barmaqları daşın içinə girir. Ya allah deyib daşı qaldırıb qaladan aşağı yumalayır. Daş gəlib aşağıda yolun qırağında dayanır. Salsal deyir ki, qalib sən sən. Mən müsəlmanlığı qəbul edirəm. İndi həmin daşa camaat "Əli daşı", "Əli atan daş" deyir. Mən də o daşı çox görmüşəm. Çox böyük bir daşdı. Daşın üstünə sanki insan əli basılıb.

Həmin Dərələyəzin Qovuşuq kənd sakini, indi didərgin düşən Naringül öz şerində belə təəssüb etmişdir.

Sal-salın qalası, Əlinin daşı,
Sənəmə tökülür gözümün yaşı,
Anamın, atamın o məzar daşı,
Yadıma düşəndə vətən, ağlasın!

ŞAH ABBAS

Üş dənə lotu olur, yığışılar dama maslahat töküllər ki, gedax oğurluğa. Biri deyir gedək keçidən-zatdan gətirax. O biri deyir qoyundan-zatdan gətirax. Üçüncüsü deyir ki, keçidən, qoyunnan bir zat çıxmaz, gedax şah Abbasın xəzinəsini oğuruyuf gətirax. Bı vaxt şah Abbas da başqa donda qapıda durmuş. Şah Abbas qapını açıb girir lotuların yanına. Deyir ki, bı gecə məni də yoldaş eyləyin özünüzə. Bınnar danışır biyən-oyan, hə yaxşı üçux, olax dörd. Şah Abbas deyir lotular hə indi xəsiyyətinizi deyin görək. Lotulardan biri deyir:

Mən gecə it hürüyəndə bilirəm nədən ötürü hürüyür.

O birisi də deyir, nə qədər qıfıl olsa əl atsam açılır.

O biri də deyir, mən gecə gördüyüm adamı gündüz tanıyıram. Lotular deyir hə təzə gələn qonax sən də xəsiyyətini de sonra gedək.

Şah Abbas deyir ki, sağ buğumu tərəpsəm dünya abad olar, sol buğumu tərəpsəm dünya bərabad olar, durun gedax. Hə duruf gedillər. Bınnar xəznənin qabağına çatanda it hürür. İtin dilini bilən lotu qıçın saxlayıf getmir. Şah Abbas lotuya deyir itin ürüməsinə baxma gedax.

Gedib xəznəni dağıdılar. Hərəsi bir mişov qızıl götürür. Gedənnən sonra səhər Şah Abbas qırmızı geyinib taxta oturur.

Lotuları çağırır. Lotulardan gecə görüb gündüz tanıyan deyir: Əyə bı Şah Abbasdı. Şah Abbas sorğu-sualdan sora deyir sizin bı işinizi mən necə cəzalandırım. Gecə görüb gündüz tanıyan deyir: Şah sağ olsun xayış eliyirix üçümüzə də sağ bığını tərpet. Şah Abbas üç lotunu da azat edir.

BƏHLÜLÜ DANƏNDƏ

Bəhlülü Danəndə səfil-səfil gəzərdi.

Qardaşı Harın əl Rəşid Bağdadda padişahlıx eliyirdi. Ancax bilirdi ki, Bəhlülü danəndənin heç bir zaman üzü gülməz..

Günlərin bir günündə Bəhlülü danəndə qamişi minif bazarda o başa-bı başa çapırdı. O gedif bir qasəbxananın qabağında duruf şaqqa çəkif gülmür və qayıdıf uzaxlaşır. Qardəşinə söz çatırki qardaşı qasəbxanada şaqqa çəkif gülmüdü.

Tez Harın Rəşid əmir eləyir ki, Bəhlülü çağırın mənim yanına. Bəhlülü Danəndəni gəlirlər padşahın yanına. Padşah deyir kin Bəhlülü bı gün sən bazarda gülmüfən. Bəhlülü danəndə deyir gülmüşəm. Onnan ötərikin sən o qədər zülümkarsankin, ta deyiləsi dəyil. Qorxdum ki sənün çün o, dünyada mənəni də yandırılar. Amma ki qasəbxana da gördüm ki qoyunu-qoyun əyağınnan asiflar, keçini keçə əyağınnan. Onçun güldüm ta sənün yerinə mənəni yandırılmazlar.

MƏMMƏDÖLƏN YURD

Dərələyəz mahalının Göydağ yaylağında elatın düşdüyü bir yurt var. Həmin yurdun adı Məmmədöləndir. Belə söyləyirlər ki, Kəngərli tayfasından olan tərəkəmələr ora dağa çıxıbmiş. Məmməd adlı bir cavan həmin tayfanın bəylərindən olan Həsən bəyə çoban imiş. Çoban Məmməd Həsən bəyin qızı Narını sevirmiş. Narın da Məmmədi sevirmiş. Deyilənə görə Məmməd bir neçə dəfə Həsən bəyə elçi düşsə də, o, qızını çoban Məmmədə vermiyif. Narınla Məmmədin görüşməsinə də qadağan edibmiş. Narın atasından gizlin Məmmədin otardığı sürüdən bir erkəci öz alaçığına dadandırır. Hər gün sürü obaya sağına enəndə erkəc sürüdən ayılıb Narının çadırının qabağına gələr, Narın isə təhnədəki çörəkləri və ovcundakı kişmiş erkəcə yedizdirərdi. Erkəc alaçıqdan o yana getməz, Narının alaçıqdan çıxmağını gözləyərdi. Məmməd də bunu bəhanə edib alaçıqın qabağına gələr, erkəci çəkə-çəkə apararkən Narınla

əlüstü söhbətləşib görüşərdi. Bunu Narının anası duyur və erkəci tutub öz alaçıqlarının qabağındakı mıxda bağladır.

Bir gün Məmməd eşidir ki, Narını öz əmisi oğluna nişannamax istəyirlər. Narınla sözləşir ki, sübh tezdən bir ata minib obadan çıxınsınlar. Elə də edirlər. Məmmədin atına tərkləşib Murad tərpe yaylağına üz tuturlar. Obadan bir az aralanmışdılar ki, şimşək çaxır, göy guruldayır, güclü yağış başlayır. Çaxan ildırım atı da, Narını da vurur, Narın ölür. Bu vaxt Məmməd ah-nalə edib belə bir bayatı deyir:

Dağlar qarını ağlar,
Bağlar barını ağlar.
Şimşək Narını vurdu,
Məmməd yarını ağlar.

Bu vaxt sən demə Məmmədin də çuxası od tutubmuş. Cibindəki barıt qutusu da od tutub, partlayır. Məmməd də yanib Narının yanına yıxılır.

Bütün oba yığışib hadisə yerinə gəlir. Bu zaman Məmmədin anası nakam oğlunun və sevdiyi qızın birlikdə yanib öldüklərini görüb, yanılıx bir bayatı çəkir:

Göy dağın bulaqları,
Göy bitib qıraqları.
Köçüb getdi majgalı,
Dağıldı hodaxları.

Elə o vaxtdan bu yurdun adı Məmmədölən yurdu adlanır.

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 71.

ƏSƏDULLANIN ƏHVALATI

Məmərza kəndində Məşədi Abbas adlı ağsaqqal bir kişi varmış. Çox ağıllı və tədbirli kişiymiş. Bir çoxları ondan məsləhət almış. Əsədulla payızda 30 erkəyi qabağına qatıb Naxçıvana aparır ki, satıb bazarlıq eləsin, qısa tədarük alsın.

Əsədulla erkəklərin hamsını satır, almalısını alır, xeyli pul da cibində geri dönür. Buzqovla İtqıran arasında sərt bir dərə var. Buna Çalxan dərəsi deyirlər. Çox qorxulu və vahiməli dərədi. Qaçaq-quldurlar bu dərədə çox karvanlar soymuşlar. Karvanlar bu dərədən keçəndə çalışardılar ki, gündüz keşsinlər. Şərə-xataya rücah olmasınlar.

Xülasə, Əsədulla at belində bu dərədən keçəndə görür ki, daşın dalından ona bir tufəng tuşlanıb. Daşın dalından səs gəlir ki, atdan düş, nəyin varsa at yolun üstünə, paltarını da soyun. Əsədulla qayıdır ki,

soyundurmaq ədəbdən deyil. Day məni niyə öldürürsünüz, otuz erkək satmışam, yaxşı bazarlıq etmişəm, pulum da bax budur, çoxdu. Al hamısını verim, məni öldürmə, bir çədən külfətim var.

Səs gəlir ki, yaxşı, çəkil kənara, geri baxmadan yoluna davam et, geri baxsan səni gülləliyəjəm. Əsədulla bir neçə addım atır və gözaltı ətrafa nəzər salıb görür ki, deyəsən bu quldur təkdir, qeyrisi yoxdu. Qayıdır ki, eloğlu, bəs kimsən, hara adamısan. Həmin adam qayıdır ki, ə, nə qanmaz adamsan, heç oğru da adını, yerini deyərmi? Əsədulla qayıdır ki, eloğlu, mən də sən deyən qədər aciz deyiləm, özüm də elə az-çox vurub-tutanam, dedim ki, bəlkə tanışlarımdan oldu.

Oğru qayıdır ki, di yaxşı atını da verirəm, min get, qoy arvad səni dannaşın. Oğru Əsədullaya belə bir bayatı söyləyir:

Əzizim Təhlədənəm,
Tək evli Təhlədənəm
Tərmanın yaxşısıyam
Sonanı təklədənəm.

Əsədulla atı minir və suyu süzülə-süzülə gəlir kəndə və məcbur qalıb bu əhvalatı Məşədi Abbasa danışır. Məşədi Abbas deyir ki, bəs bilmədin hara oğrusudur, hara adamıdır. Biz hara, kimə xəbər yollayacaq? Çox güman ki, bu tərəflərin adamı olmaz. Birdən Əsədulla qayıdır ki, atımı özümə qaytaranda bir bayatı söylədi. Məşədi Abbas bayatını eşidib fikrə gedir və söyləyir ki, tapdım səni soyanı. Əsədulla deyir ki, məşədi, necə tapdın, o kimdi elə. Məşədi Abbas qayıdır ki, sabaha tədarük gör, birlikdə gedək, səni soyanı tapajaam.

Səhəri hər ikisi yol tədarükü görüb yol alırlar aran Qarabağa, tərəkəmə camaatının içinə. Soraqlaşa-soraqlaşa Təhlə camaatının obasına gəlib çıxırlar. Məşədi Abbas obaya nəzər salarkən görür ki, kənarda bir təkevlə alaçıq quruluş. Əsədullaya deyir ki, bəs səni soyan o çadırın sahibı olmalıdı. Atı düz alaçağın qapısına sürürlər. İtlərin səsinə ev yiyəsi alaçıqdan bayıra çıxan kimi Əsədullanı tanıyır, amma özünü ora-bura vermir. Məşədi Abbas salam verir və deyir ki, qonaq istəmirsənmi? Həmin adam cavab verəndə Əsədulla səmindən tanıyır və başı ilə işarə edir ki, bu adamdı. Məşədi Abbas qayıdır ki:

Əzizim tutaram mən,
Ləbdə mey tutaram mən.
Səyyadın yaxşısıyam.
Tərmanı tutaram mən.
Daha başqa söz-söhbət olmur.

Həmin adam atların başını tutur, qonaqları içəri dəvət edir. Söhbət əsnasında özü söz açıb deyir ki, bu yoldaşın sualı məni açdı və mən öz

kimliyimi sözdə açdım, fikirləşdim ki, arıfdirsə, gəlib məni tapar. Gətirdiyim nə varsa, hamısı xurcunda yükədir. Arvadı çağırır ki, o xurcunu bura gətir. Əsədulla baxır ki, heç xurcun açılmayıb, öz bağladığı düyündür. O vaxtdan həmin adamla Əsədulla dost olurlar.

OĞRU VƏLİNİN KƏLƏYİ

Dərələyəzdə oğru Vəli adında bir kişi varıymış. Oğru deyəndə, kasıb-kusubun malına əl vurmazdı. Tacir, sövdəgər, ağa, bəy, xanların malından oğurlardı. Özü də insafılı oğru imiş. Oğurladığı malı xırd eləməmiş oğruluğa getməmiş. Vəli artıq qocalır. Əvvəlki kimi çəpik ola bilmir. Özünə bir köməkçi götürür. Bir gün evdən hər şey qurtarır. Vəli şeyirdini götürüb “ova” çıxır. Görür ki, Naxçıvan tərəfdən böyük bir karvan gəlir. Karvanın ətrafı ilə də beş-on atlı mühafizəçi. Ha fikirləşir nə etsin, neyləsin, axırda oğlana deyir ki, sən çəkil gizlən. Mən özümü xəstəliyə vurub yolun altına uzanacağam. Sən də arxadan qarabaqara gələrsən. Harda fürsət olsa, yükdən salaram götürüb aradan çıxarsan, mən də gələm.

Elə də edirlər. Vəli yolun altındakı otluğa uzanıb zırıldamağa başlayır. Karvan gəlib çatır. Soruşurlar ki, kimsən, hara gedirsən nə olub sənə? Vəli deyir ki, bəs qonşu kənddən gəlirəm, o qabaqkı kəndə gedirəm. Sancılanmışam, yol gedə bilmirəm. Karvanbaşı deyir ki, yazıqdı, qocadı, axşam da düşür, qoymayın qalib qurd-quşa yem olsun. Axırncı dəvənin yükü qiymətli olsa da yüngüldür, qoyun dəvənin üstünə ta ki kəndə çatırıq.

Vəlini lap axırncı dəvənin yükünün üstünə qoyub yerini iraxlıyırlar. Vəli kələyinin baş tutmasından için-için sevinir. Karvan yavaş-yavaş gedir. Oğlan da karvanın dalınca qarabaqara gözləyir ki, Vəli nə vaxt, nə salacaq.

Axşam düşür, qaranlıq çökür. Qabaqdakı kəndə çatacatda karvan enli bir arxdan keçməli olur. Vəli tez cibindəki qəmə ilə mərəfşlərin kəndirini kəsir və mərəfşlərin biri düşür arxın bir tərəfinə, o biri isə digər tərəfə. Vəli oğru yoldaşa başa salmaq üçün belə bir bayatı söyləyir:

Əzizim arxa tayı,
Yar geyibdi xətai.
Dərələyəz qocasıyam,
Salıram arxa tayı.

Oğru yoldaşı bunu eşidib tez özünü arxa yetirir və görür ki, tayların ikisi də arxın içindədir. Bir az gedəndən sonra Vəli də sirvilib dəvədən düşür və yoldaşının yanına gəlir. Kənddə aydın olur ki, həmin adam

karvançılara kələk gəlib. Artıq iş işdən keçmişdi.

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının "Sazlı-sözlü Dərələyəz" kitabı, Bakı, 2004, səh., 73-74.

AŞIQ VƏ GƏLİN

Bir aşiq yolla gedirmiş. Payız vaxtıymış. Kəndin cavannarının biri arvadı ilə taxıl sahəsini biçib, yolun kənarındakı bulağın üstündə, ağacın altında çörək yeyirdilər. İsti olduğundan həm ərinin, həm də qadının üst-başı açıq imiş. Qadın yolla keçən adamı görüb çarşovunu üstlərinə atır. Bu aşiq isə çox dərin aşiq imiş, dilini də dinc qoymazmış. İsdidir ki, onnara sataşsın. Belə bir söz atır:

Əzizim nərgizlər,
Bənövşələr, nərgizlər.
Əsrəmiş maya gördüm,
Qoltuğunda nər gizlər.

Arvad ha gözləyir ki, kişisi bu aşığın cavabını versin, görür ki, kişidən səs çıxmır. Qayıdır ki, a kişi, icazə ver o aşığın cavabını verim, sonra gedib başqa kənddə bizi pislər, dəyər ki, söz qanan deyirlər. Kişi arvada qayıdır ki, əgər cavabını versən, halaldı sənə. Arvad qayıdır ki:

Aşiq, getmə, dayan, dur,
Sırrım sənə bəyandır.
"Quran" gətir and içim
Öz nərim, öz mayamdır.

Aşiq gülür, üzr istəyir. Aşığı da süfrəyə dəvət edirlər.

AŞIQ NƏBİNİN AĞAVERDİYƏ SATAŞMASI

Cırrannı kəndində Ağaverdi adlı bir baməzə kişi varıymış. Payız vaxdı kəndin kişiləri hərə bir yük tutub Göyçə mahalına aşarmışlar. Apardıqları matahları kartofa dəyişib kəndə qayıdarmışlar. Avradı Telli Ağaverdiyə deyir ki, sən də get Məmərza kəndinə, bacından bir səbət ərik al, apar Göyçəyə. Heç olmasa qışda bizim də kartofumuz bol olsun. Ağaverdi iki səbət ərik götürüb kəndin digər kişiləri ilə gəlirlər Göyçənin Çaxırrı kəndinə. Hərə bir evə qonaq düşür. Ağaverdi isə bir dul arvadın evinə qalmalı olur. Bir neçə gündən sonra hamı öz yükünü tutub geri dönəndə görürlər ki, Ağaverdi boş səbətlə gəlir. Kəndin cavannarı işin nə yerdə olduğunu bilib gülüşürlər.

Aşiq Nəbi də onların içindəymiş. Göyçə ilə İstisu kəndinin

arasında bir bulaq var. Adına Göy bulaq deyillər. Orda oturub süfrələrini açıb nahar edirlər. Hər kəsə qonaqçısı yol çörəyi qoyubmuş. Ağaverdiyə isə yol çörəyi də qoyan olmamışdı. Yazıq dulun nəyi varıydı ki, nə qoya. Bir çədən külfətin güclə dolandırılmış. Aşiq Nəbi orda Ağaverdiyə belə sataşır:

Çünki sən cəhrəyə oldun daha tay,
Aydın çıxdı, günü say, Ağaverdi.
Əriyi satıban qazanc eylədin,
Tellini elədin bay, Ağaverdi.

Kartofun necoldu, dağları aşdın,
Yoldaşı tərgitdin, baş götdün qaçdın
Birnəfəsə getdin dağları aşdın.
Quyruğu qırılmış day, Ağaverdi.

Hamı gülür, Ağaverdi isə başını aşağı salır.

Aşiq Nəbi deyir ki, ay uşaqlar, Ağaverdi evə getsə, Telli bir qiyamət qoparacaq ki, gəl görəsən. Bir çədən külfəti tökəcək bunun üstünə, çıxıb gedəcəy dədəsi evinə. Biz də kənddə biabır olarıq. Gəlin hərəməz aldığımız kartofdan bir az verək ona, heç olmasa evə əliboş getməsin. Elə də edirlər. Ağaverdi də səhvini başa düşüb, ağsaqqallardan üzr istəyir.

HEYVANLARLA BAĞLI OLAN ƏHVALATLAR

PƏLƏNGİN AYAĞINI TÜLKÜ BAĞLAYIR, SIÇAN AÇIR

Bir gün bütün meşə heyvanları bir yerə yığılıb deyir: Bu pələng meşədə bizə imkan vermir ki, biz sərbəst şəkildə yaşayax. Necə edək ki, onu aradan görürək. Bu zaman hamı qorxub kənara çəkilir. Xeyli sükutdan sonra tülkü qabağa çıxıb deyir: Siz söz verin ki, meşədə mənə dəyməyəcəksiniz. Mənə imkan verəcəksiniz ki, meşədə mən öz bildiyim kimi yaşayam onda mən pələngi sıradan çıxarajam. Tülküdən qüvvətli heyvanlar buna gülür. Tülkü deyir ki, siz söz verin, gülməyin. Hamı bu şərtə razılaşıb.

Tülkü deyir ki, mənə bir neçə arşın yay kirişi gətirin. Tapıb gətirirlər. Tülkü yay kirişini götürüb pələngə tərəf yollanır. Pələngə xeyli qalmış tülkü yerə yığılıb sürünə-sürünə, yaltaqlana-yaltaqlana pələngə yaxınlaşıb deyir: Bütün meşə heyvanları ilə mübahisə etmişəm. Onlar deyir ki: pələng bu yay kirişini qıra bilməz. Mən deyirəm ki, əşi kiriş nədir ki, pələng onu qıra bilməsin... Tülkü pələngin qoltuğuna çox verdikdən sonra pələng deyir: Ə gətir bura. Tülkü dərhal pələngə deyir uzan yerə. O bu yolla pələngin əl-ayağını möhkəm bağlayır. Pələng nə qədər güj verirsə yay kirişini qıra bilmir və ayaqlarından qan tökülməyə başlayır.

Tülkü xa-xa çəkib gülür və pələngə səninki bura kimidir, deyib heyvanlara xəbərə qaçır. Bu zaman siçan özünü pələngə yetirir və deyir: “Bu saat gəlib səni öldürəcəklər. Sən qohumun pişiyə də ki, mənim nəslimə dəyməsin, mən sənin ayağımı açım”. Pələng gülüb siçana deyir: “Mən pələng bunu qıra bilmirəm. Sən necə qıracaqsan?” Siçan deyir: “Tez ol söz ver”. Pələng söz verir. Siçan bir anda dişləri ilə kirişi kəsib aslanın ayaqlarını açır. Pələng ayağa durub deyir: “Bir yerdəki pələngin ayağını tülkülər bağlayıb, siçanlar açır, mən bu yerdə qalmaram”. Pələng meşəni tərək edir.

İNAMLAR, ETİQADLAR, İNANCLAR, SINAMALAR

ÜZƏRLİK YANDIRMA

Mərasimdə istifadə olunan üzərlik yalnız insan nəfəsi toxunmayan, yəni xoruz səsi eşitməyən yerdən yığılıb qurudulmalıdır. Üzərliklə

birlikdə çox zaman soğan, sarımsaq qabığı da yandırılır. Həmin tüstünü nəzər toxunmuş adama iylədib oxuyurlar:

- Üzərliksən, havasan,
Hər dərdlərə davasan,
Pis gözlərə yabasan,
Üzərliyim çirtlasın,
Yaman gözlər pırtdasın.

Bu nəğmədən sonra üzərlik çirtlayarsa, bəd ruhlar, bədnəzərin nəfəsi evdən qovulur. Göz dəyən adamı üç dəfə yanan üzərriyin üstündən keçirdikdən sonra mərasim sona çatır.

İlin axır çərşənbəsində su dolusu kasa götürüb onun ucuna pambıx dolanmış iki iynə atırlar. Əgər iynələr bir-birlərinə yaxınlaşırsa, görüşür-lərsə onda ürəyinizdə tutduğunuz niyyəyə çatırsınız.

Axır çərşənbə gejesinin səhəri sübh tezdən durub axar su üstünə getmək, suya salam verib üstünnən üç dəfə atdanmaq, sonra də həməni sudan bir qab götürüb həyəət-bacaya, evin dörd bucağına səpmək gərəkdir. Deirlər kin, belə edəndə ilin xoş gələ, ağrı-acı görməzsən.

Axır çərşənbə gejesinin səhəri evin damına buğda atarlar kın, bərəkətin artıx olsun.

Axır çərşənbə gejesində un çuvalın ağzını açıx qoyarlar kın, bərəkət paylananda bağlı qalması.

Axır çərşənbə axşamının səhəri evdə uşaqdan böyüyə nə qədər adam varsa, gedib hamısı axar su üstündən üç dəfə atılır, sonra da sındırif deyillər: “Nə ki ağrı-ajımız, qada-balamız varsa hamısı bax bu suyan getsin”.

Axır çərşənbə axşamında yandırılan tonqalın üstünnən adamlar atdanıf qurtarandan sonra mal-qaranı, qoyun-quzunu da addadırlar ki, çillədə qalması. Çillə köhnə ilin ağrı-acısı, qada-balası, ojaxdan addayanda hamısı tökülüb odla yanır. Addıyif keçəndə olur anadan gəlmə.

Axır çərşənbə axşamında yandırılan tonqalın üstünnən atdanıf deyillər:

-Ağırığı, uğuruğum, ağrım, ajım, qadam, balam hamısı tökülsün, bu odda yansın.

Bir heyvan itəndə qurd ağzını bağlayalar kın, ona canavar dəyməsin. Amma heyvan tapılanda gərəh qurd ağzını açasan. Yoxsa günahdı, qurd aj qalar.

Ölü basdırılarda üç gün keşik çəkmək lazımdı, həm də şam yandı-

rıllar kın, ölünün ruhunu şər qüvvələr apara bilməsin.

Qəbir üsdünə gedəndə bir daş götürüb baş daşına taqqıldadallar kın, ölü adamın gəldiyini bilsin, həm də bu zaman adını deməlisən.

Qırxlı uşağın üsdünə qızıl üzük, sırğa, bilərzik taxan adam gəlsə, uşağı sarılıq tutar. Belə adam gələndə uşağı qaldırıp baş üsdünə tutallar. Həmin adam uşağın altınan keçər. Belə edəndə uşağa heç zad olmaz.

Uşağın başının altına pıçax, çaxmax daşı qoyallar, onda uşax böyüyəndə qoçax olar.

Gejə vaxdı ağac altında durmazdar, xarabalıq yerdən keçməzdər. Yoxsa adama şətəl toxunar.

Çörəyi ayax altına atmazdar, yoxsa çörək çəkilər göyə, insannar ajınnan qırırlar.

At nalını ağzı yuxarı öyün qapısına vurallar kın, xoşbəxtlik gətirsin. Əyər ağzı aşağı vurularsa, bədbəxtlik gətirər.

İlan yatan yerdə xəzinə olur.

Qırxlı uşağı öyde tək qoymaq olmaz, onda cinnər gəlif uşağı dəyişə bilər. Belə olanda uşax gümrah böyümür, çəlimsiz olur, onda belə uşağa cin balası deyillər. Belə hadisənin baş verməməsi üçün uşağın paltarına və qundağına sancax sancarlar, belə edəndə cinnər ona yaxınlaşa bilməzdər.

Körpə uşağın dişi çıxanda, yəni yeni diş gətirəndə ona hədik pişirər və onu qonşulara paylayardılar, pay verdiyi adamlar da onun qabını boş qaytarmaz. Belə olanda uşağın dişi bərkiyə, xoşbəxt olar.

Sağsağan gəlif qapıda səslənirsə, deməli öyə qonax gələcək.

Ayaqqabı bir-birinin üstə çıxanda qonaq gələr.

Səfərə çıxan qarşısına bədüğür adam çıxarsa işi düz gəlməz.

Şər vaxtı ev süpürüb zibil atmazlar, deyərlər-evin xeyir-bərəkəti gedər.

Gecə vaxtı dırnaq tutub, saç kəsməzlər, onda evdə ölüm olar.

Toyuq banlayanda kəsməsən evdə pis hadisə olar, insan ölər.

Şər vaxtı arxın başına otursan səni vurğun vurur.

Yuxuda dişin düşməyi kiminsə ölməyi deməkdi.

Ayaqqabılar sıra ilə düzülərsə, çoxlu qonaq gələr.

Şər vaxtı it ulaması bədbəxtlik gətirər.

Şər vaxtı qoz ağacının altına getməzlər, vurğun onu vurur.

Yerə isti su tökməzdən qabaq “bismillah” demək lazımdı. Yoxsa cinnər ziyanlıq gətirər.

Üstünə qurd yağı çəkilən adamın ağı-huşu başında cəm olmaz.

Gecə başqasına pul verməh olmaz, çünki evin bar-bərəkəti azalar.

Duz günü, bazar ertəsi qoyun qırılmaz. Deyirlər ki, qoyun

doğmaz.

Üzərliyi dəstə bağlayıb evin ön divarından asarlar ki, ev-eşiyə bəd nəzərlər toxunmasın.

Yad adam qırxlı uşaq olan evə gələndə, əvvəlcə uşağı çölə çıxararlar.

Qırxlı uşağın yatanda başının altına çörək, qayçı və ya bıçaq qoyarlar.

Axşam çağı adam əli qoynunda durmaz. Bu vəziyyət bəd xəbərə səbəb ola bilər.

Yuxuda at görmək – belə deyirlər ki, yaxşı əlamətdir. Yəni murad- dır. Muradına çatacaqsan.

Yuxuda pul görmək – hansısa bir xəbər eşitmək, səda almaqdır.

Yuxuda ağlamaq – gülmək əlamətidir.

Yuxuda su görmək – aydınlıq əlamətidir.

Evdən səfərə çıxan adamın arxasınca su atmaq – salamatlıq əlamətidir.

Süfrədə duzun dağılması – dava-dalaş əlamətidir.

Evin girəcəyindən at nalının asılması, evə bərəkət gətirəcək əlaməti deməkdir.

Süpürgəni başı yuxarı qoymaq pis əlamətdir. Düşməyə aman verməkdir, deyərlər.

Qaynar suyu yerə atmazlar, mələkələrin balaları yanar, deyiblər.

At nalı alıb saxlayanın işləri uğurlu olar.

Atı yəhər və yüyənlə birgə satmazlar.

Heyvanı itmiş şəxs qurd ağzını bağlatdırır ki, yırtıcıların əlinə keçib parçalamasın.

Qaranquş yuva quran həyətdə həmişə şadlıq olar.

Qulağın səslənəndə, geyişəndə kim isə səni yada salır.

Nişan üzüyünü girov qoymazlar.

Ocağı su ilə söndürməzlər.

Ölənin dalınca danışmazlar.

Pərdəni qara rəngdə boyamaq olmaz.

Səfərə çıxan adamın arxasınca su atarlar.

Su ehsandır.

Üstündə üzərlik gəzdirənə göz dəyməz – deyirlər.

Yolunnaq qara pişik keçib, geri qayıtmalısan, yoxsa şərə düşərsən.

Gəlin köçəndə tüfəng atar, mis qaşığı mis qaba döyərlər ki, şər rühlər gəlinə toxunmasın.

Toy günü gəlinin başına qırmızı rəngli şirni, alma atarlar ki, gün-

güzəranı xoş keçsin.

Ana uşağına çox baxmaz. Deyərlər, çox baxsa nəzəri uşağa düşər.

Gəlin gələnnən sora onun duvağın qapanda qucağına oğlan uşağı qoyullar ki, oğlu olsun. Duvağın da qapıb barlı ağaca atırlar ki, övladı çox olsun.

Bağı bədnəzərdən qorumax üçün ya at, ya da it kəlləsin ağaca keçirip qoyallar bağa.

İlaxır Çərşənbədə qızlar əllərində güzgü tutarlar. Ayın şəkli düşər güzgyüə. Şəklin içində oğlan əksi görünsə, sevdiyi oğlana gedər.

Şər vaxtı ağac altına getmək olmaz. Deyərlər ki, adama sədemə toxunur.

Paltarları sandığa yığanda üstünə iynə sancırlar. Deyirlər cinlər gecə aparıb geyər.

Deyərlər ki, İlaxır Çərşənbə gecəsi obaşa yaxın çayın suyu dayanar, söyüdlər başını əyib torpağa dəyər. Bu vaxt hər niyyət yerinə yetər.

Körpə uşağın üstünə dağdağan tikərlər. Deyərlər ki, qoy bədnəzərdən qorunsun.

Toy gecəsi bəy gəlinin sağ ayağını ayaqlarsa söz kişinin, gəlin ayaqlarsa söz arvadın olar.

Hansı həyətdə bayquş ulasa ev yiyəsi qorxar. Tez duz-çörək gətirip quşun qabağına qoyub deyər: “Səni and verirəm bu duz-çörəyə, çıx bırdan get, bizdən uzax ol”. Deyərlər, quş həmin yerə bir də gəlməz.

İt ulayanda bəla gələr, bayquş ulayanda ev dağılar, toyux bannıyanda ev sahibinə zərər dəyər.

Şər vaxtı yatsan, deyərlər, zərər çəkərsən.

Yuxuda üzüm görən səhər ağlayar.

Əyər bilməyib çörəyi ayaxlasan, gərəh üş dəfə öpüb gözüvün üsdünə qoyasan, yoxsa çörəh sənə qənim olar.

Göy birinci dəfə gurulduyanda yerdən torpax götürüb əvin puşqağına, tavlıya atırlar ki, bərəkətli olsun.

Gecə dırxax kəsməzlər, ziyannıx olar.

Gün düşən yer mındar olmaz.

Qabaxdan qara pişih keçəndə tüpürüb keçəllər ki, adama sədemə toxunmasın.

Göydən durna qatarı köçəndə daşa toxunmazlar, səfərləri pozular.

Yuxuda saç görməh yoldu, qonax gələcəh.

Yuxuda qoyun, buğda, un görsən urzan artacax.

Yuxuda papax görən ucalar.

Yazağzi göy guruldama, per-pencər yeməh olmaz.

Qıza nişan taxanda qucağına bir oğlan uşağı oturdullar ki, övladı olsun.

Qırxlı uşaq olan evə ət gətirilsə fənalıq olmasın deyə yerə qoyarlarmış, ana uşaqla ətin üstündən adlayarmış.

Qırxı çıxmamış uşağın anasının südünü uşağı olmayan qadının başına tökəndə uşağı olacağına inanırlar.

Evdə qurban kəsilsə barmağın ucunda azca qan götürüb uşağın ağzına qoyurlar. Bununla uşağın üstündə olan ağırlığın götürüləcəyinə inanırlar.

Yola çıxanın dalınca su atanda onun yolu aydın olar.

Gün və ay tutulanda deyirlər fəlakət olacaq, müharibə baş verəcəy, bahalıq və aclıq olacaq. Belə vaxtda adamlar güllə atır, baraban çalır, səs-küy salırlar ki, bunlar olmasın.

Pişik əl-üzünü yalayanda evə qonaq gələr.

Uşağa göz dəyməsin deyə boğazına göz muncuğu asırlar.

Axır çərşənbə gecəsində kasaya bir az su töküb içərisinə bir ucuna pambıq dolanmış iki iynə salırlar. Əyər iynələr yaxınlaşsa, ürəyində niyyət tutan adam tezliklə öz sevgilisinə qovuşacaqdır.

Axır çərşənbə gecəsində ürəyində niyyət tutub qapı dinləyirlər. Yaxşı söz eşitsən, istəyinə çatırsan.

Axşam gün batanda buludlar qızarsa sabah yağış yağar.

Birinin dilindən pay çıxanda özündən kiçik olana deyər:

- Dilimə pay çıxıb.

O da gərəh cavabına desin:

Tüpür yerə düşsün!

Bu hərəkət üç dəfə təkrar olunmalıdır. Onda dildəki pay düşər.

Bıçaq yerə düşərsə, deyərlər ki, kişi qonağı gələcək.

Duz töküləndə dava düşər.

Gəlinin qabağına güzgü, çıraq tutarlar.

Gəlin toy günü oğlan evinin astanasında əvvəlcədən evindən götürdüyü boşqabı sındırmalıdır.

Gəlin ilk dəfə evinə gələndə bəyin ayağını basmalıdı. Onda gəlinin sözü keçərli olar.

Gəlin gedəndə qabağında yanan çıraq sönersə bu pis əlamətdi.

Xəmir yoğuranda xəmirədən bir tikə sıçrayıb yerə düşərsə, deməli, qonaq gələcək.

Qasıq yerə düşəndə, arvad qonağı gələr.

Qabağından qara pişik keçərsə, uğurun xeyir olmayacaq.

Pişiklərin ağlaşması pis əlamət sayılır.

Sağ qulağın cingildəsə, kimsə xeyirliyə, sol qulağın cingildəsə

bədinə danışır.

Yatan adam qorxmasın deyə başının altına bir tikə çörək qoyarlar.
Yerə düşən çörəyi kim görsə, öpüb gözünün üstünə qoymalıdır.
Cuma günü paltar yumazdar.
Qazan ağzı üstə dursa, arvat ilə kişi arasında dava olar.
Qırxı çıxmamış uşax evdə tək qalsa, cin gəlib onu öz uşağından dəyişər.

Bar üstə ağacı kəsməh günahdır.
Göy otu yandıranda yağış yağar.
Gecə kim dırnax tutsa, ömrü qısalır.
İlin axır çərşənbəsində eşidilən söz düz çıxar.

YASAQLAR

Dağdağan, cəviz, zoğal, çinar, əncir ağacları müqəddəs sayılır.
Onları kəsən, yandıran sağ görməz.
Əncir ağacının dibində yatan xəstələnər, ya da onu vurğun vurur, - deyirlər.

Arı ailəsinin pətəklərinə haram əl toxunmamalıdır, bu zaman arılar məhv olar.

Gejə vaxdı dırnaxları tutmazdar, onda ruhlar adamnan inciyər.

Qırxı çıxmamış uşağın üsdünə çiyət aparmaz olmaz, belə eliyəndə uşağın bədəni ət kimi olar.

Günəş batandan sonra evdən başqasına heş nə vermək olmaz.
Yoxsa öyün bərəkəti qaçar.

Gejə vaxdı ələyi, aşızənəni, xəlviri öydən kənara verməz.

Yerə qaynar su tökmək olmaz, ona görə ki, yerin altında cinnərin balaları olur, qaynar su onları yandırır. Belə olanda cinnər su tökənə qarğayar.

Çinar və əncir ağacını kəsmək olmaz, bunnar sınaqlıdır, kəssəniz sizə xata toxunar. Badam, badamça, cəviz, qarağac, tut ağacını kəsməzlər. Bunnar müqəddəs ağaclardır.

Adamı süpürgə ilə döymək olmaz, şərə düşər.

Pay verilən qavı boş qaytarmaz olmaz, gərək həmin qava ya şəkər, ya duz qoyasan.

Şər vaxdı yatmaq olmaz, çünki bu vaxtı öyün qara-qurası yatanın üstünə tökülər.

SINAMALAR

Adamın əlinin içi qaşınırsa, onda deyəllər kin, pul gələcək.

Axşamüstü bulut qızarırsa, deməli, yağış yağacaq. Göyün üzü açıqsa, gün olacaq.

Boş beşiyi yırgalamaz olmaz, bu, öydə bədbəxt hadisəyə səvəb olar.

Duz günü səfərə çıxmazdar.

Əyər Günəşin üzündə qara halğa əmələ gəlsə, deməli, bu il yağmurlu keçəcək.

Əyər kəndin itdəri, pişikləri kənddən çıxıf qaçılırsa, həməni yerdə zəlzələ olajağı gözlənilir, ehtiyatlı olmaq lazımdır.

İt axşam vaxdı uluyanda vay gətirər, buna qarşı hazır olmaq lazımdır.

İki qadının arasından keçmək olmaz, deyəllərkin, şərə düşəcəksən.

Ova gedən zaman qavağınıza tülkü çıxarsa uğurunuz xeyirli, dovşan çıxarsa uğurunuz uğursuz olacaq.

Pişik əlini yalayarsa, demək, evə qonaq gələcək.

Sarımsağı ələ verməz, yerə tullayıllar, gələn onu yerdən alıf aparar.

Yemək vaxdı duz tökülsə, ehtiyatlı olmaq lazımdır, evdə dava düşə bilər, bu zaman duzun üzərinə şəkər qoymaq lazımdır.

QURD AĞZI BAĞLAMAQ

Heyvan-zad çöldə qalanda gərək qurdun ağzın bağliyasın, yoxsa heyvanı yeyər. Qurdun ağzını qara pıçaxnan bağliyıllar. Qara pıçağı götürüp tutursan ağzıva sarı, yavaşca üç dəfə piləyib dua oxuyursan, hər dəfəm oxuyanda da pıçağı birəz qatdıyırsan. Üçüncü dəfəm oxuyandan sora pıçağı təmiz qatdıyırsan, nəfəs almadan itən heyvanın dörd tərəfin nəzərdə tutub pülüyürsən. Pülüyə-pülüyə belə deyirsən:

Yağladım,
Zağladım,
Qurdun ağzın
Bağladım.

Binnan da qurdun ağzı bağliyanır, o heyvana yaxın düşəmmir.

Bir də görürsən ki, dua oxuyub pütün çölü bağliyıllar, qurt aj qalır, heş nə yeyəmmir. Bı günahdır, qurt qarğış təkər, bı qarğışın altından çıxmaq olmaz. Gərək ancax itən heyvan harda olursa onun dörd tərəfin nəzərdə tutub bağliyasın. Qurt bı heyvana yaxın

düşəmmiyəcəh, bının yanındakı başqa heyvannarı isə yeyəcəh.

YUXUYOZMALAR

A

At – muraddır.
Ağ gül – uzaqlaşmaq.
At – ucalıxdı.

B

Bayquş – kimsə sənə paxıllığı
çəkir.
Buğda – ruzi.

Ç

Çimməh – xəstəlihdı.

D

Dağ – ucalıqdır. Dağın başına çıxıbsansa, vəzifədə yüksələcəksən,
sorağın ürəkaçan işlərdən gələcək.
Daş – ağırlıqdır.
Don, ayaqqabı, köynək, şalvar – darlıq əlamətidir.
Daraq – qayğı.
Duz – göz yaşadı.

İ

İt tutsa – düşmandı.

Q

Qazan – bolluqdur.
Qızıl – səsdır, xəbərdır.

S

Soğan – göz yaşadı, ağlayacaqsən.
Sağsağan – müjdədir.
Su – aydınlıq.

Ü

Üzüm – göz yaşadı. Dərd-qəm əlamətidir.

Y

Yapıncı – arxadır.
Yuxuda ağlamaq – gülməkdir, gülmək isə ağlamaqdır.
Yol – ayrılıqdır.
Yuxuda pul – səsdı.
Yuxuda at – muratdı.
Yuxuda vırmax – qüvvəddı.
Yuxuda güzgü – baxtdı.
Yuxuda su – aydınlıxdı.
Yuxuda dişin düşməyi – pisdi.

Z

Zəncir – güc, qüvvət deməkdir.

ANDLAR

A

Atamın canına and olsun!
And olsun bizi yaradan Allahın birriynə!
Allah haqqı!
And olsun Yeri, Göyü Yaradana!
And olsun bizi yoxdan xəlq Eləyənə.
And olsun gecəni-gündüzü Yaradana!
And olsun kəsdiyimiz duz-çörəyə!
And olsun dədəm oxuduğu Qurana!
Allaha and olsun!
Atamın goru haqqı!
And olsun 124 min peyğəmbərə.

B

Bərəkət haqqı!
Bu yol haqqı!
Bizi yaradana and olsun!
Bu çıraq haqqı!
Bu qıvla haqqı!
Bu halal süfrən haqqı!
Bu halal çörəyin haqqı!
Bu çirax haqqı!
Bu ocaq mənə qənim olsun, yalan desəm!
Bu işığa kor baxım yalan deyirəmsə!
Bu əziz gün haqqı!
Bu Əli yolu haqqı!
Başın haqqı!
Başıma and olsun!
Balalarımın canı üçün!
Bərəkətə and olsun!

C

Canım üçün!

Ç

Çörək haqqı!

D

Duz-çörək haqqı!

G

Göy haqqı!

H

Həzrət Abbas haqqı!

İ

İmam Əlinin Zülfüqarına and olsun!
İşix haqqı!
İmam Hüseyin haqqı!
İşığa kor baxım!

K

Kəsdiyimiz duz-çörək haqqı!
Kəsdiyimiz o duz-çörəyə and olsun.

O

Ocağa and olsun!
O gün haqqı!
Ojaq haqqı!
On iki imam haqqı!
On iki imama and olsun!
O Əlinin qəzəb oğlu qolsuz ağam Həzrət Abbas haqqı.

Ö

Özüm ölüm!

S

Sənin əziz canına and olsun!

Q

Qurana and olsun! Qiblə haqqı!
Quran haqqı!
Qiblə haqqı.

Y

Yediyim çörək haqqı!

V

A

Allah canını sağ eləsin!
Allah süfrəni açıq eləsin!
Allah şəfa versin!
Allah toy qismət eləsin!
Allah amanında!
Allah səni sevindirsin!
Allah qəbul eləsin!
Allah özü xeyirə calasın!
Allah səni Tur dağına döndərsin!
Allah ziyarətini qəbul eləsin!
Allah günaha yazmasın!
Allah cəmi darda qalanları dardan qurtarsın içində də biz!
Allah haqqı nahaqqa möhtac eləməsin!
Allah adamın ağlını əlindən almasın!
Allah adamın ağlını alınca, canını alsın!
Allah günahımızdan keçsin!
Allah hərənin qəlbinə görə versin!
Allah balalarını saxlasın.
Allah başınnan töksün.
Allah bərəkət versin.
Allah min-bərəkət versin.
Allah birini min eləsin.
Allah var eləsin.
Allah qismət eləsin.
Allah qüvvət versin.
Allah gözdən saxlasın.
Allah yolunu açıx eləsin.
Allah köməyin olsun.
Allah səni işıqlığa çıxarsın.
Allah ürəyincə versin.
Allah başınnan töksün, əyağınnan çıxsın.
Allah verən əlini kəsməsin.
Allah ürəyinə görə versin.
Allah mübarək eləsin.
Allah ömrümnən kəssin ömrünə calasın.
Allah peşmançılıx verməsin.

Allah pis gün qismət eləməsin.
Allah uruzunu versin.
Allah sənə yar olsun.
Allah sənə oğul versin.
Allah imdadına çatsın.
Allah amanında olsun.
Allah ata-ananı saxlasın.
Allah sənə kömək olsun.
Allah qardaşı qardaşa möhtac eləməsin.
Allah səni bizə çox görməsin.
Allah səni yarıyannardan eləsin.
Allah səni güldürsün.
Allah səni şərdən uzağ eləsin.
Allah səni min putax eləsin.
Allah səni pis gözdən saxlasın; qanqal-tikan oluf onnarın gözünə batasan.
Allah səni pənahında saxlasın.
Allah səni çörək sınağına çəkməsin.
Allah sənənən razı olsun.
Allah ulduzlarını bərişdirsın.
Allah xatadan saxlasın.
Allah səni bizdən əskik eləməsin.
Allah bərəkət versin, heç yığıb-yığışdıra bilməyəsən.
Allah işini həkimə və hakimə salmasın.
Allah səni darda qoymasın.
Allah dadına yetsin.
Allah süfrəni həmişə açıq eləsin.
Allah balalarını gözünə çıraq eləsin.
Allah xeyir versin.
Alnın açıq, üzün ağ olsun.
Adınan yaşasın!
Adı ilə yaşasın.
Atın yüyürək olsun.
Atan behiştli olsun.
Atalı-analı böyüyəsən.
Atalı, analı toy eliyəsən.
Atan behiştlik!
Ananın südü sənə halal olsun.
Azardan-bezardan uzax ol.
Azardan-bezardan uzaq olasan.
Axırın gəlsin.

Axırın xeyir olsun.
Axır qəmin olsun!
Aşşamın xeyir!
Ağz şirinliyi, könül xoşluğnan!
Ağzın xeyirriyə açılın!
Ağzın şirin olsun!
Ağ günlü olasan.
Ağ günə çıxasan.
Ağrı, acı görmüyəsən.
Aydınığı çıxasan.
Ayağın yüngül olsun!
Ayağının altında ölüm.

B

Başın uca olsun!
Balanı Allah saxlasın.
Balalarıymın xeyrini görəsən.
Balaların xeyrin-barın yeyəsən.
Bala dağı görmüyəsən.
Baxtın açılın.
Başın var olsun.
Başın, dişin ağrıməsın.
Başına dönüm.
Başınnan bir tük əksik olmasın.
Bala dağı görməyəsən!
Balalarından yarıyasan!
Balan sağ olsun!
Balaların sağ olsun.
Balalarının toyunu görəsən.
Bayramın mübarək!
Bir-birinizə can deyif, can eşidəsiniz.
Bir olsun, pir olsun.
Bircə balan sağ olsun.
Bir yastıqda qocalasız.
Birin min olsun!
Bərəkətli olsun!
Belinə cənabi Əmir qurşansın.
Böyük oğlan (qız) olasan.
Boyuna qurban.

C

Canım sağ olsun!
Canım sənə sadəgə olsun.
Canım azar görməsin.
Cəddinə qurban olum!
Cənabi Əmir sənə dayaq olsun.
Cibin dolu olsun!
Civinə Allah bərəkət versin.
Cigərinyanmasın!- *Övlad dağı görməyəsən!*

Ç

Çörəknən imtahana çəkilməyəsən.

D

Dadına İmam Hüseyin yetişsin.
Dalında qardaşların dursun.
Dağlar dayağın olsun.
Dərdin mana gəlsin.
Dərdin alım.
Dərd-bələdan uzağ olasan!
Dərdin ürəyimə.
Dilinə quzu kəsim.
Dilin dost-düşmən yanında həmişə uzun olsun.
Dırnağı bərk olsun!
Dırnağına daş dəyməsin.
Dostun var olsun, düşmənin xar!
Dostun şad olsun, düşmənin kor.
Dost-düşmən yanında başın uca olsun.
Dost deyən olsun, düşmən deyən olmasın.
Dövlətin başınnan aşsın.
Dünya duruncax durasan.
Düşməne möhtac olmayasan.
Düşmənin zəlil olsun.
Dünya durduqca yaşayasan!
Duan müstəcəb olsun!
Duz dağı olasan.

E

Evinizə şadlıq aparın!
Evin şən olsun.
Eviniz abad olsun.
Evli-eşikli olasan.

Evinizə həmişə şadlığa gələk.
Evin ruzulu olsun.
Evin tikilsin.
Eldən əysik olma.

Ə

Əlin-qolun ağrıməsən!
Əlin xeyirli olsun!
Əli belini qurşasın.
Əli qolunna tutsun.
Əli köməyinə dursun.
Əlin, qolun ağrıməsən.
Əlin, qolun var olsun.
Əlin-qolun yorulmasın.
Əllərin var olsun.
Əziz olasan.

G

Görüm səni heç neylim-necə eliyim deməyəsən!
Gözü dolu görəsən!
Gözün aydın olsun.
Gözəgörünməz qanadının altda saxlasın.
Gözlərinə qurban.
Gözün dolusu görəsən.
Günün ağ olsun.
Güllən boşa çıxmasın.
Getdiyın yerdən xeyir görəsən.
Getsin o günlər bir də gəlməsin!
Gejən xeyrə qalsın.
Gəlin gətirə, qız köçürəsən.
Gələn qədəmlərinə qurban olum!

H

Halalın olsun!
Halal süd əmmişə urcah olasan!
Halal süd əmmişə ras gələsən.
Halal xoşun olsun.
Halal olsun səni doğan anaya!
Həzrət Abbas köməyin olsun.
Həmişə toylarda!

Həmişə evində-eşiyində!
Həmməşə öz öyündə, öz eşiyində.
Həmişə təmizlikdə!
Həmişə xoş sədanı eşidək.
Həmişə şadlıqda olasan.
Həzrət Əli dayağın olsun.
Hörmətin artıq olsun!
Hörmət-izzət sahibi olasan.

X

Xata sənnən uzaq olsun.
Xata-bala səndən uzaq olsun.
Xata-bala görmüyəsən.
Xalan sənə qurban.
Xeyir xəbər olasan.
Xeyrini görəsən!- *Təzə şey alanda deyirlər.*
Xoş xəbər sahibi ol.
Xoşbəxt ol.
Xoşbəxt olasan.
Xoşbəxt olasınız.
Xətrin xoş olsun.

İ

İman yiyəsi olasan!
İmanın kamil olsun.
İtə-qurda möhtac olmuyasan.
İtə-qurda möhtac olma!
İşin avand olsun.
İşin irəli.
İrağ olsun!
İxtiyar sahibi olasan.

K

Kəfdə-damaxda olasan.
Kəmərinə əl qurşasın.

Q

Qapınnan qara yel əsməsin.
Qardaş dağı görmüyəsən.
Qazancınnan xeyir görəsən.

Qadan alım, başına dönüm.
Qayım-qədim olsun!
Qada görmə.
Qara gün görməyəsəm.
Qapın həmişə xeyirliyə açılıns!
Qavağında ölüm.
Qadan canıma.
Qadan alım.
Qadan mana gəlsin.
Qazancın artıx, payın çox olsun.
Qapına həmişə toya-düyünə gələk.
Qardaşın sağ olsun.
Qapına toylara gələk!
Qazancın artıq olsun.
Qapın həmişə açıq olsun.
Qurbanın qoyun olsun!
Qurbanın qəbul olsun!
Qul sahibi olasan.
Qucağın dolu olsun.
Qədəmin mübarək!
Qəbri nurla dolsun!
Qədəmin qayım olsun.
Qəddin əyilməsin.
Qəfil qadıya gəlməyəsən.
Qoşa qarısınlar.
Qonşuluqdan əskik olmayasan!
Qoşa qarısınlar!
Qoşa qarıyasınız.
Qonaq-qaralı olasan!
Qonaqlı-qaralı olasan.
Qollu-putaxlı olasan.
Qoşa yarıyıb, qoşa qarıyasız.

M

Mübarək olsun!
Murazını Allah versin.
Min budaq olasan.
Min yaşa.

N

Nəvə-nəticə sahibi olasan.
Nəzirin qəbul olsun.
Nəvə-nəticələrin toyunu görəsən!
Neynim, necə eyləyim deməyəsən!

O

Oğlu sağ olsun.
Oğullu-qızdı olasan.
Oğullu, uşaqlı olasınız.
Oğlannarın sağ olsun.
O dünyada yerin cənnət olsun.
Oxun daşa dəyməsin.

Ö

Ömrün uzun olsun.
Ömrünə nur çilənsin.
Ömründən doyasın.
Ömrüm-günüm sənə qurban.
Ölənərinə rəhmət.
Oğul dağı görməyəsən.
Övladının barını dərəsən.

P

Payın çox olsun.
Payın artıq olsun.
Pis gözdən iraq olasan!
Pir olasan.
Pis nəfəsdən, bəd nəzərdən uzaq olasan.

S

Sabahın xeyirliklə açılsın!
Sağlığına qismət!
Sağlıqla geyəsən!
Sağ get, salamat qayıt.
Saqqalın ağarsın.
Saqqalını nəvən yolsun.
Sağ olasan!
Sağlıqnan işlədəsən!
Saqqalın ağarsın!
Sağ əlin başıma!

Sənə gələn qada-bala düşməyə gəlsin.
Sənə gələn dərd-bəla mənə gəlsin.
Sənə quzu kəsim!
Sənə qurban olum!
Səni istəmiyə kor olsun.
Səni min yaşa.
Səni görüm dizində ağ tüklər bitsin.
Səni Tur dağına dönəsən!
Səni görüm Tur dağına dönəsən.
Səni istəmiyənnərin gözü kor olsun.
Səni istəmiyənnərin gözü çıxsın.
Səni görüm yüz yaşıyasın.
Səni görüm min putax olasan.
Səni görüm heç "ax" çəkməyəsən!
Səni Allah qorusun!
Süfrəniz açıl olsun.
Süfrənə Allah bərəkət versin.
Südü sənə halal olsun!
Sözün ötgün, qılıncın kəsgin olsun.
Sözün ötgəm olsun!
Səsin uca olsun.
Subaylarından görəsən.

Ş

Şərdən-xətadan uzaq olasan.
Şərdən uzaq olasan!
Şadlıqlarda görüşək!
Şad xəbər olasan.
Şadlıq aparasan.

T

Tanrı dadına çatsın.
Toylara geyəsən!
Toyunda oynuyum.
Toyunuz mübarək olsun.
Toyunu görüm.
Tur dağı olasan.
Təzə-təzə bayramlara çıxasan.
Təhnədən çörəyin tükənməsin.

U

Urvan bol olsun.
Urvatdı olasan.
Uğur olsun!
Ulduzlarımız barışsın.
Umud evi olasan.

Ü

Üzüm ayağınızın altına.
Üzün ağ olsun.
Üzün gülsün.
Üzünə gül doğsun.
Üzünə xeyirri savahlar açılsın.
Üzünən gülüş əysik olmasın.
Üstünə gün doğsun.
Üstünə xeyir xəbər gəlsin.
Üstündən qara yel əsməsin.
Ürəyin yağda olsun, kürəyin dağda.

V

Varın-dövlətin başınnan aşsın.
Varın başından aşsın.
Verən əlin var olsun.

Y

Yalandısa, gerçək olsun!
Yarıyanlardan olasan!
Yaman yeyənin olsun, yaman deyənin olmasın.
Yaman gözdən uzaq olasan.
Yaman gün görmüyəsən.
Yaman günnən uzağ olasan.
Yaman deyənin olmasın.
Yastığın yüngül olsun.
Yaxşı gün görəsən.
Yarı yolda qalmayasan.
Yeyənin olsun, deyənin olmasın.
Yerin cənnət olsun.
Yekə qız olsun!
Yekə oğlan olsun!
Yekə kişi olasan.

Yeddi oğulla bir süfrəyə əl uzat.
Yeyib-içdiyini halalın olsun.
Yetirib-bitirdiyinin bəhrini yeyəsən.
Yerində qalanların canı sağ olsun.
Yolun açıx olsun.
Yolun uğurru olsun.
Yorulmayasan.
Yolun açıq olsun.
Yuxun şirin olsun!
Yüz yaşiyasan.

Z

Ziyarətin qəbul olunsun.

R

Ruzulu olasan.
Rəhmət düzənə, nəhlət pozana.

QARĞIŞLAR

A

Ağzın qulağının dibinə getsin.
Ağzında dilin yansın!
Ağlını Allah alsın!
Ağlar günə qalasan!
Ağ gün görmüyəsən.
Ağ günün qara boyansın.
Ağrım ürəyinə.
Ağ günə çıxmayasan.
Ağzına qara daşlar.
Ağ günə həsrət qalasan.
Allah səni verincə bir qara daş verəydi!
Allah sənə qənim olsun!
Allah səni zəlil eləsin!
Allah bəlanı versin!
Allah sənə nəhlət eləsin!
Allah sənə qotur versin, dırnaq verməsin!
Allah başına daş salsın, altınan çıxma bilməyəsən.
Allah belini qırsın.
Allah verən əlini kəssin.
Allah qismət eləməsin.
Allah damazdığını kəssin.
Allah evini yıxsın.
Allah yeddi arxa dönənini lənət eləsin.
Allah yurdunu tar-mar eləsin.
Allah səni vursun.
Allah səni öldürsün.
Allah balanı öldürsün.
Allah vayısın öyünü yıxsın.
Allah sənə lənət eləsin!
Allah başına daş salsın.
Allah səni yetim qoysun.
Allah kökünüzü kəssin.
Al qana batasan!
Alnına gün doğmasın!
Axır gedişin olsun!
Andıra qalasan!

Adı batmış!
Adın qalsın!
Adın batsın.
Avrın tökülsün.
Anan ağlar qalsın.
Ananın südü burnundan gəlsin.
Ana üzünə həsrət qalasan.
Ananın südü sənə haram olsun.
Anan mələr qalsın.
Anan vayına otusun.
Atan ölsün, yetim qalsın.
Atana lənət.
Axır günün olsun.
Ayvını qara yer örtsün.
Ayaxların sınısın!

B

Baxtın qara gəlsin.
Başına daş düşsün.
Balaların ağlar qalsın.
Başın batsın!
Barmaqların çürüsün!
Balıq kimi gözün ağarsın.
Başına kül əliyim.
Bayramın qara gəlsin.
Bayramın qara geysin.
Balan mələr qalsın.
Bala üzünə həsrət qalasan.
Başına kül olsun.
Balaların yetim qalsın!
Başına ildırım düşsün!
Barmağın qurusun!
Belin sınısın.
Belin qırılsın!
Boynun altında qalsın.
Boğazın tutulsun.
Boyaa xam ip ölçüm.
Boyuna qamış ölçüm!
Boynun qırılsın!
Boğazın şişsin!

Boğazına qara yara çıxsın!
Boyu yerə girsin!
Boğazından gəlsin.
Boğazında qalsın.
Boyuna ip ölçüm.
Boynuna boz ip ölçüm.
Boyuna boz qatma tutum.
Boynuna ip tutum.
Boynunu yerə soxum.
Boyunu yerə soxum!
Boynun qırılsın!
Boğazına şiş batsın!
Boynun buruq qalsın.
Böyüməyəsen.
Böyrü üstə qalasan!
Burnunna gəlsin.
Bir əlin olsun, bir dizin.
Binəsi batsın.
Bəliya tuş gələsen.
Bədəninə qotur düşsün!

C

Canın çıxsın.
Cavan öləsen.
Cibində siçanlar oynasın
Cigəri yanmış!
Ciyərin yansın.
Ciyərinə güllə dəysin.

Ç

Çarxın çönsün.
Çatdıyıb öləsen.
Çatdıyasan səni!
Çörək səni tutsun.
Çörəyim gözündən gəlsin.
Çörəyim burnundan gəlsin.
Çırağın sönsün.
Çırağın keçsin!

D

Damazlığın kəsilsin!

Damın başına uçsun.
Deyən dilin qurusun!
Dilin ağzında yansın!
Dilin qurusun!
Dilinə düyün düşsün!
Dilinə qara yara çıxsın!
Dilin ağzında titrəsin.
Dilin yansın.
Dilinə düyün düşsün.
Dilinə qara yara yamansın.
Dilin lal olsun, qulağın kar.
Dilin lal olsun.
Dilindən qara yara çıxsın.
Dilin-ağzın qurusun.
Dilin tutulsun.
Dəhnəni sel aparsın.
Dədən ölsün, dədəsiz qalasız.
Dərdim ürəyinə düşsün.

E

Evin başına uçsun.
Evinə od düşsün.
Evinin çırağı sönsün!
Evi yırılsın!
Evi dağılsın!
Evinə vay düşsün.
Evin yırılsın.
Evin dağılsın!
Elə gedəsen ki, arxanca da bir qara daş!
Elin ağlar qalsın.
El içində xar olasan!
Ehsanın yeyilməsin.

Ə

Əndamın yerdə qalsın.
Əndamına piltələr döşənsin!
Əndamında qurdlar yerisin!
Əndamın çürüsün.
Əlin qurusun.
Əlinin barını yemiyəsen.

Əsir-yesir ol!
Ətin tökülsün.

G

Gözünə qara su ensin.
Gözünə güllə dəysin.
Gözünə şiş batsın!
Gözün kor olsun!
Gözün çıxsın!
Gözünə tikan batsın.
Gözün bozarsın.
Gözün kor olsun, qulağın kar.
Gözün tutulsun.
Gözün pırtlasın.
Görüm səni ağlar qalasan.
Gözün tökülsün.
Gözünə güllə dəysin.
Gözdən olasan!
Görüm səni əldə, ayaxda qalasan.
Goorun çatdasın!
Gorbagor olasan!
Gorun çatlasın.
Gorun çatdasın!
Günün qara olsun!
Günün göy əskiyə dönsün.
Günün göy əskiyə bükülsün.
Günün qara gəlsin!
Gecə-gündüz it kimi uluyasan!
Gedəsən gəlməyəsən.
Gedər-gəlməzə gedəsən.
Gedişin olsun, gəlişin olmasın.
Gedişin olsun, qayıdışın olmasın.
Gəlin öləsən!
Gərdəyin qara boyansın.

H

Haram olsun o boy-buxunun sənə!
Havayı gülləyə gələsən.
Haramın olsun!
Heç xeyrini görməyəsən!

Heç bəy libası geyməyəsən.
Həmişə ağlar qal.

X

Xoş gün görməyəsən.
Xoşbəxt olmayasan.
Xeyir görməyəsən.
Xudavəndi aləm belini qırsın.

İ

İt kimi ulayasan!
İti görüm, qurdu görüm, səni görmüyüm.
İki gözü kor olasan!
İki əlin olsun bir başın.
İşıq üzünə həsrət qalasan.
İyid öləsən!
İldırım səni vursun.

K

Kökünüz kəsilsin.
Kül başına!
Külün göyə sovrulsun!
Kitavın bağlansın.
Kor olasan!
Kəndirin kəsilsin!

Q

Qarnın cırılısın.
Qazandığını yemiyəsən.
Qapın bağlı qalsın.
Qapında it ulasın.
Qardaşın ölsün.
Qan qusasan!
Qara yerə girəsən!
Qanına boyanasan!
Qara qan qusasan!
Qanına bələnəsən.
Qanına bələn!
Qarayara xirtdəyinə çıxsın.
Qadam ürəyinə.

Qadam sana gəlsin.
Qadam sənə dəysin.
Qadamı alasan.
Qazandığın qana dönsün.
Qazancını itlər yesin.
Qanına bulanasan.
Qara yer səni yesin.
Qarnına şiş batsın.
Qanına qaltan olasan.
Qarnına qara yara çıxsın!
Qara yara!
Qanaa bələnəsən!
Qapın bağlı qalsın.
Qara yellər aparsın.
Qolun qırılsın.
Qolun qurusun.
Qolun yanına düşsün.
Qulaqların tutulsun.
Quran sənə qənim olsun!
Qulaxlarına qurğuşun.
Quran gözünü tutsun.
Qudurasan səni!
Qurda-quşa yem olasan!
Quru yerdə qalasan!
Qucağın uşaq görməsin.
Qulağın Quran səsi eşitməsin.
Qəfil qadaya gələsən.
Qəfil gülləyə gələsən.
Qələmin sınısın.
Qələmin əlindən düşsün.
Qıçın qırılsın.
Qırmızı gülləyə tuş gələsən.
Qismətin qara torpaq olsun.

L

Leşin qarğa-quzğuna yem olsun.
Lənətə gələsən kor şeytan.

M

Matın-mutun qurusun.

Mərdimazarın evi yansın.
Merət qal.
Meyidini görüm!
Murazın gözündə qalsın.
Mürdəşir üzünü yusun.

O

Ojağın sönsün.
Ocaq sənə qənim olsun.
Oxlanasan.

Ö

Öz başını ye!
Övlad üzünə həsrət qalasan.

P

Parça-parça olasan!
Papağın boş qalsın.
Pis gözə bıçaq batsın!
Pis günə qalasan

S

Salamat günün olmasın.
Savaha sağ çıxmıyasan.
Sağ get, salamat gəlmə.
Sağ gedib salamat qayıtmıyasan!
Sağ başı gora salamat aparmıyasan!
Sağ gedif, salamat gəlmıyəsən!
Səsin tutulsun.
Səni görüm zəlil ol.
Səni ilan vursun.
Sənin gözün çıxsın.
Səni görüm oğul toyu görmıyəsən.
Səni lal olasan!
Səni zəlil olasan!
Səni yetim qalasan.
Səni çay aşağı itirim, çay yuxarı axtarım.
Səni sonsuz öləsən.
Səni qız qarıyasan.
Səni ildırım vursun.

Sənin yerinə bir qara daş doğaydım.
Səni görüm yekəlməyəsen, elə o boyda qalasan.
Səni ilan çalsın.
Səni yeyilmə yesin.
Səni görüm ilim-ilim itəsən.
Səni görüm əqrəb dişləsin.
Səni görüm balasız qalasan.
Səni görüm səhərə sağ çıxmıyasan.
Səni salamat olmayasan.
Səni görüm qanına bulanasan.
Sənə görüm yaylım gülləsi dəysin.
Səni böyüməyəsen.
Səni görüm anan mələsin.
Səni zəlil olasan.
Səni gorbəgər olasan.
Səni qanına qəltan olasan.
Səni görüm qan qusasan.
Səni görüm qanına qəltan olasan.
Səni görüm partdamıya düşəsən.
Səsin batsın.
Səni cavan gedəsən!
Səni yarımıyasan!
Səni gəfil gülləyə tuş gələsən!
Səni görüm qudurub çiyininin ətini yeyəsən!
Səni topal olasan!
Səni doğunca daş doğaydım!
Səni qara yer qucaqlasın!
Səni yanasan!
Səsin batsın!
Səni heç yarımıyasan!
Səni heç sağ olma.
Səni şikəst olasan!
Südüne lənət.

Ş

Şil olasan!
Şil qalasan!
Şikəst qalasan.

T

Tanrı başına daş salsın.
Taxtın tarac olsun, yəhərin qannan dolsun.
Təpənə daş düşsün.
Təhnən boş qalsın!
Təhnən qurusun!
Toxumun yer üzünən kəsilsin!
Toy günün vaxt çevrilsin.
Toyun yasa dönsün.
Toyun vaxt dönsün!
Topal qalasan!
Toxumun kəsilsin!
Tufananan dağılsın.
Tufanın dağılsın.
Tikə-tikə olasan!

U

Ulaya-ulaya qalasan!
Uşaq üzünə həsrət qalasan.

Ü

Üzün ağ olmasın.
Üzün qara olsun.
Üzünü Azreyil görsün.
Üzünə səhər açılmasın.
Üzünü mürdəşir yusun.
Üzün gülməsin.
Üzün üz də gör sün.
Üzünü gor görsün!
Üzünün suyu tökülsün!
Üzün heç ağ olmasın!
Üzün ağ olmasın.
Ürəyinə güllə dəysin.
Ürəyinin başına güllə dəysin.

V

Vayaa oturum!
Vayına qalasan.
Vayısın evi yıxılsın.
Vayında oturum.
Vayna oturum.

Vurğun vursun.
Vurulmuş.
Vurğun səni vursun.

Y

Yaman dərdə düşəsən.
Yalançıya Allah qənim olsun.
Yaxşı günün olmasın.
Yarımayasan.
Yaxşı gün görmə.
Yaman gözə bıçaq batsın!
Yarımayasan!
Yetim qalasan.
Yediyin gözünü tutsun.
Yediyin it qanı olsun.
Yediyini laxta-laxta qusasan.
Yetim qalasız.
Yeddi arxa dönəninə Allah nəhlət eləsin!
Yəhərin qanla dolsun!
Yerə girəsən.
Yəhərin qannan dolsun.
Yurdun tarmar olsun.
Yuvan dağılsın.
Yurdunda bayquşlar ulasın.
Yurdun dağılsın.
Yuvası dağılsın!
Yoğurduğun küt getsin.
Yüz iyirmi dörd min peyğəmbər sənə qənim olsun.

Z

Zəlil qalasan.
Zəlil olasan!
Zəhərə dönsün!

R

Rahat günün olmasın.
Ruzun kəsilsin.

HƏDƏ-QORXULAR

A

Atanı yandıracam!
Adam kişi olar!
Açıl başımdan!

B

Baxarsan işinə!
Başına oyun açacam!
Bir özündən deyəndə, beş də bizdən de!

C

Canını alacam!

D

Dana kimi böyürdəcəm səni!

G

Gözünü deşəcəm!
Gözünü çıxardaram!
Get tullan, bala!

İ

İtil başımdan!

S

Sən sən ol, mən də mən!

U

Ulğumunu üzərəm!

Y

Ya sənə verən Allah, ya da mənə!

YALVARIŞLAR

A

Allaha qurvan olum.
Ayağıyın altında ölüm.
Ağzına qurban olum?
Ayağının altında ölüm!
Atam-anam sənə qurban!
Azarın mənə.

B

Başına dönüm.
Boyuna qurban!
Balalarını başına dönüm.

D

Dədəm sənə qurban!

Ə

Əlimi əldən üzmə.
Əl mənim, ətək sənin.

G

Gözdərini yeyim.
Gözünü yeyim!
Gözünə dönüm!

Q

Qurban olum!
Qavağında ölüm.
Qadovu alım!

M

Məni balalarını başına hərə.
Malım-mülküm sənə qurvan olsun.

Ö

Ömrüm-günüm, sənə qurvan olsun.

S

Sənin başına dönüm.
Sənin başına dolanım.
Sənə qurvan olum.
Sənə canım qurban olsun!

LAĞLAR, ATMACALAR

A

Ağzından süd iyi gəlir.
Arım var, arım var, eşşək arısı!
Acından günorta durur!

A keçəl, başını yudunmu?
Yudum da, daradım da.

A keçəl, haran yaxşıdı,
Dağdan aran yaxşıdı,
Başın keçəl, gözün kor,
Sənin haran yaxşıdı?

B

Başı girməyən yerə burnunu soxur.
Bir ayağı burda, bir ayağı gorda.
Bir həsirdir, bir Məmmədnəsir.
Bu da adını kişi qoyub!

Balağı batdaq,
Dabanı çatdaq.

Bəzənmişən bu gündəsən,
Bəzənməsən nə gündəsən?

Birə bitdən aşağı,
Bit birədən aşağı.
Gedərəm, qayıdıb gəlləm,
Ollam itdən aşağı.

C

Cəhənnəmə gedən özünə yoldaş axtarır.

D

Dadanıbdı dolmaya,
O da bir gün olmaya!

E

Evində yel vurub, yengələr oynayır!
Elə bil yeddi eşşəyi sağına gəlir!
Eşşək nə bilir zəfəran nədir!
Evində yoxdur urvalıq,
Könlündən keçir dağalıq.

Ə

Əlimin içindən gəlir,
İçinin içindən gəlir,
İçində bir noxud var,
Onun da içindən gəlir.

G

Gözəlağa çox gözəldi, vurdu çiçək çıxartdı.

H

Hamı gedir quş gətirir,
Şaqqulu bayquş gətirir.
Harda aş,
Orda baş.

K

Kor atın, kor da nalbəndi olar.
Kor kora kor deməsə, bağı çatlayar.

Keçəlin dərdi, başı,
Bir qazan ayran aşı.

Q

Qudurasan qurbağa!...

Ö

Ölmə eşşəyim, ölmə,
Yaz gələr, yanan bilər.

VƏSFLƏR, BƏNZƏTMƏLƏR, DEYİMLƏR

A

Ağzına atmaq – Bir sözü, sirr saxlamayan bir nəfərə söyləmək.
Ayağına qara su enmək – Çox yeriməkdən yorulmaq.
Ayağını çəkmək – Aldatmaq.
Aralıq atı, kor fatı – Arapozan, söz gətirib-götürən adam.
Arı yuvasına torpaq səpmək – Acıqlı kimsəni hirsləndirmək.
Ağzını Allah yoluna qoymaq – Ağzına nə gəldi danışmaq.
Alımını vermək – Dişinin dibindən çıxanı demək.
Ala qarğa bala çıxartmaz – Qalmaqallı, dedi-qodulu ailə, el adətinə dənük çıxmış oba, kənd və s. haqqındadır.
Abrını ətəyinə bükmək – Kimə isə dişinin dibindən çıxanı deyib, biabır etmək.
Ağına soğan doğramaq – Yalnız məsləhət vermək, məqsəddən yayındırmaq.

B

Baldırı çılpaq – İşsiz-gücsüz gəzən, səfil.
Başına soğan doğramaq – Aldatmaq.
Beli boş uşaq – Yatağını isladan uşaq.
Bir çeynəm saqqız olmaq – Yoxa çıxmaq.
Bir əli yağda, bir əli balda – Bolluq içində yaşayan.
Bir gözü ayda, bir gözü çayda – Çaş adama deyirlər.
Bir gözlə mənə bax, iki gözlə sənə baxım – Bir qat istəyəm, iki qat cavab.
Boynunu qırmaq – Zərəmə salmaq.
Bu pambuğu qulağından çıxar – Qulaqlarını aş və eşit, söylədiyini və düşündüyünü olmayacaq.
Boyun əti olmaq – Başqasına yük olmaq.
Beşdə alacağı yox, üçdə verəcəyi – Heç bir dərd-səri olmayan, oğul-uşaq qəhrinə qatlanmayan, arsız, yüngül həyat keçirən adamlar barəsindədir.
Başını bəzəmək – Kiminsə adını hallandırmaq, haqsız böhtanlar demək.

İ

İt sümüyünə calanmaq – Pis adamlarla qohum olmaq.
İynəynən gor eşmək – Əzab-əziyyətli, başa gəlməsi mümkün olmayan iş görmək.

İtdən alıb itə vermək – Danlayıb abırını tökmək.
İtdən peşman olmaq – Həddindən artıq peşman olmaq, xəcalət çəkmək.
İfliyi üzülmək – Arıqlayıb çöpə dönmək.
İlan dili çıxarmaq – Yalvarıb-yaxarmaq.

Q

Qanına girmək – Öldürmək.
Qaşına-qaşına, çıxdı sədir başına – Özünə layiq olmayan yüksək bir mövqe tutmaq.
Qırım-qıtlıqda yaşamaq – Az məsrəflə dolanmaq.
Qasıq-qaşıq yığıb, çömçə-çömçə dağıtmaq – Gəlir çıxarını bilməyən bədxərc adamlara aiddir.
“Quran”dan don geymək – Suclu bir adam min cür and-amanla özünü təmizə çıxarmağa cəhd edərsə, deyərlər: “Qurandan don geysən də inanmaram”.
Qılı qıldan seçmək – Tədbirli, dünyagörmüş adamlar barəsində deyərlər: “Qılı qıldan seçən adamdır”.
Qasıq çömçədən böyük oluf – Yəni böyük sözünə baxan yoxdu, oğul-uşaq özbaşına olub, zamana dəyişib.
Qara qızın dərdi varıymış – Ürəyinin altında sözü varmış, başqa niyyəti, umacağı varmış.
Qanının arasına girmək – Kimi isə bədbəxt hadisədən xilas etmək, ölümdən qurtarmaq.
Qarımnın qara qannar axır – Dərd-qəm içindəyəm, fikir çəkirəm.

D

Dal-budaq etmək – Parçalamaq.
Daşlamaq – 1. Mərcimək, düyü və s. daşlarını arıtlamaq. 2. Söz atmaq.
Dəm vurmaq – Özünü öymək.
Dəni çöllərdən, suyu göllərdəndi – İçində ədava və s. olmayan dadsız yeməklərə lağ etmək üçün deyilir.
Dizdən düşmək – Yorulub əldən düşmək.
Daş daşdan ayrıldı – Xəsis, simic adamlardan bir şey qopara bildikdə, tərs, inadkar adamları nəyə isə güc-bəla razı saldıqda bu ifadəni işlədirlər.
Dəvəni xəlbirmən suvarmaq – Cüssəli, yeyimcil şəxslərə yeməyi az verdikdə işlədilir.

E

Ev basmaq – Təhlükəsizlik orqanlarının qəflətən bir evə girib axtarış aparması.

Evdən-eşikdən çıxmaq – Çətin vəziyyətə düşərək, olub-qalanı satmaq.

En gedib-uzun gəlmək – Boş-boşuna ora-bura hərlənmək.

Ə

Əl-ayağı bağlanmaq – Bir işi görəkən bütün imkanların kimsənin əlindən alınması.

Əl-ayaq atmaq, çalmaq – Can vermək, ölüm ayağında olmaq.

Əli qısa – Yoxsul.

Əl uzatmaq – Tamah etmək.

Ətək öpmək – Yaltaqlanmaq.

Əldən-ağıza qalmaq – İmkansızlıq üzündən başqalarına möhtac olmaq.

Ətin tökülsün – Zarafata salıb biabırçı, nalayiq söz deyənlərə aiddir.

Ələyi ələnmək – Xəstəlikdən, qocalıqdan, pis vəziyyətdən dolayı işi bitmək.

Əli ağzına çatmır – Tənbəl, aciz adamları belə deyərək yamanlayarlar.

Əngə vermək – Qulaq ardına vurmaq, bu gün-sabaha saxlayıb hər hansı işi yerinə yetirməmək.

Z

Zağ-zağ baxmaq – Gözlərini bərəldərək acıqla baxmaq.

Zarınıcı olmaq – Ömürlük xəstə olub yatağa düşmək, əldən-ağıza qalıb başqalarına möhtac olmaq.

Y

Yan vermək – 1. Yoldan ayrılıb harasa çatmaq, 2. Yan keçmək.

Yel əsib, qoz tökülüb – Asan qazanca, müftə yeməyə qaçanlar barəsində deyilir.

K

Kəs-biç etmək – Qəddarlıqla vurub öldürmək.

Kor iti xeyir görməz – Həmişə özünü düşünən, başqalarına faydası dəyməyən adamlar barəsində deyilir.

Kor kor, gör gör – Hər hansı bir şeyin sübuta, isbata ehtiyacı olmadığını nəzərə çatdırmaq üçün işlədilir.

Köhnə palan içi tökmək – Köhnə inciklikləri yada salmaq, keçmiş işləri qurdalamaq.

Kirpiyinnən od götürmək – Ağır əzab-əziyyətə, çətinliklərə qatlanmaq.

Kütünü kəsmək – Gözdən - nəzərdən salmaq.

G

Göbəkdən düşmək (getmək) – Çox qorxmaq, ürək-göbəyi düşmək.

Gecə quşu – Gecələr bayırda çox gəzən kimsəyə deyirlər.

Gözünü qırmaq – Birini hürküdüb qorxutmaq.

Gözəmək – Paltarın yırtıq yerini yamamaq.

Gözüynən görmüş – Namusuna toxunulduğunu yaxşıca bilən kişi.

Gördüyünnən göz kirəsi istiyir – Hər şeyə tamah salıb ələ keçirmək istəyir.

N

Nəfsini kor etmək – İştahını korlamaq, tamahı çəkmək.

O

Ocağı yanmaq – Uzun illərdən sonra övladı olmaq.

S

Saqal-saqqala bağıslamaq – Bacarmadıqları bir işi bir-birinə həvalə etmək.

Sağ-səlim olmaq – Sağ-salamat olmaq.

Saç yolma oynamaq – Qadınların davası.

Suya girmək – Parçanı ilk dəfə yuyanda qısalmasına rəğmən deyirlər.

Suyu qaçmaq – Meyvə quruyub, suyu qalmayanda deyirlər.

Saman altdan su yeritmək – Üzdən sakit görənib, gizləncə təsəvvürə gəlməz işlərlə məşğul olmaq.

Səbət dalınnan giləs tökülür? – Qeyz ilə danışan bir şəxsin sözlərinə gülərlərsə, qulaq asmırlarsa bu ifadə işlədilir.

T

Tazıya dönmək – Çox arıqlamaq, yəndəmsiz olmaq.

Tərəzisi əyilmək – İş yaxşı getməmək, taleyi üzünə gülməmək.

Toy toğlusudu – Tənbəl və kök uşaq haqqında söylənir.

Ü

Üz alan – Ənlik-kirşan vuran usta qadın.

Üzünü yerə salmaq – Başını sallayıb susmaq.

X

Xoruzu banlamaq – Evlənmək istəmək.

H

Havada bulut var – Dünya qarışıqdır.

Havarına gəlmək – Köməyinə gəlmək.

Həm yeyərəm, həm də deyərəm – Nankor, yaxşılığa qarşı yamanlıq edən kimsə haqqında söylənir.

DEYİMLƏR

A

Ağıl dəryasıdı.

Ağzından quş tutur.

Ağzının kəsəri yoxdu.

Aşını bişiriflər.

Avrını ətəyinə püküf.

Adama oxşamıyan.

Adamın adamıdı.

Ağzına su alif.

Ayağı yalındı.

Ağzına çullu dovşan sığmır.

Ağzından qan iyisi gəlir.

Ala itdən manşırıldı.

B

Başı qoltux görmüyüf.

Bir daş altda, bir daş üstə.

Baş qoşma.

D

Dilə-dişə düşüf.

Daşı ətəyinnə tök.

Dil pəhləvanıdı.

Dəvəsi ölmüş ərəbdi.

Dar günün dayağıdı.

Dəlidən doğru xavar.

Dilotu yemək.

Q

Quş qoyma.

Quşum qonuf.

Qulağı darı dəlidir.

Qarğa, məndə qoz var.

Quş qanadnan uçar.

Qulağımdan qut oldum.

Quşqunu boşdu.

Ə

Əngini əzmək.

Əl tutmaq.

İ

İpi mənim əlimdədi.

İçi boşdu.

O

Od parçasıdı.

K

Kəçəl suya getməz.

Kələyini kəsmişəm.

G

Gül axıtdı.

S

Su gələn arxdı.

Y

Yıxılı öyün dirəyidi.

Yaş odun satıf.

Ö

Ödünü qusmaq.

Ü

Ürəyimə dammışdı.

Ürəyim üzüldü.

N

Nuhu taxtda görüf.
Nuhdan qalmadı.

Ş

Şeytana pəriş tikir.
Şeytanın dal ayağıdı.

X

Xamır çox su aparjax.
Xamır yənin fağırı olmaz.

Xatakun adamdı.

ÖYÜD-NƏSİHƏTLƏR, MƏSLƏHƏTLƏR

A

B

Ağzını təmiz saxla.
işə qol qoyma.
Ağzına gələnı danışma, ağzına çəpər çək.
işinə qarışma.

Bacarmadığın

B a ş q a s ı n ı n

VƏSFİ HALLAR

Əzizim aydın olsun,
elə,
Ay doğsun aydın olsun.
elə.
Yardan xəbər gələcəh,
küçədə,
Gözdərin aydın olsun.
elə.

Tanrı məni quş

Qanadı gümüş

Dar yolda, dar

Yarı mənə tuş

İMAMLARIN VƏSFİ

Dərəyələz ağsaqqallarının və Dərəyələz camaatının dilində bu qoşma əzbər idi . Bilməyənlər gedib Qovuşxlu Mirzəlioğlu İbrahimdən öyrənərdi.

XƏBƏR AL DEYİM

Ərəb atdar qoç iyidə meydandı,
Məhəmməd sərindən tökülən qandı,
Birinci imamım Şahi-mərdandı,
İkincisin məndən xəbər al deyim.

Atını minəndə yel kimi əsən,
Yetircək kafirin başını kəsən.
İkinci imamım ya imam Həsən,
Üçüncüsün məndən xəbər al deyim.

Kərbəla dəştində qaldı Hüseynim,
Oxudum quranı açıldı zehnim ,
Üçüncü imamım imam Hüseynim,
Dördüncüsün məndən xəbər al deyim.

Bahar olcaq dağlar deyər abidin,
Din içində bəsləmişik hamı din,
Dördüncü imamım Zeynalabidin,
Beşincisin məndən xəbər al deyim.

Məclisə girəndə ağır ol, ağır,
Müskülə düşəndə movlanı çağır.
Beşinci imamım Məhəmmədbağır,
Altıncısın məndən xəbər al deyim.

Gedirdim qarşıma çıxdı bir hadiq,
Yedik-içdik dünya malın budadıq.
Altıncı imamım Cəfəri-Sadiq,
Yeddincisin məndən xəbər al deyim.

Allahın bir adı əzimidir, əzim,
Qələm-dəftər gətir mən onu yazım.
Yeddici imamım Museyi-Kazım,
Səkkizincisin məndən xəbər al deyim.

Tutginən orucun qalmasın qəza,
Məhşər günü sənə verərlər cəza,
Səkkizinci imamım qərib İmam Rza,
Doqquzuncusun məndən xəbər al deyim.

Behişt bağçasında onlardır saqi,
Mömin görən işlər qalmayıb baqi.
Doqquzuncu imamım Məhəmməd taği,
Onuncusun məndən xəbər al deyim.

Hamını yandırır Kərbəla daği,
Onların yeridir cənnətin baği.
Onuncu imamım Əliyyən Naği,
On birincisin məndən xəbər al deyim.

Onlardır Allahın əlvən gülləri,
Behişt körpüsünün gövhəri, zəri.
Onbirinci imamım Həsən əsgəri,
Onikincisin məndən xəbər al deyim.

Ömür bostanını tutmasın duman,
Hamıya kömək ol qadiri sübhan.
Onikinci imamım Sahibdən zaman,
Bundan yaxşı daha sizə nə deyim.

O Y U N L A R

DIRƏDÖYMƏ (Dizə döymə)

Dirədöymə oyununu uşaqlar çox sevir. Bu oyunda uşaqlar iki dəstəyə bölünür. Hər dəstədə ən azı üç adam olmalıdır. Dəstənin sayını istənilən qədər çoxaltmaq olur.

Əvvəlcə iki dəstə başçısını seçirlər. Dəstə başçıları qoşa dayanıb öz tərəfdarlarını seçməlidir. Uşaqlar buna razı olmadıqda püşk atma keçirilir. Uşaqlar iki-iki bu başçıların yanına gəlir və püşkə görə hərəsi bir başçının yanında durur. Hamı gəlib qurtarandan sonra iki dəstə arasında püşk atılır. Bundan sonra dəstədəki uşaqların sayına uyğun dairəvi cız çəkilir. Dəstənin biri cızığın içində, biri də çöldə olmalıdır.

Cızığın içindəki uşaqlar bellərindəki qayıışı açib yerə sərməlidir. Qayıışın baş tərəfi cızığa çatmalı, ucu isə düz istiqamətdə cızığın mərkəzinə tərəf olmalıdır. Bu uşaqlar həmin qayıışı qorunmalıdır ki, bayırdakı uşaq onu ələ keçirməsin. O qayıışı yalnız ayaqları ilə qorunmalıdır.

Cızığın çöldəki uşaqlar isə öz qayıışlarını əllərinə alıb içəridəkinin ayaqlarına döyə-döyə yerdəki qayıışı cızıqdan çölə çıxarmağa çalışmalıdır. Bu zaman içəridəki adam çöldən hücum edənə təpiklə vura bilsə çöldəki dərhal oyundan çıxmalıdır.

İçəridəki uşaqlar qayıışlarını qoruya bilməyəndə, çöldəki uşaqlar da təpiklə vurulanda uduzmuş hesab olunurlar.

AŞIX-AŞIX

Aşix-aşix oyununu uşaqlar çox sevər və ilin hər fəslində oynayırdılar. Bu oyun payız fəslində daha da qızışardı. Dərəyəzdə payız fəslə bütün evlərdə qavırmalılıq kəsəllər. Elə bir əv olmaz ki, o əvdə qavırmalılıq üçün kök qoyunlar kəsilməsin. Qoyunlar kəsildən zaman uşaqlar aşığı götürmək üçün qəssabın yanını kəsdirərdi. Qavırmalılıq üçün kök və böyük erkəklər kəsilərdi. Bunnarın da aşığı böyük olardı. Belə böyük və ağır aşixlara sakka deyərdilər. Belə sakka aşix kimdə olsa o həmişə oyunda udardı. Balaca aşığı olannar isə uduzardı. Bəzən də yüngül aşixların içini oyuf ora qurğuşun tökərdilər ki, aşix ağır olsun.

Aşix-aşix oyununun bir neçə forması var. Ən çox qala qurmax forması oynanırdı. Burada çox aşığı birdən udmax olur. Həm də bu

formada aşığı çox uzaqdan atıb üst-üstə qoyulub qala qurulan aşixları vurub dağıtmaq lazımdır. Aşix-aşix oyununda aşığın alçı-toxan, cik-bök durmasından da çox şey asılıdır.

Alçıda – aşix dik durur, həm də qırxları dik-dik olan yer üstə düşür.

Toxanda – aşix dik durur, ancaq çıxıntısı olan hissə üstə düşür.

Cikdə – aşix yan üstə yerə düşür, amma çala yeri olan üz üstə düşür.

Bökə – aşix yan üstə yerə düşür, amma çala yeri üstə olmur

GİZLƏNPAÇ

Gizlənpaç oyununda xeyli uşaq iştirak edir. Oyunun qaydası belədir: Oyunda bir nəfərin gözlərini dəsmalla bağlayırlar, qalan yoldaşları tez bir vaxtda gizlənilir.

Gözü bağlı uşaq deyir : - Gizlən paç, gizlən paç! sonra bir az gözləyir. Heç bir cavab almadıqda gözlərini açır və gizlənməmiş yoldaşlarından birini tapıb tutmağa çalışır. Yoldaşlarından birini tutan kimi tutulan oyunçu gözlərini yummalı olur. Yox, əgər heç bir oyunçunu tuta bilmərsə, həmin oyunçu yenidən gözlərini bağlamalı, yummalı olur. Gizlənməmiş oyunçular xilas olmaq üçün cəld qaçıb əlini gözü bağlanmış yoldaşının dayandığı yerdəki ağaca, dirəyə, daşa, divara vurmaldır. Əgər əlini ağaca vura bilməsə onun oyunu düzgün sayılmır.

Oyunda hansı oyunçunun gözünü yumması məsələsi ya püşk atma, ya da sanamalarla müəyyənləşdirilir. Razılaşdıqları rəqəm kimin üstünə düşürsə o gözünü yummalıdır.

GİZLƏNPAÇ

Əvvəlcə püşk atırlar, püşk kimə düşsə o gözünü yumur. Qalan uşaqlar gizlənilir. Gözünü yuman açmamışdan əvvəl xəbərdarlıq eləyir:

Gizlən paç.

Gizlənməyən

Yekəbaş.

Gözlərimi açdım qaç.

Gizlənənlər deyir:

-Alma desəm açarsan,

Armud desəm, açmazsan.

EŞŞƏK BELİ

Eşşək belı oyununda 10 nəfərə qədər, bəzən də biraz, artıq adam iştirak edir. Oyuna başlamazdan əvvəl püşk atma vasitəsilə axıra qalan adam müəyyən edilir. Axıra qalan adam əllərini dizlərinə qoyub belini əyir, o birilər də kənardan qaça-qaça gəlib belindən tullanır. Oyun belə başlayır:

Oyunçular 8-10 metr aralı növbədə dayanır, oyunu idarə edənin işarəsini gözləyirlər. Hakim işarə verən kimi birinci oyunçu qaçaraq əyilmiş oyunçuya çatır və əllərinin ikisini də onun belinə vuraraq “Əzəl dəyməz” deyib, ayaqlarını ona toxundurmadan o biri tərəfə atlanır.

İkinci oyunçu “ikincidə heç dəyməz”- deyib birincinin hərəkətini təkrar edir.

Üçüncü yumuruqlarını “eşşəyin” belinə dirəyərək “üçdə qulunc qırarlar”-deyib atlanır.

Dördüncü : “Dördə bir dal vururlar” -deyib dalı gün görməzi ilə “eşşəy”i vurub atlanır.

Beşinci : Vurdum belı qırıldı.

Altıncı: Apardılar həkimə.

Yeddiinci : Həkim dedi kim-kimə.

Səkkizinci: Nəyin dədən borkünə.

Doqquzuncu: Borkünə yox tərkinə.

ÇİLİNG-AĞAC

Bu oyunda istənilən qədər adam iştirak edir və uşaqlar iki yerə bölünür. əvvəlcə püşk atılır, sonra da oyun başlayır.

Bir metr uzunluğunda hamar ağac, bir qarış uzunluğunda da nazik çubuq düzəldilir. Çubuq çox zaman tubulğa ağacından düzəldilir ki, vuranda uzaq getsin. Bir metrlik ağac(ona “dəstə” deyilir) çubuğu (ona isə çəling deyilir) vurmaq üçün hazırlanır.

Dəstələr bir-birindən aralı dayanır. Çilingi buran dəstə çilingi o biri dəstənin başı üstündən uzağa, yana vurmağa çalışır. Dayanan dəstə vurulmuş çilingi göydə vursa, yaxud tutsa çiling vuran uduzmuş hesab edilir. Bu vaxt dəstənin ikinci oyunçusu ağac ilə çilingi vurur. Dəstə əgər çilingi göydə vura bilsə, çiling yerə düşəndə onu götürüb çiling düşdüyü yerdən vurmaq üçün atır. Əgər çilinglə ağacı vura bilsə, yenə həmin adam uduzur. Oyuna digər yoldaş başlayır.

Oyuna başlayanın ixtiyarı var ki, uduzmuş yoldaşını oyuna qaytarsın. O deyir ki, filan yoldaşımı dirildərəm. Bundan sonra əgər uduzmuş ikinci, üçüncü yoldaş varsa, onları da “dirildə” bilər.

Bu qayda ilə oyun davam edir. Oyun zamanı kim çilingi uzağa bura bilir, kim müxtəlif formalarda oynaya bilirsə o da oyunu udmuş hesab olunur.

ÇİLİNG-AĞAC

Uşaqlar bir uzun, bir kiçik ağac götürürlər. Gödək ağacın adı çiling olur. Sonra iki dairə çəkirlər.

Oyunda iki nəfər iştirak edir. Uşaqlardan biri dairənin içində durub əlindəki ağacla çilingi vurur. Bacardıqca uzağa atır. O biri uşaq yüyürüb çilingi gətirir. Dairənin içinə atmağa çalışır. Çilingi atan əlindəki ağacla çilingi geri qaytarır. Çiling atan dairənin içərisinə düşərsə, oyunçuların yeri dəyişir.

ÜZÜK-ÜZÜK

Bu oyunu Dərələyəzdə qış ayları oynayırdılar. Oyun taxt, yaxud kürsü üstündə keçirilərdi. Əvvəllər təndir üzərində qurulmuş ayaqlı taxta kürsü deyərildilər. Hazırda kürsü unudulmuş, məişətdən silinib getmişdir.

Oyunda azı 6-7, ən çoxu 8 nəfər uşaq iştirak edir.

Hər oyunçu üçün ortaya bir corab və ya dəsmal qoyulur. Bir nəfər üzüyü əlinin içində saxlayıb əlini dəsmalların altına, corabların içinə aparır. Üzüyü ya dəsmalın birinin altına və ya corabın içinə qoyur. Oyunçulardan biri üzüyü axtarır tapmalıdır. Üzük axtaran oyunçu istədiyi hər hansı dəsmala və ya coraba ya “puç” deyir, ya da burdadır deyir. Əgər üzük dediyi dəsmaldan və ya corabdan çıxmasa uduzmuş hesab olunur. Və yaxud da o dəsmala və corablara baxa-baxa deyir: ya bındadı, ya bında, keçəlin qızı kabında. Əlini həmin dəsmalın və ya corabın üstünə qoyur. Üzük “puç” dediyi yerdən çıxsa, yenə uduzur. Uduzan oyunun şərtlərinə görə “cəzalandırılır”. Yaxud oyun qonaqlıqdan oynanılır. Kim daha çox uduzsa, o məğlub hesab olunur.

Uduzan ikinci oyunda üzüyü gizlətməli olur. Tapılsa o, tapılmasa isə axtaran uduzur. İştirak edənlər növbə ilə oyuna cəlb olunur.

BEŞDAŞ

Beş-daş oyununu Dərələyəzdə çox sevirilər. Bu oyun xüsusi məharət tələb edir. Oğlanlara nisbətən qızlar bu oyuna daha çox meyl

göstərilər. Oyun oturaq şəkildə həyata keçirilir. Yerə paltar salınır. Uşaqlar paltarın üstündə dairəvi oturub oynayrlar. Oyunda beş dənə xırda yumru daş götürülür. Əvvəlcə qərçimək olur. Daşları qərçiləyirlər. Yəni bir daşı atırlar göyə. O yerə enənə qədər gərək yerdəki daşların hamısını qarmalayıb götürəsən və göydən gələn daşı da tutasan. Bundan sonra dənəmə gəlir. Dənəmədə daşları yerə atıb bir-bir dənəyirlər. Buna dənəmə deyirlər. Daşın dördü yerdə qalır, birini göyə atırlar. O göydən düşüncə yerdəki daşları da ovucla götürürlər.

Dənəmədən sonra ikiləmə gəlir. İkiləmədə daşı həmin qaydada göyə atıb yerdəkinin ikisi ilə birlikdə götürürlər. İkiləmədən sonra üçləmə gəlir. Üç daşı bir, bir daşı ayrıca götürürlər. Sonra dördmə gəlir. Dördmə nisbətən çətindir. Bura çatanda rəqib oyunçu deyir:

- Dördmə.

- Yerdən qapma.

Qapmadan daşın beşini də ovucun içində tuturlar. Daşın birini göyə atıb, dördünü yerə qoyurlar. Sonra həmin daşları təzədən yerdən götürürlər. Oyunun axırncı mərhələsi itələmədi. İtələmədə daşları dağınıq atırlar. Bir-birinə bitşərsə, oyunu davam etdirmək olmaz.

Beşdaşın xüsusi cəza qaydaları var: bal çıxartma, quşunu göstər, çimdikləmə, cırmaylama, yağlama. Daşların hamısını əlin üstünə düzür, atıb tuturlar. Bu işi uduzan tərəf icra edir. Daşlardan hansı yerə düşsə, həmin daş rəqibin cəzası olur. Bal çıxartmada daşı barmaqların arasına qoyub sıxırlar. Barmaq bərk ağrıyır.

Çimdikləmə belədir: - daşı göyə atıb tutma məqamında uduzanın əlini çimdikləyirlər. Daş yerə düşənə qədər cəza davam edir. Yağlamada daşı atıb tutana qədər rəqibin əllərini sıgallayırlar. Bir zaman bu oyunu təkcə uşaqlar yox, böyükklər də oynayıblar.

B A Y A T I L A R

Əzizinəm, çəməndə,
Çiçək dərir çəməndə.
Yar bircə baxışıyla,
Məni saldı kəməndə.

Əzizinəm, oyan gül,
O yan bağça, bu yan gül.
Tez aşdın, tez saraldın,
Məni zülmə qoyan gül.

Əzizinəm, bu dağa,
Quş qonubdu budağa.
Oğullar qurban getdi,
Dözəmmərəm bu dağa.

Əzizinəm, dur burdan,
İnci burdan, dürr burdan.
Məclisdə yerin tanı,
Deməsinnər dur burdan.

Əzizinəm gözədə,
Kəklik otda gözədə.
Sənə də qurban olum,
Sənə baxan gözə də.

Əzizinəm, qırov düşdü,
Qar ələndi, qırov düşdü.
Altı körpəm itkin getdi,
Ya düşməne girov düşdü?!

Əzizinəm, dağ eylədi,
Yağı gəlmiş, dağ eylədi.
Dərələyəzin dərdləri,
Qəlbimi dağ-dağ eylədi.

Əzizinəm, Qarabağ,
Şəki, Şirvan, Qarabağ.
Tülək tərmanın itiv,

Ayağında qara bağ.

Əzizinəm, gəl bəri,
Uzaq durma, gəl bəri.
Küsmüsən, könlün allam,
Gendə durma, gəl bəri.

Əzizinəm, gül bağa,
Bülbül bağa, gül bağa.
Mən küsmüşəm, gəlmirəm,
Barı özün gəl bağa.

Əzizinəm, sənə dağlar,
Yol gedər sənə, dağlar.
Tutaydım yar əlinnən,
Çıxaydım sənə, dağlar.

Əzizinəm, dağ-dağ oldu,
Yağ yandı, dağ-dağ oldu.
Sən yadıma düşəndə,
Ürəyim dağ-dağ oldu.

Əzizinəm , sənə dağlar,
Göy geymiş sənə dağlar.
Tutaydım yar dəstindən,
Çıxaydım sənə, dağlar!

Əzzinəm, örən dağlar,
Gülü yox, dərəm, dağlar.
Günün belə keçərsə,
Ürəyim vərəm bağlar.

Əzizinəm, gözə də,
Kəlik otdar gözədə,
Yarıma qurban olum,
Onu görən gözə də.

Əziziyəm, gülə sən,
Ağlayan, güləsən.
Bağban getdi, bağ soldu,

Həsət qaldın gülə sən.

Əziziyəm, bu dağda,
Maral gəzər bu dağda.
Yarımı itirmişəm,
Axtarıram bu dağda.

Əziziyəm, gül açar,
Çiçək açar, gül açar,
Yarım qayıdıb gəlsə,
Arzularım gül açar.

Əziziyəm saraldı,
Heyva bağda saraldı.
Yolunu gözləməkdən,
Gözümün kökü saraldı.

Əziziyəm, yaz gəlsin,
Payız gəlsin, yaz gəlsin,
Əgər dəftərin yoxsa,
Bir yarpağa yaz gəlsin.

Əziziyəm, Sarı yar,
Sarı köynək, sarı yar,
Aç belindən qurşağım,
Cənazəmi sarı, yar.

Əziziyəm, ay ağa,
Salma məni ayağa.
Dost baxsa, başa baxar,
Düşməni baxar ayağa.

Əziziyəm, Qannı göl,
Qannı dərə, Qannı göl.
Namərd elə etdi ki,
Qan ağladı Qannı göl.

Əziziyəm, üzərsən,
Gülü düzdən üzərsən.
Həsətini çox çəkdim,

Nolar, gəlsən bizə sən.

Əziziyəm, mərdana,
Sözü danış mərdana.
Qorxaxdan igit olmaz
İgit gərək mərdana.

Əziziyəm, belə yaz,
Qələm götü belə yaz.
Nakam könül şad olmaz,
Yüz il gəlsə belə yaz.

Əzizim, Vətən ağlar,
Halımı bilən ağlar.
Yad elində ölənün,
Halma kəfən ağlar.

Əzizim, çapar məni,
Dərd talar, çapar məni.
Yadıma vətən düşüf,
Vətənə apar məni.

Əzizim buda məni,
Xəncər ol buda məni.
Fələk bir iş işlədi
Sevmədi bu da məni.

Əzizim ağlayandı,
Gözlərin ağlayandı.
Gedək təbib yanına,
Görək kim ağlayandı.

Əzizim daşdı dağlar,
Cıncıllı, daşdı dağlar.
Bəyin qızı çobana
Qoşuldu qaşdı dağlar.

Əzizim dağda nə var,
El köçmüş dağda nə var.
Qəmgin olma, ey könül

Leylisiz dağda nə var?

Əzizim keçdi məndən,
Ox dəydi keçdi məndən,
Mərdlərə körpü oldum,
Namərdlər keçdi məndən.

Əzizim üzüm qaldı,
Üzümlər düzüm qaldı,
Sevgilimə deməmiş,
Gör neçə sözüm qaldı.

Əzizim arxa haray,
Su gəlib arxa, haray,
Dəhnəmiz çürük çıxıb,
El, qohum, arxa, haray.

Əzizim aydın olsun,
Ay doğsun, aydın olsun.
Eşitdim yarın gəlir,
Gözlərin aydın olsun.

Əzizim ala gözlər,
Süzülər qara gözlər,
Baxdıqca xumarlanıb,
Könlümü alan gözlər.

Əzizim, qıyma mənə,
Yaram var, qıyma mənə.
Məni bir namərd vurub,
Sən mərd sən qıyma mənə.

Əzizim sərin eylər,
Şeh düşər sərin eylər,
İki dost arasını,
Bir namərd sərin eylər.

Əzizim dağda lala,
Oxşar gül üzde xala.
Dərdi, qəmi azalar

Kim yetişsə vüsala.

Əzizim ağ da yandı,
Şamama bağda yandı,
Dalım dağa söykədim,
Alışdı dağ da yandı.

Əzizim yana dağlar,
Od tutub yana dağlar.
O gözələ deyin ki,
Baxsın bu yana, dağlar.

Əzizim gözdə qara,
Qaş qara, göz də qara.
Yollarına baxmaqdan
Qalmadı gözdə qara.

Əzizim yaralıyam,
Əl vurma yaralıyam,
Yar dərdi xəstə saldı,
Vətəndən aralıyam.

Əzizim bu dağnan,
El getməz bu dağnan.
Sənə yaxşı deməzlər,
Mən olsəm bu dağnan.

Əzizim günə gəlləm,
Kölgədən günə gəlləm.
Zərrəcə üzün görsəm,
İmana, dinə gəlləm.

Əzizim odu keçdi,
Qəlyanın odu keçdi,
Yatmışan oyan ovçu,
Ceyranın odu keçdi.

Əzizim üzə düşdü,
Qara tel üzə düşdü,
Aləmə püşk atdılar,

Ayrılıq bizə düşdü.

Əzizim simi gözdər,
Tar çalan simi gözdər.
Qaşın kimi göz olmaz,
Gözdərin kimi gözdər?

Əzizim oda gəldi,
Pərvanə oda gəldi.
Qorxurdum bircə dərdədən,
Başıma o da gəldi.

Əzizim yana canım,
Od tuta, yana canım.
Özüm nə gündəyəm ki,
Sənə də yana canım.

Əzizim, oyan, dağlar,
Al-qana boyan, dağlar.
Bu yan zülmətxanadı,
Necədi o yan, dağlar?

Əzizim gedər qalmaz,
Axar su gedər qalmaz.
Vəfalı əlin üzmez,
Vəfasız gedər qalmaz.

Əzizim, aylar məni,
Həftələr, aylar məni.
Yüküm qurğuşun yükü,
Yordu bu taylar məni.

Əzizim dalan dağlar,
Gülləri solan dağlar.
Səndə cavan itirdim,
Olasan viran, dağlar.

Əzizim, dolu gözdər,
Yağışı dolu gözdər.
Mənə deyir ağlama,

Durarmı dolu gözdər?!

Əzizim, hey ağlaram,
Dərdimə dərd bağlaram.
Qürbət cənnət olsa da,
Vətən deyib ağlaram.

Əzizim dağda nə var,
El köçdü, dağda nə var,
Məcnun xəyallı könlüm,
Leylisiz dağda nə var.

Əzizim, qazan ağlar,
Od yanar, qazan ağlar.
Qəriblihdə ölənini,
Qəbrini qazan ağlar.

Əzizim Arxaşana,
Yol gedir Arxaşana.
Qoçaq elə tullandı,
Əhsən arxı aşana.

Əzizim Qısır dağı,
Qız, məmən qısır dağı.
Hərçayı gəzmə, maral,
Ovçular pusar dağı.

Əzizim üzüm qaldı,
Dərmədim, gözüm qaldı.
Sən mənimsən, mən sənini
Ürəkdə sözüm qaldı.

Əzizim ağlar, gəzər,
Dərələr, dağlar gəzər.
Yar yardan ayrı düşsə
Qəlbini dağlar gəzər.

Əzizim arğaçına,
İlməsi nə, arğaçı nə?
Mələr quzum bir də gəlməz,

Ağılına, arxaçına.

Əzizim dağı getməz,
Əlimin dağı getməz,
Düşmən getdiyi zülmün
Sinəmdən dağı getməz.

Əzizim yurddan qallam,
Ölərəm yurddan qallam.
Qürbətdə əlim catmaz,
Xiffətdə, dərdə qallam.

Əzizim dağı neynim,
Bağcanı, bağı neynim.
Vətənə gedən yolu,
Kəsibdi yağı neynim.

Əzizim ipək yolu,
Çin yolu, ipək yolu.
Bu yol Vətənə gedir,
Döşənib ipək yolu.

Əzizim Vətən sarı,
Geyinib kətan sarı.
Bir köçəri quşa dönüb,
Uçaydım Vətən sarı.

Əzizim yaşa baxmaz,
Əyinə, başa baxmaz.
Düşmən yaman zalımdı,
Gözümdə yaşa baxmaz.

Əzizim Vətən daşı,
Səngər olar Vətən daşı.
Bu qisası almalıdır,
Vətənin hər vətəndaşı.

Əzizim olmayaydı,
Gün batıb solmayaydı.
Vəfasızlar dünyada,

Əzəldən olmayaydı.

Əzizim buda məni,
Yaxma gəl oda məni,
Bilmirəm nə etmişəm,
Salmısan oda məni.

Əzizim yaza qaldı,
Dağlar üz-üzə qaldı.
Sevgilim yenə küsdü,
Dərdimiz təzə qaldı.

Əzizim, qaranı yaz,
Ağ üstən qaranı yaz,
Hər dəftərin başına,
Mən baxtı qaranı yaz.

Əzizim binə qaldı,
El köçdü, binə qaldı,
Bir də görüşməyimiz,
Qiyamət günə qaldı.

Əzizim qazan ağlar,
Od vurur, qazan ağlar.
Bel batmaz, külüng kəsməz,
Qəbrini qazan ağlar.

Əzizim sinə-sinə,
Gir bağa sinə-sinə,
Mən həsrətdən ölərəm,
Sən baxsan özgəsinə.

Əzizim dəstə-dəstə,
Qızıl gül dəstə-dəstə.
Gül istədim, vermədin,
Gətir qoy sinəm üstə.

Əzizim güllü bağlar,
Meyvəli, güllü bağlar.
Gül bülbülün itirib,

Ağlayır güllü bağlar.

Əzizim, yanar oda,
Pərvanə yanar oda.
Dərdimi dağa desəm,
Od tutuf yanar o da.

Əzizim yar içərdən,
Kəs bağrım, yar içərdən.
Gözüm yollarda qaldı,
Girmədi yar içərdən.

Əzizim o güneylər,
O quzey, o güneylər.
Yar yarını görəndə,
Bayramı o gün eylər.

Əzizim bu dağınan,
Yol gedər bu dağınan,
Sənə yaxşı deməzlər,
Mən ölsəm bu dağınan.

Əzizim kimə gedim?
Kimim var, kimə gedim?
Canım bir dərdə düşüb,
Dərmana kimə gedim?

Əzizim dağda nə var?
El köçüb, dağda nə var?
Dərirsen dərd şamama,
Qurumuş tağda nə var?

Əzizim bir dənəsən,
Təkcəsən, bir dənəsən.
Ölsəm də qoy mən ölüm,
Sən ölmə, bir dənəsən.

Əzizim sarı qaldı,
Gün getdi, sarı qaldı,
Qardaş, yol gözləməkdən,

Gözümdə sarı qaldı.

Eləmi, keçən ağlar,
Bu yoldan keçən ağlar,
Vətəndən ayrı düşən,
Elinə köçən ağlar.

Eləmi, inci mənnən,
Dürr mənnən, inci mənnən.
Sən deyəni deməsəm
Sonra gəl inci mənnən.

Eləmi keçdi məndən,
Ox dəydi keçdi məndən,
Mərdlərə körpü oldum,
Namərdlər keçdi məndən.

Eləmi qəlbi yerdə,
Su durmaz qəlbi yerdə,
Gedirsən gəl bir gedək,
Getmirsən qal bu yerdə.

Eləmi düşməni yeri,
Atlanıb düşməni yeri.
Göz yaşım oda dönüb,
Yandırır düşməni yeri.

Eləmi, baxdı keşdi,
Su gəlib axdı keşdi.
Gizdincə yarı gördüm,
Yandırıb yaxdı keşdi.

Eləmi, lalam qaldı,
Dərmədim, lalam qaldı.
Veran qalmış yurdumda,
Bircə cüt balam qaldı.

Eləmi düşən yeri,
Atdanıb düşən yeri.
Göz yaşım oda dönüb,

Yandırır düşən yeri.

Eləmi, daşdı dağlar,
Qayalı, daşdı dağlar.
Ayrılığa dözsən?
Ürəyin daşdı, dağlar.

Eləmi, qara bağlar,
Dərdlilər qara bağlar.
Eldən ayrı düşəni,
Ürəyim yara bağlar.

Eləmi bülbül düşər,
Atdanar, bülbül düşər.
Sənnən keçən günlərim,
Yadıma bir-bir düşər.

Eləmi qoşa dağlar,
Durub baş-baş dağlar.
Gəldik xəstə görməyə,
Xəstə köçüb, yurd ağlar.

Eləmi, gözüm ağlar,
Ocağım, közüm ağlar.
Hər dağlara baxanda,
Kirpiyim gözüm ağlar.

Eləmi düşən yeri,
Atdanıb düşən yeri.
Göz yaşım ataş oldu,
Yandırdı düşən yeri.

Eləmi, lala yalqız,
Gül qoşa, lala yalqız.
Qürvətdə can vermərəm,
Cinazam qalar yalqız.

Eləmi üzüm yandı,
Tənəkdə üzüm yandı.

Sərt baxışa tuş oldum,
Alışdı üzüm yandı.

Eləmi o gün eylər,
Qar yağar, o gün eylər.
Ana balasın görsə,
Bayramın o gün eylər.

Eləmi, ilin yansın,
Saralsın, gülün yansın.
Yara yaman qandırın,
Ağzında dilin yansın.

Mən aşiqəm, dal dala,
Şirin yaddan dal dala.
Düşmən yanıt yaxılar,
Qardaş versə dal dala.

Mən aşiq sana dağlar,
Qar yağar sana dağlar.
Tutaydım yar əlinnən,
Çıxaydım sana, dağlar.

Mən aşiq, üzəngini,
İtirmə üzəngini.
Tanrı canım alaydı,
Səndən əl üzən günü.

Mən aşiq dərdi məndə,
Dərmanın dərdi məndə.
Mən dərd əhli deyildim,
Sən qoydun dərdi məndə.

Mən aşiq qan, a dağlar,
Boyandı qana dağlar.
Kəklik qonmur qayaya
Quş uçmaz, qanad ağlar.

Mən aşiq dərdi məndə,
Dərmanın dərdi məndə

Mən dərd əhli deyildim
Sən qoydun dərdi məndə.

Mən aşiqəm belə yaz,
Belə bahar, belə yaz,
Al əlinə qələmi,
Gözəli gözələ yaz.

Mən aşiq şirin dilə,
Şirin yar, şirin dilə,
Bilmirəm necə oldu,
Bənd oldum şirin dilə.

Mən aşiqəm, yaz eylər,
Payız eylər, yaz eylər,
Gözəlin qaydasıdı,
Sevdiyinə naz eylər.

Mən aşiq özgəsinə,
Gözüm yox özgəsində.
Yarım ağaca dönə,
Uzanam kölgəsinə.

Mən aşiq, aşdı dağlar,
Çınqılı, daşdı dağlar.
Düşməni niyə qoydun
Sərhədi aşdı, dağlar?

Mən aşix belə bağlar,
Həsreti gülə bağlar.
Yağış yağmaz, su düşməz,
Neynəsin belə bağlar.

Mən aşix daşa dağlar,
Durub baş-başa dağlar.
Tərən könlüm qonubdu,
Bir yaşılbaşa, dağlar.

Mən aşığam hər aylar,
Hər ulduzdar, hər aylar.

Özümüz qürbətdəyik,
Dilimiz yurd haraylar.

Mən aşix gül üsdünə,
Şeh düşüb gül üsdünə.
Qızlarda insaf hanı?
Dərd qoyur dərd üstünə.

Mən aşiqəm buz bağlar,
Buz bağçalar, buz bağlar,
Qızmar günəş altında,
O nədir ki, buz bağlar?

Mən aşix, dalda sına,
Qonşunu dalda sına.
Müxənnətə güvənif,
Sığınma daldasına.

Mən aşix suda yanar,
Sel axar, su dayanar.
Dərdimdən halı olsa,
Alışar su da yanar.

Mən aşığam dal-dala,
Qaç özünü daldala.
Cüt igid ordu basar,
Əyər dursa dal-dala.

Mən aşix, ulu dağlar,
Bulaxlı, sulu dağlar.
Eli köçmüş divinnən,
Başında bulud ağlar.

Mən aşix, günü günə,
Gün verməz günü günə.
Keçən günə gün çatmaz,
Bağlasan günü günə.

Mən aşığam o xannan,
O sultannan, o xannan.

Bir dəstə gül oleydim,
Asıleydim yaxannan.

Mən aşığam, yaz bağda,
Bülbül bağda, yaz bağda.
Yara mehman oleydim,
Qış otaxda, yaz bağda.

Mən aşix dərdə Kərəm,
Düşübdü dərdə Kərəm.
Qoşaram qəm cütünü,
Özümçün dərd əkərəm.

Mən aşığam gülən az,
Bülbül eylər gülə naz.
Fələh bir iş işdətədi,
Ağlayan çox, gülən az.

Mən aşix qoşa dağlar,
Verib baş-başa dağlar.
Səni də mənim kimi,
Dönəsən daşa, dağlar.

Mən aşix qarğamışa,
Qar yağıb qarğamışa.
Yüz min duaçı neynəsin?
Bir fələh qarğamışa.

Mən aşiq göy dəhanı,
Qaraxaç, Göydağ hanı?
Lələ bir bostan əkib,
İçində göy tağ hanı?

Mən aşiq ağa dostum,
Sallan gəl bağa, dostum.
Göydə bulud oyandı,
Qorxuram yağa, dostum.

Mən aşiqəm Sallıya,
Yarım zülfün sallıyı.

Anama qurban olum,
Nişan taxdı Ballıya.

Mən aşiqəm daş-daşı,
Çaxçax döyər ha daşı.
Namərdlə plov yemə,
Get mərdlə daş daşı.

Mən aşiq ağam, gəl,
Ölməmişəm, sağam gəl.
Qolumda qəm zənciri,
Yolunda dustağam, gəl.

Mən aşiq, Arxaşana,
Yol gedir Arxaşana.
Yüküm yolda töküldü,
Çatmadım arx aşana.

Mən aşiqəm sarısın,
Yar yaramı sarısın.
Yaddar yara sarımaz,
Anama di, sarısın.

Mən aşiq qoşa dağlar,
Yaxın, baş-başa dağlar,
Sizlərdə yar itirdim,
Dönətsiz daşa, dağlar.

Mən aşiq yana canım,
Od tutub yana canım,
Özümə nə idim ki,
Sənə də yana canım.

Mən aşiq yerdə məni,
Salmayın dərdə məni,
Namərdə qul olmaram,
Qurban kəs mərdə məni.

Mən aşiqəm hər aylar,
Keçdi illər, hər aylar.

Namərddə aman olmaz,
Dilim mərdi haraylar.

Mən aşiq bağda dara,
Aç zülfün bağda dara,
Ay insafsız, üstündə,
Çəkilləm bağda dara.

Mən aşiq gülə-gülə,
Gül əkdim gülə-gülə,
Namərdə bel bağladım,
Ağlatdı gülə-gülə.

Mən aşiqəm haraylar,
Var çeşmələr, saraylar,
Başım cəllad əlində,
Dilim səni haraylar.

Mən aşiq qalam qaldı,
Biçmədim, talam qaldı,
Sizdə mənim, a dağlar,
Alagöz balam qaldı.

Mən aşiq yasəmənini,
Açıfdir ya səməni.
Fələyə neyləmişdim,
Batırdı yasa məni.

Mən aşiq, qəm çiləndi,
Səməndim qəmçiləndi.
Mənim viran könlümə,
Dərd yağdı, qəm çiləndi.

Mən aşiq yay işin gör,
Qış gəldi, yay işin gör,
Özü kamil ustanın,
Ya özün, ya işin gör.

Mən aşiq tikan gülə,
Sarmaşıb tikan gülə,

Gör neçə göz dikilib,
Mən gözümlə dikən gülə.

Mən aşıq dolu gözlər,
Yaxdıqca dolu gözlər,
Yıxıb dədəm evini,
Səndəki dolu gözlər.

Bu dağlara yol gedər,
Yağış yağar, sel gedər.
El-elə söykənməsə,
Yurd dağılar, el gedər.

Bu yol karvansız olmaz,
Dəvə sarvansız olmaz.
Gedək həkim yanına
Həkim dərmanlı olmaz.

Bu yerrərin üzümü,
Yolda qoydun gözümü.
Ya rəbb, mana aman ver,
Yara deyim sözümlə.

Bu gəlin saşdı gəlin,
Divardan aşdı gəlin.
Bu gəlinə nə gəldi,
Evindən qaşdı gəlin?

Bu qaya qəlbi qaya,
Kölgəsi düşər çaya.
Özünü yetir, a qardaş,
Adda çayı bu taya.

Bu yol gedir Çalxana,
Çalxan yolu qəmxana.
Erməni hücum etdi,
Dağıldı Gümüşxana.

Bu dağların başı qar,
Torpağı qar, daşı qar.

Bu odlanan könlümü,
Söndürməyə daşı qar.

Bu dağlar, Kərəm dağlar,
Gülün yox dərəm, dağlar.
Gözlərim, sən gəlməsən,
Ürəyim verəm bağlar.

Arpa çayı axır hey,
Göydə şimşək caxır hey.
Gözdədim yar gəlmədi,
Gözüm yola baxır hey.

Dağ başında qar idim,
İgid idim, ər idim.
Sənə rast gələn günnən
Paralandım, ər idim.

Dağdan gələn sudumu?
Daş-torpağı yudumu?
Vədə verdim gəlmədin,
Etibarın budurmu?

Ay qız, sənə vuruldum,
Sular kimi duruldum.
Yollar üstə durmaxdan,
Yorğun düşüb yoruldum.

Qızılgülün qoxusu,
Yox tikanın qorxusu.
Yarım yaman bərk yatıf,
Şirin olsun yuxusu.

Göydə ulduz əllidi,
Əllisi də bəllidi.
Bizim elin qızdarı,
İsmətinən bəllidi.

Dağa gələn sürüdü,
Dağı duman bürüdü.

Sənnən mana yar olmaz,
Cavan canım çürüdü

Kəmər belə yaxşdı,
Darax telə yaxşdı.
Çox yalvardım fələyə,
Dedi, belə yaxşdı.

Göydə bulud oynadı,
Göz dünyadan doymadı,
Çox murazın vardı,
Qannı fələk qoymadı.

Araza gəmi gəldi,
Gəmiynən şamı gəldi.
Ağla, gözdərim, ağla,
Ayrılıq dəmi gəldi.

Arxalığın şaldı, yar,
Dərdin məni aldı yar.
İkimizin görüşü,
Qiyamata qaldı, yar.

Kəklik gördüm qayada,
Yumurtası tayada.
İgid ona demişəm,
Öpə, yarın oyada.

Gedirsən, yolun olum,
Yolda qurbanın olum.
Altdan zərri köynəyin,
Üstünnən donun olum.

Dağ başını qar aldı,
Güllər soldu, saraldı.
Köç etdi el karvanı,
Vətən qürbətdə qaldı.

Aşx, yaza nə qaldı?
Söhbət-sözə nə qaldı?

Taxsır qələmdə deyil,
Mürvət yazana qaldı.

Aşx gəlir sazı var,
Qənzəsi var, nazı var.
Hər payızın bir qışı,
Hər qışın bir yazı var.

Ox ayrı, kaman ayrı,
Dağ ayrı, duman ayrı.
Düşüf qürvət ellərə,
Qalmışam yaman ayrı.

Qızılgül heşəm oldu,
Dərmədim, heşan oldu.
Mən ağlamaq bilməzdim,
Ağlamax peşəm oldu.

Gedirəm ölkə sənnən
Qorxuram yol kəsənnən.
Nə gördüm, nə götürdüm,
Viranə ölkə, sənnən.

Arazı keçəndə var,
Suyundan içəndə var.
O qədər qardaş deyib
Ürəyi keçən də var.

Aşx yaza nə qaldı,
Sındı saza nə qaldı,
Ülkər yana sallanıb,
Çıx gör yaza nə qaldı.

Dağ başında ala qar,
Ala çiçək, ala qar.
Hər yana qar yağmışdı,
Yağmamışdı belə qar.

Cənnətin küçələri,
Bannaşır beçələri.

Mən necə yalnız yatım
Bu uzun gecələri.

Qayanın qaşını mənəm,
Cıncılı, daşını mənəm.
Qərblə qalanın,
Gözünün yaşını mənəm.

Qaşının qarısına,
Xal düşüb arasına,
Məni dəstə gül eylə,
Qoy sinəni arasına.

Dağlarda qar olaydı,
Don vurub xar olaydı,
Dil bilən söz anlayan,
Bir nazlı yar olaydı.

Qoy məni el ağlasın,
El yusun, el ağlasın,
Qəbrimi qardaş qazsın
Çiyində bel ağlasın.

Aman fələk, dad fələk,
Olma səni şad fələk,
Verdiyini o şərbətdən,
Özün də bir dad fələk.

Könlüm ana istəyir,
Yana-yana istəyir.
Ürəyimi boşaltmağa
Xəlvət xana istəyir.

İki quyu yan-yana,
Əlimə yaxdım həna.
Sənə süd verən ana,
Mənə olsun qaynana.

Qərribəm yoxdu arxam,
Qanadım yoxdu qalxam.

Çıxam qəlbi dağlara,
Vətənə doğru baxam.

Qərənfil qutudadı,
Xumar göz yuxudadı,
Qəm yemə dəli könlüm,
Mətləb verən xudadı.

Su axar lilləndirər,
Baxçanı gülləndirər,
Dərdliyə söz deməyin,
Dərd özü dilləndirər.

Yetiməm atam yoxdu,
Qərribəm butam yoxdu,
Düşdüm qəm dəryasına,
Qolumdan tutan yoxdu.

Qızıl gül dən-dən oldu,
Dərmədim dən-dən oldu,
Mən səndən ayrılmazdım,
Ayrılıq səndən oldu.

Teşt altında dələmə,
Qaşın bənzər qələmə.
Mən səni gizli sevdim,
Neyçini dedin aləmə.

Qızıl gülü dərərlər,
Pünhan yerə sərərlər.
Xeyri olsun o qızın,
Sevdiyinə verərlər.

Güləm, gülü neyləyim,
Gülə xidmət eylərəm,
Öz gülümü versələr,
Özgə gülü neylərəm.

Belə ağlamaq olmaz,
Sinə dağlamaq olmaz,

Əhdə vəfasız yara
Ürək bağlamaq olmaz.

Araz axar lilinən,
Dörd bir yanı gülünən,
Qismət ola danışam,
Uzaq düşən elinən.

Ay qız, məni bəndə vur,
Zülfündə kəməndə vur,
Yaxşı olsam qul eylə,
Yaman olsam bəndə vur.

Ulduz gəlin, ay gəlin,
Olmaz sənə tay, gəlin,
Qardaşımın toyudu,
Nazik yuxa yay, gəlin.

Gecə uzun, ay batmaz,
Dərdlilər gecə yatmaz,
Sənin kimi gözəli,
Xudam bir də yaratmaz.

Bənövşəyəm tutaram,
Kol dibində bitərəm,
Gözləyəyəm gəlməzsən,
Boynu əyri bitərəm.

Dağlar dağladı məni,
Zülfün bağladı məni,
Mərd yolunda can qoydum,
Ellər ağladı məni.

Ceyran, çölə bir də gəl,
Ördək, gölə bir də gəl,
And verirəm allaha,
Qayıd elə bir də gəl.

Dağların başı sənsən,
Dibinin daşı sənsən,

Dünya cənnətə dönsə,
Hamının başı sənsən.

Araz axar çöllərə,
Səsi düşər göllərə,
Dərdimi gizli dedim,
Hardan düşdü dillərə.

Dağlar, a xanı dağlar,
Gördüm vəfanı, dağlar,
Bir tərhan itirmişəm ,
Gəzirəm onu, dağlar.

Aşiq başına bağlar,
Şalın başına bağlar,
Öldü bülbül, soldu gül,
Qaldı başına dağlar.

Başı bəlalı canım,
Gölü qaralı canım,
Bostanım dolu döymüş,
Tağı yaralı canım.

İstəkanın yarısı,
İçdim qaldı yarısı,
Ay qız insafdan çıxma,
İnsaf dinin yarısı.

Dağların döşünə bax,
Qar yağdı başına bax,
Sevdim özgə apardı,
Fələyin işinə bax.

Sözü sözdən alan var,
Zülfün üzə salan var,
Gedən oğlan, tez qayıt,
Gözü yolda qalan var.

Dünyada şirin nə var,
Yeməyə şirin nə var.

Gəzdim dünyanı gəldim,
Baladan şirin nə var.

Xırmanda şana qaldı,
Sancıldı şana qaldı,
Yarımlın al dəsmalı,
Məndə nişana qaldı.

Arxalığın dizdən yar,
Gəl qarıda gizdən, yar.
Kimlər sənə nə dedi,
Bizdən ayaq kəsdin, yar?

Arazam, lilə bəndəm,
Bülbüləm, gülə bəndəm,
Mən burda bənd olmazdım,
Bir şirin dilə bəndəm.

Dam üstə yatan oğlan,
Qan-tərə batan oğlan.
Nişanlın apardılar,
Bixəbər yatan oğlan.

Ələyəzin ucundan,
Bir nar aldım xurcundan
Doğma oğul yad olub,
Yad qızının ucundan.

Ay batdı, qaş qaraldı,
Didəmdə yaş qaraldı,
Dərdimi deyə-deyə,
Dağ yandı, daş qaraldı.

Bulaqda daş olaydım,
Daşla sirdaş olaydım,
Suya gedən qızlara
Hər gün yoldaş olaydım.

Araz, Araz, xan Araz
Kükreyib qalxan Araz.

Yarım səndən keçəcək.
Astaca çalxan, Araz.

Dağları gəzib gəldim,
Daşları düzüb gəldim,
Çox axtardım, tapmadım,
Əlimi üzüb gəldim.

Apardı çaylar məni,
Həftələr, aylar məni.
Yüküm ayrılıq yükü,
Yordu bu taylar məni.

Arazım ağlar qaldı,
Yerində dağlar qaldı,
Burda bir qərib öldü,
Anası ağlar qaldı.

Əlimdə saza yanım,
Etdiyin naza yanım.
Baş qoyum dizin üstə
Qış yatım, yaz oyanım.

Qızılgül oyum-oyum,
Yara bərabər boyum.
Yağış yağar yer doymaz
Mən yardan necə doyum.

Əkini əkən bilər,
Belini bükən bilər.
Ayrılıq yaman şeydi,
Göz yaşı tökən bilər.

Çayda balıx yan gedər,
Aşma yaram, qan gedər.
Həsret çəkən gözdərim,
Səni gözdər, can gedər.

O yana, hay bu yana,
Gül yadığı dayana.

Oxu bülbülüm, oxu,
Bəlkə balam oyana.

Bağa girdim bağbansız,
Dəvə gördüm karvansız.
Aləmə dərman verdim,
Balam keşdi dərmanlısız.

Dağları gəzdim gəldim,
Daşları düzdüm gəldim.
Getmişdim yar yanına,
Umudum üzdüm gəldim.

Ay doğdu, bəyaz oldu,
Su axdı, dayaz oldu.
Yolunu gözdəməkdən
Saşdarım bəyaz oldu.

Dağlar, necə dağlarsan?
Məni görəcəh ağlarsan.
Sənəmdə yer qalmadı,
Sən haramı dağlarsan?

Su gələr, axar, gedər,
Yar gələr, baxar gedər.
Oğlan elçi göndərər,
Nişanı taxar gedər.

Ürəyimdə yara var,
Üzdə xal-xal qara var.
Aç ürəyim başını,
Gör yanmamış hara var?

Bənövşəyəm itərəm,
Kol dibində bitərəm.
Bilsəm gəldiyin yolu,
Gözüm ora dikərəm.

Qızılgülü seçəllər,
Budağınnan biçəllər.

Vəfalı yar yolunda
Cannan-başdan keçəllər.

Kəklik başda nə gəzir?
Qələm qaşda nə gəzir?
Yurdu əldən gedənin,
Ağlı başda nə gəzir?

Dağlar başı dumandı,
Mənim halım yamandı.
Qardaşım duyux düşüb,
Oğlan, gəlmə, amandı.

Ələyəz ələmlidi,
Dörd yanı qələmlidi.
Əlyəzə qız verənin,
Ürəyi vərəmlidi.

Yağaram yağış kimi,
Əsərəm qamış kimi.
Könlüm səni isdiyir,
Təzəcə yemiş kimi.

Göydə bulud yan gedir,
Aşma yaram, qan gedir.
Al yorğanı üstümnən,
Əcəl gəlib, can gedir.

Selimin gədihləri,
Heyvandır yedihləri.
Əğyar, sən deyən olmaz,
Düzdü yar dedihləri.

Araz üstə milçəyəm,
Yel, əsmə, köynəhçəyəm,
Aləmə çirkin olsam,
Öz yarımaya göyçəyəm.

Akuşkada boyağam,
Yatmamışam, oyağam.

Nə qaş-qabaq tökürsən?
Mən gedərgi qonağam.

Gözlərin, sini gözlər,
Tar çalan simi gözlər.
Qaşın kimi qaş olmaz,
Gözlərin kimi gözlər?

Ay lilparlı bulaxlar,
Üstü qarrı bulaxlar.
Yarım sizdən su içif,
Etibarrı bulaxlar.

Kəkliyim səkər gedər,
Tükünü tökər gedər.
İki könül bir olsa,
Dağları sökər gedər.

Qaya başında çadır,
Qolun boynumnan aşır.
Qolundakı bilərzik,
Kəkilimə dolaşır.

Əzzinəm kimə yazım,
Kimim var, kimə yazım.
Dərdbilməzin əlindən,
Dərmanı kimə yazım.

Dağlara dolu düşdü,
Qar yağdı, dolu düşdü.
Fələk bir balta vurdu,
Qəribin qolu düşdü.

Qoy gedim yurda məni,
Tapşırma qurda məni.
Yuvasız bir bəndəyəm,
Öldürmə burda məni.

Dağ başı qala yeri,
Göz, dolan qala yeri.

Yüz candan yanan olsa,
Heç verməz bala yeri.

Aşix deyər o yar da,
Bayqu oldu o yar da.
Çox yar gördüm, ötürdüm,
Gözüm qaldı o yarda.

Dərdə düşüm, bilən yox,
Göz yaşımı silən yox.
Hamı təskinlik verir,
Çarəsini bilən yox.

Kəhlik daşda nə gəzər?
Səkər, daşda nə gəzər?
Gəlin bəjisə ölənin,
Ağlı başda nə gəzər?

Obada xəstə mənəm,
Dərdi dərd üstə mənəm.
Gözdəri yol yorğunu,
Qulağı səstə mənəm.

Baxçada xəzələ bax,
O duran gözələ bax.
Öz yarını itirib,
Divanə gəzənə bax.

Dağlarda lələ yalqız,
Gül qoşa, lələ yalqız.
Qorxuram qərrib öləm,
Qəbrim də qala yalqız.

Nərgizdər, ay nərgizdər,
Kolda bitər nərgizdər.
Sənin kimi balanı,
Torpax örtər, yer gizdər.

Dağlara göz ələnsin,
Qar yağsın, köz ələnsin.

Nə gözüm səni görsün,
Nə dərdim təzələnsin.

Qardaşım gəl, qalam gəl,
Ərşə çıxıf nalam gəl.
Uçufdu baş kərpicim,
Dağılıfdı qalam, gəl.

Dağlar, mənə qar göndər,
Əsirgəmə, var göndər.
Əl dəyməmiş dəsmalda,
Gün görməmiş qar göndər.

Dağlarda maral azdı,
Ovçu çox, maral azdı.
Ağlama, maral gözdü,
Ölmərəm, yaram azdı.

Qarabağda talan var,
Zülfün üzə salan var.
Sən getdin, çox əylədin,
Gözü yolda qalan var.

El getdi, binə qaldı,
Binə nə günə qaldı?
Sənnən mənim görüşüm,
Qiyamat günə qaldı.

Kababım közə düşdü,
El köçdü, düzə düşdü.
Vətən dərdi yuxumuz,
Ayrılıq bizə düşdü.

Ay bulaq, Xırrı bulaq,
Ətrafı nurrı bulaq.
Sənin suyun içənnər,
Söyləyir dürrü bulaq.

Dərə yurdun alçası,
Çıranının taxçası,

Kotan yurddan gün çıxdı.
İşıqlandı novçası.

Kotannının yoluyam,
“Dəli tərə” qumuyam.
Məni pirə yetirin,
Qolu bağlı quluyam.

Arpa axar Araza,
Araz yanı yar aza.
Xudadan arzum budu,
Qızlar çatsın muraza.

Düyümüz Çindən gəlir,
Çinü-Maçindən gəlir.
Kəndimizə şoş yolu
Terpin içindən gəlir.

Yazda axar bol bulaq,
Axdıqca ha bol, bulaq.
Bulaqların tacıdı,
Soyuq bulaq, Bol bulaq.

Tarpın yolu döngədi,
Yoxuşdu, həm döngədi.
Sənə qurban dediyim,
Üçilik bir cöngədi.

Çaykənd üstü Marağa,
Balıq gələr mağağa.
Allah elə qarğadı,
Telim gəlmir darağa.

Terpin yolu hamardı,
Suyu dammar-damardı.
Məni bu dərdə salan
Terpli qızı Qəmərđi.

Sən getdin, yazın qaldı,
Yadda avazın qaldı.

Bir “xrom” çəkmələrin,
Bir telli sazın qaldı.

Fələk döydü daş ilə,
Gözüm doldu yaş ilə
Tanrı da bir demədi,
Yavaş vur, yavaş elə.

Bağında üzüm qara,
Yeməyə üzüm qara.
İstərəm dosta varam,
Əlim boş üzüm qara.

Əlimdə nar bəzərəm,
Narı hamar bəzərəm,
Ağır elin qızıyam,
Qəriblikdə gəzərəm.

Araz meşəli yerdə,
Gül bənövşəli yerdə.
Ovçu, qolun qurusun.
Qaldım döşəli yerdə.

Qocaların piriyəm,
Arğalının biriyəm.
Quruyub qalıb qanım,
Görən deyər diriyəm.

Köynəyi ağ saxlaram,
Yuduqca ağ saxlaram.
Bir də qonağım olsan,
Yüz il qonaq saxlaram.

Göydə ulduz üç keçdi,
Cavan ömrüm puç keçdi
Fələk, gəl isbat eylə,
Hansı günüm xoş keçdi?

Bazara gəmi gəldi,
Gəmilər hamı gəldi.

Gəl bir də halallaşaq,
Ayrılıq dəmi gəldi.

Aşiq qara düşübdü,
Xalın qara düşübdü,
Yayın orta ayında,
Gözüm qara düşübdü.

Dan yeri söküləndə,
Zülf üzə töküləndə,
Şeh düşmüş gülə bənzər,
Ağ üzdən öpüləndə.

Payım gəldi Zirəkdən,
Zirəkdən, həm Biləkdən.
Allah səni saxlasın
Qızılca və çiçəkdən.

Göy dağın bulaqları,
Göy bitib qıraqları.
Köçübdü majgalları
Tək qalıb hodaxları.

Qardaş, yolun pusaram,
Gec gələrsən, küsərəm,
Qardaş bir soyuq bulaq,
Yandı bağrım susaram.

Göy dağın qarı var,
Dərəsinin darı var.
Mənə bivəfa demə,
Kimin belə yarı var?

Yar gəldi bu diyara,
Könlümə etdi çara.
Gözəl bir qız görmüşəm
Ay camallı, göz qara.

Sənək suyu sərindi,
Dəniz dibi dərinde.

Sevmədiyın qızların
Hər biri bir gəlindi.

Göydə bulud olaydım,
Boşalaydım, dolaydım.
Yarım qonax gələndə,
Yanında mən qalaydım.

Bənövşəyəm bitərəm,
Kol dibində itərəm,
Gözlərəm gəlməyirsən,
Boynum əyri tutaram.

Qaladan endirdilər,
Endirib dındirdilər,
Ölməyə könlüm yoxdu,
Zülm ilə öldürdülər.

Dağ ayrı, duman ayrı,
Qaş ayrı, kaman ayrı.
Tez ayrıldıq, tez solduq,
Düşdük bir zaman ayrı.

Dağları dələrəm mən.
Torpağı ələrəm mən,
Belə ki dərd vermişən
İnanma gülərəm mən.

Sözün demə aşkara,
Dərdə tapılmaz çara,
Dındirmə, qan ağlaram,
Ürəyimdə var yara.

Qaladı azan yerdə,
Qəbrimi qazan yerdə,
Görüm qələmin sınısın,
Yazımı yazan yerdə.

Aşiq sinədən gələr,
Xalın sinədən gələr,
Kimin dərdi çox olsa,
Ahı sinədən gələr.

Deryada zənim qaldı,
Biçmədim zənim qaldı.
Arzun gözündə qalsın,
Elə ki mənim qaldı.

Canımı aldı fələk,
Dərdlərə saldı fələk,
Bağda bir nar yetirdim,
Onu da saldı fələk.

Bağçada barın qala,
Heyva yox, narın qala,
Qiyamət o gün qopar,
Öləsən, yarın qala.

Keçməyir sözüm neylim?
Bu dərdə dözüüm neylim?
Ah çəksəm, aləm yanar,
Çəkməsəm, özüm neylim?

Dağları gəzdim gəldim,
Daşını düzdüm gəldim,
Baxdım viranə kəndə,
Əlimi üzdüüm gəldim.

Ahular mələr gələr,
Dağları dələr gələr,
Yar yarını istəsə,
Gejəni dələr gələr.

A Ğ I L A R

Gələn bulağa gəlsin,
Çaya, bulağa gəlsin,
Gəlsin anam ağlasın,
Səsi qulağa gəlsin.

Burdan bir maya getdi,
Sallandı çaya getdi,
Can çəkdim, cəfa çəkdim,
Əməyim zaya getdi.

Dağların lalasından,
Gülündən lalasından,
Adam da ayrılarmı,
Gül üzli balasından.

Getdi gülüm ağlaram,
Oldu zülüm ağlaram,
Bir vədəsiz yel əsdi,
Tökdü gülüm ağlaram.

Mən aşığam bu taya,
Bu xırmandı, bu taya,
Yüklənib qəm karvanı,
Sən də yapış bu taya.

Anam mənə az ağla,
Çox bilirsen az ağla,
Mən dərdimi deyirəm,
Sən kağıza yaz ağla.

Nərgizlər, a nərgizlər,
Topa bitər nərgizlər,
Heyf ölənün canı,
Torpaq örtər, yer gizlər.

Əzizim yoxla məni,
Ox götü oxla məni,
Nə anam var, nə atam,
Qardaş gəl yoxla məni.

Can qardaş, canım qardaş,
Ağrıyır canım qardaş,
Baş qoyum dizin üstə,
Qoy çıxsın canım qardaş.

Əzizim belin bükər,
Kaman tək belin bükər.
Cavan oğul ölümü,
Ananın belin bükər.

Ana, gerçəkdən ağlar,
Yad ağlar, yalan ağlar.
Oğul dağı görənini,
Sinəsin fələk dağlar.

Yetiməm atam yoxdu,
Dadıma çatan yoxdu,
Bacımı da itirdim,
Allahdan kömək yoxdu.

Yaşım gözümdə qaldı,
Axdı üzümdə qaldı.
Fələk bir iş işlədi,
Arzum gözümdə qaldı.

Dərdə düşdüm dərmanatsız,
Dəvə gördüm sarvansız,
Getdim həkim yanına,
Yenə öldüm dərmanatsız.

Qoy məni el ağlasın,
El gəlsin, el ağlasın,
Qəbrim qardaşım qazsın.
Əlində bel ağlasın.

Bu dağda maral azdı,
Ovçu çox, maral azdı,
Əziz balam, ağlama,
Ölmərəm yaram azdı.

Bu dağlar ərən dağlar,
Gülü yox, dərəm dağlar,
Sənsiz bir gün keçirsəm,
Ürəyim vərəm bağlar.

Dağda duman yeri var,
Qaşda kaman, yeri var,
Ümüdümü kəsmərəm,
Səndə güman yeri var.

Dağları qar alıbdı,
Yağıbdı, qar alıbdı,
Heç kimdə günah yoxdu,
Öz bəxtim qaralıbdı.

Dağlarda xəstə mənəm,
Dərdi dərd üstə mənəm.
Gözüm yol kənarında,
Qulağı səsdə mənəm.

Dağlar başı ala qar,
Ala çiskin, ala qar,
Həmişə qar yağmışdı,
Yağmamışdı belə qar.

Mən aşiq gülü yansın,
Yaylığın gülü yansın,
Mən fələyə neylədim,
Ağzında dili yansın.

Apardı çaylar məni,
Ulduzlar, aylar məni,
Yüküm dərd-qəm yüküdü,
Yordu bu taylar məni.

Aman fələk, dad fələk,
Heç olma sən şad fələk,
İçirtdiyin badədən,
Bir özün də dad fələk.

Çiçəklər hala gəldi,
Arılar bala gəldi,
Nə günah elədim ki,
Başıma bəla gəldi.

Əzizinəm, ağlamazlar,
Gülərlər, ağlamazlar,
Qərbləkdə ölənə,
Gözlərin bağlamazlar.

Mən aşiqəm bu dağa,
Quşlar qonar budağa.
Cavan yarım ölübdü,
Necə dözümlər bu dağa?

Arazdan keçən də var,
Suyundan içən də var,
Qardaş adı çəkəndə,
Ürəyi keçən də var.

Mən aşiq qazan ağlar,
Od yanar, qazan ağlar.
Burda bir cavan ölüb,
Qəbrini qazan ağlar.

Mən aşiq qar qamışa,
Tikilmiş qar qamışa,
Yüz min təbib neyləsin,
Bir fələk qarqamışa.

Yağış yağdı çöllərə,
Damcı damdı göllərə,
Burda bir cavan ölüb,
Xəbər verin ellərə.

Buxarı qurum bağlar,
Od yanar qurum bağlar,
Oğlu ölən analar,
O başdan durub ağlar.

Eləmi lala dağı,
Bürüyüb lala dağı,
Hər yara sağalsa da,
Sağalmaz bala dağı.

Əziziyəm yara var,
Yaram üstə yara var,
Parçalanmış sinəmdə,
Əl dəyməmiş hara var?

Toyunda belim yandı,
Əl atdım əlim yandı,
Qardaş, qardaş deməkdən,
Ağzımda dilim yandı.

Bacılar bacısıyam,
Şirinlər acısıyam,
Kimin qardaşı yoxsa,
Mən onun bacısıyam.

Dağ döşündə bənövşə,
Qoymaram bağıri bişə,
El yolunda ağlamaq,
Mənə olubdu peşə.

Mən aşiq duman yerdə,
Dağ yerdə, duman yerdə,
Düşmənlərinə düşdüm,
Qalmışam yaman yerdə.

Ana məni az ağla,
Qış sızılma, yaz ağla,
Nə vaxt yadına düşsəm,
Ağ kağıza yaz ağla.

Əziziyəm bu dağa,
Ellər keçər bu dağa,
Elə ki, mən dözürem,
Kimsə dözməz bu dağa.

Əzizim qaranı yaz,
Ag üstən qaranı yaz,
Hər dəftərin başında,
Mən baxtı qaranı yaz.

Dağlara dolu düşər,
Qar düşər, dolu düşər,
Qəbrimi yol üstə qaz,
Anamın yolu düşər.

Mən aşiq qoşa dağlar,
Yatıb baş-başa dağlar.
Sizdə oğul itirdim,
Dönəsiz daşa dağlar.

Dam üstə yığdım taya,
Yel vurdu, tökdü çaya.
Çəkdiyim zəhmətlərin,
Hamısı getdi zaya.

Enişdən enənə bax,
Dolaydan dönənə bax,
Murazına çatmayıb,
Çırağı sönənə bax.

Əzizim daşa deydi,
Üzündə qaşa deydi.
Qolun qırılısın, ovçu,
Ox yenə daşa deydi.

Mən aşiq sinə-sinə,
Qar yağır sinə-sinə.
Oğlu ölən analar,
Daş döyər sinəsinə.

Bacım gəl, qardaşım gəl,
Qana döndü yaşım gəl,
Yad ağlar yaman ağlar,
Öz bacım, qardaşım gəl.

Bu dağlar kərəm dağlar,
Gülü yox dərəm dağlar.
Bacı qardaş deməkdən,
Ürəyi vərəm bağlar.

Dərdli-dərdli ağlama,
Ürəyimi dağlama,
Dərdim onsuz da çoxdu,
Dərdi dərdə bağlama.

Mən aşiq, gəzdim, gəldim,
Otunu əzdim, gəldim.
Sənin qəbrini görüb,
Əlimi üzüm, gəldim.

Sən məni ağlar qoydun,
Sinəmə dağlar qoydun,
Bükdün mənim boynumu,
Gözümü ağlar qoydun.

Görünən qara dağlar,
Ətəyi duman dağlar,
Mən dərdimi söyləsəm,
Eşidənlər qan ağlar.

Ölürəm, üsdümə gəl,
Yanıram, tüsdümə gəl.
Bəlkə görə bilmədim,
Qəbrimin üsdünə gəl.

Mən aşiq yasəmənə,
Açıfdir ya səməni.
Fələyə neyləmişdim,
Batırdı yasa məni.

Dəryada zəməm qaldı,
Biçmədim zəməm qaldı.
Arzun gözündə qalsın,
Elə ki mənim qaldı.

Eləmi, gözümlə ağlar,
Ocağım, közümlə ağlar.
Hər dağlara baxanda,
Çəkilmir gözümlə ağlar.

Gözləri ağlar qoydun,
Qolları bağlar qoydun.
Evin dağılsın, düşmənlər,
Sinəmi dağlar qoydun.

Bu dağlara çən düşdü,
Yel əsdi duman düşdü,
Balamı öldürdülər,
Canıma talan düşdü.

Ana, məni az ağla,
Bu dərdimə döz, ağla.
Qışda sənə qıymaram,
Gül açanda yaz ağla.

Əzizim, yanar oda,
Pərvanə yanar oda.
Dərdimi dağa desəm,
Od tutuf yanar o da.

Mən aşiq, qəm çiləndi,
Səməndim qəmçiləndi.
Mənim viran könlümə,
Dərd yağdı, qəm çiləndi.

Canımı aldı fələk,
Dərdlərə saldı fələk,
Bağda bir nar yetirdim
Onu da saldı fələk.

Bağçada barın qala,
Heyva yox, narın qala,
Qiyamət o gün qopar,
Öləsən, yarın qala.

Keçməyir sözümlə neylim?
Bu dərdə dözümlə neylim?
Ah çəksəm, aləm yanar,
Çəkməsəm, özümlə neylim?

Əzizinəm dağ-dağ oldu,
Yağ yandı, dağ-dağ oldu.
Sən yadıma düşəndə,
Ürəyim dağ-dağ oldu.

S I Z L A M A L A R

Bu dağlar, ulu dağlar,
Ətrafi sulu dağlar.
Mən öz dərdimi açsam,
Göy kişnər, bulud ağlar.

Dağ üstündə dağ olmaz,
Tək ağacdən bağ olmaz,
Hər kimin oğlu ölsə,
Ürəyində yağ olmaz.

Əzizim bağda dara,
Bağda yu, bağda dara,
Burda dərman olmadı,
Dərmançı, Bağdad ara.

Gözləri ağlar qoydun,
Qolları bağlar qoydun.
Evin dağılsın, düşmən,
Sinəmi dağlar qoydun.

Bu dağlara çən düşdü,
Yel əsdi duman düşdü,
Balamı öldürdülər,
Canıma talan düşdü.

XALQ MAHNILARI

ARPAÇAY GÖZƏLİ

SARANI

Arpa çayı aşdı-daşdı,
Sel Saranı aldı qaşdı.
Sara gözəl qələm qaşdı,
Apardı sellər Saranı.
Bir ala gözlü balanı.

Arpa çayı onu aldı,
Aparıb deryaya saldı.
Cilovdarı dalda qaldı,
Apardı sellər Saranı.
Bir ala gözlü balanı.

O yan qumdu, bu yan qumdu,
Sara atdan düşcək cumdu,
Cilovdar gözünü yumdu,
Apardı sellər Saranı.
Bir ala gözlü balanı.

Qırx atlıyla çıxdıq düzə,
Pıçaq batsın yaman gözə,
Sarğı başmaq suda üzə,
Apardı sellər Saranı.
Bir ala gözlü balanı.

Sel Saraya oldu yağı,
Su bürüdü solu-sağı,
Yasa batdı toy otağı,
Aparıdı sellər Saranı,
Neylədi baxtı qararı?

Gedin deyın Xançobana,
Gəlməsin bu il Muğana,
Muğan batıb nahaq qana,
Aparıdı sellər Saranı,
Neylədi baxtı qararı?

* * *

Quşum qondu daldan-dala,
Yarın yanaxları lala,
Ağ üzündə qara xala,
Qaldım yalvara-yalvara.

* * *

Quşum gəlir obasınnan,
Alım dərdi balasınnan,
Yarım çıxdı xanasınnan,
Qaldım yalvara-yalvara.

* * *

Quşumu atdım dərinə,
Gəlir ərinə-ərinə,
İki qıza, bir gəlinə,
Qaldım yalvara-yalvara.

AY BƏRİ BAX, BƏRİ BAX

Pəncərədən daş gəlir,
Xumar gözdən yaş gəlir,
Səni mənə versələr,
Allaha da xoş gələr.
Ay bəri bax, bəri bax,
Can bəri bax, bəri bax.

Pəncərənin milləri,
Açıb qızıl gülləri,
Oğlanı yoldan eylər?
Qızın şirin dilləri.
Ay bəri bax, bəri bax,
Can bəri bax, bəri bax.

Pəncərədə quş mənəm,
Uç desələr uçmanam,
Yar mənə qaş-göz eylər,
Mən heç başa düşmənəm.
Ay bəri bax, bəri bax,
Can bəri bax, bəri bax.

DEYİŞMƏLƏR

Oğlan:

Araqçını yana qoy,
Tellərinə xına qoy.
Ölürəm səndən ötrü,
Bu işə bir bina qoy.

Qız:

Araqçını qoymuşam,
Tellərini saymışam,
Atam vermir, götür qaç,
Dərd əlindən doymuşam.

* * *
Kələğayın butası,
Ahım kimi tutası.
Qızın könlü məndədi,
Razı deyil atası.

* * *
Əzizim, yarı yandı,
Dağların qarı yandı.
Hamı sevdi yar aldı,
Əslinin yarı yandı.

* * *
Mən ojax, sən buz, ay qız,
Bu ərzimi yaz, ay qız.
Baş götürüf gedərəm,
Qalarsan yalqız, ay qız.

* * *
Gəlinə bax, gəlinə,
Şana vurub təlinə,
Gəlinə qurban olum,
Qənd əzilib dilinə.

* * *
Araz üstə, buz üstə,
Kabab yanar köz üstə,
Qoy məni öldürsünlər,
Bir alagöz qız üstə.

* * *
Dağları aşmaq olmaz,
Narıncı başmaq olmaz,
Bir cüt öpüşdən ötrü,
Yarnan savaşmaq olmaz.

Bu dərə, uzun dərə,
Getdikcə uzun dərə,
İstərəm bir bağ salam,
Yar gələ, üzüm dərə

* * *

Samovar yana-yana,
Od düşüb şirin cana,
Danışırım kağıznan
Dil qalır yana-yana.

* * *

Dağ başında quzu var,
Ahu kimi gözü var,
Bir qəlb bir qəlbi tutsa,
Kimin ona sözü var.

* * *

Arazın qıraxları,
Dolu gəlir arxları,
Şeh düşmüş gülə bənzər,
Yarımın yanaxları.

MAHNI

Mən gələndə yaz idi,
Çəmən dolu qaz idi.
İstədim məktub yazam,
Mürəkkəbim az idi.

Alma-almaya bənzər,
Alma səndə nə gəzər?
Bu diyarın qızları,
Dəli ceyrana bənzər.

Köynəyi yaşıl oğlan,
Geyin, yaraşır, oğlan.
Gəlmə bizim məhləyə,
Anam savaşır, oğlan.

Evləri köndələn yar,
Bizə gül göndərən yar.
Gülün yarpıza dönsün,
Bizdən üz döndərən yar.

BƏYİN TƏRİFİ

Əlimə almışam sədəfli sazı,
Mən kimə eylərəm ərkinən nazı,
Bu toyda olmuşuq hamıdan razı.
Görüm, a bəy, toyun mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Bir hava çal, bəyim girsin oyuna,
Mən qurbanam qamətinə, boyuna,
Biz də gələk subayların toyuna.
Görüm, a bəy, toyun mübarək olsun,
Gələnin, gedənin sənə borc olsun!

Qismətinmiş sənin güllər butası,
Sən olasan doqquz oğul atası,
Dursun xələt versin bəyin atası.
Görüm a bəy, toyun mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Obaşdan gəlmişəm sənin toyuna,
Anan qurban olsun uca boyuna,
Bir də gələk yoldaşının toyuna.
Görüm, a bəy toyun mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Əlvandır əlində bəyin xınası,
Bu toyun ellərə düşüb sədası,
Bizə xələt versin bəyin anası.
Görüm a bəy, toyun mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Qızıl gülü dəstə-dəstə tutası,
Həvəslənib yar yarına atası,
Dursun xələt versin bəyin dayısı.
Görüm a bəy, toyun mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

TOY MƏRASİMİNDƏ OXUNAN MAHNI

ARAZ GƏLİR

* * *

Araz gəlir, lil gəlir,
Dəstə-dəstə gül gəlir.
O gülün birin üzəydim.
Saçlarıma düzəydim.
Qardaşımın toyunda,
Sındıra-sındıra süzəydim.

* * *

Çıxdım çinar başına,
Baxdım üzük qaşına.
Üzük qaşı laxladı,
Verdim anam saxladı.
Anama qurban olum,
Yarı qonaq saxladı.

ATALAR SÖZLƏRİ VƏ MƏSƏLLƏR

A

Ağzında bir tay çarix beləsinə getdi.
Aza qane olmuyan çoxu tapammaz.
Ala qarğa bildiyinnən duzduğa düşər.
Allah qotur versin, dırnax verməsin.
Arvatsız kişi, urvatsız kişi.
Ağacı qurd yeyər, insanı-dərd.
Acı danışan şirin söz eşitməz.
At görəndə axsıyır, su görəndə susuyur!
Arvadın ağıl topuğunda olar.
Arvad evin dirəyidi.
At mıxı qoparar, bir yerə, beş özünə dəyər.
Axar su murdar götürməz.
Aş daşannan sonra çömçə gətirir.
Adamı söz, kababı köz yandırar.
Atan soğan, anan sarımsaq, sən hardan olmusan gülməşəkər.
Ağıl bazarda satılmır ki, ağılsız da ala.
Az yeyənin azarı da az olar.
Arsız hara, namus hara?
Aranda tutdan oldum, dağda quruddan.
Az olur küsür, çox olur qusur.
Araz axır, gözün baxır.
Acın nəyi var ki, yalavaca nə versin.
Aralıq atı, kor fatı.
Aşı bişirən yağ olar, gəlinin üzü ağ olar.
Ağac nazikliyindən qırılar, insan yoğunluğundan.
Ata olmuyuncan ata qədrini bilməzsən.

Abır istəsən, çox demə,
Sağlıq istəsən, çox yemə.

Alçaxda yatma – sel aparar,
Ucada yatma – yel aparar.

At olanda ot olmur,
Ot olanda at.

Ata-baba qədrini
Baba olsan bilərsən.
Bacı-qardaş qədrini
Yalnız qalsan bilərsən.

Asta çal, usta çal.
Artıx tikə göz çıxartmaz.
Allahın da yanında bir adamın olsun.
Aclıq bir il gedər, töhmət min il.
Ağladan yanında otur, güldürən yanında oturma.

Almanı say ye,
Armudu soy ye.

Ağacın qurdu özünən olmasaydı, min il yaşardı.
Ağacdən maşa olmaz, cingənədən paşa.
Addım-addım yol olı, damla-damla göl olı.
Azı bilməyən, çoxu da bilməz.
Allah dağına görə qar yağdırar.
Amanat ata minən tez enər.
Arvad var ev yapar, arvad var ev yıxar.
At almadan axur yapır.
Acın imanı olmaz.
At təpiyinə at dözər.
Ata dost kimi bax, düşmən kimi min.
Axmağa söz, günbəzə qoz yapışmaz.
Aş vermişəm – maşımı ver, daş vermişəm – daşımı ver.
Ata evin şahıdırsa, ana onun tacıdır.

At murad, oğul baratdı.
At tapıldı-yəhər tapılmadı.
At təpiyinə at dözər.
At ölər nalı qalar, adam ölər namı qalar.
Atlı ilə atsız bir deyildir.
Acın imanı olmaz.
Ac, yalavac qudurğan olar.
Axşam oduna gedən çox olar.
Adam sözünü adama deyər.
Arığa batman da yüküdür.

Arı şirəyə dolanar.
Az işdən çox iş çıxar.
Aza qane olmayan çoxu yetişməz.
Ağac səmtinə yıxılar.
Allah saxlayanı qurd da yeməz.

B

Bal da yesən dirilməz,
Baxdın yatdı, sən də yat.

Başarana can qurvan,
Başarmıyana daş qurvan.

Başını itirən tük üçün ağlamaz.
Başında qoz qırma.

Belə deyirəm dədəm ölür,
Elə deyirəm anam.

Bir ağacın kölgəsində min qoyun yatar.
Bir adamın payı iki adamı aj qoyar.
Biri palçığa batdı, qalannarı yanında yatdı.
Biri bilməyən, mini də bilməz.
Boğaz başdan aşağıdı.
Boş çanax dolu çanağı tökər.
Buyruş sənnən, qullux mənnən.
Bayquş xarava sevər.
Bal yedim, balıya düşdüm.
Bir de, bir eşit.
Bir tikəni bilməyən, yüz tikəni bilməz.
Balığı hər vaxt tutsan tüzədi.
Bir gözü aya baxır, bir gözü çaya.
Bazara pulsuz gedən, gora imansız gedər.
Bazara girdin gözü qırıq, sən də ol gözü qırıq.
Boğaz boydan aşağıdı.
Bulax gözünən durulur.
Büyüncü bağır-ökə sabaxkı quyruxdan yaxşıdı.
Bağça bağa qıyır, bağbançı bir giləyə qıymır.
Borc alan bicdir, borc verən gicdir.
Bostançının kar vaxtıdı.

Birənin ya qanını aldı, ya canını.
Bar gətirən ağaca balta çalmazlar.
Bu da dağarcığını sürüyüb çuvallar cərgəsinə qoyur.
Bir dinsizin haqqından, bir imansız gələr.
Bir qoltuğa iki qarpız sıxışmaz.
Bir yemirəm-yemirəmnən qorx, bir də gedirəm-gedirəmnən.
Bağa bax üzüm olsun, yeməyə üzün olsun.
Bəylə dalaşmaq olmaz, dirəklə güləşmək.
Buğdanı sütlü yeyən xırmanda ac qalar.
Borc alan gülə-gülə gedər, ağlaya-ağlaya gələr.
Bu evin işığı o biri evə düşməz.

C

Canavarın qulağını kəsməknən it olmaz.
Culfa kəfənsiz ölər.
Cəhənnəmdə də adamın olsun.
Cəhənnəmə gedən yoldaşını çox istər.
Camala baxma, kamala bax.
Can cahana bir dəfə gələr.

Ç

Çaqqal var, gödön yırtır, qurdun adı bədnamdı.
Çaqqal tülküdən betərdir.
Çənədən saz, ağıldan az.
Çayın daşı, çölün quşu.
Çaş biri iki görər.
Çomağın iki başı var.
Çör-çöplə yanan ocağın istisi olmaz.
Çılpağa yayda borandı.
Çağrılmamış qonaq süpürülməmiş yerdə oturur.
Çürük taxta mıx götürməz.
Çay hər axanda qızıl alma gətirməz.
Çörəyi dizinin üstündə olannan uzax ol.
Çörək quru, ayran duru.
Çörəyi tək yeyən adam yükünü özü düşürər.

D

Dabbaqxanada gönnü tanıyıram.
Dağdan ağır kişidi.
Dağın dərdi dağ boyda olar.

Dam dirək üstə durar.

Dama-dama göl olar,
Dada-dada heç olar.

Danalı dalda qalmaz.
Daş yerində ağırdı.
Dəyirmanım hər cür dən üyüdür.
Dəliyə toy da birdi, vay da.
Dolu çanağı tökmə.
Dövlət əl kiridi, yusan gedər, yumasan getməz.
Döyər, söyər, ərim yox.
Dana böyür, çulu böyüməz.
Damara görə qan alınır.
Dəvəni xəlbir ilə suvarır.
Dilənçinin üzü qara olur, torbası dolu.
Dilini saxlayan salamat olur.
Dağ başına qar yağar.
Deyirəm, xədiməm, deyir, neçə oğlun var?
Dərdi dağa verdilər, götürmədi, ancaq insan götürdü.
Dilini dinməzinə qoy.
Dilbilməz əlinə düşmüşəm.
Dil ağılın açaradı.
Dil yarası qılınc yarasından dərinədi.
Dost adamı bir qozla alsın, o da çürük çıxсын?!
Dava dağarcıq üstədi.
Dadananla, quduranı saxlamaq olmaz.
Daş daşa söykənər divar olar.
Döyülən ara yerdə gedər.
Dünyanın quyruğu uzundu.
Dərzi yaxası cırıq olar, başmaqçı ayağı yalın.
Dəlinin başında palıd ağacı bitmir ha.
Diriyə də rəhmət var, ölüyə də.
Dəmir qarının ağac qarpiya işi düşər.
Dənizə düşən ilana sarılar.
Dərya dalğasız, qarpi halqasız olmaz.
Dünya tükənər, düşmənlər tükənməz.
Dəvə yaxını otlar, uzağı gözlər.

E

Ev evə sığmaz, el elə sığar.
El atan daş uzax düşər.
Elə ağız əyənün ağzı əyilər.
Eldən üzülən, əldən üzülər.
El içində, ol içində, öl içində.
El üçün ağlıyan gözdən olar, yar üçün ağlıyan gözəl olar.
Eşşək qazanar, at yeyər.
Ev buzovu öküzlə olmaz.
El el üstə sığışar, ev ev üstə sığışmaz.
El ağzı fal ağzı.
Elm əqlin çırağıdır.
Evdə danışılan çöldə keçməz.
Evin dar olsa da, ürəyin geniş olsun.
Ev bizim sirr bizim, heç kimə demə qızım.
Ev oğrusu tutulmaz.
Evin kiçiyi oluncax, qapının iti ol.
Ev davasız, gor əzabsız olmaz.
Elindən ayrılanı qurd yeyər.
El üçün ağlayanın gözü kor qalmaz.
El yıxanı heç kəs tikə bilməz.
Evi ev edən arvaddır.
Evin küçüğü ol, kiçiyi olma.
Etibar insanın sərvətidir.
Ev buzovu cütlə olmaz.
Elə hava çaldır oynaya biləsən.
Ermənidən dost olmaz.

Ə

Ələməyə unu yoxdu, pişirməyə xamırı.
Əlini başına yığ.
Əlinin üstə əl yoxdu.
Əməkçi ol, dilənçi olma.
Ətin çiyi ət gətirər, xamırın çiyi dərd gətirər.
Əvvəl meçidin içi, sonra çölü.
Əyri ol əyriynən, düz ol düzüynən.
Əli boş, üzü qara.
Əl yananda ağıza soxallar.
Ən yaxşı yol – düzlükdü.
Əjəl qapını döyməmiş gəlir.
Ətnən dırmaq arasına girən iylənib çıxar.

Ər eldəndi, oğul bəldən, qardaşa canım qurban.
Ərə getmək gələndə böyük bacı olursan, ev süpürmək gələndə kiçik bacı.

Əzəlin gələncək axırın gəlsin.
Əslindən olan nəslindən olar.
Əql harda, dövlət orda.
Əkmək eldən, su göldən.
Əl uşağı adama övlad olmaz.
Ən böyük varlıq sağlıqdır.
Ədəb bazarda satılmaz.
Ərsiz arvad cilovsuz at kimidi.

F

Fələk yıxmıyanı kələk yıxar.
Fəqirin parası kimi dostu da az olar.
Fürsət quşdu, buraxmaq olmaz.

G

Gəzdi İrani, Turanı, cənnət tapdı buranı.
Genəşikli don gen olar.
Gül xarsız, gözəl nazsız olmaz.
Gədər bostan qırası, qalar üzün qarası.
Gədədan ağa, küllükdən tərə olmaz.
Gözdən iraq olan könüldən də qıraq olar.
Günü günə satan iş görə bilməz.
Gödək adamın beynindən üç dəfə koxalıq keçər.
Gəlinin ayağı, çobanın dayağı.
Gəlini gərdəkdə, küçüyü deməkdə
Görənnən, götürən yaradı.
Getmişdim gəlin görməyə, gəlin gedib tək sərməyə.
Görməmişdən al, dadamala ver.
Gündə-gündə, bir gün səndə, bir gün məndə.
Gəmidə oturub, gəmiçinin gözünü çıxarır.
Gənclik bir quşdu, uçdu tuta bilməzsən.
Gül tikansız olmaz.
Gülün qədrini bülbül bilər.
Görülmüş işdən gül iyi gələr.
Gəlini gərdəkdə, uşağı bələkdə tərbiyə edən peşman olmaz.

H

Hər iti üstünə hürütmə.
Hər sözün öz yeri var.
Hər hürən itə daş atmazdar.
Hərcayı sözün hərcayı da cavabı olar.
Hərə közü öz qabağına çəkər.
Hər işin öz yeri, hər meyvənin öz dadı var.
Həyasızdan həyanı saxla.
Hələ burnu daşa dəymiyif.
Haynan gələn huynan gedər, selnən gələn suynan gedər.
Hər daş baş yarmaz.
Həccə gedən gəldi, saca gedən gəlmədi.
Hirsin dövlətə ziyanı var.
Hər saqqaldan bir tük çəksən kosaya da saqqal olar.
Hər şey öz vaxtında bitər.
Hər meyvənin bir dadı var.
Həyasıza salam ver, yanınan öt.
Hər yetənə ürək açma.
Hər ürəkdə bir aslan yatır.
Hər yağın qar olmaz.
Hər deyilənə qulax verməzlər.
Hələ başı qoltux altı görmüyüf.
Hər kəs öz evinin nökrədi.
Hörməti pulnan ölçməzdər.
Haqdan qaçan ucalmaz.

X

Xamır yeyənin fağırı olmaz.
Xəstə yatan ölməz, əcəli yetən ölər.
Xırman döyən öküzün ağzını bağlamazdar.
Xəmir suyu çox götürər.
Xalq atan daş uzağa düşər.
Xeyir Allahdan, şər şeytandan.

İ

İki qancıx bir qavda yal yeməz.
İnsanın qudurmuşu, itin qudurmuşunna betərdir.
İt azıydı, biri də gəmiynən keşdi.
İt harava gölgəsində yatır, elə bilir öz kölgəsidi.
İt quduranda sahibini tutar.
İtik itiyi tapar.

İt otu, bağa yarpağı.

İş ki, qaldı arvada,
Ölən günü sal yada.

İt itin dişindən qorxar.
İt qursağı yağ götürməz.
İki güləşənin biri yığılar.
İt ola - ət ola.
İki əl ilə bir başı saxlaya bilmir.
İl qulun saldı.
İtə daş atmazlar sahibinə görə.
İt itnən boğuşdu, yolçuya girəvə düşdü.
İt əppəyə, uşaq məhəbbətə.
İtdən olan küçük olar.
İki su bir çörəyin yerindədi.
İş ki qaldı səbirə, tut yönünü qəbirə.
İsmarışnan hac qəbul olmaz.
İyid hünərdə, at minərdə.
İşdənən dəmir pasdanmaz.
İgidi dərd əyməz, arvad əyər.
İki qılınc bir qına girməz.
İgidi əyisi dayısına çəkər.
İlanı basmasan, çalmaz.
İnsanın gözü, yerin qulağı var.
İt hürür, karvan yüyürür.
İnək su içər süd olar, ilan su içər zəhər olar.
İnsana dil ilə heyvana ağac ilə.
İnsan dilləşə-dilləşə, heyvan heləşə-helləşə mehriban olar.
İgid oğul düşməyə əyilməz.

K

Kasının bir atı var, o da ayğır.
Keçəlin dərdi, başı, bir qazan ayran aş.
Keçinin ölümü palıddan olsun.
Kor atı minif köndələn çapar.
Köçdən azan qarıya bu da azdı.
Küləyi tutmaq olmaz.
Kürd qızınan belə oğul.
Kasıb pul tapdı yer tapmadı.

Kəsik baş söyləməz olar.
Keçinin qoturu bulağın gözündən su içər.
Kor kora necə baxar, Allah ikisinə də öylə baxar.
Köçən yurdun qədrini qonan yurdda bilərlər.
Kişi sər verər, sirr verməz.
Keçi keçidi, yatdığı yeri dürtmələyir.
Külü küllükdən götür.
Keçinin qoturu başa çıxar.
Kasıvın halın soruşan az olar.
Kimini asır, kimini kəsir.
Köksüz ağac tez yıxılar.
Köhnə qar ancaq uca dağlarda qalar.
Kasıb təzə geyəndə deyərlər: Hardan almısan? Varlı təzə geyəndə deyərlər: Sağlıqnan.
Kabab köz etdiyimdi, hamısı öz etdiyimdi.
Kərgi öz sapını kəsməz.
Kəskin sirkə öz qabına zərər verər.
Köpəkdən olan köpək olar.
Kor kuru tapar, su da çuxuru.

Q

Qazancın azı-çoxu olmaz.
Qaradan artıx rəng olmaz.
Qəbristanı gedən ölü qayıtmaz.
Qorxulu baş salamat olar.
Qulağımnan qut oldum.
Qurdalama şorunu çıxardajaxsan.
Qüsul suyunu üstümə tökmə.
Quş qanadnan uçar, insan kamalnan.
Qərrib dərddin təh ağlar!
Qasıq çömçədən irəli olub.
Qarınınkı Qurandan keçibdir.
Qazanc qudurub mayanı yedi.
Quş var ətini yeyərlər, quş var ət yedirərlər.
Qoyunu qoyun ayağından, keçini keçiyə ayağından.
Qurd dumanlı gün axtarar.
Qonaqdan saldıran yağdan saldırıb.
Qurd yuvasından sümük əskik olmaz.
Qocanın biliyi, cavanın biləyi.
Qeyrətsiz dostun olunca, qeyrətli düşmənin olsun.

Qarın başdan aşağıdı-deyiblər.
Qonağa yat deyəllər, get deməzlər.
Qatırının qatırını hürkütmə.
Qarınım üçün döyüləm, qədrim üçünəm.
Qırx qazanın damazlığıdı.
Qonşuya umud olan şamsız, oynaşa umud olan ərəsiz qalar.
Qohumun kimdi, yaxın qonşum.
Qarğa leşə qonar.
Qartal zirvədə, qarğa zibillikdə gəzər.
Qız gərək, tez gərək.
Qızıl hər yerdə qızıldı.
Qızıl pas tutmaz.
Qorxulu baş bəla görməz.
Qurd ürəyi yeyif.
Qurt dedin, qulağı çıxdı.
Quşunu boşdu.
Qohum qohumun ətini yesə də, sümüyünü çölə atmaz.
Qar yağıb ayaq üşüməyə.
Qurban olum o qana, üstündən bir gün keçə.
Quş dənə gələr, milçək qana.
Qonağın ruzusu özündən qabaq gəlir.
Quru süfrəyə dua olmaz.
Quyruğu qapı arasında qalıb.
Qarğa çoxbilmişliyindən tuzağa düşər.
Qalan iş qar yağar.
Quru quyudan su çıxmaz.
Qoy məni tanış qurd yesin.
Qoyun ürkdü, axsax qabağa düşdü.
Qar-qar üstə yağar.
Qazana nə qoysan, çömçəyə o gələr.
Qoyun keçiyə ayağından asılmaz.
Qonşu baxar, gorun atəşə yaxar.
Qonşuya umudlu olanın əkməgi doğraqlı qalar.
Qoyun, quzusunun ayağını basmaz.
Qanan qanmaza borcludu.
Qərribin boyu uzun olar, dili qısa.
Quru süfrəyə də bismillah.

L

Lax yumurta suda batmaz.

Lağ eləmə atama, lağ edəllər atana.

M

Manqal maşasız olmaz.
Martda mərək, yarı görək...
Mənə dəymiyən qurd min il yaşasın.
Mərddik üzdən, məhəbbət gözdən oxunar.
Malını yaxşı saxla, qonşunu oğru tutma.
Mənzil yaxın, kira çox, bunda bir əlamət var.
Məscidin qapısı açıqdır, itin də həyası gərək.
Məndən sənə öyüt, dəni özün üyüt.
Mərd özünən görər, namərd yoldaşından.
Müftə sirkə baldan şirindir.
Malın mal olunca, bazarın bazar olsun.
Mərd düşmən namərd dostdan yaxşıdı.
Məhəbbətin yaşı yoxdu.
Məclisin dalı-qabağı olmaz.
Mılçək şirəyə qonar.
Mərdin qulu ol, namərdin ağası.
Min daş-qaşın olunca, bir ağıllı başın olsun.
Mərdin ölüsü namərdin diisindən hörmətli olar.
Malı cinsiynən aldığı kimi, gəlini də nəslinən al.

N

Nə yatdım, nə vəyğa görəm.
Nəhlət pozana, rəhmət düzənə.
Nökər kimi qazan, ağa kimi ye.
Nuhu taxtda görüf.
Nə balını istəyirəm, nə bəlasını.
Nəhəng dəryada olar.
Nisyə çaxır içən iki dəfə keflənər.
Nə çağırana hay verir, nə Allaha pay.
Nə olacağa, nə öləcəyə çarə var.
Naxırçı qızı naxır əppəyi istər.

O

O dağa qar yağdı, bu dağa xavardı.
Odu qoyuf, külü ayaxlıyır.
Oddan kül törər, küldən od.
Od düşdüyü yeri yandırar.

Oba köçüb, yurt ağlayır.
Orağı kürk vaxtı, kürkü orax vaxtı alarlar.
Odu pambığa bükmək olmaz.
Oğluna sünnət edir, qonşuya minnət edir.
Oğlan dayıya, qız xalaya oxşar.
Oyunçu deyil, odunçudu.
Oğul düşmən toxmağıdı.

Ö

Özü əyirif, özü də toxuyur.
Özünə dost qazan, düşman ojax başındadı.
Özünü yorulmuş biləndə, yoldaşını ölmüş bil.
Öy qalif əyriyə, həm yeyə, həm səyriyə.
Öskürənin yanında asqırmasan, deyər ağzı yoxdu.
Ölü ilə ölmək olmaz.
Ölüsü ölən qırx gün ağlar, dəlisi olan hər gün.
Öz qədrini bilməyən, özgənin qədrini bilməz.
Ölünün atı yüyürək olar.
Öküzü soyuf quncuğunda bıçağı sındırmazdar.
Öz daşımız, öz divarımız.
Öz çulunu sudan çıxarır.

P

Piyadanın peşəsi atdıya gülməkdi.
Pirinə təpik atma.
Pis qohum baş qaxıncı; atdın nədi, tutdun nədi?
Pişiyi dara qısnayanda dönər üzünü cırmaqlar.
Pul saxla, savaşıanda barışmağa üz saxla.
Padşahın da dəmirçiyə işi düşür.
Pələng qəfəsdə də pələngdir.
Pay bölən ya payınnandı, ya imanının.

S

Saqqalı hələ ələ verməmişəm.
Salavat qüvvətə bağlıdı.
Saman sənin deyil, samannıx ki, sənindi.
Sən tülküənsə, mən də quyruğunam.
Səsi savax çıxacaq.
Sizə ədatdı, bizə bedat.
Söz var el içində, söz var ev içində.

Söz kimindi, götürənin, sufra kimindi, oturanın.
Söhbətin şirin yerində Vartazar gəldi: Allah saxlasın.
Su səmtinə axar.
Sərçədən qorxan gərək darı əkməsin.
Söz sözü gətirər, arşın bezi.
Südlü qoyun sürüdən ayrılmaz.
Sac əppəyi kimi ikiüzlüdü.
Sonsuzun malı ilan sümüyüdü.
Su başından bulanar.
Südüne görə mələ.
Sonulayan ya kora, ya keçələ.
Sözün atası –ağıl, anası-dildi.
Söz var ki, kəsdirir başı, söz var ki, kəsər savaşı.
Söz sözün söykəyidi.
Sözü ağızında bişir, sonra danış.
Siçanın zili də dənizə xeyirdi.
Su bulanmasa durulmaz.
Sən məni atının tərkinə almırsan, mən səni itimin tərkinə almaram.
Saxla gönü,gələlər günü.
Sərçə nədi, şorbası nə olsun?
Söz var xalq içində, söz var xülq içində.
Sözün yalanı yox, yanlış var.

Ş

Şapalaq ilə üz qızardır.
Şerti şumda kəs, xırmanda şana-kürək sınmasın.
Şeytan şeytannığında qalır.
Şələ lələni basdı.
Şahın da işi qaraçıya düşər.

T

Tuturam durmur, buraxıram vurmur.
Tülkü quyruğunu gəzdirə bilmir, dalına da bir şax bağlıdır.
Tülkü tülküyü buyurdu, tülkü də quyruğunu.
Toyux toyuxdu, su içəndə Allaha baxır.
Tamarzıdan al, dadamala ver.
Torpaq deyir: döy məni, doyurum səni.
Toyda donunu tanıdı.
Təzə bardağın suyu sərin olar.
Toydan sonra nağara, xoş gəldin Bayram ağa.

Toya girmək bir ayıb, toydan çıxmaq iki ayıb.
Tülküyə dedilər: şahidin kimdi?- Quyruğunu göstərdi.

U

Urvan mənən olmasa, çörəyin küt gedər.
Uşaq dədəsini hamıdan güclü bilər.
Utananın oğlu olmaz, olsa da xeyrin görməz.
Uzun-uzun meşələr, sizdən qalmış peşələr.

V

Vaxtsiz bannıyan xoruz bədbəxtlik gətirər.
Ver getsin, it aparın olsun.
Varığa tələsən yoxsulluğa tez düşər.
Var evi – kərəm evi, yox evi – vərəm evi.

Y

Yavaş eşşəyi cüt-cüt minəllər.
Yaz inəksizin, qış inəklinin halına.
Yayda yatan qışda dilənçilik eliyər.
Yanlış da bir naxışdı.
Yan mənim üçün, yanıq sənin üçün.
Yanan da mən, yaman da mən.
Yaman yeyənin olsun, yaman deyənin olmasın.
Yeyən də özü, deyən də özü.
Yeməknən dost olan illərnən düşmən olar.
Yumruq çəkənə çomax çəkəllər.
Yaxşı igid dalı gözlər, yaxşı at qabağı.
Yağlı əlin var, sürt öz başına.
Yoxsulluğu yox olsun.
Yetimin əli çörəyə çatanda, başı daşa dəyər.
Yer bərk olanda öküz öküzdən görər.
Yan mənə, yanıq sənə. Qurbandı canım sənə.
Yumulu ağıza milçək düşməz.
Yorğan getdi, qovğa bitdi.
Yuxu ölümün qardaşdı.
Yazana baxma, yazdığına bax.
Yer oturanın, söz götürənin.

Z

Zarafat yorğan altda olar.

Zarafat dostluğun qayçısıdı.
Zarafatın da sərhədi var.
Zor zəyrəkdən bəzir çıxardar.

TAPMACALAR

O nədi ki sayı bir,
Həftəsi bir, ayı bir.
Hamıdan hündürdədi,
İşığı bir, boyu bir.

(Günəş)

Hay gedər,
Huy gedər,
Bir qarış
Yol gedər.

(Beşik, yüyürük)

Kələm kökü,
Kərki sapı,
Dörd budağı,
Beş yarpağı.

(Bədən, qol-qıç və barmaqlar)

Odu getdi, izi yox,
Budu gəldi, izi yox.
Dərisi var, tükü yox,
Qanadı var, uçuşu yox.

(Balıq)

Əkil, bəkil əkildi,
Kol divinə çəkildi,
Gözəlliyi can alır,
Boynu nədən büküldü.

(Bənövşə)

Mənnən gedər, mənnən gələr,
Yataram yatar, qalxaram qalxar.
İşıxda hamıya görünər,
Qarannıxda yoxam deyər.

(Gölgə)

Həşəli , ay həşəli!
Gərməşovlu, meşəli,
Kişinin min oğlu var,
Mini də bir peşəli.

(Arı)

Heç bir yerdə əkilməz,
Tərəzidə çəkilməz,
Baldan şirin dadı var,
Dörd hərflik adı var.

(Yuxu)

Ay ana mənə yağ göndər,
Əsirgəmə yığ göndər.
Sağılmamış düyədən,
Çalxanmamış yağ göndər.

(Bal)

Bu meşə gül meşəli,
Altı tər bənövşəli,
Bir kişinin min oğlu,
Hamısı bir peşəli.

(Bal arısı)

Atdım atana dəydi.
Getdi kotana dəydi.
Dəryadakı balığa
Düzdə ceyrana dəydi .

(İldırım)

Ay baba, dur gedək,
Karvanını sür gedək,
Səksən səkkiz qarıya,
Bir qıfılı vur gedək.

(Orucluq)

Babadan əziz,
Nənədən əziz,
Qızıldan ağır,
Baldan şirin.

(Nəvə)

Mən aşiq yüz iyirmi,
Qaş gözə düz iyirmi,
Vədə başı istərlər,
Altı min yüz iyirmi.

(Namaz)

O kimdi saçları zər.
Cahanı gülə bəzər,
Gecə yatar dincələr,
Səhər dünyanı gəzər.

(Günəş)

Nar da var, nar da var,
Nardan şirin de nə var?!
Əl tutmaz, bıçaq kəsməz,
Ondan şirin harda var.

(Yuxu)

Əzizim daşdan olsun,
Qolu qumaşdan olsun,
Mənə bir silah verin,
Gülləsi daşdan olsun.

(Sapand)

Mənim gülüm, gül açar,
Gülümü müşkül açar.
Sənədə bir, ayda bir,
Həftədə üç gün açar.

(İl, ay, həftə günlərində işlənən nöqtələr)

Sarıdı saman deyil,
Dərdlərə dərman deyil.
Qanadı var quş deyil,
Buynuzu var qoç deyil.

(Çəyirtgə)

Bu gün çərşənbədi,
Könlünə düşən nədi?
Odu yox, ocağı yox,
Kölgədə bişən nədi?

(Dələmə)

Anam, atam var mənim,
Suda xatam var mənim.

Dörd anadan olmuşam,
On iki atam var mənim.

(4 fəsil 12 ay)

Başa kələm bağlıyar,
İçi vərəm bağlıyar.
Oğul-uşağı yığır,
Zülüm-zülüm ağlıyar.

(Samovar)

Atdım atana,
Dəydi kotana,
Çayda balığa
Düzdə ceyrana.

(İldırım)

Namaz bilmir,
Əzan çəkir.
Arvad alır,
Kəbin bilmir.

(Xoruz)

Qanadı var uçmağa,
İynəsi var sancmağa.
Sevir işi, zəhməti,
Odur kun, var hörməti.

(Ari)

Göy üzündə düzülür,
Baxdıqca göz süzülür,
Gün çıxanda yox olur,
Gün batanda çox olur.

(Ulduz)

Nar da var, nar da var,
Nardan şirin narda var?
Əl tutmaz, pıçax kəsməz,
Onnan şirin harda var?

(Yuxu)

Əziziyəm, nədəndi,
Külfəsi kül bədəndi.
Kötüyünə od düşüf,
Onun odu nədəndi?

(Qəlyan)

Bal sapı,
Balta sapı,
Bir budağı,
Beş yarpağı.

(Qol, əl, barmaqlar)

Aban, abanı,
Dəvə dabanı,
Altı qıçı var,
İki dabanı.

(Tərəzi)

Əriməz küpə,
Çürüməz küpə,
Mın il qalsa,
Çürüməz küpə.

(Qızıl)

Bağda sürünər, gəzər,
Az-az görünər, gəzər.
Oxşayır bir yumağa
Qorxuram əl vurmağa.

(Kirpi)

Göyden düşər sınımaz,
Oda düşər yanmaz,
Suya düşər batmaz.

(Kölgə)

Ay ana mənə un göndər,
Toxunmamış çuvalda,
Üyünməmiş un göndər.

(İydə)

İki tatar,
Biri qalxar,
Biri yatar.
(Tərəzi)

Balaca quyu,
Buğlanar suyu,
(Qəlyan)

Qar kimi ağdı,
Su kimi axdı.
(Süd)

Bir təhnə almaz,
Savaha qalmaz.
(Ulduz)

Suya düşər isdanmaz,
Torpağa düşər pasdanmaz.
(İşıq)

Bizdə bir kişi var,
Köndələn yatışı var.
(Farmaş)

Gecə işığı çoxdu,
Gündüz işığı yoxdu.
(Ay)

On iki davanı,
Gəzir eli, ovanı.
(Tərəzi)

Çıxdım təpiyə,
Düşdüm küpüyə
(Çəkmə)

Axşam baxdım çox idi,
Səhər baxdım yox idi.
(Ulduz)

Bazarda olmaz, tərəzidə durmaz,
Ondan şirin şey olmaz..
(Yuxu)

Başını kəsdim qanı yox,
Yumurtasının sanı yox.
(Qarışqa)

Başı daraq,
Quyruğu oraq.
(Xoruz)

Dam üstündə
Dana dıngıldər.
(Dolu)

Bədəni yerdə
Saqqalı göydə.
(Turp)

Bir sapım var hörülməz,
İlmələri sökülməz,
(Kiprik)

Min bir oğul , bir ata,
Hamısı minib bir ata.
(Qarğıdalı)

Axşam oldu saralır,
Sübhü tezdən qaralır.
(Lampa)

Baldan şirindir
Zəhərdən acı
(Dil)

Ələk olar, vələk olar,
Xırmanlarda gərək ola.
(Külək)

Atamın bir qurşağı var,
Dəstəklədikcə qurtarmır.
(*Yol*)

Saqqalı uzun sallanır,
Dağa-daşa dırmanır.
(*Keçi*)

Ayaqları su içər,
Üstündən ellər keçər.
(*Körpü*)

Səsi var, canı yox,
Sümüyü var, qanı yox.
(*Saat*)

Sıra-sıra pətəklər,
Bir-birini kötəklər.
(*Dişlər*)

Uzun-uzun uzanır,
Hər ildə bir bəzənir.
(*İlan*)

Həmişə insana quldur,
Getdiyi, gəldiyi eyni yoldur.
(*Qapı*)

Altında qazan qaynar,
Üstündə ocaq yanar
(*Qəlyan*)

Aşağı əyərəm tökülməz,
Qırağı çəpərdi, sökülməz.
(*Göz*)

İçi qırmızı, bayrı yaşıl,
Özünə şahliq yaraşır.
(*Qarpız*)

Bel sapı, balta sapı,
Bir budağı, beş yarpağı
(*Əl*)

Uzun boy, əyri ayaq,
Gəzər yastı-yapalaq.
(*Dəvə*)

Bir balaca adacıq,
İçi dolu ağ muncuq.
(*Ağız, dişlər*)

Qanadı var, quş deyil,
Buynuzu var, qoç deyil.
(*Kəpənək*)

Qanadı yoxdur, uçur,
Ayağı yoxdur, qaçır.
(*Bulud*)

Bir güzgüm var,
Altı-üstü saçaqlı.
(*Göz*)

O nədir ki, kötüyü göydədir,
Budağı yerdə?
(*Günəş*)

Bazarda olmaz, tərəzidə durmaz,
Ondan şirin şey olmaz.
(*Yuxu*)

Yolda duruf bir qoca,
Qızı özünən uca.
(*Çəyirtkə*)

Yerdən çıxar ağappax,
Başında yumru papax.
(*Göbələk*)

Bostanda var bir arvad,
Paltarı qalaq-qalaq.
(Kələm)

İynəsi çox,tikəni yox,
Əti dərman, özü heyvan.
(Kirpi)

Alçaq dağdan qar yağar,
Qırağı taxta divar.
(Ələk)

Tezdən durar,
Nənəmi minər.
(Səhəng)

Vur böyrünə şapalaq,
Qar yağsın qalaq-qalaq.
(Ələk,un)

Paltarı çox,
Düyməsi yox.
(Kələm)

Atdan hündür, itdən alçax.
(Yəhər)

Gödək kişi dağdan ilxı endirər .
(Ülgüc)

Qara toyuğ, qarnı yarıx.
(Buxarı)

Ağac başında sarı yumaq.
(Heyva)

Duzsuz bişmiş aş gördüm.
(Halva)

Bir özü var, min gözü.
(Xəlbir)

Kiçicik məzar, dünyanı gəzər.
(Ayaqqabı)

Dolu gedər, boş gələr.
(Qasıq)

Göydən düşdü, yerə yapışdı.
(Günəş)

Saqqalı iki qarış, boyu bir qarış.
(Yun darağı)

GÜLMƏCƏLƏR

SƏNİN NƏYİNƏ GƏRƏKDİR ONUN KÜÇÜYÜ VAR, YA YOXDUR

Bir gün Gülmalı oğlu Usub Hacı Kərim adlı bir kişi ilə Soyuq Bulaq yaylağında bir tərəkəmə evində qonaq olurlar. Ev yiyəsi əl-ayağa düşüb qonaqlara böyük süfrə açmaq üçün hazırlıq görməyə başlayır. Hacı Kərim ev yiyəsinə sual verir.

- Qardaş, bəs uşaqlarımız niyə evdə yoxdur?

Ev yiyəsi deyir:

- Qardaş, bizim uşağımız olmur.

Hacı Kərim:

- Ayə, evin yıxılısın bu mahalda arvad tapılmır, niyə bu qısıra evində çörək verirsən?

Qonşu otaqdan bu sözləri eşidən ev yiyəsinin xanımı qəzəblə evə girib qonaqların qabağından süfrəni yığışdırıb deyir: Rədd olun burdan!

Qonaqlar suyu süzülə-süzülə evi tərk edirlər.

Gülmalı oğlu Usub qəzəblə Hacı Kərimə deyir:

- A kişi, sənənin nəyinə gərəkdir onun küçüyü var ya yoxdur? Niyə qoymadın isti yerdə oturub bir tikə çörəyimizi yeyək.

EŞQ OLSUN SƏNƏ BÜLBÜL, DOĞDUĞUN BÜLBÜL KİMİ OXUYACAQ

Dərələyəz mahalında yaşamış bəmərə kişilərdən biri də, Surxay kişi olub. Qabaxlı kəndində yaşayan Surxay kişi çox hazırcavab adam olmuşdur.

Surxay kişinin xanımı uşağa yatır və bir oğlu olur. Surxay kişi tövləyə girib görür ki, bəs uzunqulaq da doğub. Surxay kişi tez evə qayıdıb bir mələfə götürüb, yenidən tövləyə qayıdır, qoduğu mələfəyə büküb Bülbül yatan otağa gətirib deyir:

- Eşq olsun sənə Bülbül, doğduğun uşağa bax, o da bülbül kimi oxuyacaq.

MOLLA DA KEÇMƏZ

Dərələyəz mahalının bəmərə kişilərindən biri də Xanmalı kişi olmuşdur. Gendərəlidir. Ömrü boyu çobanlıq edib. Çox hazırcavab kişi olub.

Xanmalı kişinin iki örgən qızı varmış. Birinin adı Humay, o birinin adı Telli olub. Humayın üzündə kiçik bir qüsür varmış. Gələnlər elçilərin hamısı Telliyə elçi düşmüş. Bunu gören Xanmalı kişi elçilərə deyir:

- Oğul istəyirəm oğlunuz Humayı alsın, onsuz da Telliyə molla da keçməz.

KOKAZ NƏ QANIR

Haykaz adlı bir erməni Qabaxlı kəndində Xanmalıya qonaq gəlir. Məlişgə kəndindən olan erməninin arvadı bir gün xəlvətdə Xanmalıya erindən gileylənir:

- Xanmalıcın, Kokaz mənə nəz eləyir.

Xanmalı deyir:

- Qələt eləyir, Kokaz nə qanır mal nədir, əndam nədir.

NƏ DEDİM Kİ ?!

Bir gün Xanmalı kişi mağazaya girib satıcı qıza deyir:

- Canını yeyim mənə bir kilo şəkər ver.

Satıcı qız qəzəblə deyir:

- Əmi ədəbli danış.

Xanmalı deyir:

- Boyy məməni yeyim mən nə dedim ki, incidin.

BƏRƏKALLAH FƏRƏCULLA

Dərələyəzin Qavışx kəndində Fərəculla adlı bir kişi var idi. O, həddindən artıq kasıb yaşayırdı. 9 uşağı olan Fərəculla ilin on iki ayı evdə tapılmazmış. Onun-bunun qulluğunda durarmış. Ələyəz dərəsi adlanan yerdəki 12 kəndin bütün xeyir-şərlərinə Fərəcullanı çağırır, gələnlər qonaqların atına baxmağı, odun doğramağı, qoyun kəsib ətinə doğramağı və sairə ona tapşırırdı, o da canla-başla bu işi yerinə yetirirmiş. Səhərdən axşama kimi qan-tərin içində işləyən Fərəcullahın heç nədə gözü olmamış. Ta ki, ona hər işin axırında desinlər ki, bərəkalla Fərəculla. Bu sözü deyəndə sanki, ona dünyanı bağışlayarmışlar.

Payızın son aylarının birində Ələyəz kəndindəki toyda olarkən Fərəcullahın arvadı ona tapşırıq göndərir ki, Fərəcullaya deyin ki, qış qapını alif, amma təndir yandırmamağa odun yoxdur. Hər yerə qar yağır. Uşaqlar qışda soyuqda qalacaqlar. İndi də dəyirmanların suyu donur. Heç olmasa gəlif qış dənini üyütsün, uşaqlar ac qalmasın. Fərəcullah xəbər

göndərir ki, toy qurtaran kimi gəlib qış dənini üyüdəjəm.

Bu vaxt Güldüz kəndindən ona xəbər göndəririlər ki, Fərəcullah, toy edirik. Sabah başını orada isdat, burda qırx. Sənsiz işimiz getmir.

Ələyəzdə toy qurtaran kimi Fərəcullah dabanına tüpürüb Güldüzə yol alır. O toy olan kəndə getmək üçün öz kəndlərində evinə 30 metr olan yoldan keçməlidir. Öz evinin yanından bir başa keçir və yoldan qışqıra-qışqıra deyir ki, arvada deyin mən getdim Güldüzə. Dəni özü dəyirmanə aparıb üyütsün.

AĞA PRİSTAV, BİZ DAĞ ADAMIYIX

Nikalay dövründə Dərələyəzin Ələyəz kəndinə bir pristav gəlir. Bu xəbər kəndə yayılan kimi hamı yolun qırağına çıxıb pristavın gəlişinə tamaşa edir. Bu zaman evi yolun qırağında olan bir kasıb kişi 12 çılın-çılpaq uşağı ilə damın üstünə çıxıb pristava tamaşa edirmiş. Birdən pristavın gözü damın üstündə ayaq üstə duran bu kişiyyə sataşib deyir: - Bu uşaqların hamısı sənindir? - Bəli, ağa pristav, hamısı mənimdir. - Malades, malades deyə-deyə pristav kişini ələ salmaq istəyir. Kişi pristava deyir ki, ağa pristav, biz dağ adamıyıq... uşağımız çox olur. - Malades, malades! Amma daha aranı kəs. Kişi cavab verir: - Ağa pristav, kənddə nəfit olmur, nəfiti tez-tez göndərin, aranı kəsməyin. Bunu pristava tərcümə edəndə pristav hirsələnir. Bunun neftə nə dəxli var? Kişi cavab verir. Ağa pristav, neft olmayanda işiq olmur. Onda da bu uşaqlardan ildə biri yorğanın altından pırtıyıb çıxır. Güllüşmə qopur.

YA HƏZRƏT ABBAS QAÇ, ÖKÜZ GƏLDİ!

Dərələyəzin Qavışiq kəndində bir kişi yayda öküz ilə buğda dərzi daşıyarmış. Buğda əkilən və biçilən yer kəndin qırağındakı böyük tərəninin üstündə idi. Oradan kəndə gələn yol çox sıldırım, eniş-yoxuş, əyri-üyrü yerlərdən keçir. Həmin yolun altından da Arpa çayının bir qolu olan Camı çayı gedir.

Öküz yüklü gələn zaman birdən onun yükünün dərəyə tərəf olan hissəsi əyir. Kişi çiyini öküzün yükünə söyküyür ki, yük aşmasın. O, “Ya Həzrət Abbas kömək elə” deyə qışqırır. Birdən öküz yüklə bərabər üzü aşağı aşır. O zaman kişi qışqırır: “ Ya Həzrət Abbas qaç, öküz gəldi “.

QONAXSAN QONAX YERİNDƏ OTUR!

Dərələyəzin Qabaxlı kəndində Ramazan adlı bir hazırcavab adam 30-cu illərdə kəndin kolxoz sədri işləyirmiş. Rayonda maliyyə müdiri işləyən bir erməni yayda bu kəndə gəlir. Ramazan kişi evdə olmadığı üçün onu evdə gözləməli olur. Ramazan kişi bir çoxları kimi böyük əv damında yaşayırmış. Həmin əv damlarının ortasında həmişə təndir olurdu. Yay olanda təndiri yandırmır və onun içinə çox zaman küpəyə bal, pendir yığıb saxlayırmışlar ki, qışa qalsın.

Sən demə, Ramazan kişi arılarını süzüb balını doldurub küpüyə, onu da qoyub təndirə, təndirin ağzına da bir sal qoyub örtüdü.

Ramazan əvə gejdə gəldiyi üçün qonax darıxı və evin içində var-gəl etməyə başlayır. Birdən ayağı təndirin ağzındakı sala ilişir, salın qırağı qırış olduq üçün sal təndirə düşür. 30 kq bal doldurulmuş küpə qırılır və bal təndirdəki külə qarışır. Bu zaman Ramazan kişi gəlib çatır əvə. Erməni deyir ki, ay Ramazan kirvə, əvəzində sənə 2 yeşik arı verəcəyəm. Ramazan ona cavab verir: “Qonaxsan, qonax yerində otur. Tovlanmağın nə lazımı”.

QULEYBANI ƏHVALATI

Dərələyəzin Cul kəndində Həşin adında çox qoçaq, vuran-tutan bir aşıq var idi. O, döyüşdə həmişə erməniləri məğlub etdiyi üçün türk paşası ona orden də vermiş imiş. 1918-ci ilin ağır günlərində səngərdə olarkən bir də görür ki, bir erməni yüklü qatırın noxtasından tutub yuxuluya-yuxuluya gedir. Həşin kişi hiss edir ki, qatırın yükü çörəkdir və onu erməni döyüşçülərinə aparır. Günün-günorta çağı olur. Bura ermənilərin səngərinə çox yaxın imiş. Burda güllə atmaq olmazdı. Həşin yanındakı yoldaşına deyir. “Qatırı çəkən erməni yuxuluyur. Mən yavaş-yavaş gedib noxtanı açıb öz başıma salıb onun dalınca gedajam, sən qatırı uzaqlaşdır”. Həşin kişi üzünə yolun qırağındakı palçıqdan sürtüb özünü quleybaniyə oxşadır və noxtanı öz başıma salıb erməninin dalınca gedir. Bir az gedəndən sonra Həşin kişi birdən ayağını yerə diriyif dayanır. Erməni qayıdıc dala baxanda” ya, ya “deyif özünü itirir. Həşin kəkələyə-kəkələyə deyir ki, quleybani, quleybani. Erməni “quleybani, quleybani” deyif yerə yıxılır. Həşin kişi erməni tutub ağzına dəsmal basır, sonra da qollarını bağlayıb öz səngərinə gətirir.

MOLLA GƏLMİŞKƏN ÖLƏN ÖLSÜN, QALAN QALSIN

Qədim vaxtlarda Dərələyəzin kəndlərinin birində ölü düşür. Həmin kənddə molla olmadığı üçün molla qonşu kənddən gətirirlər.

Gecə məclis qurtarana yaxın molla evinə getmək istərkən mollanı əvinə aparan türkəsayaq adam deyir: “Ay camaat, molla gedir. Molla gəlmişkən ölən ölsün, qalan qalsın”.

MOLLANIN DUVASI YAĞI ÇOXALTDI

Dərələyəzin Qalaser kəndində Xanmağı adlı bir arvad olur. Bu Qavışx kəndində Molla Mirzəlinin yanına gəlib ona deyir: “Ay Mirzəli kişi, kənddə hamının yağı çox olur. Amma mənim nehrələrimdən yağ çıxmır. Xahiş edirəm ki, bir duva yaz, mənim də yağım çox olsun”.

Yaxın kəndlərdə olan adamların çoxu bilirmiş ki, yekəbədənli bu Xanmağa arvat səhər-səhər südün, qatığın üzünü yığıb yeyər, yerdə qalanı tuluğa tökülmüş.

Bunu Mirzəli kişi də bildiyi üçün duvanı yazıb arvada verəndə deyir. Sən qavların birinə əl vur. Əgər qavların hamısına əl vursan, onları bərəkəti qaçıx və yağın olmuyujax.

Bir xeyli keçənnən sonra Xanmağı arvad bir bayda yağı da götürür Mirzəli kişinin yanına gəlir və deyir: “Ay Mirzəli kişi, çox sağ ol. Mənim yağım hamının yağından çox oldu. Bu bayda yağı da sənə pay gətirmişəm”. Mirzəli kişi deyir: O duvanı ver mənə açıb sənə oxuyam. O deyir ki, yox olmaz. Mirzəli kişi duvanı açıb oxuyur “Anam, bacım Xanmağa, sən fikir ver sağmağa, üzün-başın yalama, yağın düşsün, qalama” Güllüşmə düşür.

GÖRMÜRSƏN ALLAH VERİBDİR?!

Dərələyəzin Qabaxlı kəndində bir nəfər (Xanmalı) toylarda toybəyilik edirmiş. O, toyda ən çox kök arvad və kişiləri oynadarmış ki, camaatın əhvalı yaxşılaşsın. Bunun öz arvadı da həddindən artıq arıx olduğundan əri bunu oynamağa çağırmazdı.

Bir toy zamanı Xanmalının arvadı əri toya gedəndən sonra əvdə nə qədər tumanı, koftası varsa hamısını geyir və bədənini altdan şalla bağlayır. O istəyir ki, kök arvadlar şəklinə düşsün. O, belə də edir. Üzünə də ənlük-girşan vurur və baş şalı ilə başını yaxşıca bürüyür. Bircə gözləri görünür. Bundan sonra duruf toy məclisinə gəlir. O, bir qəşşər yerdə oturur ki, toy babası bunu da oynamağa çağırırsın. Belə də olur. Arvadın bacılığı toy babasına deyir ki, bu arvad qonşu kənddən Ayısəsi kəndindən gəlirdi, bunu da oynat. Arvad özünə oxşamayan bir təzədə, qaş-göz ata-ata oynamağa başlayır. Toy babası bununla oynamağa başlayır. Bir xeyli oynuyandan sonra arvad buna deyir ki, Xanmalı, mənə tanıdısan? Kişi

təccüblənir. Arvadı deyir ki, Allah vergisidir də. Kişi tez arvada deyir ki, gedək əvdə danışaq görüm, bu nə əhvalatdır. Əvə gəlirlər və arvad başlayır paltarlarını bir-bir soyunmağa. Kişi arvada deyir: “Bəs sən deyirdin, Allah verdi bir gündə kökəldim”. Arvad cavab verir: “Görmürsən bu vücudu mənə Allah belə veribdi?” Kişi gülə-gülə bir vulqar söz deyib toya gedir.

YANDI BİZİM ÇIRAĞIMIZ, SÖNDÜ SİZİN ÇIRAĞINIZ

Dərələyəzin Ayısəsi kəndində bir kişi qızını ərə verirmiş. Gəlin gedən zaman qızın anası lampanı əlində oynada-oynada deyir: “Yandı bizim çırağımız, söndü sizin çırağımız”. Oğlan evi uzaq yerdən olduğu üçün qızın eyblərini bilmirlərmiş. Gəlin ər evinə gedəndən sonra aydın olur ki, bu gəlinə çirax yandıran olmaz.

ƏLİM DƏYİB...

Dərələyəzin Qabaxlı kəndində Şiraslan adında bir kişi var idi. Çoxlu arı saxlayan Şiraslan cavan çağında da bəmzə, zarafatçı imiş.

O, kənddə bir gəlinə xoşu gəldiyi üçün onu almaq istəyirmiş. Yayda günlərin birində o, al dil ilə gəlini böyük əv damına qatıb qapını bağlayır. Gəlin qaçır, bu qaçır. Yorulana yaxın qəfildən dala qayıdıf buna toxunur və gəlinə deyir: “Əlim dəyib, mənə gələcəksən”.

TARP VƏ TERP HADİSƏSİ

Dərələyəzdə Arpa çayının üstündə Tarp və Terp kəndləri var, çayın bir üzündə Tarp, bir üzündə isə Terp kəndi yerləşir. Qədim dövrlərdə Tarp kəndindən olan bir qızı Terp kəndindən olan bir oğlana nişanlayırlar.

Yazda qar əriyən, çaylar daşan vaxtı oğlan deyir ki, gedirəm nişanlım ilə, 2-3 gündən sonra qayıdacağam. Çay çox gur gəlirmiş. Oğlan çaydan keçəndə sel bunu yıxır və çaydan çıxma bilmir...

3 gündən sonra hər iki tərəf həyəcan keçirir. Məlum olur ki, oğlan sel aparıf. Bunun meyidini gətirəndə anası ağlaya-ağlaya ağı deyir:

Tarpdakı elə bilir Terpdədir.

Terpdəki elə bilir Tarpdadır.

Da sən deməyinən çayda şarapda-şurupdadır.

NƏ VECİNƏ

Dərələyəzin Qavışx kəndində belə bir əhvalat olur. Yazda əkin vaxtı bir kasif taxılın əkə bilmir. Çünki cütə qoşmaq üçün öküzü yox imiş. O, çox fikirləşəndən sonra gedir Qavışx kəndində çoxlu vaddə olan Əmir kişinin yanına. Çətin vəziyyətə düşdüyünü ona deyif kömək istiyir. Əmir kişi Mahmud paşa adlı varlı bir adama deyir ki, bu kişiyə kömək etsin. O, buna iki cüt öküz verir və deyir: “Öküzləri sabah gəl apar. Yerini əkib toxumunu yerə səpib tapdalayandan sonra öküzləri gətir. Ancaq öküzləri bir şərtlə verirəm. Öküzləri aj qoyma, vaxdı-vaxtında qoy dincəlsin”.

O, öküzləri gətirif gecə-gündüz yerini əkir. Amma öküzlərə yaxşı baxmır. Öküzlər çox arıxlayıf əldən düşür. Öküzləri aparıb Mahmud paşaya verəndə Mahmud paşa deyir: “Oğlum, sən həmişə ac olarsan, çünki sənə çörək verənin qədirini bilmirsən. Qara meşənin gərməşov çubuğu ilə öküzləri o qədər döymüsən ki, bellərində zoğ əmələ gəlib. Öküz də, çubuq da sənə deyil. Öküz Mahmud paşanın, çubux Qara meşənin. Nə vecinə?”

QARA İLƏ AĞ QARIŞANDA SORTU YAXŞI OLUR

Aşx Ələsgərin qardaşı oğlu İman Dərələyəzdə Qovuşuq kəndində Mirzəlioğlu İbrahimın yanına qonaq gəlir. 28 gün İbrahimın qonağı olur. İbrahim kişinin arvadı Nahidin (Nahidin) ata (Əmir Ağ) və anasının (Nigarın) toyunda Ələsgər də iştirak etmiş və toyun əsas hissəsini o aparmışdı.

Bir gün İman deyir ki, əmimin toyunu elədiyi adamlar bizə niyə qonaqlıq vermir? Əmir kişi İmanı qonaq çağırır. İman görür ki, Əmir kişi ağbəniz, gözəl bir kişidir, amma arvadı Nigar isə qarabəniz, arıq bir qadıdır. Qonaq qaldığı evdə isə İbrahimın atası Mirzəli kişi qarabəniz, arvadı Ballı isə dümağ qar kimi, lalə yanaq bir arvaddır.

Məclisdə İman zarafata salıb deyir: “Əmim yaxşı toy eləməyib. Deyirlər, ay İman, niyə yaxşı toy eləməyib”. O deyir: “Bu iki qohumun arvadları ilə kişiləri dəyişik düşübdür. Gərək ağ arvadı ağ kişiyə, qara arvadı qara kişiyə verəydilər”. Evdə xeyli gülüşmə düşür və ağsaqqalların biri deyir: “Allahın bölgüsü daha yaxşıdır. Qara ilə ağ qarışanda sortu daha yaxşı olur”.

ÇAPBAĞA NƏ VAR

Dərələyəzin Ərgöz kəndində bir varlı adamın yaxşı bir atı var imiş. Toylarda həmişə bu atı minən papağı birinci gətirər və xələt alarmış. Bir gün kişinin bacısı oğlu gəlif dayısına deyir ki, ay dayı, toylarda həmişə atı verirsən kasıblara. Onlar da sənə atınla papağı birinci gətirir və xələti də onnar alır. Nə olar, bir dəfə də atı ver mənə. İndi Gülüdüz kəndində toydur. Atı ver, bu dəfə də nəməri mən alım. Dayısı atı verir və tapşırır ki, ata yaxşı bax, vaxtlı vaxtında yemlə, yu, qaşovla. Yəhərin alandan sonra çulla və s.

Bacıoğlu 3-4 gün toylarda olur, nəmərləri alır, amma ata yaxşı baxmır. Atı gətirən zaman kişi görür ki, atı çox pis gündədir. Bacısıoğlunun əlində qamçı əvəzinə gərməşov çubuğudur. Dayısı bacısı oğluna deyir:

– At özgənin, göt özgənin, minif çapbağa nə var.

YOX BALAM, O BOYDA OLMAZDI...

Paşalı (Əzizbəyov) rayonunun Ağkənd kəndindən olan Kəblə Oruc İstisuya bacısı oğlu Aşx Əhmədgilə qonaq gəlir. Axşam qohum-əqraba yığılır onun başına. Xeyli söhbət edirlər. Söhbət əsnasında Kəblə Oruc deyir ki, ay uşaqlar, gələndə yolda bir çöl keçisi vurdum. Təkənin uzun buynuzları varıydı, ölçdüm uzunluğu düz üç arşın yarım oldu. Əhməd qayıdır ki, dayı, axı onun buynuzu o boyda olsa, meşədə gözə bilməz. Oruc sözündə ısrarlı olur ki, başımız haqqı elə bir heyləydi.

Bacısı oğlu durub ev damının tirini ölçür, üç arşın olur. Deyir ki, dayı, bu tir üç arşındı. Sənənin dediyindən belə çıxır ki, keçinin buynuzu bundan yarım arşın da uzun imiş hə. Kəblə Oruc gah tirə baxır, gah yerə baxır, başlayır gülməyə:

Yox, balam, o boyda omazdı, bir az gödək olardı.

BUĞA ƏHVALATI

Ağkənddi Kəblə Oruc el arasında ovçu kimi də tanınırdı. Bir gün kənd arasında axşamüstü xeyli adam varıymış. Kəblə Oruc da ordaymış. Başlayır ki, uşaqlar, bəs o günü Məmərza kəndinə bacımğilə gəldim. Cəvizdiyın yanında qabağma bir buğa çıxdı. Tez tufəngimi çevirib buğanı vurmaq istəyəndə, gördüm buğa üstümə cumur. Macal tapıb nişan aldım. Güllə buğaya dəydisə də, yenə irəli cumdu. Üstümə atılmaq istəyəndə kənara çəkildim, tullanıb mindim buğanın belinə. Buynuzlarından bərk-bərk yapışdım. Meşəni keçəndə tullanıb ağacın budağından sallandım, sonra dartınıb ağacda yerimi iraxladım. Yaralı

buğa geri dönüb ağaca bir kəllə vurdu ki, məni yerə salsın. Zərbənin gücündən özü böyrü üstə yerə yığılıb qaldı, qoltuğundan qan axmağa başladı. Tez yerə atılıb buğanın başını kəsdim. Bir budunu kəsib əlimdə bacım ilə pay apardım. Kənd camaatına da xəbər verdim ki, bəs Cəvizdiydə bir buğa vurmuşam, cəmdəyi qoşa palıdın altındadı, gedib özlərinə ət gətirsinlər. Bütün kənd əli bıçaqlı, baltalı ora cumdu. Hər evə bir dağarcıq ət pay düşdü.

Yenə gülüşmə düşür. Kəblə Oruc acıqlı-acıqlı deyir:

– Nə gülüşürsünüz ə, buğa bax, o Hacı Məmişin damı boyda olardı. Uşaqlar daha ucadan başlayır gülüşməyə.

CƏVİZİ SOYUQ APARACAQ

Cermuq şəhəri (İstisu kəndi) qışda çox soyuq olan yaşayış məskənidir. Bir qış axşamı ailə üzvləri rahat yatıbmış. Gecənin bir vaxtı Sədiqə balkona çıxır, görür ki, şaxtalı gecədir. Fikirləşir ki, qış üçün aldıqları alma-armudu soyuq apara bilər, şaxta vurur. Tez içəri keçib əri Qadiri yuxudan oyadır ki, dur alma-armud yeşiklərini köməkləşib içəri gətirək, şaxtadır, soyuq meyvələri aparmasın. Qadir durur, köməkləşib yeşikləri içəri gətirirlər. Bir qədər yatdıqdan sonra yadına düşür ki, bəs cəviz dolu kisə yaddan çıxıb. Tələsik Qadiri bir də oyadır ki, bəs deməzsən, qoz kisəsi bayaq yaddan çıxıb qalıb balkonda, dur, onu da gətirək, yoxsa şaxta cəvizdəri vuracaq. Əvvəlcə çaşbaş qalan Qadir oyanır və bir də soruşur ki, hansı meyvə qalıb, deyirsən?

– Cəviz.

– Az, nə danışırısan, heç cəvizi də soyuq aparar?

– Bıy, başıma xeyir, düz deyirsən ey, mən də bayaqdan fikirləşirəm ki, cəvizləri indi soyuq apardı, heç ağıma gəlmir ki, heç cəvizi də soyuq aparar?

“QLAZOK” GÖSTƏRMİR

Bir gün Sədiqənin oğlu ”qlazok” alıb gətirir və qarıya bərkidir ki, qarını döyən kim olduğunu bilsinlər. Oğlu gedəndən sonra Sədiqə qarıya yaxınlaşır ki, baxsın görsün “qlazok” necə göstərir.

Qarını açıb bayıra çıxır, bayır tərəfdən ha baxır, ha baxır, içəridə heç nə görmür. Tez qarını açıb evdəki qızını çağırır ki, a bala, bu “qlazok” göstərmir axı. Qız da anası ilə qarıya yaxınlaşanda Sədiqə yenə qarını açıb bayıra çıxır və “qlazok”-dan içəri baxır, yenə heç nə görmür.

Bu vaxt qız başlayır gülməyə. Ay ana, bayırdan yox ey, içəridən

baxmaq lazımdır ki, bayır görünsün. Sədiqə içəridən baxanda bayırı görür və deyir:

– Bıy, başıma xeyir, mən də deyirəm bəs uşağı aldadıb göstərmiyən “qlazok” veriblər, sən demə tərsinə baxmışam.

MƏNƏ AYİBOĞAN ORUC DEYƏRLƏR

Bir gün də Kəblə Oruc kənd arasında olarkən söyləyir ki, cavan vaxtlarıydı. Nobata getmişdim. Sürünü Tozduğun dərəsinə aparmışdım. Heç kəs ora sürünü aparmırdı, qorxurdular. Örüş üçün ora münasib olsa da qorxulu idi. Bir ayı dadanmışdı sürüyə. Hər dəfə sürü geri qayıdanda heyvandan biri əskik olurdu. Axtaranda baratasını ayının özünə məskən seçdiyi kəhanin qabağında tapardıq.

Sürünü yayılma verdim, özüm də yapıncımı altıma sərrib çomağımı bir böyrümə, tütəngimi də hazır vəziyyətdə o biri böyrümə qoyub uzandım ki, bir az rahatlanım. Nətersə yuxu məni tutur. Bir vaxt hiss etdim ki, kimsə məni qucağına alıb aparır. Elə bildim yoldaşlarımdandı, zarafat eliyirlər. Əlimi atdım ki, tütəng elə qucağımdadı. Yapıncımın arasından əlimi çıxarıb məni apararı yoxlayanda hiss elədim ki, tüküdü. Adam tükülməz axı. Bildim ki, ayıdır. Tərpənəndə ayı da hiss elədi ki, apardığı keçi zad deyil, mənəm. Məni yerə atdı və başladı mənimlə gülüşməyə. Bel-buxunumu sındırmaq istəyirdi o kafir. Xeyli əlbəyaxa gülüşdi. Tütəngi yerdən götürməyə macal tapmırdım. Bir əlim onun qulağına, o biri əlim isə gözüne ilişdi. Gücümü toplayıb o biri qulağından necə dişlədimsə, ayı bağırır yerə yıxıldı. Tez tütəngi qarıb qundağıyla ayının başına-başına döyəcəldim, boğazından da tutub boğdum. Ayı gicəllənib yerə sərildi. Tez qayışımı belimdən açıb onun başına keçirdim, arxamca darta-darta kəndə tərəf üz qoydum. Ayı səyəllənə-səyəllənə arxamca gəlirdi. Ayını düz kəndin ortasına gətirib bir ağaca bağladım. Bütün arvad-uşaq onun tamaşasına yığılmışdı. O vaxtdan həm camaatın canı keçi-qoyun oğurlayan ayıdan qurtuldu, həm də mənə ayıboğan Oruc dedilər.

ALININ BÖYÜK TOYUNA GƏLƏK

Sədiqənin xalası qızı Şəfiqənin həyat yoldaşı Alının əlli illik yubileyinə dəvət olunur. Məclis qurtaran vaxt Sədiqə getmək istəyərkən xalası qızı Şəfiqəyə yaxınlaşır:

– Şəfiqə, çox mübarək, gün o gün olsun Alı müəllimin böyük toyuna gələk. Bu vaxt qız-gəlin gülüşəndə qayıdır:

– Bıy, başıma xeyir, ağılıma bax ey, ağılım kəsmir ki, kiçik toy deyil, yubileydir.

İMOŞ MƏNİ YEYƏCƏK

Bir gün qonşu Kotanlı kəndində hüsr düşür. Hızr yerinə xeyli adam gəlir. Sadiqə də anası Başxanımla orada iştirak edir. Axşamüstü geri döncək kəndin mal-qarası ölüşdən geri qayıdarmış. Mal-qaranın içində camış da varmış. Camışı gören Sədiqə anasına tərəf qısılib deyir:

– Ana, qoyma imoş məni yeyəcək.

Anası qayıdır ki:

– Ay qız, imoş nədi, camışdı, heç camış da adamı yeyər?

– Bıy, başıma xeyir, mən də camışa imoş deyirəm.

BU PAPAQ MƏNƏ HARAM OLSUN

Aşıq Əhməd İstisuda qış sərt olduğu üçün payızda balabançısı Aşıq Behbudla Şərura gedərdi. Bütün payızı, qışı Şərur mahalında toy şənliklərində olar, yaxud da gecələr aşıq məclisi qurar, qazanc əldə edərdilər. Yazda yenidən kəndə qayıdardılar. Aşıq Əhmədin bir çədən külfəti varıymış. Bu aşıqlığıynan külfətin dolandırarmış.

Bir payız da Behbudla Şərura gedirlər. Bir müddətdən sonra həmkəndlilərindən kimsə İstisuya gedirmiş. Aşıq Əhməd Behbuda deyir ki, xeyli vaxtdı gəlmişik, indi arvad-uşaq bizdən nigarandır. Gətir mənim adımdan uşaqların anasına – Fatmaya bir məktub yaz. Aşıq Əhməd qayıdır ki:

– Yaz ki, Fatı, bizim vəziyyət yaxşıdı, gör neçə toy eləmişik, qabaqda xeyli toylarımız da var. Sən uşaqları saxla, yaza sağ-salamat çıxar, mən başımı saxlaya bilməsəm, bu papaq mənə haram olsun.

Aşıq Behbud da deyildiyi kimi məktubu yazıb həmkəndlisinə verir. Məktubu gətirib kənddə oxuyanda hamı Aşıq Əhmədin bu zarafatına xeyli gülüşür.

İMAN ÇAYI KEÇSƏYDİ

İstisulu Ahızanın əri İman yazda çayın qijhaqij vaxtında Püsyən kəndinə iş dalıyca gedir. İman geri qayıdarkən görür ki, körpünü sel aparıb, oradan çayı keçmək mümkün deyil. Çay aşağı, çay yuxarı gedir, amma çayın o biri tayına yol tapıb keçə bilmir. Addamacdan keçərkən

birdən ayağı düşür çaya. Daşqın çay onu üzəsağı aparıb daşdan-daşa çırpır. İman həlak olur.

Kəndə hay düşür. Səhəri qonşu kəndin naxırçıları çay yatanda İmanın meydi tapıb kəndə gətirirlər. Qohum-qonşu yığışır, hərə bir tərəfdən Ahızara ürək-dirək verir, səbrli olmağı arzulayırlar. Ahızır ağlaya-ağlaya deyir: “Məni yandıran odur ki, dünən İman çayı keçsəydi, evə gələrdi”.

İndi də hər hansı bir iş müəyyən səbəbdən baş tutmayanda atalar sözü kimi deyərlər: “İman çayı keçsəydig”

ARAZI KEÇƏNNƏN GÜNÜM BUDU

İrandan Arazın bu tayına keçən bir qalayçı şeyirdi ilə kəndbəkənd gəzə-gəzə gəlib çıxır Dərələyəzin İstisu kəndinə. Bəşir kişigildə qalan qalayçı həyətdəki çardağın altında qab-qacağı qalaylar, axşamlar da dincələrdi. Həmin qalayçı öz şeyirdini çox incidər, onu tez-tez maşa ilə döyərdi. Şeyird isə kənara qaçar, ustanın hirs soyuyandan sonra gəlib işinə davam edərdi. Bir dəfə də usta şeyirdi döyəndə şeyird ağlaya-ağlaya həyətin o biri başına qaçır. Bunu gören Bəşir kişi başlayır ustani danlamağa ki, uşağı qanmır, özünə qərib elə gətirmisən. Onu ata-anası sənə tapşırıb, niyə döyürsən, yazıqdı, bilmədiyini başa sal, öyrət.

Şeyird o yandan ağlaya-ağlaya qayıdır ki, Bəşir baba, deməyin, danışmağın xeyri yoxdu, başınızı ağrıtmayın. Arazı keçəndən elə günüm budu.

Bu söz də atalar sözü kimi bu gün də işlənməkdədir.

QATIRCIYNAN NALBƏND

Bir qatırçı qatırının əlindən cana doymuşdu. Hara aparırdı, bu qatır imkan vermirdi ki, onu nallasınlar. Çox nalbəndləri vurub səqqət eləmişdi. Qatırçı eşidir ki, Göyçə mahalında Solaxay bir yaxşı nalbənd var. Soraqlaş-soraqlaş gəlib həmin nalbəndi tapır, dərini ona söyləyir.

Solaxay deyir ki, narahat olma, mən onu nallıyaram. Qatırçı söyləyir ki, başına dönüm, ay nalbənd qardaş, birdən vurub səni səqqət eliyər, mən bayis olaram, çox nalbəndləri şil-küt eliyif bu qatır. Solaxay deyir ki, sən narahat olma, mən onu istəyirsən, lap tərsinə nallayım, elə sakit duracaq ki.

Nalbənd qatırı çəkib iri bir mıxa bağlayır, keçib tövlədən bir zırpı erkək eşşəyi gətirib onun qənşərində digər mıxa bağlayıb, yaxınlaşır

qatıra. Əyilib onun qulağına nəşə pıçıldayır. Qatırçıya qayıdır ki, a kişi, tut qatırın ayağını nallıyım. Qatırçı qorxa-qorxa qatıra yaxınlaşıb əvvəlcə onun qabaq ayaqlarını, sonra da dal ayaqlarını qaldırır, nalbənd rahatca qatırı nallıyıb qurtarır. Əl-ayağını yuyur, həcət-hücəti yığıdır, eşşəyi aparıb yenə tövlədə bağlayıb gəlir və deyir: “Qatırçı qardaş, haqqımı ver, sənə yaxşı yol”.

Qatırçı bu işə mat qalıb deyir ki, məni bu işdən agah eləməsən haqqını verən deyiləm. De görüm, sən qatırın qulağına nə dedin? Nalbənd deyir ki, a başına dönüm, sənə nə işinə mənə ona nə dedim, qatırını nallamışam, ver haqqımı. Qatırçı deyir ki, Allaha and olsun, deməsən sənə bir qəpik də vermiyəcəm. Bu sirri mənə aç, sonra nə qədər desən pul verəcəm. Axı mən bu qatırı çox yerlərə, çox adlı-sanlı nalbəndlərin yanına aparmışam, nallıya bilməyiblər. Qatır göyə qalxırdı, sən nə dedin ki, o quzu kimi sakitcə dayandı?

Nalbənd gördü ki, qatırçı əl çəkmir, dedi ki, elə bir söz demədim. Dedim ki, nə şillaq-millaq atırsan, atana bax, sonra təpiy at, həmin eşşəyin balası deyilsənmi? Sən nə Qırat, nə də Düratın balasısan. O da sağ olsun, atasına baxıb, qəbahətini qandı, tərənəmədi.

Qatırçı sus-pus nalbəndin haqqını verib, sevinə-sevinə geri döndü.

ÇALIN, ZURNAÇILARIM, ÇALIN

Bir neçə nəfər uzaq səfərdən qayıdarmışlar. Axşam bir kəndin kənarından keçərkən bir evdə qonaq olurlar. Ev yiyəsi qonaqların atını irahladıqdan sonra içəri dəvət edir. Xeyli söhbətdən sonra süfrəyə yemək gəlir. Ev yiyəsi:

– Yeyin, aslanlarım, yeyin, deyir.

Süfrə yığılır, qonaqlara yer salınır ki, yatıb dincəlsinlər.

Ev yiyəsi:

– Yatın, quzularım, yatın, deyir.

Səhər üzünüzə xeyirliyə açılınsın, səhər açılır, qonaqlar yuynub səhər yeməyini yeyib yola düşən zaman ev yiyəsi qayıdır ki:

– Çalın, zurnaçılarım, çalın.

Qonaqlardan yaşca ağsaqqal olanı qayıdır ki, qardaş, çox sağ ol, dünəndən bizə xeyli hörmət göstərdiniz, əziyyətimizi çəkdiniz, çox razıyıq, Allah da sizdən razı olsun. Amma dünəndən üç kəlmə söz işlətmisən, onun açmasını deməsən, əl çəkən deyiləm.

Ev yiyəsi buyurur ki, sözdü də demişəm.

Ağsaqqal çox dirəşir ki, olmaz ki, olmaz, mənalarını söyləməlisən.

Ev yiyəsi qayıdır ki:

– Qonaq oldu, kim oldu süfrəyə qoyulan yeməyi aslan kimi iştahla yeməli, ev yiyəsi də dil-ağız eləməməli ki, yaxşı olmadı, bevaxt oldu, nə bilim nə, nə...

İkincisi, qonağa harda yer saldın nə cür yataq olursa-olsun, quzu kimi yatacaq, çünki yorğundu, yol gəlib.

Üçüncüsü, qonaq gedəndən sonra gördüyünü hər yerdə söyləyəcək, yəni aşiq kimi çala-çala gedəcək. Ona görə də deyirəm, çalın, zurnaçılarım.

Ağsaqqal söyləyir ki, hər üç ifadənin böyük mənası var, çox dəyərlı sözlərdi. Həqiqətən də elədi.

MÜLKÜ BƏY

Mülkü bəy adlı bir bəy varmış. Hər yay ailəsi ilə birlikdə gəlib, Dərələyəz mahalında Bəşir kişiye qonaq olar, üç ay yayı burada yaylayarmış. Bu müddət ərzində Bəşir kişi və ailəsi ona yaxşıca hörmət edərmiş.

Mülkü bəy ha deyərmiş ki, Bəşir qardaş, bir dəfə də sən uşaqları götür, bizlərə tərəf gəl, bağ belə, bostan belə.

Bir payız dərələyəzlilər arana bazarlığa gedirlər. Bəşir kişi də motaldan, yağdan, erkəy cəmdəyindən götürüb karvana qoşulur. Gəlib çıxır şəhərə. Soraqlaşa-soraqlaşa Mülkü bəyin evini tapır. Uzaqdan görür ki, Mülkü bəy həyətdədi. Bəşiri görən Mülkü bəy içəri girib, kürkü başına çəkir, arvada deyir ki, Bəşir kişi mənə soruşsa, de ki, yaman ağır xəstədi, heç halı yoxdu durmağa.

Bəşir kişini həyətdə qarşılayan arvad necə ki, Mülkü bəy demişdi, eləcə də qayıdır ki, hal-qəziyyə belə, beləg

Bəşir kişi deyir: “Heç eybi yoxdu, mənə başqa qonağım var, Mülkü bəyə deyiləsi bir kəlmə sözüm var, onu deyim, gedirəm. İçəri keçir ki, Mülkü bəy kürkü başına çəkib zarıldayır”.

Bəşir kişi qamçı ilə Mülkü bəyin kürkünü qaldırıb deyir:

TÜRKƏÇARƏLƏR

Qurudulmuş itburnu meyvələrinnən çay dəmləyib sidikqovuculuğuna görə içillər.

Yemişan meyvələrindən istifadə edən körpeli anaların südü artar və durulaşar.

Baş ağrısını kəsmək üçün yemişan meyvəsinnən çay dəmləyib içmək xeyirlidi.

Kəklitotunun dəmlənmiş çayı tər gətirir, təzyiqli endirir, bədəni yüngülləşdirir.

Mədə yarasını dävədabanı bitgisinnən bişirilən bişmiş 40 gün hər səhər ac qarına yeməklə tamam qurtarmaq olur.

Xəstədə olan qurddarı tökmək üçün hər səhər tezdən ac qarına qabaq tumlarını yemək faydalıdır.

Öd qovucu, böyrəklərdəki daşları əritmək üçün qan kəsici xüsusiyyətə malik olan qarğıdalı saçaqlarınnan hazırlanmış duru məhluldan istifadə etmək lazımdır.

Öskürəy və sinə ağrıları zamanı gülxətimi yarpaqlarından, çiçəklərindən və köklərindən dəmlənmiş çayı içmək faydalıdır.

Saçlarda əmələ gələn kəpəkləri, qovu yox etmək üçün gicitkan kollarını göy yarpaqları ilə suda qaynadıb onun suyu ilə başı təmiz-təmiz, bir neçə dəfə yumaq ən əlverişli müalicədi.

Çivan yarasını soğanla müalicə etmək olur. Yenicə çıxmış çivana soğan bölümünü ocaqda bir qədər isidib yaranın üstünə qoyub sarımaq lazımdı. Soğan yaranı yetişdirir, irinlədir. Bu zaman irini çıxarır və yaranı yenidən sarıyırlar, yara tez sağalır.

Baldırğanı çiy yemək bağırsaqların təmizlənməsinə kömək edir.

Sidiyini saxlaya bilməyən uşaqlara qoyunda olan qızıl özən adlı (yem gedən bağırsaq) bağırsağı bişirib yedirtmək xeyirlidir.

Ödqovucu xassəyə malik olan zirnic yarpaqlarını qurudub çay dəmləmək və istifadə etmək ürəkbulanmanın qarşısını alır.

Səhləbin kökunnən və çiçəyinnən hazırlanmış çaydan istifadə etmək adamı sakitləşdirir.

Böyrək və sidik yollarındaki xəstəlikləri gicirtkan yarpaqları, kökləri və çiçəklərinnən dəmlənmiş çayla müalicə etmək olur.

Qıc olmanın qarşısını almaq üçün baldırğan yarpaqlarının qurudulmasınnan hazırlanan çay xeyirlidi.

Zirnic qurusundan və mürəbbəsinnən istifadə etmək ciyər zəifliyinin möhkəmlənməsinə kömək edir.

Uşaqlarda tez-tez baş verən mədə xəstəliklərində gülxətminin qurudulmuş çiçəklərinnən hazırlanmış çayla müalicə etmək olur.

Yemişin tumlarınnan istifadə etmək bədəndə olan qurdların tökülməsində çox xeyir verir.

Zirnicin spirtli cövhərinnən istifadə etmək sidik kisəsinin və qaraciyərin iltihabının sağalmasına çox xeyir verir.

Çöl bənövşəsinin qurudulmuş köklərinnən və otunnan hazırlanmış çayla dizenteriyanı qurtarmaq olur.

Zirnicin təzə dərilmiş meyvələrinnən sinqa, raxit, isitmə xəstəliklərində istifadə etmək faydalıdır.

Ürək ağrısı zamanı yarpız bitgisinin qurudulmuşunna çay dəmləyib 10 gün müddətində hər gün nahardan övvəl yarım stakan içmək lazımdı.

Dalağın şişməsinin qurtarması üçün qatırquyuğu kökündən dəmlənmiş məhluldan gündə üç dəfə içmək lazımdı.

Baş ağrısı zamanı gülxətmi ilə kəkotunu qaynadıb başı onun buğuna vermək məsləhət görülür.

Ağız və diş yarasını qurtarmaq üçün ağ zəyi əzib, suya qatıb, ağızı qarqara edirlər.

Gicirtkanın çiçəyindən dəmlənmiş çayı içmək soyuqdəymənin qarşısını alır.

Qarın ağrısından qurtarmaq üçün gülxətmi ilə sarı çiçəkdən hazırlanmış məlhəmi içmək xeyirlidi.

Təzə yaranı zəhərri mikroblardan qorumax üçün həmin yaranı sidiklə yumaq lazımdı.

Qızılca tutan uşağı qırmızı rəngli parça ilə sarımaq və ona müntəzəm olaraq şirin şey yedirtmək xəstəliyi qurtarır.

Dəvədabanı bitgisinin zoğlarını 40 gün müddətində hər səhər nahardan qabaq yeməklə mədə yarasını qurtarmaq olar.

Bağırsaqları yumşaltmaq üçün nehrə yağını südlə içmək çox xeyirlidir.

Bərk sətəlcəmə tutulan adamı təzə heyvan dərisinə büküf hər tərəfini möhkəmcə örtmək lazımdı. Bir sutkadan sonra dərinə çıxarıf xəstəni otların qaynadılmış suyu ilə çimizdirif yenə də örtükdə yatırmaq lazımdı.

İlan çalan adama təcili yardım etmək lazımdı. Əgər ilan qıçları və ya qolları çalırsa, tezcə oranı möhkəmcə sıxmaq-bağlamaq, ilan çalan yeri isə neştərləyif zəhərri qanı axıtmaq lazımdı.

İlan çalan hissəyə iti öldürüb sarımaq çox xeyirlidir. İtin cəmdəyi zəhəri yaxşı sorur.

Yel xəstəliyində ayı yağı, eləcə də porsuq yağınan geniş istifadə edilir. Bu tədbiri fasiləsiz olaraq aparmaq lazımdı.

Yel xəstəliyində xəstəni təzə soyulmuş ayı dərisinə salmaq çox xeyirlidir. Xəstəliyi birdəfəlik qurtarır.

Ağ ciyər xəstəliyi zamanı bal ilə limon turşusunu qarışdırıb qəbul etmək yaxşı effekt verir.

Ağızdan pis qoxu gələndə bir müddət keşniş və ya onun tumunu

çeynəməklə yox olur.

Böyrək ağrısı zamanı yarpızı dəmləyib içmək faydalıdır.

Böyrək ağrıları zamanı nanəni çay kimi dəmləyib içmək xeyirlidir.

Baş ağrısı zamanı kəklik otunun dəmlənib içilməsi çox səmərə verir.

Qara ciyər ağrısı zamanı tut doşabı faydalı olur. Belə ki, doşabdan hər gün ac qarına bir xörək qaşığı qəbul etmək faydalıdır.

Qarında olan yel və qazların çıxması, azalmasında şüyüd və ya şüyüd suyu faydalıdır.

Kələm yemək və ya kələm şirəsini qəbul etmək mədə-bağırsaq üçün faydalıdır.

Mədədə yara olanda pöhrə gicitikanını ovuşdurub yemək yaranın sağlmasına kömək edir.

Nanəni dəmləyib içmək ürək döyüntülərini nizama sala bilir.

Öskürək zamanı inək və ya keçi südü içmək çox xeyirlidir.

Soyuqdəymə zamanı turşulu əriştə yemək çox faydalıdır.

Sarılıq xəstəliyi zamanı xəstəyə gündə 3 dəfə özündən xəbərsiz (çayın tərkibində) 3-5 damcı uşaq sidiyi içirtmək yaxşı nəticə verir.

Sətəlcəm zamanı tut bəhməzi içmək çox faydalıdır.

Təzə qaymarit olan adamın alınına, üzünə qovrulmuş duzu isti-isti qoymaq çox xeyirlidir. O qaymariti birdəfəlik qurtarır.

Təzyiqi yuxarı olanlar nar, innab, turşəng yesələr xeyirli olar.

Turp qan təzyiqini aşağı salır, bədəndən zəhərin çıxmasına kömək edir.

Narın qabığı qarınağrısına xeyirdir.

Heyvanın tumu boğaz ağrısına, öskürəyə xeyirdir.

Uşaqlarda dizenteriya olduqda palıd qabığı həliminə nişasta qatılıb içilir.

Sarımsaq iştah artırır, qurd qovur.

Baş ağrısına kömək edir.

Böyrək ağrısında sarımsaq yeyilməlidir.

Ağ turpun şirəsinə qənd, ya da bal qarışdırıb öskürək zamanı gündə 3-4 dəfə, 1-2 xörək qaşığı içmək lazımdı.

Üzərriksən, hovasan,
Minbir dərdə davasan!

ŞƏFALI BİTKİLƏR VƏ ONLARDAN HAZIRLANAN MƏHSULLAR

Kəkotu

Dağlıq yerlərdə. Yamaclarda bitir. Kəkotunu yığıb kölgədə qurudurlar. Çay kimi dəmləyib içirlər.

Kəkotu çayı xəstəni tərlədir, qan dövranını qaydaya salır.

Qantəpər

Buna sarı çiçək də deyirlər. Dağlıq yerlərdə, çəmənliklərdə bitir. Qantəpər çayı qan təzyiqini aşağı salır. Soyuqdəymə hallarında yaxşı təsir göstərir.

Gülxətmi

Gülxətminin çiçəklərini yığıb kölgədə qurudurlar. Çay kimi dəmləyib içərlər. Sinə ağrılarını və öskürəyi kəsir.

Əmənkömənci

Yarpaqlarını və zoğlarını yığıb sıyıq bişirirlər. Quru öskürək və

sinə tutulması hallarında çox təsirlidir.

Gicitkan

Gicitkana söyüd çubuğu, yarpız, kəkotu, qantəpər, cökə çiçəyi, nanə qatıb bir yerdə qaynadırlar. Qarın ağrısı və bədən səpən zaman bunun suyundan istifadə edilir.

Bağayarpağı

Bağayarpağı irinləmiş yaralarda, çibanda, sızaxlarda istifadə olunur. Təzə dərilmiş bağayarpağını həmin yaraların üstünə bağlayırlar. O, yaranı təmizləyir.

Bağayarpağı özəyini dəmləyib içəndə sancını kəsir.

Bişmiş soğan

Baş soğan qabıqlı halda közdə bişirilir. Qat-qat soyub isti-isti yaraya döşəyirlər. Bişmiş soğan hoylamış yaralarda, çibanda, dolamada çox xeyirlidir.

Əvəlik

Qara əvəlik həm dağ, həm də aran yerlərdə bitir. Ağ əvəlik təkcə dağda olur. Əvəliyin dəmləməsi qarın ağrısını, sancını kəsir.

Armud

Armudun müalicəvi əhəmiyyəti çoxdur. Mədəni qaydaya salır. Həzm prosesini yaxşılaşdırır, işləmə-qusmanı dayandırır.

Bəhməz

Tutu yığıb, pörtlədib süzülər. Tut şirəsinə mis tiyanlarda qaynadırlar. Bəhməz hazır olana yaxın üzündə sarı köpük olur. Buna sarıköynək deyirlər. Sarı köynəyi tökməzlər. Ayrıca yığıb, qatıq bəhməz düzəldərlər.

Bəhməz sinə ağrılarında, öd, qara ciyər xəstəliklərində təsirli dərmanlardan sayılır. Suyu, yaxud inək südünə qatıb içərlər.

Tut qurusu

Tutu çırpıb təmizləyir və səpib qurudurlar. Çalışırlar ki, su dəyməsin. Su dəyəndə tut qaralır, öz keyfiyyətini itirir. Bir çox dərmlərin dərmanıdır.

Göy öskürəyin dərmanı

Ağ soğanı dilimləyib bir qab südün içərisinə töküb qaynadırlar, sonra xəstəyə verilir, göy öskürək aradan qalxır.

OVSUNLAR

Ziyili yox etmə

Təzə ay doğanda aya baxa-baxa ziyilə köhnə süpürgə çəkmək, yaxud öpmək, bu sözləri təkrar etməklə ziyil yoxa çıxır:

Ay, səni xoş gördük,
Ziyil yerin boş gördük.

Duzyandırma

Duzyandırma üzərlik yandırma kimi icra olunur. Göz dəyən adamın başına bir çimidik duz hərləyib gözü dəyməcəli adamların adlarını çəkə-çəkə ocağa atıb, oxuyurlar:

Bir ovuc duz,
Ocaqda qız.
Parta-partla çıx,
Balama dəyən göz.

UŞAQ FOLKLORU

LAYLALAR

Laylay dedim, yat dedim,
Qızılgülə bat dedim.
Qızılgül tacın olsun,
Kölgəsində yat dedim.
Balam laylay, a laylay.
Gülüm laylay, a laylay.

Nərgizi üzüm laylay,
Yaxana düzüm laylay.
Sən böyü, mən qocalım,
Toyunda süzüm laylay.

Laylay quzum ağlama,
Ürəyimi dağlama,
Yat, yuxun şirin olsun,
Yuxuma daş bağlama.

Laylay balam, gül balam
Gül balam, bülbül balam
Mən sevindim səninlə
Sən də sevin, gül, balam.

Laylay çalım həmişə,
Karvan gedər yenişə,
Yorğanında gül bitsin
Yastığımda bənövşə.

Laylay güllü beşiyim,
Layla evim-eşiyim.
Sən yat, şirin yuxu tap.
Mən də çəkım keşiyin.

Balama quzu qurban,
Əllisi, yüzü qurban.
Maldan nə var qurbana,
Nənəsi özü qurban.

OXŞAMALAR

Əzzinəm bala dadı,
Bal dadı bala dadı.
Nə balda, nə şəkərdə
Bulunmaz bala dadı.

Gögərçin havadadı,
Əlyetməz yuvadadı,
Bir əlim başın altda,
Bir əlim duadadı.

LAYLALAR

Dağ başında qarımsan,
Namus, qeyrət, arımsan.
Heş bir şeydə gözüüm yox.
Dövlətimsən, varımsan.
Balam, ay-lay, a lay-lay,
Gülüm, ay-lay, a lay-lay.

Bağçamızda miyana,
Gül sünbülə dayana,
Oxu, bülbülüm, oxu,
Bəlkə balam oyana.
Balam, ay-lay, a lay-lay,
Gülüm, ay-lay, a lay-lay.

Lay-lay, çiçəyim, lay-lay,
Gözəl-göyçəyim, lay-lay.
Bala dərdi çəkməkdən
Soldu birçəyim, lay-lay.
Balam, ay-lay, a lay-lay,
Gülüm, ay-lay, a lay-lay.

Baharım, yazım lay-lay,
Söhbətim, sazım, lay-lay
Sən yat, çəkim keşiyin,
Körpəcə quzum, lay-lay.
Balam, ay-lay, a lay-lay,
Gülüm, ay-lay, a lay-lay.

Lay-lay dedim, yat dedim,
Yuxuna bal qat dedim.
Atan getdi, gölmədi,
Sən atana çat dedim.
Balam, ay-lay, a lay-lay,
Gülüm, ay-lay, a lay-lay.

Lay-lay dedim, yatasan,
Dərdi qəmi atasan.
Qızılgül bağın olsun,
Gül-çiçəyə batasan.
Balam, ay-lay, a lay-lay,
Gülüm, ay-lay, a lay-lay.

Qoxusu güldən gəlir,
Güldən, bülbüldən gəlir.
Balamın gül beşikdə
Yuxusu birdən gəlir.
Balam, ay-lay, a lay-lay,
Gülüm, ay-lay, a lay-lay.

BƏNZƏTMƏLƏR

Dağ başına qar yağar,
Bulud keçər, ay doğar,
Sənin tək ay parçasın
Analar tək-tək doğar.

Bağda bülbül oxuyur,
Saça sünbül toxuyur.
Balamı iyləyirəm,
Elə bil gül qoxuyur.

ALQIŞ-LAYLALAR

Anan t l d z r sənə,
Bacın g l bəzər sənə.
Tanrıdan  hdim budu,
Dəyməsin nəzər sənə.

QURBANLAR

Lay-lay balam, can balam,
Mən sənə qurban balam.
Ağlayıban könlümü
Gəl eyləmə qan, balam.

OXŞAMALAR

Bir quş vurdum uçanda,
Ov ovladım qaçanda.
Bir cüt qurban demişəm,
Nəvəm ayağ açanda.

Qızıl gülü əkərəm,
Cəfasını çəkərəm.
Nəvəm nənə deyəndə,
Quzu qurban kəsərəm.

Qızım-qızım, nazana,
Qızımın saçı uzana.
Qızıma pis baxannar,
Görüm düşsün qazana.

Dağın lalası,
Gölün sonası,
Qız qaynanası
Bu balama qurban.

Bağcada güllər,
Laldı çöllər,
Sarı bülbüllər,
Bu balama qurban.

Bağında üzüm,
İzin ver, üzüm.
Hər iki gözüüm,
Bu balama qurban.

Dağdakı atlar,
Quyruğun qatlar,
Göyçək arvatdar
Bu balama qurban.

Çaydakı qazdar,
Tükünü tozdar.
Nişanı qızdar
Bu balama qurban.

Başına mən dolanım,
Mən dönüm, mən dolanım,
Səni allah saxlasın,
Sayəndə mən dolanım.

Dinim, imanım,
Yaxşı, yamanım,
Bu şirin canım,
Balama qurban.

Arzum, diləyim,
Göydə mələyim,
Duzum, çörəyim
Balama qurban.

Ay fil-fili, fil-fili
Gəl oxu bizim dili.
Bizim dilin gülü var,
Gül üstə bülbülü var.

* * *

Anan sənə yat dedi,
Qızıl gülə bat dedi.
Bədnəzərdən uzaq ol,
Dərdi-qəmi at dedi.
Yat, yuxun şirin olsun!
Yat, cənnət yerin olsun!
Bağçamızın gülüsən,
Evin şirin dilisən.
Ata, ana istəyi,
Uşaxların gülüsən.
Balam lay-lay, a lay-lay,
Gülüm lay-lay, a lay-lay.

Ay dağların lalası,
Ay suların sonası,
Mənim bu gül balama,
Qurvan olsun xalası.

CIRNATMALAR

Adın nədi?
Bala.
Yat, qal dala.
Adın nədi?
Rəşid.
Birin de, birin eşit.

OYUN-NƏĞMƏLƏR

O QARA QAZAN DOLDUMU?

O qara qazan doldumu?
- Doldu da, boşaldı da!
Anan saçın yudumu?
- Yudu da, daradı da.
Oğlan evi gəldimi?
- Gəldi də, apardı da.

ƏKİL-BƏKİL

Əkil-bəkil quş idim,
Divara qonmuş idim,
Divarın ağacları,
Dən götürüb ucları.
Çəpər çəkdim yol açdım,
Qızıl gülə dolaşdım.
Bir dəstə gül dərməmiş,
Nənəm gəldi mən qaçdım.

* * *

Əkil-bəkil quş idi,
Ağaca qonmuş idi,
Getdim onu tutmağa,
O məni tutmuş idi,
Meydana salmış idi.
Meydanın ağacları,
Dən gətirir quşları,
Çəpər çəkdim, yol açdım,
Qızılgülə dolaşdım,
Bir dəstə gül dərməmiş,
Nənəm gəldi, mən qaçdım.

SANAMALAR

İYNƏ, İYNƏ

İynə, iynə,
Ucu düymə.
Bal balıca,
Ballı keçi.
Şam ağacı,
Şatır keçi.
Qoz ağacı,
Qotur keçi.
Hoppan, hoppan,
Yırtıl, yırtıl,
Su iç, qurtul.

BARMAQLAR

Baş barmaq,
Başana barmaq.
Uzun Hacı,
Qıl turacı,
Balaca bacı.
Bu vurdu,
Bu tutdu,
Bu bişirdi,
Bu yedi.
Vay, bəbəyə qalmadı.

DOLAMALAR

Deynən yorğan!
Yorğan!
Tikə-tikə dorğan.

Deynən xala!
Xala!
Qazan dibi yala.

Deynən tülkü!
Tülkü !
Geynən kürkü.

Deynən ağır!
Ağır!
Belin olsun yağır.

Deynən bə nə?
Bə nə?
Ağzına qıllı gənə.

Deynən ayı!
Ayı!
Sən də onun bir tayı.

Deynən balıq!
Balıq!
Saxlasın səni xalıq.

Deynən ara!
Ara!
Canına düşsün yara.

Deynən bir!
Bir!
Birə qəbrinə gir.

Deynən dörd!
Dörd!
Get qapımı ört.

Deynən tat!
Tat!
Tabaq altda yat.

Deynən üç!
Üç!
İt qabından su iç.

Deynən Qulu!
Qulu!
Ver bizim pulu.

Deynən yeddi!
Yeddi!
Papağın əldən getdi.

Deynən beş!
Beş!
Burnundan fırtılıx eş.

Deynən səkkiz!
Səkkiz!
Ağzına saqqız.

Deynən on!
On!
Get divara qon.

Deynən doqquz!
Doqquz!
Başına toppuz.

Deynən sarımsaq!
Sarımsaq!
Kəs səsini qurumsaq!

LAYLALAR

Dağların lalasına,
Gözlərin alasına.
Bibilər qurban olsun,
Qardaşın balasına.
Laylay balam, a laylay,
Laylay gülüm, a laylay.

Laylay dedin gözünə,
Su ələnsin üzünə,
Heç vədə göz dəyməsin,
Sənin qara gözünə.
Laylay balam, a laylay,
Laylay gülüm, a laylay.

Layla dedim yatasan,
Qönçə gülə batasan.
Qönçə gül payın olsun,
Kölgəsində yatasan.
Laylay balam, a laylay,
Laylay gülüm, a laylay.

TÜLKÜ, TÜLKÜ

Tülkü, tülkü, tünbəki,
Quyruq üstə lünbəki.
Aslan ala ağamız,
Qaplan qara qağamız,
Xoruz bizim mollamız,
Çaqqal bizim çavşımız.
Ala qarğa carçımız,
Sağsağan xəbərçimiz,
Toyuq bizim çərçimiz,
İlan bizim qəmçimiz.
Sarıbabada gəzərsən,
Sarı bıqların burarsan,

Bir çomaq vurram ölərsən,
Tülkü, tülkü, tülkü səni,
Öldürərlər bil ki səni.
Tülkü, tülkü, tünbəki,
Quyruq üstə lünbəki.
Ayı axmaq,
Donuz toxmaq,
Qurd ulavuş
Çaqqal çavuş,
İlan qamçı,
Tısbığa çanaq,
Biz ona qonaq.

DƏRƏLƏYƏCLƏ BAÜLİ BƏZİ HADİSƏ VƏ ƏHVALATLAR

QAÇAQ NƏBİNİN DƏRƏLƏYƏZDƏ GOBURNATLA DÖYÜŞÜ

Məlum olduğu kimi, toponimlərin jaranmasında tarixi hadisələrin də rolu vardır. Biç burada Qaçaq Nəbinin jalnıç Dərələjəc mahalındakı bir döjüşünü və bununla bağlı jaranan “Nəbi qənd bölən”, “Qəndbölən” toponiminin tarixi haqqında qısa şəkildə məlumat verməklə kifajətlənəcəjik.

“Nəbi qənd bölən” – “Qəndbölən” adlı jer Dərələjəc mahalında, indiki Ermənistanın Jeğeqnadçor rajonunun tarixi abidələrlə dolu olan Ələjəc kəndi əraçisində jərləşir. Bu toponim Qaçaq Nəbinin Dərələjəc mahalından keçib Araça doğru gedərkən olmuş bir hadisə ilə bağlı əmələ gəlmişdir. Lakin indijədək Qaçaq Nəbinin bu səfəri haqqında məlumat verilmədiyini, dildən-dilə gəçdiyini nəçərə alıb biç həmin hadisəni jaçja köçürməji fajdalı hesab etdik.

Şəur-Dərələjəc mahalında çox məlumatlı bir şəxs kimi tanınan, klassik və şifahi xalq ədəbijjatına dərindən bələd olan, 93 il ömür sürən İbrahim Mirçəli oğlunun (atamın) bu hadisə haqqında şəxsən mənə səjlədikləri qısaca olaraq aşığıdakı şəkildədir:

Jaj ajının axırları və ja pajiçin əvvəllərində Qaçaq Nəbi öç dəstəsi ilə Sarı jer jajlağı tərəfindən kaçaklar və jerli məmurlarla vuruşa-vuruşa axşam çağına jaxın Dərələjəc mahalındakı Gülüdüç kəndindən keçib Nəbilər kəndinə çatır. Burada jolların pis olması, Nəbinin bu jərlərə bələd olmaması və axşamın jaxınlaşması bunların işini çətinləşdirir. Kaçaklar isə bunların qabağını kəsməjə çalışırlar. Bu çaman Nəbilər kəndində Qaçaq Nəbi ucadan qışqırır: Aj camahat, mən Qaçaq Nəbijəm. Görürsünüç ki, kaçaklar jaxınlaşır. Qoy bir nəfər jolları tanıjan adam biç bələdçilik eləsin.

Nəbilər kəndində Hüsejnqulu oğlu Əli adlı bir nəfər irəli çıxıb bunların qabağına düşür. (Hüsejnqulu oğlu Əli 1936-cı ilə qədər jaşajıb və təxminən 120 il ömür sürmüşdür. Uca bojlu, qarabəniç, çox çevik bir adam idi. Həmişə çuxa gejer və çuxasının ətəjini bir əlinə dolajırdı.)

Nəbinin dəstəsi Arpa çajının ikinci qolu ilə üçüaşığı irəliləjib qaranlıq düşəndə Qovuşuq kəndinə çatır. Bu çaman arxadan kaçaklar çatır və atışma güclənir. Nəbi səs-küjə toplaşan Qovuşuq kənd camaatına

müraciət edib dejir: “Aj camaat, mən kaçakların qabağını kəsərəm. Bir nəfər qejrətli və ölümdən qorxmajan adam laçımdır ki, Həcərə kömək etsin. Buradakı sərt və uçurum jərlərdə onun atının jüjənindən japışsın”. Kənd camaatının məsləhəti ilə vuruş və döjüşdə məşhur olan, kişi xasijətli Hacsamoğlu Abduləsəd və çox jaxşı gülləatan, cəld ovçu İsmajıl adlı şəxs Nəbijə jaxınlaşır. Abduləsəd Həcərin atının cilovundan tutur və bu anda çoxlu adam irəli çıxıb köməyə gəlir.

Karvan Ələjəç kəndinə doğru irəliləyir. Lakin şiddətli atışma getdi-jindən Nəbinin jüklü atlarından biri kənd sakini Hacınamaçalı oğlu Əmirin mal tövləsinə girib orada qalır...

Qovuşuqla Ələjəç kəndinin arasında Günejvəng adlanan kənddə karvan əsas joldan çıxıb dağın döşü ilə, qoç (cəviç) ağaclarının içərisi, sıldırım qajaların dibi ilə Ələjəç kəndinin əraçisinə çatır və burada bir jastanada dajanıb Nəbigili göçləjirlər. Nəbi kaçakları geri qajıtmağa məcbur edir və ovçu İsmajıl Nəbinin döjüşən dəstəsinə Abduləsədlə vədələşdiji jərə, Həcərin dajandığı jərə gətirir.

Nəbi burada ovçu İsmajıla bir tüfəng bağıslajır və Həcərlə birlikdə bir böjük xurcun qəndi bölüb bunları müşajiet edən adamlara pajlajır. “Nəbi qənd bölən”, “Qəndbölən” toponimi belə jaranır. Bu toponim və bunun əhatə etdiji əraçi Dərələjəç mahalında jaşamış uşaqların da dilində əçbərdir:

*Qənd bölən Nəbidən qalib yadigar,
Dədəli körpüsün söküb ruzigar.
Xalaclar yurdunda lalə füsünkar,
Əl uzat, birin üz Dərələyəzdə.*

Nəbinin dəstəsi burada bir qədər dincəldikdən sonra Qovuşuq, Nəbilər və Günejvəng kəndindən gələn adamların hamısını Nəbi geri qajtarır. Abduləsəd isə Nəbinin dəstəsi ilə birlikdə irəliləməyə başlajır. Ələjəç kəndinin və Salsal qalasının üstündən keçən Günej jolu ilə gedib Abduləsədin bibisi (Qıçxanım) jaşajan Horbadıq kəndinə jaxınlaşırlar. Bələdçilik edən Abduləsəd kişi dejir ki, gedək kənddə bibimgildə (mamam gildə) daldalanaq. Lakin Nəbi bu fikirlə raçılaşmır və dejir ki, orada biçi tuta bilərlər. Kənd kənarındakı qajalıq və meşəlikdə qalsaq jaxsıdır. Gündüç həmin qajalıq və meşəlikdə qalib, axşam düşən kimi jola düşürlər.

Abduləsəd bunları dağ jolları ilə Araçın kənarındakı “Araçdəjən” adlı jərə qədər müşajiet edir. Nəbi Araç çajını görən kimi Abduləsədə dejir: daha sən qajıt, Araza çatdıq, qorxma. Bundan sonra bir ordu da gəlsə məni tuta bilməç. Araz çoxlarını xilas edibdir. Məni də xilas edər.Nəbi, Həcər və bunların joldaşları Abduləsədlə görüşüb ona öç

raçılıqlarını bildirir və ajrılırlar. Abduləsəd kişi Nəbigildən ayrılında bir bayatı çəkir.

*Araz, Araz, xan Araz,
Nəbiyə yol ver, Araz.
Nəbi kimi igidlər
Bil ki, tapılır az-az.*

CANILI CƏLAL BƏJLƏ QAÇAQ NƏBİNİN DÖYÜŞÜ

Bu hadisəni mənə Dərələjəçin ağsaqqalı, 93 il jaşamış, mahalda canlı ensiklopedija kimi tanınan İbrahim Mirçəli oğlu danışmışdır.

Calal bəj Dərələjəçin Canı kəndindəndir. Calal bəj ucaboju, ucasəsli, qorxmaç, sərrast güllə atan, varlı bir adam olmuşdur. Çar hökuməti Qaçaq Nəbini tutmaq üçün o çaman Calal bəjdən də istifadə etmək istəjirdi.

Jaj günlərinin birində çar məmurları Dərələjəçin varlı adamlarını Gəndərə adlı kəndə jığib dejir ki, siç Qaçaq Nəbini tutmağa kömək etməlisiniç. Bura jıgılanlar kəndin kənarındakı çəmənlikdə oturub çörək jejirlərmiş. Elə bu anda Calal bəj gəlir. Ona oturmağı təklif edirlər. O oturmur və əl atıb sojutma bişirilmiş quçunun budunu ajaq üstə jəməyə başlajır. Qoburnat bunun uca boju və jəməjinə baxıb dejir ki, Nəbini sən tuta bilərsən. Cəlal bəj cavab verir ki, Nəbini tutmaq asan dejil. Əgər asandırsa, bəs nə üçün indijə qədər onu tuta bilmirsiniç.

Nəhajət, qoburnatla pristav bölgü aparır və Calal bəji Baçarçajla Sarıjer arasında Nəbinin köçəcəji güman edilən jərə göndərlər. Bir qədər keçəndən sonra qoburnat Calal bəjə xəbər göndərir ki, Nəbi sən olan tərəfə doğru hərəkət edir. Bir aç sonra Calal bəj görür ki, Nəbinin dəstəsi gəlir.

Calal bəj öç dəstəsinə dejir ki, mənim göstərişim olmadan heç kim güllə atmasın. Nəbi kimi qejrətli adama güllə atmaq olmaç. Calal bəj səngərdə qışqırıb Nəbijə dejir ki, qabağa gəlmə, qabağa gəlsən səni vuracağam. Sən başqa jolla get. Əgər mən səni bu joldan buraxsam qkoburnat məni tutacaq. Onlar məni tutmaq üçün bəhanə axtarırlar.

Bu çaman Nəbinin dəstəsindən kimsə atəş açır. Calal bəj atəşə atəşlə cavab verir. Hər iki tərəfin adamları səngərə sıgır. Nəbi bunları çəşdirməç üçün iki boş papağı ağaca taxıb müxtəlif jərlərdən juxarı qaldırır. Calal bəj sərrast atəşlə bunların hər ikisini vurur. Nəbi uca səslə dejir ki, ə, sən kimsən belə sərrast güllə atırsan? Boş papağa güllə

atmazlar, oğlan! Calal bəj deyir ki, sən Nəbisənsə, mən də Calal bəjəm. Nəbi səngərdən cavab verir ki, mən sənın adını eşitmişəm. Dejirlər ki, sən çox cəsur və mərd adamsan. Lakin mən bunu səndə görmürəm. Məgər igid də ejni məqsəd uğrunda vuruşan igidə güllə atar? Onu tutub rus kaçaklarına vermək istəjər? Sən görmürsən ki, Həcər janımdadır? Türk oğlu da qadına güllə atar?

Calal bəj səngərdən cavab verir ki, mən bu dar keçiddən səni buraxsam qoburnat mənə inanmaç. Onlar çoxdandır ki, məndən şübhələniblər, bəlkə mənı joxlamaq və ja sıradan çıxarmaq istəjirlər?

Bir neçə dəqiqədən sonra Nəbi ona deyir ki, sən düç dejirsən. Onda mən jük atlarından ikisini qojuram burada. Sən de ki, onlar çox idi, qaçıb aradan çıxdılar. Mən onları gülləboran edəndə bu iki jük atını apara bilmədilər. Siç güllə atmağın, qojun biç uçaqlaşaq, ondan sonra gülləni jağış kimi jağdırın, haj-küj salın ki, kaçaklar siçə inansınlar. Dost kimi görüşümüç qalsın sonraja. Cəlal bəjlə Nəbi belə də edirlər.

Bu çaman qoburnatla pristavın dəstəsi gəlib çıxır. Calal bəj onları qabaqlajıb qışqırır ki, nə üçün mənım köməjimə gəlmədiñiç. Onlar biçdən çox idilər, göç açmağa imkan vermirdilər. Mən onları xejli qovdum, jüklü atları çəkib aparmağa imkan vermədim, dejəsən, jaralılar da oldu. Ancaq nə edim, gücüm çatmadı.

Lakin kaçaklar Calal bəjdən şübhələnərək dejirlər ki, sən möhkəm dursajdın onlar bu dar keçiddən keçə bilməçdilər. Bundan sonra Calal bəj xejli müddət qoburnatın, pristavın göçünə görünmür və camaata deyir: Mən Nəbi kimi ər oğlu ərə, Həcər kimi qejrət qalasına güllə atsa idim, gərək bu çal buxara papağı başımda gəçdirməjəjdim.

Qaçaq Nəbi ilə Dərələyəzli Calal bəyin qəhrəmanlığı dillərdə əzbərdir. Bunun hər ikisinin şəninə çoxlu qoşmalar deyilib.

*Qayalardan gəlir Nəbinin səsi,
Calal bəylə gedən cəngi, nəresi.
Aşiq qəhrəmanın xoş zənguləsi,
Söylənir payız, yaz Dərələyəzdə.*

Calal bəji 1905-ci ildə Dərələjəçin Hors kəndində, erməni-müsəlman davasında xəjanət jolu ilə öldürürlər. Ermənilər qalağın içinə girib onu güllə ilə arxadan vururlar.

Camılı, 69 yaşlı Qafar Gülməlijevin dedijinə görə, Calal bəjin nəvəsi (Şirin) hal-haçırda Şərurun Məmmədsabır kəndində jaşajır. O biri iki nəvəsi isə (Camal və Hejdər) rəhmətə getmişdir.

QANLI DƏRƏNİN QİSASI BƏRK DƏRƏDƏ ALINDI

1918-ci il erməni-müsəlman davasında ermənilər Gəjçədə bir neçə kəndin camaatını jığıb Laçın tərəfə aparır və orada “Sümüklü Dərə”, “Qanlı dərə” adı ilə məşhur olan bir jerdə qırırlar. Bu xəbər hər jərə, o cümlədən Dərələjəçə də jajılır. Güllüdüçlü Şabaç oğlu Calal öç dəstəsini jığıb deyir: “Biç bu qanı jerdə qojmamalıjıq. O, öç cəngavər dəstəsi ilə Gəjçə tərəfə aşır və al (aldatma) jolu ilə ermənilərin böjüç bir dəstəsini (82 nəfərini) arxasınca Dərələjəç tərəfə gətirir. Dikpilləkənin Dərələjəç üçündə, “Bərkdərə” dejilən jerdə onları mühasirəjə salır, “qırır”. Gəjçə və Laçın camaatına xəbər göndərir ki, “Qanlıdərə”nin qisasını “Bərkdərə”də aldım. 72 nəfər açərbajcanlının qisasını 82 nəfər ermənidən aldım”. Ermənilərin başqa dəstələri bu xəbəri və Calalın adını eşidən kimi həmin jerlərdən uçaqlaşırılar. İndi bu hadisə Dərələyəzdə yavaş-yavaş əfsanəyə çevrilir.

*Qanlı dərə qan ağlar,
Başına qara bağlar.
Yetmiş iki adama,
Gecə-günüz yas saxlar.*

*Qəm yemə, Qanı dərə,
Şəhidə həmdəm dərə,
Düşməndən qisas aldı
Sənə qardaş Bərk dərə.*

*Cəlal hay-haray saldı,
Düşməni tora saldı.
Səksən iki düşməndən
Bir dənə də qalmadı.*

*Laçın ayağa qalxdı,
Sultanbəy qılnc taxdı.
Yüzlərlə düşmənlərin
Başına güllə çaxdı.*

AŞIQ BƏHMANIN MARŞAL İ.X. BAĞRAMYANA CAVABI

Milliyyətçə erməni olan, Açıq Bəhmanın Şəmkir rayonunda doğulub boja-başa çatan marşal İvan Xristoforoviç Bağramjan 1977-ci ildə Dərələjəçin Jeğeqnadçor rayonuna gedir. Rayonun erməni başçıları bunu böyük bir təmtəraqla qarşılayır və Selim magistral jolunun üstündə jərləşən, tarixən açərbaycanlılara məxsus olub ermənilər tərəfindən xarabalığa çevrilən Aşağı Sallı kəndində Bəhman Mustafajevın saldırdığı alma bağında marşalın şərəfinə böyük bir məclis düşəldirlər. Bu məclisə Sallı kənd sakini, el ağsaqqalı, böyük nüfuz sahibi, 50 il kommunist partiyasının üçvü olan, 1926-cı ildən başlayaraq 1949-cu ilə qədər uçun müddət Sallı kəndində sovet və kolxoç sədri işləjən Bəhman Mustafajevi (Aşıq Bəhmanı) də çağırırlar.

Məclisin şirin jərində marşal Bağramjan ermənicə məclisdəkilərə dejir ki, “Darıxmajın, yaxın vaxtda bu jərlərdə bir türk də qalmajacaq. Biç onları buradan qovacağıq”.

Bu çaman rayon partija komitəsinin birinci katibi Samvel Tarverdijev Bəhmanı göstərib dejir: “İvan Xristoforoviç, Bəhman kişi açərbaycanlıdır, köhnə bolşevikdir. Bu jərlərdə sovet hakimiyyətinin qurulmasında fəal iştirak edib”. Bağramjan öcünü itirmədən əlini Bəhmanın çijninə qoqub açərbaycanca dejir: “Qoca, mən çarafat edirəm. Biç qardaşıq. Mən öçüm Şəmkir rayonunun Çardaxlı kəndindənəm. Dostluğumuç möhkəmdir”.

Erməni dilini mükəmməl bilən Bəhman Mustafajev ajağa qalxır, üçünü rəhbərlərə tutub dejir ki, biç açərbaycanlılar saxta dostluğun jox, həqiqi dostluğun tərəfdarıdır. Erməninin özü də saxtadır, sözü də. Bu söclərdən sonra o rayon rəhbərlijinin təkidinə baxmajaraq, məclisi tərkdir.

Bu hadisədən bir müddət sonra o Açıq Bəhmanın Quba rayonunda polis rəisi işləjən oğlu Rəhman Mustafajevın janına gəlib bu əhvalatı ona danışır və axırda belə dejir: “Oğul, biçi xilas elə. Biçi qıracaq. Bu xına o xınadan dejil. Ermənilər bu dəfə başlasalar çətin ki, Dərələjəçdən bir adam salamat çıxa” (Bax: Rəhman Mustafajev. Düşmənlər, jasadım, jasadım, Bakı, 2001, səh.22-23).

HÜRÜ QARININ HİKMƏTİ, AŞIQ PAŞANIN ZİLLƏTİ

Bu hadisəni mənə 1889-cu ildə Dərələjəçdə dünjaja gələn, saç-söç

sənətini dərindən bilən, aşıqla qarının əhvalatının şahidi olan atam İbrahim Mirçəli oğlu danışmış və mən onu 1975-ci ildə qejd dəftərçəmə jaçmışam. Hadisə aşağıdakı kimidir:

Dərələjəcin Hors kəndindən olan Aşıq Qəhrəmanın (“Qəhrəmanı“ havasının müəllifi) Aşıq Paşa adlı bir oğlu olur. Aşıq Paşa Dərələjəc mahalında və buna yaxın bölgələrdə yaxşı oxuması və yaxşı saç çalması ilə məşhur imiş.

Günlərin bir günü Aşıq Paşa Qabaxlı adlı kənddə toj məclisində olur. Bir qədər oxuduqdan sonra qəljan çəkmək istəyir və baxır ki, tütünü (tənbəkisi) qurtarıbdır. O, məclisdəki papiros çəkənlərə müraciət edir. Hamısı bir ağıçdan üçlərini Hürü qarına tutub çarəfat tərçisi ilə deyərlər ki, yaxşı tənbəki (tütün) ondadır. Bu çaman məclisdə canlanma jaranır və altdan-altdan gülənlər də olur. Bu ehamlar səbəbsiz deyəlmış. Hürü qarı öç nəvəsi Tellini Aşıq Paşaja vermək istəyirmış, Aşıq Paşa isə başqasını sevirmiş. Bu səbəbə görə Hürü qarı Aşıq Paşadan incik imiş.

Məclisdəkilər dilli-dilavər, haçırcavab, şairtəbiətli, tütün əkib-becərməkdə məşhur olan çarəfatcıl Hürü qarını danışdırmaq və onun Aşıq Paşaja münasibətini bilmək istəyirlərmış. Hürü qarı isə incikliğini üçə vurmadan yaxşı tənbəkini aşığa verməyib bəs kimə verəcəyəm deyəib ona bir kisə tənbəki gətirir.

Aşıq Paşa qəljanı doldurub çəkəndən sonra Hürü ona deyəir ki, indi bu məclisdə sənə bir tapmaca deyəcəyəm. Əgər bu tapmacanı açsan sənə üç kirvəngə yaxşı tənbəki verəcəyəm, əgər tapmasan bu məclisdə jığılan pulu mənə verəcəksən. Jərdən də biri replika atır ki, jox əgər tapmacanı açsa bilməsən Hürü qarı ilə qohum olarsan.

Nəhajət, xejli gülüşlərdən sonra Hürü qarı aşağıdakı tapmacanı deyəir:

*Əçiçim müşkül açar,
Müşkülü müşkül açar,
İldə bir, ajda iki,
Həftədə üç gül açar.*

Aşıq Paşa nə qədər cəhd edərsə tapmacanı açsa bilmir. Hürü qarı çarəfatla Aşıq Paşaja sataşmağa başlayır və gülə-gülə deyəir ki, indi məclisi apar, sonra cavab verərsən.

Aşıq Paşa günlərin bir günü, jay ajında Qarabağ elatına, Sojuq bulağa toja gedir. Orada buna çoxlu qojun-qucu bağışlayırlar. Qajıdib gələndə jolu Qabaxlı kəndindən düşür. Kəndə çatmamış jalın üstündə bu kənddəki dostu Tarverdi adlı kişinin uşaqlarına rast gəlir. Bu arada bir jemiş satana da rast gəlir və jemiş alıb kəsirlər. Sonra dostları Aşıq Paşaja deyəir ki, Hürü səni kənddə biabır edibdir. Tapmacanı açmamısansa bu

kənddən getmə. Aşıq Paşa cavab verir ki, saçıma mənə verin. Mən onun cavabını bu saat saçla açmalıjam. Aşıq Paşa ona elə buradaca cavab jaçır və kəndə gəlib jolunu Hürü qarının evinin qabağından salır. Hürü arvad bunu görüb deyəir: Hə, deyərsən, tapmacanı açmısan? Cavab verir ki, bəli, açmışam. Hürü qarı deyəir ki, vədə verdijin vaxtdan çox keçibdir. Jəqin bu qojunları da cərimə gətirmisən. Aşıq Paşa cavab verir ki, bu qojunların hamısı sənə qurbandır, tək tənbəkini verərsən.

Bundan sonra Aşıq Paşa tapmacanın açmasını deyəir:

*Bir jemişi alıb kəsdim bu jalda,
İnsaf deyəil Paşa qalsın xəjalda,
Deyəjin ammanı tapdım bu jolda,
Sən də bil ki, məndə hünər var, Hürü!*

*Telli haqda sən öjrətdin elini,
Mənə çox işlətdin fəndi-felini
Canına qıjmaram şirin dilini,
Ja əqrəb dişləsin, ja da mar, Hürü!*

*Jaçıq Paşa cavanların mərdir,
Məni öldürən sən Hürünün dəridir,
Sən dedijin baramanın qurdudur,
Üç girvəngə tənəkimi ver, Hürü!*

Qoşmanı dejib qurtardıqdan sonra Hürü qarı Aşıq Paşanı evə dəvət edir və kənd camaatına xəbər verir ki, Aşıq Paşa qonağımdır, gəlin biçə. Camaat jığışır, məclis qurulur. Aşıq Paşa Hürü arvadın dediji qoşmanı saç üstündə oxujur. Bu çaman Hürü arvad durub Aşıq Paşanın üçündən öpür və dejir ki, cavabın düçdür. Barama qurdu ildə bir dəfə qojulur, ajda iki dəfə ojadılır, həftədə üç dəfə jarpaq verilir.

Hürü qarı ajağa durub Aşıq Paşaja tənəkəki verir və dejir:

– Aj Paşa, oxumağına, saç çalmağına söç ola bilməç, amma şerin çox çəifdir.

Aşıq Paşa cavab verir ki, aj Hürü, varın verən utanmaç. Biç nəsildə söç jox, saç havası, səs çəngülə güclüdü. Jəqin ki, qoşmanın çəif olmasını da bağıslajarsan.

QABAR ONUN ƏLİNDƏ YOX DİLİNDƏDİR

1918-1921-ci illər arasında Gəncə, Şəmkir, Goranboy, Tovuç, Aüstafa, Qaçax, Tərtər, Yevlaxda olan Dərələyəç qaçqınları öçlərinə 9 aüsaqqal seçir ki, qarşıya çıxan problemləri bunlar həll etsin.

1920-ci ildə Nəriman Nərimanov bir neçə hökumət nöməyəndəsi ilə Şəmkirə gəlir. Alabaşlı stansiyasında yerli camaat, o cömlədən, bu 9 nəfər Dərələyəç aüsaqqalı da onu qarşılayır. Dərələyəç qaçqınları adından bu 9 nəfər Nəriman Nərimanova deyir ki, biçə kömək edin vətənimicə qayıdaq. N.Nərimanov onlara cavab verir ki, ora indi qayıtsanıç bir çox çətinliklərlə qarşılaşacaqsınıç. Ermənilər çox hiyləgərdir, daşnaklar da hələ bildiyini eləyir. Onlar siçin öç yeriniçə qayıtmaüiniç iştəmirlər. Bu çaman həmin aüsaqqalın ən cavanı olan İbrahim Mirçəlioülu bir qədər qabaüa çıxıb N.Nərimanova deyir ki, hörmətli Nəriman Nərimanov! Dərələyəç camaatı buradakı iştəyə döçə bilmir. Hamısı qıçdırır, əlləri qabar, qarınları da acdır. N.Nərimanov buna diqqətlə baxıb deyir ki, cavan oülan, heç sənin əllərinde qabar yoxdur axı! İbrahim Mirçəlioülu utanıb başını aşıu salır və bu çaman aüsaqqallardan biri deyir: Nəriman möəllim, o qaçqınlar öçön işləyir, ona görə də qabar onun əlində yox, dilindədir. N.Nərimanov gölömsəyə-gölömsəyə həmin aüsaqqala deyir ki, görörəm çox dilavərdir, ermənilərlə bacara bilər. Gedin, amma ehtiyatınıçı əldən verməyin və onlara inanmayın. Bundan sonra Dərələyəç camaatı Nəriman Nərimanova duva oxuya-oxuya vətənə qayıdır.

İMANIN SAZI, AXUNDUN SÖZÜ

Aşıq İman Göjçenin Ağkilsə kəndindəndir. Aşıq Ələsgərin qardaşı oğludur. Çoxlu qoşmaları, qıfılbəndləri, ustadnamələri və s. vardır. Aşıqların heç biri onunla dejişməyə cəsarət etməmişlər. Hamı deyəmiş ki, İmana Allah tərəfindən vergi verilmişdir. O, ərşdən-kürşdən, jerdən-göjdən, tarixdən, Qurandan, dindən elə söhbət açarmış ki, hamı onun qarşısında acıç qalarmış. İman cavan çağlarında xəstələnmiş, itkin düşmüş, bir daha geri qajıtmamışdır.

Axund Əli Dərələjəcin Qovuşuq kəndindəndi, Hacı Namaçalının oğlu idi. O İran və Nəcəfdə 20 il ruhani təhsili almış, sonra öç doğma kəndinə qajıdıburada axundluq etmişdir. Dövrünün çox savadlı ruhanisi olmuşdur. Şəhur-Dərələjəç qəçasına rəhbərlik edən qaçının müavinlərindən idi.

Aşıq İmanla Axund Əlinin qarşılaşmasını İbrahim Mirçəli oğlu danışırdı. O, deyirdi: Mən Aşıq İmanla ilk dəfə Kəvər qalasında (Göjçədə) tanış olmuşam. Jaxın qohumum və kəndlim Cabbar Baxşalı oğlunu bir erməni ölümü ilə bağlı tutub Kəvər qalasında saxlayırdılar. Onun janına gedəndə gördüm ki, qohumumu Aşıq Ələsgərin oğlu Bəşirlə bir kamerada saxlayırlar. Aşıq İman da orada idi. Orada qaldığım üç gün müddətində Bəşirlə və Aşıq İmanla jaxından tanış oldum. Çox söhbətlər etdik. Qaçacaq dövrlərində, 1920-1921-ci illərdə Xaçbulaq jajlağında Aşıq Ələsgərlə atam Mirçəli kişinin çadırlarının janaşı olmasından, burada Aşıq Ələsgərin ağacdən araba təkəri, atamın (Mirçəli kişinin) isə çömçə-qasıq düçəltməsindən, jaxşı qonşuluq etmələrindən, Təbriçdə uçun müddət ruhani təhsili almış atam Mirçəli kişinin Ələsgərlə şəriətdən apardıği söhbətlərdənsöç açdıq... Burada Bəşirlə, İmanla, əhd-pejman etdik ki, bir-birimiçin evinə, Dərələjəçə və Göjçəyə gedək. Əhdimiçə qismən əməl etdik. Mən Güllüdüçlü Şahbaç oğlu Firudunla Göjçəyə Ələsgər ocağına gedərdim. Aşıq Ələsgərin şagirdi Qaraqojunlu Aşıq Əsədlə də elə burada tanış olmuşdum...

Günlərin bir günü, təxminən jajın axırları mənə dedilər ki, eviniçə qonaq gəlib səni axtarır. Evə gələndə gördüm ki, Aşıq İmandır. Qucaqlayıb öpüşdük. Hər ikimiçin göçləri doldu... Saçını da öçü ilə gətirmişdi. Bir qədər jornuq və süst görünürdü. Əvvəlki şuxluğu sanki jox idi. Bir qədər söhbətdən sonra saçını istədi və dedi ki, sinəmə bir neçə söç gəlibdi. Onu sənə demək istəjirəm. Evdə jalnıç jaxın qohumlarım idi. Əvvəlcə atam Molla Mirçəlidən icaçə istədi, sonra saçı sinəsinə basdı. “Qaraçı” və “Qajtarma” havaları üstündə oxudu. Çox janıqlı oxujurdu. Oxuduğu söçlərində dindən, şəriətdən, Qurandan söhbət açırdı. Atam Mirçəli kişi dedi ki, aj oğul, şəriət saçı qadağan eləjib, amma sənə heç kim qadağa qoja bilməç. Mirçəli kişi Axund Əlinin

janına gedib Aşıq İman haqqında ona da danışıq.

İbrahim Mirçəli oğlu dejirdi ki, İman biçdə qalırdı. Bir qədər xəstə olduğu üçün mən onu başqa kəndlərə tək getməyə qojmurdum. Hara gedirdimsə onu da öçümlə aparırdım.

Kimsə gedib Axund Əlijə deyir ki, bəs İman hər gün İbrahimgildə saç çalıb oxujur. Molla Mirçəli də ona icaçə verir. Səhəri gün Axund Əli bir erkək kəsdirir, İmanı evinə qonaq çağırır. Ona darçınılı, çəncəfilli samovar çajı verir. Şəriətdən söhbət açıq, Nə dejirsə İman ona dərhal düçgün cavab verir. İman Ələsgərin, Alının, Qurbaninin, Xəstə Qasının və başqalarının Allah, Pejğəmbər, İmam, din, şəriət və müqəddəs kitablar haqqında söjlədikləri kəlamları, qoşmaları, qıfılbəndlərini Axunda sadalajır. Bundan sonra da öç sinəsindən gələnləri deyir.

Söhbət belə keçdi:

Axund Əlinin bir böyük damı var idi. O həmişə o damda oturur və yanına gələn adamları orada qəbul edərdi. İmanı qonaq çağıranda o, kənd ağsaqqallarını və kəndin mollası Mirçəli kişini də bu məclisə çağırırdı.

3 gün söhbət oldu. Hamısı yadımda qalmayıb, yadımdı qalannar azdı.

İman bilirdi ki, o Axundun yanına gedir. Hər bir suala hazır olmalıdı.

İman mənəni içəri girəndə Axund Əli ayağa qalxdı və ona yer göstərdi. İman oturan kimi dedi: Axund! Mən Dərələyəzə qonaq gəlmişəm. Amma, deyəsən, qaydanı pozmuşam. Dərələyəzin qazisindən rüsxət almamış saz çalmışam. Ay Axund, qul xətasız, ağa kərəmsiz olmaz. Keç günahımdan. Bunu deyib qurtaran kimi bir qoşma dedi. Qoşma belədir:

*Yerin, Göyün, Ərşin, Kürşün nizamı
Əvvəl bu cahana bağışla məni.
Alimlər dilində, mömin əlində,
Oxunan Qurana bağışla məni.*

*Dəşti-Kərbəlaya, Nəcəf şahına,
On səkkiz min aləm mehri-mahına,
İbrahim Xəlilin qıbləgahına,
Verdiyi Qurana bağışla məni.*

Bu zaman Axund Əli İmana maddım-maddım baxdı və əlini onun çiyinə qoyub dedi: Oğul, sən heç bir günah iş tutmamısan. Xahiş edirəm çayını iç. Mənim çayından heç harda olmaz.

İman çay içən zaman Axund Əli dindən, şəriətdən söhbət açdı. Əvvəlcə Quranın əvvəlində olan isuliddin və firuddindən başladı, bir xeyli danışdı. Ara verib çay içmək istərkən İman bu məsələyə aid çoxlu qoşma dedi. Amma onlardan ikisi-üçü yadımdadır.

*Siluddin, Firuddin dinin yarpağı,
Oruc tut, namaz qıl, ibadət et.
Beşdən birin xüms ver, ondan bir zəkat,
Zəlilə, müztərə inayət et.*

Axund Əli gülə-gülə dedi: Sağ ol oğlum, sağ ol oğlum, bərəkallah. Sən ki bizdən yaxşı bilirən. İman Axunda baxıb dedi: Axund, ustad aşıqlar məndən də yaxşı deyib:

*İsuliddin beşdir, əvvəli tohid,
Dövrüm ədalətdir, seyyim nübuvvət.
Caharım imamət, pəncimdi miad.
Sinin situnnudur, şərafəti var.*

Axund Əli məclisə baxıb dedi. Ay camaat, dini, şəriəti belə bilən aşığa günah eləmişən demək olmaz. Oğul, qətiyyəni sıxılma! Bildiklərinin hamısını danış. Səni bura çağırmışam ki, danışasan. İman cavabı belə verdi:

*İbtida dilimdə olub “bismillah”,
Sığınmışam ol xudaya gəlmişəm.
Mənim əzbərimdi “la-fəta-illah”
Əxz eləyib yüz min ayə, gəlmişəm.*

İmanın belə hazırcavab olması hamını heyretə salmışdı. Heç kim danışmırdı. Axund Əli sükutu pozaraq dedi: Sizin hamınız sabah da mənim qonağımsınız. Sabah o biri kəntdərdə olan molları da çağıracam gəlsin. Məclis dağıldı. Mən sevindiyimdən bilmirdim nə edim. İman qan eliyirdi.

Səhəri gün Axundun əvinə çox adam yığılmışdı. Hətta Quran oxuyan yaşlı qadınlar da gəlif çarşav başında kişilərin arxasında oturmuşdular.

Axund Əli İmana belə sual verdi. Oğlum, İman! Elinizdə, obanızda nə var, nə yox? İman həsrət çəkə-çəkə dedi:

*Tərk edən Vətəni, əl üzən eldən,
Qürbət eldə bir avarə mənəm, mən.
Taleyi kür gələn ruzi əzəldən,
Sinəsi səd-həzar para mənəm, mən.*

Bu vaxt ortaya çörək-xörək gəldi. Axund Əli oturannara dedi, bismillah! İman dərhal əlavə etdi:

*Dərs alanda mən dil açdım,
Ol Qurana bismillah.
Şəriətdən şərtdi bizə,
Müsəlmana bismillah.*

Hamı bir-birinin üzünə baxıb mat qalmışdı.

Süfrə yığışandan sonra Axund Əli İmana sual verdi: Oğlum, Göyçədə necədir. Quran oxuyannar, şəriyəti bilənnər çoxdumu? İman dərhal bu cavabı verdi:

*Çarx hərlənir qərar ilən,
Gərdişi-dövrən durur.
Məhəmmədə nazil olan,
Ayeyi-Quran durur...*

Bundan sonra hamı bir ağızdan deyirdi. Bərəkallah səni doğan anaya. Sən ki qareyi-quransan.

Bu söhbət üç gün çəkir. Axund Əli dejir ki, oğul, indijədək başım dini kitablara o qədər qarışib ki, mən aşıqlar və saç haqqında janlış fikirdə olmuşam. Siçin saçla dedijiniç söclər biçim söhbətlərimicdən daha qüvvətlidir. Camaatı bu jolla daha teç, daha jaxşı başa salmaq, inandırmaq olar. Mən mahalın bir Axundu kimi bundan sonra saç çalmağa qadağa qojmajacağam.

Nahaq jərə saç çalmağı günah hesab etmişik. Şəurda oturan baş qaçı mənə cəça versə də fikrimdən dönən dejiləm. Gedin çalın da, oxujun da. Bunu Göjçənin, Dərələjçin başqa aşıqlarına da dejin.

Axund Əli İmanı jola salanda dejir: “Oğul, Ələsgəri, aşıq sənətini ucaltdın, sən qareji-quranlar qədər bilirən, səni doğan anaja halal olsun. Axundun da dilini bağladın, daha nə istəjirsən. Hər gün sənə darçınlı, çəncəfilli çaj verə bilərəm. Teç-teç gəl söhbət edək”.

Axırda babam Mirçəli kişijə və atam İbrahimə dejir ki, jaxşı oldu İmanı mənimlə görüşdüdünc. Biç indijədək aşıqlar haqqında, saç haqqında çox günaha batmışıq.

Bu minvalla İman üç 28 gün Qovuşuqda biçim evdə qalır. Bu çaman atam 3 günlüjə İrevana gedir. Oradan qajıdanda görür ki, İman harasa çıxıb gedibdir. Dejirmiş ki, Selimin gədiyindən aşıb Göjçəyə gedəcəjəm.

İbrahim Mirzəli oğlunun həyat yoldaşı Nahad xanımın Aşıq İman haqqında iki xatirəsi:

a) Hər gün səhər-səhər süfrəyə jemək (çaj içmək) üçün sərmə qajmaqla bal qojardım. Hamımıç İmana qarşı diqqətli olmağa çalışırdıq.

Bir gün nədənsə səhər-səhər qajmaq olmadı. Mən qajmaq əvəcinə süfrəyə qajmağı üstündə olan bərk qojun qatığı qojdum. İman üçün İbrahimə tutub dedi: Ə, İbrahim, biçi səhər-səhər ilan vurmajıb ki, bu Əmir Ağanın qıçı biçə qatıq verir. Nə bunu nəçmə çəkmək olar. Amma bu dəfə keçirəm...

b) İmanın əjnində göj (bənövşəji) rəngdə qalın parçadan ətəkləri gödək palto (jarım palto) var idi. O, İbrahimlə harasa gedirdi. Mənə dedi ki, Nahad bacı mənə qara sapla bir ijnə ver. Gördüm ki, paltosunun düjməsinin sapı qırılıbdır. Dərhal paltomu əlindən alıb düjməni tikdim. İbrahim Aşıq İmana dedi ki, hə, dejesən, Əmir kişinin qıçı səndən jaman qorxur. Heç o mənim paltomun düjməsinə belə teç tikmir. İman cavab verir ki, həcvdən kafir də qorxur.

MOLLA ŞAHVERDİNİN PAŞA BƏYƏ ƏRZİ-HALI

1918-ci il erməni-müsəlman davasında Dərələjəcin Nəbilər kəndindən olan Molla Şahverdi adlı bir din xadimi Laçına qaçır. Sultan və Xosrov bəjin atası Paşa bəj savadlı, şairtəbiətli bu mollaja çox jaxşı baxmış, hörmət eləmiş və onu janında saxlajaraq başqa jerə getməyə qojmamışdır.

1921-1922-ci illərdə camaat qaçqın düşdüjü jerdən Dərələjəçə qajıdan vaxt Paşa bəj Molla Şahverdiyə təklif edir ki, sən qal mənim janımda, Dərələyəçə getmə, həm mollalıq edərsən, həm də mənim janıma gələn qonaqlarımla söhbət edərsən. Sədidən, Qumridən onlara məlumat verərsən, sənə şirin söhbətlərin hamıja xoş gəlir. Molla cavab verir ki, Paşa bəj, Dərələjəçə üçün jaman darıxıram, vətənə getməsəm vərəmlərəm. Paşa bəjin təkidinə baxmajaraq, Molla Şahverdi də Dərələjəçə qajıdır. Açərbajcanın müxtəlif jerlərinə daüilan camaat jacin axırlarına jaxın gəlib Dərələjəçə çıxırlar. Qaçqıncılıqdan vətənə jeni gələn camaatın taxıl əkməsinə erməni daşnakları əvvəlcə müxtəlif jollarla maneçilik törədirlər. Bir qədər sonra mane olmasalar da, buğdanın vaxtı keçdiji üçün bunlar əkin sahələrinə jalnıç arpa, pərçik və darı əkə bilirlər. Mal-hejvan üçün laçımı qədər ot-alaf da jığa bilmirlər. Qaçqınlıqdan qajıdan camaat qış ajlarında çox çətinlik çəkirlər. Molla Şahverdinin də günləri ağır keçir və 1922-ci ildə Molla Şahverdi Paşa bəjə aşağıdakı “Dərdim” və “A bəjim” rədifli şeirlərini jacıb göndərir.

DƏRDİM

Salam olsun Paşa bəjə
Ərç edirəm siçə dərdim.
Əlim tutmur öçüm jaçam
Molla joxdu jaça dərdim.

Təccüb qalmışam qışa,
Arıq asmaq olub peşə,
Qorxuram göbəjim düşə,
İplijimi üçə dərdim.

Qijamət əçabın gördüm,
İlan kimi qabıq verdim,
İnəkləri jaçda qırdım,
Tablaş belə jaça dərdim.

Dəxi kəsilib amanım,
Sabaha joxdur gümanım,
Görmüjübdür jaçiq canım,
Belə cəbrə döçə dərdim.

Arpa, pərinc jemək olmur,
Belə dərdi demək olmur,
Heç bir kəsdən kömək olmur,
Axır düşdü üçə dərdim.

Qarnıma salır vəlvələ,
Bağırsağım gəlir dilə,
Aç qalır ki, çırna çala,
Məni sala söçə dərdim.

Düşmüşəm ahilən vaja,
Cigərlərim dönüb suja,
Pul jox verəm qəndə-çaja,
İçəm bəlkə üçə dərdim.

Qara gəldi biçim jaçlar,
Jaçmam siçə jalan söçlər,
İpək geçib gəçən qıçlar,
Bükülübdür beçə dərdim.

Ölüm olsun belə sağlıq,
Qara günlə yaşamaqlıq,
Bu çətinlik, bu joxsulluq,
Jetiribdi jüçə dərdim.

Paşa bəj bəjlərin xası,
Fəqir-füqarə atası,
İnşallah buğda bahası,
Göndərəcək biçə dərdim.

A BÖYİM

Əhvalım soruşsan dərdim çox-çoxdu,
Xəlvəti jaçıram sana, a bəjim.
Joxsulluq dağ çəkib sağ jerim joxdu,
Pünhanı jaçıram sana, a bəjim.

Bədbəxt arvad küçə-baca tanımır,
Tejlənib içəri, jalvarram çıxır,
Kəsərim açalib, da məndən qorxmur,
Çoxunu demirəm sana, a bəjim.

Arvaddan qorxuram dejə bilmirəm,
Arpa horrasını jeje bilmirəm.
Utanıram çoxun dejə bilmirəm,
Ərk edib jaçıram sana, a bəjim.

Pərinc jarmasıdı mənim xörəjim,
Çölün pəncəridi lavaş çörəjim,
Bu dərdlərə davam etmir ürəjim,
Jaçıram dərdimi sana, a bəjim.

Məktubu jaçmağa arvadım qojmur,
Arpa horrasından heç qarnım dojmur,
Arvad hej qarğıdır, jaxşı ki döjmür,
Hamısın demirəm sana, a bəjim.

Çiriş çox jejirəm kəklijim açır,
Canım polad imiş bu dərdə döçür.
Qıç gəlinlər çöldə jolotu gəçir,
Xörək qajırsınlar mana, a bəjim.

Kətə çox jejirəm, ürək bulanır,
Otururam dam başıma dolanır.
Gəçmirəm dejərlər molla sülənir,
Jaçıram dərdimi sana, a bəjim.

Cəhd edirəm gələm, joxdu hərəkət,
Jer üçündən götürülüb bərəkət,
Tamam mümkünsüçdür, tamam vilajət,
El dərdin jaçıram sana, a bəjim.

İl uçunu jaçam dərdim qurtarmaç,
Qırğın oldu, çoban qojun otarmaç.
Bir aç belə getsə nəfər qurtarmaç,
Doğrusun jaçaram sana, a bəjim.

Jaçıq canım alovlanır, köçlənir,
Əlimin çatında darı giçlənir,
Ümid qalib sana jolun göçlənir,
Sən haçan çatasan mana, a bəjim.

Qələmi gəçdirmək əlimi jordu,
Boç atım jollarda mağallaq vurdu,
Qıçlar eşitcəjin ağlaşma qurdu,
Bunu da dejirəm sana, a bəjim.

Qohum-əqrabaja söjləjin salam,
Canım od tutubdu qojmajın janam,
Təfsiri jaçmıram, müxtəsər kələm
Kəfən vacib olub mana, a bəjim.

Məktub Paşa bəjə çatan kimi Paşa bəj böyük oğlu Sultan bəjə dejir ki, Dərələjəç camaatı çətin vəçijjətdədir, sabaha bir karvan düçəlt. Molla Şahverdiyə 2 inək, 10 sağmal qojun, taxıl əkmək üçün bir cüt öküc, minmək üçün bir at göndər.

Sultan bəj atasının tapşırığını artıqlaması ilə jerinə jetirir. Karvan Dərələjəçə çatır və Dərələjəç camaatı Paşa bəjə, Sultan bəjə öç minnət-darlığını edir.

Molla Şahverdi karvanla gələnələrə dejir ki, bəjə göndərməyə elə bir ərnağanım joxdur. Ancaq xan qıçı (Natəvan) haqqında jaçdığım bu 24 bənd qoşmanı ona göndərirəm. Xahiş edirəm ki, bunu Paşa və Sultan bəjə çatdırasınıç.

DƏRƏLƏYƏZ AYAMALARI

(Kişilər)

Qlava Alı (Alı dayı)
Qlava Əhməd
Qlava Allahverən
Qalalı Süleyman
Qara Allahverən
Tapança Məhəmməd (hər sözə
cavabı tez verən)
Xorxor Məhəmməd
Mələyoğlu Məhəmməd
Dana Məhəmməd
Poçt Məhəmməd
Plen Vəli
Qaqa Hüseyin
Qannı Abbas
Mirovoy Əli
Sarı Yaqub
Çapıx (Azad)
Çılpaq Əli (sözü üzə deyən)
Lal Məşədi Hüseyin
Ları Hüseyin (kök, yoğun)
Danqa Zahid (yekə-yekə danışan)
Zil Telman (Zil-13.0-un sürücüsü)
Zil İdris (müğənni, zildən oxuyan)
Dəllək Çərkəz
Baftalı Cəfər
Dəyirmançı Səfo
Letni Əsgər
Qara Usub
Klarnet Yusif (klarnet çalan)
Paçtalyon Oruc
Mirzəlioğlu (İbrahim)
Kəblə Qurban
Təlxəy Abbas
Yetim Ağa
Dəmirçi Məmməd
Ballı Əsəd
Montyor Həsən
Forsdu Bəyiş
Balıqçı Əli

(Qadınlar)

Xorxor Səlbi
Yastı Gözəl
Alaboğaz (Mina)
Alagöz (Məleykə)
Gödək Ballı
Çopur Məstan
Qotur Gülzar
Key Balaxanım
Qoç Nazəni
Xallı Çimnaz
Çoxbilmiş Gülzar
Aşpaz Xatirə
Toppuş Adilə
Saçlı Sənəm (hörükləri uzun)

AŞIQLAR

AŞIQ CƏLİL

Aşiq Cəlil 1850-ci ildə (təqribən) Dərələjəç mahalının Sallı kəndində anadan olmuşdur. Sallı kəndi Dərələjəçdə aşiq və şair məskəni kimi də tanınır. Burada Aşiq Cəlil, şair Təhməç, Dəllək Xələf, Aşiq Əsəd, şair Alhüsejn, şair Ağamməd, şair Rçaqulu, Aşiq Qulu, Aşiq Bəhmən, Aşiq Mirçalı, şair Rəhman kimi saç-söç xiridarları yetişmişdir.

Jaşlı adamların dedijinə görə Dərələjəçdən və Açərbajcanın bir çox bölgələrindən, həmçinin başqa ölkələrdən gələn şair və aşıqlar (Ağ Aşiq, Aşiq Alı, Aşiq Ələsgər, Abdal Gülablı Aşiq Valeh, Aşiq Nəcəf və başqaları) həmişə Sallıda ajaq saxlajar, saç-söç məclisində iştirak edər və sonra gedərmişlər.

Aşiq Cəlil 1918-ci il erməni-müsəlman davasından sonra Şəhur rayonunun Diçə kəndində yaşamışdır. Aşiq Cəlilin ilk ustadı Cənubi Açərbajcandan olan Aşiq Abbas olmuşdur (1866-1867). Sonrakı dövrlərdə Aşiq Alının janına da gedib ondan aşiq sənətinə aid çox şey öjrənmişdir. Lakin onun ən böyük ustadı və həmkarı Aşiq Ələsgər olmuşdur. Aşıqların söylədiyinə görə 12 saz havası Aşiq Cəlilin adı ilə bağlıdır. “Cəlili”(“Baş Cəlili”, “Orta Cəlili”, “Ayaq Cəlili”), “Ağır Şərili”, “Yüngül Şərili”, “Təzə Naxçıvani”, “Qaytarma”, “Sallama Gəraylı” (“Dərələyəz gəraylısı”) və başqaları.

QOŞMALAR

HARDASAN

Üçülübdür doğma jurddan ajağım,
Gecələr çülmətdir, sönüb çıraqım.
Alınmaç səngərim, arxam, dajağım,
Dilim, ağçım, söhbət-söçüm hardasan?

Soruşmursan dost-tanışdan hardajam?
Sağım jağı, solum düşmən dardajam.
Dörd bir janım dəmir qəfəs tordajam,
Jetiş dada, canım-göçüm hardasan?

Japon bu jerlərdə mejdan sulajır,
Nijde belimiçdə ocaq qalajır,
Jurdumda, juvamda bajquş ulajır,
Sönür od-ocağım, göçüm hardasan?

Kafir süngüsünə keçir qıç-oğlan,
Arpa qajasından qan süçülür, qan!
Qalmaq mahalda ər sənə qurban,
Şəhid olur, oğlum-qıçım hardasan?

Civə, Sallı, Ərgəç oda qalandı,
Lejliqaçan, Bülbülölən talandı.
Arpa qan ağladı, sular bulandı,
Açılmaç baharım, jaçım, hardasan?

Kəsdilər jağılar bərəni-bəndi,
Odlara qalandı Əmağü kəndi
Bütün Dərələjəç ağlajır indi
Bu dərdə mən necə döçüm, hardasan?

Cəlil dejər göçlərimiç qan ağlar,
Viran oldu abidələr, sarajlar,
Sinəm üstə gecə-gündüç harajlar
Xan Abbasım, telli saçım hardasan?
1918

OLAR

Əqlində olmasa ixtijar iblis,
Sövdada düşmannan bitişmək olar.
Olsa ləjaqətin insanlığa xas
Fələjnən, pələjnən öpüşmək olar.

Xəstə sağalarmı ağrı olmasa,
İgid seçilərmı jağı olmasa
Sinəndə qohumun dağı olmasa,
Qaçarda cejrannan ötüşmək olar.

Bilərsən qiymətin incinin, çərin,
Əgər elmin olsa dərin, dərin,
O Şah Süleymanın, o peyğəmbərin
Taxtına, tacına yetişmək olar.
Cəlilin dilində, qəlbində allah
Keçər günahından, keçər şahənşah.
Böyük ustadlardan dərs alıb vallah,
Ustadlıq adına yetişmək olar.

BİLMƏRƏM

Dedilər: Çatginən şana-şöhrətə,
Dedim: Çatmamışam, çata bilmərəm.
Dedilər: Ləççət var arsiç ömürdə
Dedim: Görməmişəm, görə bilmərəm.
Dedilər: Sağlam gör görcək hər kəsi
Dedim: Təbiblərlə etmərəm bəhsi.

Dedilər: Cənnətdir namərd kölgəsi
Dedim: Jətməmişəm, jata bilmərəm.
Dedilər: Aj Cəlil, gəl ejləmə naç
Dedim: Rüçigara ərkim var bir aç.
Dedilər: Mənlilin satmasan olmaç
Dedim: Satmamışam, sata bilmərəm.

ÜZ OLA
(cığalı təcnis)

Jetən məni kari görür, lal sajr,
Nə var danışmağa hər söç üç ola
Aşiq dejər üç ola,
Gər münasib üç ola.
Sənə çijnində çinin,
Mənə tanrım üç ola.
Astar kimi doğulanlar qoj bilsin,
Göçləməsin gəlib ondan üç ola.

Mənə göstər dərdsiç adam, haq söçdü,
Ləğvijjətə deməçlər ha haqq söçdü.
Aşiq dejər haq söçdü,
Haq öçü də haq söçdü.
Jalanı jalvarmasın
Canım alsın haq söçdü.
Mərd igidin mərd övladı haq söçdü
Baxt gətirə üçündə də üç ola.

Jaran var, aj Cəlil, göçlə jarajnan
Jaranmısan, jararlı tək jarajnan.
Aşiq dejər jarajnan
Sal bıçağı jar ajnan
Fərhad kimi küllüng çal
Sərt qajani jar ajnan
Vaxt dejilsə insan ölməç jarajnan
İstər jara dərin ola, üç ola.

GÖÇƏ GÖRÜN MƏÇ (Divani-təcnis)

Dilbilməçin əsirijəm naçar, göçə görünməç,
Şükür lüjəm, dağ-düjünə açar göçə görünməç.
Mərhəmətsiç nə kişidir mənəm-mənəm deməsin,
Ədəb, ərkan bilməjənlər qaçar göçə-görünməç.

Sanma məni dilacıjam, gəl məni gör qəlbimdə,
Naşı dejil, anlaşıram, dürüstü də, qəlbə də,
Ala qarğa, kor japalaq uça bilməç qəlbimdə,
O qartalın lajiqidir uçar göçə görünməç.

Gəl Sallılı Cəlili sən qana salma nahaqdan,
Xəbərin jox nə xaliqdən, nə şahiddən, nə haqdan
Bax öçünə, bax öçümə ajır haqqı nahaqdan,
Sən seçməsən aj kəm insaf, seçər göçə görünməç.

AŞIQ QƏHRƏMAN

Aşiq Qəhrəman Dərələjəçin Hors kəndindəndir. O, ucaboju, cüssəli, sarıbəniç, məğrur baxışlı, təmkinli bir adam olmuşdur. Onun anadan olduğu tarix məlum deyil. Amma o Aşiq Cəlilin şagirdi olmuşdur. Yaşlıların dediyinə görə o Aşiq Cəlildən təxminən 15-20 yaş kiçik olmuşdur (Aşiq Cəlil də təqribən 1850-ci ildə anadan olmuşdur).

1905-ci il erməni-müsəlman davasında Aşiq Qəhrəman böyük qəhrəmanlıqlar göstərmiş və həyat joldaşı bu davada həlak olmuşdur. Bundan sonra o, Horslularla qohum olan Qovuşuqlu Xudaverdinin qızı ilə evlənmişdir. Qadının adını xatırlayan yoxdur. Lakin onun 4 qardaşı (Kərim, İrəhim, Müseyib, Əsgər) və bir bacısı (Məsmə) həmişə Qovuşuq

kəndində yaşamışdır. Onlardan Museyib kişi, Əsgər kişi və Məsmə qarı mənim yadımdadır.

Aşıq Qəhrəman ocağında çoxlu aşıqlar, musiqiçilər yetişmişdir. Oğlu Aşıq Paşa da atası kimi məşhur aşıqlardan biri olmuş və onun oğlanları Sultan (tar), Yaqub (saz, qabal, oxumaq), Siyanfər (kamança) bu ənənəni davam etdirmişlər. Dejlənlərə görə “Qəhrəmani” havasını onun qədər yaxşı çalan və yaxşı oxujan ikinci bir adam olmamışdır. O, “Qəhrəmani” havasının jaradıcısı hesab olunur. Məhç buna görə də Aşıq Ələsgər bu havanın onun adı ilə dejlənməsini məsləhət bilmişdir.

Aşıq sənətini bilənlər söjləjlər ki, aşıqlar öç şəjlirdlərinin tam yetişib yetişmədljini müəjlənləşdlrmək üçün hörmət əlaməti olaraq birlikdə ustadlar ustadı Aşıq Ələsgərin janına gedər, onun son söçünü, xejir-duasını eşitmək istəjlərlərmiş. Sallılı Aşıq Cəlil də bir gün Aşıq Qəhrəmanı götlürüb Göjçəjə, öçünə ustad, dost və qardaş hesab etdlji Aşıq Ələsgərin janına gedir. Ağkilsəjə xəbər jajılır ki, Aşıq Cəlil gəlirdir. Javaş-javaş camaat jığılır. Əvvəlcə ustadlar çalib-oxujur. Bir qədər sonra isə Aşıq Cəlil mejdanı Aşıq Qəhrəmana verir. Qəhrəman ustadından üç dəfə üçr istəjləb “Divani” çalır. Sonra “Osmanlı divanisi”, sonra da çil havalara keçir. “Misri”, “Keşiş oğlu”, “Koroğlu” havalarını çalib oxujur. Aşıq Ələsgər görür ki, bu, aşıq kimi yetişmişdir. Jaxına gəlib Aşıq Qəhrəmanın üçündən öpür. Bu da imtahanından ən yüksək qiymət almaq deməkdir.

Əfsuslar olsun ki, Aşıq Qəhrəmanın yaratdlğı qoşma, gərajlı, təcnis, ustadnamə və müxəmməsləri vaxtında yazıya alınmadığından burada onların az qismini oxuculara təqdim eləyə bilirik.

GƏRAYLILAR

ELLƏR

Gəlib çatıb yaz ayları,
Köç-köç olub ağır ellər.
Hər yanda səs-səsə verib,
Ötlüşürlər tuti dillər.

Obalar düzülüb yola,
Qəflə işlər sağa, sola,
Ətir verir nərgiz, lala,
Açılıb qonçalar, güllər.

Gözəllər gedib bulağa,
Batıblar yaşıla, ağa,
Çıxıblar əlvən yaylağa,
Sayrışırlar siyah tellər.

Xublar yeriyirlər sana,
Ala gözlər susar qana,
Çalxanır yaşılbaş sona,
Bulanır dalğalı göllər.

Qızlar gəlir dəstə-dəstə,
Qəddi əlif, boyu bəstə,
Qəhrəman alıb qol üstə,
Xoş saz çalır şümşüd ellər.

TƏRLANIM

Dün gūzarım dūşdü yara,
Gözəl, havalı tərlandı.
Saqın, uyma zalım sara,
Gözəl, havalı tərlandı.

Boylanırsan yanı-yanı,
Gözlərinin mən qurbanı,
O verdiyin peyman hanı?
Gözəl, havalı tərlandı?

Aşiq qonaq eləmədin,
Bir xoş gəldin, söyləmədin,
Bağrım başın teyləmədin,
Gözəl havalı tərlandı.

Gözəlliyin bildirirsən,
Dostlarını güldürürsən,
Axır məni öldürürsən,
Gözəl, havalı tərlandı.

Ağrın alım qoşa kaman,
Çəkdirmə dostuna aman,
İltimas elər Qəhrəman,
Gözəl, havalı tərhanım.

QOŞMALAR

YERİNDƏDİR

Dost məzəmmətindən incimək olmaz,
Əgər onda namus, ar yerindədir.
Gözlədiyın karvan çoxdan keçibdir,
Sanma ki, vəfasız yar yerindədir.

Xəstənin təbibdir, dağdır çarəsi,
Gözələ şöhrətdir onun vəfası.
O nə dostdur səndən vardır yarası,
Eyləyir əl-aman, zar yerindədir?!

Qəhrəman dost üçün sərdən keçibdir,
Gahı şərbət, gahı zəhər içibdir.
Sən deyən bülbüllər çoxdan uçubdur,
Ötüşür budaqda, sar yerindədir.

SEVDİYİM

Məndən uzaq gəzən Zərnişan xanım,
Eləmə baxtımı qara, sevdiyim,
Sana qurban olsun bu şirin canım,
Vurma ürəyimə yara, sevdiyim.

Kirpiklərin cəllad, gözlərin yağı,
Çəkirsən qəlbimə düyünü, dağı,
Qoynunda behiştin o gözəl bağı,
Vermə qızıl gülü xara, sevdiyim.

Qoymadın hüsnünə baxıb qanam mən,
Necə qıydın bu odlara yanam mən,
Səndən dönməm, əyri telli sonam mən,
Elə bu dərdimə çara, sevdiyim.

Əllərindən dolu badə içmişəm,
Yar yolunda bu canımdan keçmişəm,
Gözəllər içində səni seçmişəm,
Məni atma sən kənara, sevdiyim.

Bizim bağda sallanıbdan gəz gözəl,
İnci, sədəf ağ buxağa düz gözəl,
Məclisimdə sağa, sola süz gözəl,
Salma məni qəm-qubara, sevdiyim.

Mən nələr çəkmişəm yar səndən ötrü,
Bülbül fəqan elər çəməndən ötrü,
Sən də bir hövqə gəl qız, məndən ötrü,
Çəkmə aşğımı dara, sevdiyim.

Səndən ayrı necə dözər Qəhrəman,
Qaşına, gözünə olubdu heyran,
Gen gəzmə dostundan, sevdalı ceyran,
Mənlə yaxın olsun ara, sevdiyim.

DÜŞÜBDÜ

Bir sonam qalxıbdı göl kənarından,
Havalanıb burda tora düşübdü.
Sevdiyim nazlı yar əğyara uyub,
Bülbül güldən qalxıb xara düşübdü.

Sən gül qonçasına mən oldum bağban,
İnsaf et çəkdirmə dostuna aman,
Qoymadın ki, məndə qala din-iman,
Meylim bağçadakı bara düşübdü.

Ayıla bilmərəm yarın xasından,
Doymaram qaşının təmənnasından,
Keçməyir ürəyim qəm dəryasından,
Həsret canım ahi-zara düşübdü.

Dost sırımı seyrağba deyibdi,
Onun üçün əlif qəddim əyibdi,
Çürüdüb qəlbimi bu dərd, yeyibdi,
SİNƏM DOXSAN YERDƏN NARA DÜŞÜBDÜ.

Qəhrəman, mətləbin canana söylə,
Xəncər al bağrımın başını teylə,
Dərmansız dindirmə bir dərman eylə,
Gözüm qoynundakı nara düşübdü.

BİLMƏDİM

Gözüm düşdü bir gözəlin qaşına,
İstədi meylimi bilə, bilmədim.
Məhbubluqda yoxdu yar bərabəri,
Hardan düşüb bizim elə, bilmədim.
Üzükdən keçir bax o nazik beli,
Zalım sözlərimə demədi bəli,
Az qaldım dərdindən mən olam dəli,
Axdı gözüm yaşı silə bilmədim.

Darayıb telini gərdənə düzdü,
Ala gözləriyənə dostunu süzdü,
Sitəmkar bağrımın başını üzdü,
Çəkdi məni fitnə, fələ, bilmədim.

Sallana-sallana qarşıdan keçdi,
Neştər qaynaxları canımı deşdi,
Ömrümü herçayı budadı, biçdi,
Dostun öhdəsindən gələ bilmədi.

Qəhrəman bulmadı bir vəfalı yar,
Bu düşgün halıma güldü ol əğyar,
Bada getdi yarla etdiyim ilqar,
Düşdü sirr sözlərim dilə, bilmədim.

AŞIQ FƏTULLA

Aşiq Fətulla İbad oğlu Allahverdiyev 1910-cu ildə Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz mahalının Novlar kəndində (Əzizbəyov rayonunda) İbad kişinin ailəsində anadan olmuşdur. Atası İbad kişi Vətəndaş müharibəsində iştirak etmiş və 1917-ci ildə müharibədə həlak olmuşdur. İki oğlu-Fətulla, Abutalıb və bacıları Zərnişan atadan yetim qalırlar. Ailənin bütün yükü böyük oğul Fətullanın üzərinə düşür. 1917-ci ildən 1928-ci ilə kimi aşiq Fətulla muzurluq ilə məşğul olmuşdur. Kollektivləşmə dövründən isə, yəni 1928-ci ildən 1932-ci ilə qədər xüsusi təsərrüfat ilə məşğul olmuşdur. Naxçıvanın Şıxmahmud kəndindən olan anası Gülşən, qardaşı və bacısı ilə birlikdə Naxçıvana köçmüşdür. Saz, söz xiridarı olmuş ulu babası el sənətkarı, söz bilicisi aşiq Haqverdinin ocağından nəfəs alan aşiq Fətulla 1928-ci ildən saz götürüb aşıqlıq etmişdir. Şıxmahmudda ustadı Aşiq Cəfər olmuşdur.

Aşiq Fətulla 1938-ci ildə Azərbaycan aşıqlarının ikinci qurultayına nümayəndə seçilərək orada iştirak etmişdir. O, Moskvada Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti ongünlüyündə dahi Üzeyir bəylə, Aşiq Əsədlə birgə iştirak etmişdir. Səsi qrammofon vallarına yazılıb və indi də Səsyazmalar arxivində saxlanılır. SSRİ Elmlər Akademiyası-Azərbaycan Filialı Nizami adına Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun 1939-cu ildə çap olunmuş "Aşığın səsi" adlı kitabda onun xeyli qoşma, divanı, muxəmməs, təcnis və s. şerləri çap olunmuşdur. Aşiq Fətulla dövlət tərəfindən və şəxsən böyük Üzeyir bəyin imzası ilə fəxri təltiflərə layiq görülmüşdür. Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası yanında təşkil edilmiş elmi-tədqiqat musiqi kabinəsinə başçılıq edən məşhur xalq müğənnisi Bülbül də aşiq Fətulla yaradıcılığına nəzər yetirmişdir. O 50-dən artıq saz havasının mahir ifaçısı kimi tanınmışdır. Bacısı oğlu Aşiq Mehdi deyirdi: O "Qurbani", "Tahir Zöhrə", "Əsli Kərəm", "Aşiq Qərrib", "Novruz və Qəndab", "Əmrəh" kimi dastanları, Aşiq Alının Türkiyə səfərini, Ələsgərin Naxçıvan səfərini, Ağ Aşığın, Xəstə Qasımın, Abbas Tufarqanlının bir çox qoşmalarını məclislərdə məharətlə ifa edirmiş.

Aşiq Fətulla 1942-ci ildə Böyük Vətən müharibəsinə getmiş və Son döyüş yeri Xarkov şəhəri ətrafı olmuşdur. 1923-cü ildə Dərələyəzin Her-her kəndində anadan olmuş bacısı oğlu Mehdi Atas oğlu Mehdiyevin (Aşiq Mehdi) bir el sənətkarı, el şairi kimi yetişməyində dayısı aşiq Fətullanın böyük təsiri olmuşdur. Ailəli idi. Bir oğlu – Nəsrəddin. Bu yaxınlarda Gəncədə vəfat etdi. Aşiq Fətullanın sazi indi də qardaşı Abutalıbın Tərtər rayonundakı evindədir. Qardaş və bacısı hər ikisi rəhmətə gedib. Qrammofon valında "Göyçə gülü" saz havasında Aşiq

Fətullanın öz ifasında lentə yazıbdır.

Aşiq Fətullanın bütün əlyazmalarını, külliyyatını anası Gülşən və bacısı Zərnişan arvad saxlayırmış. Ailə 1948-ci ildə Dərələyəzdən deportasiya olunanda aşiq Fətullanın bütün yazdıqları orada qalıb və indiyə qədər taleyi məlum deyil. Onun bacısı Zərnişan sinədəftər bir qadın idi. Aşiq Fətullanın bir çox şerlərini sinədən əzbər deyirdi.

Mən (Həsən Mirzəyev) bunun canlı şahidiyəm. Tərtərin Şəhləbad kəndində mən Fətullanın bacısı, Aşiq Mehдинin anası Zərnişanı döndөнө dinləmişəm. Aşiq Fətullanının yazdığı qoşma və təcnisləri, bayatıları əzbər deyirlər. Təəssüf ki, onun dedikləri lentə alınmadı. O deyirdi ki, aşiq Fətullanın yazılarının əksər hissəsi Dərələyəzdə və bir qismi isə Naxçıvanın Şıxmahmud kəndində qalmışdır.

Bəzi mənbələrdə (Azərbaycan folkloru antologiyası, Naxçıvan folkloru, Bakı, 1994, şəh. 316) Aşiq Fətullanın doğulduğu yer və il dəqiq göstərilməmişdir. Orada göstərilir ki, Aşiq Fətulla 1920-ci ildə Babək rayonunun Şıxmahmud kəndində doğulmuş, 1942-ci ildə Böyük Vətən müharibəsində həlak olmuşdur.

Görünür Aşiq Fətulla haqqında məlumat verən adam geniş bilgiyə malik olmamışdır:

1. Aşiq Fətulla 1920-ci ildə deyil, 1910-cu ildə doğulmuşdur. O, 1937-ci ildə Moskva dekadasında Aşiq Əsədlə birlikdə Stalinin qarşısında çıxış edəndə onun 17 deyil, 27 yaşı olmuşdur.

2. Aşiq Fətulla Naxçıvanın Şıxmahmud kəndində yox, Dərələyəzin Herher kəndində anadan olmuşdur. O, Dərələyəzin Herher kəndində doğulan, 1949-cu ildə Tərtərin Şəhləbad kəndinə deportasiya olunan şair və Aşiq Mehдинin doğmaca dayısıdır.

Aşiq Fətullanın dədə-babaları da tarixən (1703-1730) Dərələyəzin Herher "Hərherəs" kəndində yaşamışdır. Ziya Bünyadov və Hüsəməddin Məmmədovun "Naxçıvan sancağının" müfəssəl dəftəri adlı kitabın "Dərələyəz (nahiyyəsinə) tabe olan Hər-hər kəndi" başlıq altında verilmiş şəxslər Aşiq Fətullanın və Aşiq Mehдинin babalarıdır. "Xudaverdi Pirverdi oğlu-bennak, Qasım Haqverdi oğlu-bennak, Novruz Allahverdi oğlu-bennak" (Bax: Ziya Bünyadov və Hüsəməddin Məmmədov –Naxçıvan sancağının müfəssəl dəftəri, Bakı, 1997 səh.308-309).

Aşiq Mehdi öz şerində babasını belə yada salır:

*Aşiq Cəlil aşıqların atası,
Aşiq varmı Fətullaha çatası
Aşiq Haqverdidi nənəm butası,*

Bəhmən Dərələzdə, söz Dərələzdə.

*Herherdə doğuldum, yetirdi zaman
Mayam Bulaqlardı, anam Zərnişan,
Qardaşım, yaxın gəl söyləyim pünhan,
Mehdiyə Şərbəti süz, Dərələzdə.*

Naxçıvan sancağında göstərilmiş Allahverdi adı Aşıq Fətullanın ulu babasıdır.

GƏRAYLILAR

GƏLİN

Ürəkdə pünhan dərdin var
Gərək deyim sizə gəlin.
Əlini ver sən əlimə,
Gəl sən gedək bizə gəlin.

Baxışından od tökürsən,
Ortaliğa qan əkirsən.
Naz ilə vəsmə çəkirsən
Qaş altından gözə gəlin.

Sənsən ariflərin canı,
Sinəsindəki gövhərkanı.
Fətulla tək aşiq hani
Bu cəbirə dözə gəlin.

QOŞMALAR

MEYDANI

**Aşıq gərək ələ ala sazını,
Çala sinəsində, süzə meydanı,**
Həqiqət kəlməsi dilində əzbər,
Qalmaya məəttəl, üzə meydanı.

Qəvvas olan ləl çıxardar dəryadan,
Bənnə olan himi qazar binadan.
Aşıq odu sözü əzbər sinədən
Cəvahir kəlməyə düzə meydanı.

Fətullaha kömək olsun ərənnər,
Mərd igiddir mətləbini verənnər.
Mənəm-mənəm deyib cəhlə girənnər
Deyə qabax verdim sizə meydanı.

GÖZƏL

Bir ah çəksəm, dağı-daşı ərیدər,
Bəsdə zinət verdin camala, gözəl.
Hər baxanda od salarsan könlümə,
Dəhanın batıbdı xub bala, gözəl.

Şirinsən dünyada hər bir insandan,
Vərqadan, Gülşadan, Yusif- Kənanndan.
Yanağın lələdi, olubdu xəndan,
Möhtacam ağ üzde o xala, gözəl.

Qədrini bilənsən gövhər, zərin də,
Qızılgül əlində, cığa sərində.
Ağlın, huşun, söz-söhbətin yerində,
Afərin səndəki kamala, gözəl.

Əhvalım pozğundu, halım pərişan
Eşqdən ürəyim olubdu şan-şan.
Çəkirməm həsrətin, bilginən pünhan,
Bir yol rəhmin gəlsin bu hala, gözəl.

Nagah aldın Fətullahın canını ,
Yox kimsəsi ala səndən qanını.
Almısan əlimdən din-imanımı,
Döndərdin qəddimi sən dala, gözəl.

ZÜLFLƏRİN

Bir ala gözlüyə nəzər eylədim,
Darayıb tökübdü yana zülflərin,
Halqa-halqa, dəstə-dəstə, çinbəçin,
Yaxşı düzüb dal gərdana zülflərin.

Gecə - gündüz gözüm gəzdi, aradı,
Ah çəkməkdən bağrım başı yaradı.
Gecəm sitəmlidi, günüm qaradı,
Döndərib könlümü qana zülflərin.

Fətullah Hər cövrü cəfaya dözər,
Nazı qəmzələrin bağrımı üzər.
Bəxtəvər başına, sinəndə gəzər,
Arayar,axtarar şana zülflərin.

BƏNZƏR

Sevdiyim, bənzərsən Misir şahına,
O kaman qaşları hilala bənzər.
Düz on dörd gecəlik aydı camalın
O şəhla gözlərin piyala bənzər.

Buxağında əlvan-əlvan gülləri,
Vardı mənim kimi çox bülbülləri,
Məzədi ləbləri, şirin dilləri,
Bu qəndi-şəkərə, o bala bənzər.

Bir sənşən, özgəyə gəlmiş gümanım,
Sırrım, həm sırdaşım, dinim, imanım.
Fətullaham sənşən əzəli-canım
Sən getsən, işlərim zavala bənzər.

İSTƏR KÖNLÜM

Baharın xoş fəslə güllər açanda
Nərgiz, bənövşəli yaz istər könlüm.
Tovuz tamaşalı, tərlən duruşlu
Qəmzəsi can alan qız istər könlüm.

Dindirşən can deyər, cana can düzər,
Hər vaxt aşiqinin cəbrinə dözər.
Yanaqlar piyalə, dodaqlar məzər,
Onda işvə, qəmzə, naz istər könlüm.

Könlüm bir pəy dilər sinəsində nardan,
Camalın ötədi yaylaqda qardan.
Bil ki, əl çəkməyəm vəfalı yardan,
Yarınan qolboyun gəz, istər könlüm.

Sevdiciyim, bürünmüşən ala sən,
Bu sınıq könlümü alsan ələ sən.
Götürüb qələmi alsan ələ sən,
Mən deyim, dərdimi yaz, istər könlüm.

Fətullah mayıldı cıǵalı telə
O qaymaq dodaǵa, o şirin dilə.
Xoş yeriyə, xoş danışa, xoş gülə,
Bu nişanlar onda duz istər könlüm.

YAN BARI

Beymürvət, beyinsaf, əl çək zülümdən,
Şəri ol dərdimə, alış, yan barı.
Məcnunam, üzündən gəzirəm düzdə,
Soruş bu dərdimi, sən də qan barı.

İnsafımı aşiq düşsün çöllərə,
Cəz etdim vəsfini cəmi ellərə.
Salmışam meylimi qönçə güllərə,
Eyləmə bülbülü baǵrıqan barı.

Uca daǵ başını qucan qar olar,
Bülbülün qisməti ahu zar olar.
Qönçənin ətrini çəkən xar olar.
Olma seyrəqubla mehriban, barı.

Ötüşən bülbüllər qonar budaǵa,
Bir canım var, olsun yara sadaǵa.
Fətullahın canı olubdu yarı,
Tərlənsən qoynuna almaynan sarı.

İnsaf əhli dözə bilməz bu daǵa,
Eyləmə könlümü pərişan barı.
Mən əziz tuturam əhdi, ilqarı,
Az eylə aşiqi imtahan, barı.

ALLI QIZ

Xətrinə dəyməsə, bir söz deyərəm,
Zər-zibə geyinən yaşıl, allı qız.
Ətirli buxaǵın gül qönçəsidi,
Ləbi şirin, dodaqları ballı qız

Ürəyim açılar olsan mənə yar,
Çıxar bu könlümdən, gedər qəm-qubar.
Eşqindən olubdu dünya mənə dar,
Şirindil, şirinsöz, xoş xəyallı qız.

Fətullah aşiqdi, ilqarda düzdü,
Oxların sinəmdə əllidi, yüzdü,
Başına döndüyüm ay ala gözlü,
Aǵ buxaǵı danə-danə xallı qız.

ƏSMƏRİM

Vəsvini salıram dilə , dastana

Ay qabaqlı, qəmər üzli Əsmərim
Bir söz deyim sənə olsun bəhanə
Gül əndamın, boyun düzdü Əsmərim.

Aşıqlar şövq alır sənin qəmindən
Xoşlanıram ədəbindən, dilindən,
Danışanda şəkər damır ləbindən
Xoş ədalı şirin sözdü Əsmərim.

Fətullahı saldım qəm dəryasına
Yanağın bənzəyir dağ lalasına
Dodaqların batıb balın tasına
Qaş oynatdı, gözün süzdü Əsmərim.

DODAQ-DODAĞA

Bahar fəslı, gül mövsümü gələndə

Ötüşər bülbüllər, qonar budağa.
İki həsrət bir-birini qucanda
Qoyarlar ləb-ləbə, dodaq-dodağa.

Pünhan-pünhan danışırlar, güləllər,
Şümşad bilək, şana barmaq, gül əllər.
Qaydadı, gözəldən dilək diləllər,
Aşıqlar dilinə olmaz qadağa.

Fətullah eşqindən şirin güləndə,
Hərdən yar yanına pünhan gələndə.
İşarətlə dərdi-dilin biləndə
Canım olsun belə dostu sadağa.

DAŞ-DAŞA

Aşığın sinəsi ləldi, gövhərdi,
Yendirsən sındırar ləli daş daşa.
Aşıq hiddətiyənin girsə gərmişə,
Layiq deyil qeyrisiyyənin daş-daşa.

Əsil aşıq özün oda yandırsa,
Həqiqəti anlayana qandırsa,
Aşıq səni qeyri halda dindirə,
Layiqdi sal oda, yandır ataşa,

Fətullah da özün saldı dərinə,
Can Qurban eylədi dostun sərinə.
El borcunu yaxşı yetir yerinə,
Əyləşənlər desin əhsən, yüz yaşa!

KÜRDÜN CEYRANI

Səfər etdim yolum düşdü obana
Ağlım aldın başdan, a kürd ceyranı.
Cedər olsan, mən də gəlləm hər yana,
Vəsvinə deyərəm təcnis divanı.

Bir dənə xalın var alnında sənin,
Gülünün ətri var canında sənin.
Bir gecə mehmanam yanında sənin,
Hörmət elə yaxşı saxla mehmanı.

Gözəllər sultanı, mələklər şahı,
Səndəki insafa qıllam pənahı.
Dolandır başına mən Fətullanı,
Görən desin qəbul olsun qurbanı.

QIZ

Xətrinə dəyməsə bir söz deyərəm,
Zər-ziba geyinib yaşıl, allı, qız.
Ətirli buxağı gül qönçəsi tək
Ləbi şirin, dodaqları ballı qız.

Könül istər mənə olasan sən yar,
Könlümdə qalmasın heç vaxt ahu-zar.
Eşqindən olubdu dünya mənə dar
Şirin dil, şirin söz, xoş xəyallı qız.

Fətulla ilqarda həmişə düzdü,
Dərdin bu sinəmdə əllidi, yüzdü
Başına döndüyüm ay ala gözdü,
Ağ buxağda dənə-dənə xallı qız.

DAĞ-DAĞA

(cığalı təcnis)

Dolandım dünyanı nəzərdən keçdi

Görürsən ki, söykənbdi dağ-dağa.

Mən aşığam dağ-dağa
Dayaq durub dağ-dağa.
Fələk vurub çal-çarpaz
Bax sinəmdə dağ-dağa

Binadan ki, əsli kökü olmasa

Başa gəlməz söykəsən də dağ-dağa.

Mən tərpendim hifsi oldum bələdan

İrəbbim, irsəlim qövlü bələdan

Mən aşiqəm vələdan,

Oxu dərsin vələdan,

O qədər ki narındı

Deyən keçib vələdan

Hər gül gözəl olmaz dağda laladan,

Çal-çarpaz köksündə başdan dağ-dağa.

Fətulla dərsini alıb əbcətdən,

Dərs alıb, oxuyub əlif əbcətdən,

Mən aşiqəm əbcətdən,

Oxu dərsin əbcətdən,

Eşq oduna yanan gül

Gərək keçsin cəsətdən.

Aşıqla elmində hər söz, sənətdən,

Köksündə hal ola, dura dağ-dağa.

AŞIQ BEHBUD

Aliyev Behbud Bəşir oğlu 1916-cı ildə Ermənistanın Dərələyəz mahalının İstisu kəndində anadan olmuşdur. İbtidai təhsilini doğma kəndində, yeddi illik təhsilini isə qonşu Cul kəndində almışdır. Bir müddət Dərələyəzin müxtəlif kəndlərində sinif müəllimi, hesabdar köməkçisi, ferma müdiri, kolxoz sədri işləmişdir.

1942-ci ildə cəbhəyə yola düşmüş, Tiflisdə kiçik zabitlər kursunu bitirmiş, cəbhədə səhra komandiri olmuş, kapitan rütbəsinədək yüksəlmişdir. El arasında Aşıq Behbud kimi tanınan sənətkar saz, tar, zurna, balaban kimi musiqi alətlərinin mahir ifaçısı olmuşdur. Onun şerləri hələ sağlığında dillər əzbəri olmuş, müxtəlif mətbuat səhifələrində dərc edilmişdir.

1975-ci ildə vəfat etmişdir.

GƏRAYLILAR

AĞSU

Yenə gəldi bahar fəsli,
Qonaq gəldik sənə, Ağsu.
Çiriş ilə bənövşəni,
Yığdıq dənə-dənə, Ağsu.

Axar suyu süddən ağdı,
Dörd bir yanın dərə-dağdı.
Nə qədər ki, canım sağdı,
Gəl ol mənə ana, Ağsu.

Ötür torağay quşların,
Göyərrib yal-yamacların,
Yenə gəlir sirdaşların,
Qapına mehmana, Ağsu.

Bir tərəfin Arpaçayı,
Gözəllikdə yoxdu tayı.
Üç ay yazı, üç ay yayı,
Bənzəyirsən, xana, Ağsu.

Murad tərədi bir yanı,
Neçə dərdlərin dərmanı,
Behbud, həm Nərimanı,
Gətirdin imana, Ağsu.

GETDİ

Bulaq üstə duran qızın,
Saçları xurmadı, getdi.
Mətləb istədim diləyəm,
Söhbətə durmadı, getdi.

Gəlməsin qada-bəlaya,
Camalın oxşatdı aya.
Sailəm, gəlmişdim paya,
Payımı vermədi getdi.
Bilmirəm eşqin sirrini,
Qoynunda yumru görünüşü,
Qoşa narından birini,
Mənə də qıymadı, getdi.

Behbudun uçub tərlandı,
Canımdan əzizdi canı,
İstədim olam qurbanı,
Qurbanı görmədi. Getdi.

QOŞMALAR

NECOLDU

Səndən xəbər alım, ay Murad tərə,
Səndə dövrən sürən canlar necoldu?
Yamaclardan gül-çiçəyin dərənlər,
At oynadan növcəvanlar necoldu?

Bahar fəsli ağır keçir toyların,
Qıj-qıj edir boz-bulanıq çayların,
Gəzdim oylağımı, yoxdu toyların,
Durna telli məhtabanlar necoldu?

Gahdan bürünürsən yaşıla-ala,
Yaylağında gəzən məst ola,
Buludtək tökəndə zülfünü dala,
Şahmar zülfün yan açanlar necoldu?

Payız düşüb, yenə üzün bozarıb,
Dörd yanım duman, çiskin, çən alıb,
Köçüb ellər. Yurdun-yuvan boş qalıb,
Ağ sürülü xan çobanlar necoldu?

Behbudun qəlbində çox qanlar axır,
Qalmayıb nə sürü, nə də ki naxır.
Ayrılıq çağları yandırır yaxır,
Dağ oynadan pəhləvanlar necoldu?

07.VI.1962

SAZIMDI

Məclis-mərəkəni şövqə gətirən,
Əlimdə çaldığım telli sazımdı.
El içində xeyir işlər bitirən,
Əlimdə çaldığım telli sazımdı.
Sınıq könülləri abad eyləyən,
Vəfalı dostları şən, şad eyləyən,
Həqiqəti, düzü isbat eyləyən,
Əlimdə çaldığım telli sazımdı.

Gecə-gündüz arıfləri güldürən,
Dost-aşnanı şirin dillə dindirən,
Aşıqlərin ürək sözün bildirən,
Əlimdə çaldığım telli sazımdı.

Döyüş meydanında mərdana duran,
Cəbhələr dağıdan, ordular yaran,
Axır mənzilə də Behbudla varsan,
Əlimdə çaldığım telli sazımdı.

DÖZƏSƏN GƏRƏK

Osman qağa, oçağına gəlmişəm,
Ad-sanına, sorağına gəlmişəm,
Sarıyerdən Şahdağına gəlmişəm,
Mənim bu dərdimi yazasan gərək.

Vurğundan qalmısan bizə yadigar,
Səndə cəsarət var. Səndə hünər var.
Zəngəzur, Dərələyəz nə qədər nə var,
Meydanda nə kimi qızasan gərək.

Behbud deyir haqqa tutdum üzümü,
Köçürtdüm kağıza ürək sözümü,
Babalardan öyrənmisən dözüümü,
Mənim də cəfama dözəsən gərək.

21.09.1971

GÖYÇƏ MAHALI

Car çəkirəm səsim düşsün hər yana,
Şairlər ocağı Göyçə mahalı.
Hörməti var gələn əziz mehmana,
İgidlər oylağı Göyçə mahalı.

Kəsir qonağına əmlik quzunu,
Yazıram, deyirəm sözün düzünü,
Dədə Ələsgərin ustad sözünü,
Xayır ölkələrə Göyçə mahalı.

Ürəkdən sevirəm Miri qardaşı,
Dilimin əzbəri, ürək sirdaşı,
Yolunda qurbandı Behbudun başı,
Pozulmaz növrağın Göyçə mahalı.

10.IV.1965

CERMUK (İstisu)

Hüsnünə heyrandır gələn mehmanın,
Meşədir, çiçəkdir, dağdı dörd yanın,
Suyun dərmanıdır hər xəstə canın,
Adın dildən-dilə dolaşır, Cermuk..

Dağ gözəli dağda məskən salıbdır,
Min-min səyyah gəlib qonaq qalıbdır,
Aşıq mahnı qoşub, saz da çalıbdır.
Gözəllik hüsnünə yaraşır, Cermuk.

Bir yanın yaylaqdır, bir yanın aran,
Şərbətdir süzülən bulaqlarından,
Həzz alır içəndə qoca, həm cavan,
Aşıq Behbud sənə söz qoşur, Cermuk.

22.VII.1964

HARA HEY

Qadir Sübhan, sənə şikayətim var,
Yandı yazıq canım ataşlara hey.
Nə müddətdi xəstə könlüm arzular,
Tamarziyam yar qoynunda nara hey.

İsmin min hərflə min aya gəldi,
İsmayıl qurbanı Minaya gəldi,
Xəstə diriltməyə yar haya gəldi,
Hicranın əlindən gəldim zara hey.

Əzəl baxtım belə yazıb ilahı,
Adəm oğlu çox daşıyır günahı.
Üstümüzdə duran şahların şahı,
Axirət hakimsən, eylə çara hey.

Yazıq Behbud hey çağırır, ay ana,
Baş götürüb varım gedim hayana?
Cismın, canım da alışa, ha yana,
Çatmaz əlim dost-tanışa, yara hey.

BİZİM ARVAD

(həcv)

Ay həzarat, qızlar pencər yığanda,
Gedir Ələyəzə yaz bizim arvad.
Hamı torbasını dolu gətirir,
Yığır torbasına az bizim arvad.

Gedir çölə dovğa pencəri yığmır,
O qədər enlənib qarıya sığmır,
Gün axşama yatır, yorğandan çıxmır,
Dindirəndə satır naz bizim arvad.

Açılmır heç zaman qaş-qabağı,
Sındırır gah teşti, gah da tabağı,
Hər gün qapılardan gəlir sorağı,
Olub beş yaşında qız bizim arvad.

O qədər tənbelədi işə əl atmaz,
Nəsihət, məsləhət beyninə batmaz,

Oda düşüb yansan, hayına çatmaz,
Sındırır başımda qoz bizim arvad.

Uşaq baxmır buyruğuna, sözüne,
Gah vurur başına, gah da dizinə,
“Güllə dəysin bədəsinin gözünə”
Göstərmir üzümə üz bizim arvad.

Yazıq Behbud, bir az pulun olanda,
İpək, məxmər, tirmə şalı alanda,
Axşam evə əli dolu gələndə,
Fırlanır qarşımda tez bizim arvad.

20.IV.1967

BAĞLAMA

VAR

Naqafildən bir hikmətə tuş oldum,
Qapısız, bacasız bir qalası var.
İçi mil dəryası gözə görünməz,
Ab içində iki rəng alası var.

Gündə dərya yığılır cana,
Qalanı tərpedir o yana bu yana,
Bisti-yekdə ayaq basır cahana,
Quh edir, guh edir, çox sədası var.

Bir əsrardı, necə gəlib cahana,
Həm təamdı, ləzzət verir dəhana,
Gah cansızdı, gah da o gəlir cana,
Bədəni var, ürəyi var, səsi var.

Hərdən yumrulanıb daşa bənzəyir,
Birdən qanadlanıb quşa bənzəyir,
Sədası bir sirlə işə bənzəyir.
Xəlqi oyatmağa çox həvəsi var.

Behbud deyir igidlərə candı bu,
Kənd içində aləmə dastandı bu,
İrəli dur, şairə meydandı bu,
Tapa bilsən açmağa mənası var.

30.III.1968

AŞIQ BEHBUD VƏ SAÇLI

Dərələyəzdə qış çox sərt keçir. Həm qar xeyli, həm də soyuq olur. Qışa payızdan tədarük görürlər. Həm ərzaq, həm yanacaq, həm də isti pal-paltar tədarükü görürlər. Behbud da baxır görür ki, bütün arvadların əlində çağ corab, əlcək, fayka toxuyurlar, amma arvadı Saçlı hələ ki, tərpenmir. Bir axşam Behbud oğlu Vahidə deyir, a bala, o sazı mənə ver, bir-iki kəlmə söz gəlib sinəmə, deyim. Arvadı Saçlı qayıdır ki, a kişi,

keçmişdən, olub-keçənlərdən bir az söhbət elə, sazı neynirsən, gecə keçib, qonşuları narahat eləmə. Behbud qayıdır ki, ay arvad keçən keçib, gələcək haqda fikir eləmək lazımdı. Behbud sazı köynəkdən çıxarıb köklədi və görək arvada mətləbi necə çatdırdı:

*Arvad, payız düşdü qışa tedarük,
İsti faykaların ehtiyatın gör.
Bu il deyən qış çox soyuq görünür,
Əlcəyini dara hər bir varın gör.*

Söz tamam olmamış Saçlı qımışdı. Sən demə əlcəyi darayıb, əyirib ip tedarükü görübümü. Evdəki yunu aparıb qardaşı qızı Tümenlə dəyişibmiş. Dedi ki, a kişi, elə bilirsən tək sənsən sözlə deyə bilərsən, sazı bəri ver görüm:

*Kişi, mən bilirəm qış ehtiyatın,
Yun alıb darayıb, əyirəcəm mən.
Çox da çəkməz iki həftə ərzində,
Bir fayka toxuyub verəcəyəm mən.*

Behbud

*Sən barı tez toxu, geyinim görək,
Ortasın dar etmə, qolların gödək,
Boyaqçıya gedim vurdum bir rəng,
Naxış-ilməsinin hər karını gör.*

Saçlı

*Söz vermişəm, bir yaxşısını hörərəm,
Həftəsi çəkməmiş, vallah, verərəm,
Yumaqlarım çoxdu bax, dirəm-dirəm,
Ennicə, uzunca hörəcəyəm mən.*

Behbud

*Behbud deyir, toxu nə ola-ola,
Yaxşı toxu, söküb ataram çölə,
Xar olub düşərsən sən dildən-dilə,
Sən fayka toxuyan ustadları gör.*

Saçlı

*Kişi, qorxma özüm mahir ustayam,
Gərək qollarımı bir metir qoyam,*

*Ortan çox yoğundu, yüz ilmək sayam,
Habelə şeylərin ustasıyam mən.*

Arvad səhər işə başladı. Payızı bir ayı keçmiş fayka hazır oldu. Yuyub qurutdu, bir axşam gətirib qoydu kişinin qabağına ki al, bu da sənin faykan. Behbud ha çalışdı fayka başından keçmədi. Gördü ki, hirsələnməyin yeri deyil, yenə əlac qaldı saza. Aldı sazı görək nə dedi:

Behbud

*Bir aya arvadım fayka toxudu,
Əlacım yox, necə geyim, neyləyim?
Bir əntiqə şeydi, keçi qəzili
Əlacım yox, necə geyim, neyləyim?*

Saçlı

*Kişi, geyinginən əyini yalındı,
Yaxşı toxumuşam, isti, qalındı,
Kürk kimidir, əsil sənin malındı,
Ta əlimdən gələndə budu, neyləyim?*

Behbud

*Sən bircə hovur gey, yanımda otur,
Görəsən bədənin necə od tutur?
Qaşımaddan canım lap oldu qotur,
Əlacım yox, söz deməyə neyləyim?*

Saçlı

*Qəzilini mən təndirdə ütərəm,
Geyinməsən bir kasıba verərəm
Mernos yundan yumağım çox, bir dirəm,
Toxuyaram yenisini neyləyim.*

Behbud

*Ay arvad, qorxuram o da puç ola,
Dava düşər, qanın axa sel ola,
Dərə-divan bilə, milislər gələ,
İxtiyar yox səni döyüm, neyləyim.*

Saçlı

Fayka hazır oldu, geyindi kişi,

Boğazı dar oldu, qıسادı diş,
Məni vurmaq üçün götürdü şişi,
İnsaf mürvəti budu, neyləyim?

Behbud

Arvadım başladı birin də hörə,
Payızın ilk ayı çıxmamış verə,
Behbudam bu işim qaldı səbirə,
Əlacım yox, arvadımdı, neyləyim.

Saçlı

Saçlıyam hər işi düşmüşəm başa,
Dedim yazda verim, göz dikdim qışa,
Özüm də məəttəl qaldım bu işə,
Bacardığım budu, deyin neyləyim?

Saçlı başladı qardaşı qızı Tümenlə dəyişdiyi mernos yunla fayka toxumağa. Beləliklə, payızın iki ayı keçdi, soyuqlar düşdü. Bir gecə faykanı yuyub quruladı Verdi Behbuda ki, al geyin. Behbud da faykanın o yanı, bu yanına baxıb yenə sazı köynəkdən çıxarıb köklədi. Arvad fikirləşirdi ki, bunun qabağında söz deməsəm, kişinin ayağı yer alacaq.

Behbud

Mernos yunundan başladı,
Dedim səni sağ ol, arvadg
Üç ay üstündə işlədi,
Dedim səni sağ ol, arvad.

Saçlı

Tə neynirsən ayı, günü,
İtirdin məssəbi, dini,
Faykalar lap yordu məni,
Bəsdı, az danla, a kişi.

Behbud

Atalar deyibdi üçə,
İpi əyirdin bir düycə,
Bu dərdə dözüüm mən necə?
Səni üzü ağ ol, arvad.

Saçlı

Bircə geyin, baxım görək,
Əynində duracaq qəşəng
Gödək olsa, aşağı çək.
O yoğun canına, kişi.

Behbud

Behbud deyər sür köçünü,
Özüm bilirsən suçunu,
Allah qırmasın qıçını,
Öluncə axsağ ol, arvad.

Saçlı

Üç ay əlimi sökmüşəm,
İpin xəyatı çəkmüşəm,
Saçlı deyər, tər tökmüşəm,
Danış imanla, a kişi.

Söz tamama yetişdi. Behbud faykanı əlinə aldı ki, geyinsin. Baxdı ki, indiki fayka isə lap yekədi. Bu boyda kişidən başqa, bir o boyda adam da içinə girsə faykaya yerləşər. Behbud çox aşağı-yuxarı baxdı, fikirləşdi ki, neyləsin. Elə bu dəm bacısı Gülcahan faykanı qardaşının əlindən alıb, başladı zarafata ki, qağa, balaca toxuyur diyirsən dardı, iri toxuyur, deyirsən gendi.

Bu dəfə özüm toxuyacam. Gülcahan başladı faykanı sökməyə. Bir neçə günə çox gözəl bir fayka toxuyub verdi qardaşı Behbuda ki, indi sözün nədir, bizi el içində biyabır eləmə.

Behbud faykanı alıb o yana bu yana baxdı, gördü ki, elə bil maşın ağızından çıxıb, fayka nə fayka. İki göz istəyir tamaşa eliyə. Geyindi əyninə. Həqiqətən fayka onu qutu kimi tuturdu, özü də yaraşlıq, bərli-bəzəkli idi. Bacısının əl qabiliyyətinə ürəkdən sevinən Behbud yenə sazı köynəkdən çıxarıb, aldı görək nə dedi:

*Əllərin var olsun, Gülcahan bacı,
İndi bildim faykalara ustasan.
İlməyi çalmağı yerbəyerində,
Qolların var olsun, qızıl dəstlisən.*

*Paqon qoydun sən faykanın çiyninə,
Tərsalar da görsə, tez gələr dinə.
Bir təzə moda da yaratdın genə,
Yeni modalara bircə ustasan.*

*Səndə günah yoxdu, ipidi guzəm,
İlmələrin yaxşı eləmişən cəm,
Behbudu el içində etmədin sərsəm,
Sevindirdin həm qardaşı, dostu sən.*

Söz tamama yetişdi. Saçlı da gördü ki, həqiqətən fayka Behbuda çox yaraşır. Qayıtdı ki, a kişi, mən o faykaları toxuyanda uşaq imkan vermirdi ilmələrin sayını itirirdim, həm də filan bədnəzər qonşu iki dəfə də işimin üstünə gəldi, ona görə alınmadı. Amma bacın arxayın oturub sakit bir evdə, bir həftəyə toxuyub. Hamı gülüşdü və Behbuda faykanın sağlıqla geyinməyi arzuladılar.

ƏŞİQ BEHBUDUN QARAKİLSƏ SƏFƏRİ

1944-cü ilin payızı idi. Behbud müharibədən yaralı gəlmişdi.

Kolxoz sədri Süleyman Əhmədov Behbudu çağırır ki, hökumət bizə Qara Kilsədən (Sisyan) taxıl gətirməyə "limit" ayırır. Bir neçə öküz və 10-15 arvad götür get taxıl gətir. Meşəbəyi Laləzarı da sizə ağsaqqal verirəm. Behbud altı öküz, on dörd qız-gəlin və Laləzarla Sisyanaya yola düşür. Yolda öküzləri adamlar arasında bölüşdürürlər. Vanka adlı öküz Behbudun payına düşür. Payızın son ayı olduğu üçün qar-boran başlayır. Bir günə gəlib Terpə çatırlar. Gecə orada qalıb obaşdan yola düşdülər. Bir gün Bazarçayda malakanların yanında qalır, yenə səhəri Sisyanaya yola düşdülər. Vanka yorulub heydən düşmüşdü. Bir təhər Sisyanaya çatıb taxılı təhvil alırlar. Hər öküzə yüz kiloqram. Hər adama isə otuz kiloqram taxıl düşür. Hər öz öküzünü dəhmərələyib yola düşdü. Vanka heç boş gəlib çıxmırdı, qaldı ki, yüklü yol gedə. Behbud karvandan geri qalır. Öküz yatdıqca quyruğundan tutub qaldırır. Artıq əldən düşmüşdü. Öküz də, Behbud da. Bir təhər gəlib Bazarçaya çatırlar. Behbud qırx manat verib bir ot alıb verir Vankaya ki, bəlkə cana gəlib karvana çata. Behbud görür ki, Vanka otu iştahsız yeyir. Behbud otun yabasını saz əvəzinə sinəsinə basıb başlayır Vankaya yalvarmağa:

*Ta çatmışıq Malakana,
Vanka, yorulma, amandı.
Əl-ayağım dona-dona,
Vanka, yorulma, amandı.*

*Bir bağ ot da aldım sənə,
Ye, bəlkə gələsən cana,
Yön tutma o yan bu yana,
Vanka, yorulma. Amandı.*

*Xamır etdim bircə kündə,
Qoy yeyim dincəlim mən də,
Məni yaman saldım bəndə,
Vanka, yorulma, amandı.*

*Yükünü böldüm yarıya,
Birin göndərdim haraya.
Məni yaman saldın bəndə,
Vanka, yorulma, amandı.*

*Yükünü böldüm yarıya,
Birin göndərdim haraya.
Niyə dönmüsən xarıya,
Vanka, yorulma, amandı.*

*Behbud yaralı qolundan,
Qaldırammır sağ-solundan,
İldırım vursun belindən,
Vanka, yorulma, amandı.*

Söz tamam oldu. Səhər açıldı. Behbud öküzün yükünü yarı bölüb öz şələsinə aldı, yol başladı.

Behbud fikirləşir ki, karvana çata bilmirəm, elə Arxaşandan kəsə yolla aşım Püsyana, orda yükü düşürüb başqa bir at, öküzlə kəndə çatdıraram. Öküz bir neçə yerdə qara bata-bata bir qədər gəlib dayandı. Behbud nə qədər öküzün quyruğundan tutub qaldırmaq istəsə də öküz qalxmadı ki, qalxmadı. Yükü tamam götürdü, öküz qalxmadı, alığını da aldı, öküz qalxmadı. Çarəsiz qalan Behbud əl ağacını sinəsinə basıb görək öküzə nə dedi:

*Yetişirik Arxaşana,
Vanka, dur yeri, dur yeri.
Lap məni gətirdin cana,
Vanka, dur yeri, dur yeri.*

*Qaldırdım qırdın qolumu,
Şəllədim palan, çulunu,
İndi kəsərəm dilimi,
Vanka, dur yeri, dur yeri.
Dizə kimi batdım qara,
Qaldırmağa yoxdu çara,
Leşini sərəcəm yerə,
Vanka, dur yeri, dur yeri.*

*Süleyman qurar heyəti,
Mənə verəcəm töhməti,
Əlimdən alacaq atı,
Vanka, dur yeri, dur yeri.*

Behbud sözü tamama yetirməmiş gördü ki, öküz ölür. Çarəsiz qalıb cibindən bıçağı çıxarıb Varkanın başını kəsdi ki, haram olmasın. Bir qədər fikrə gedib çıxdı qarşıdakı yala və haraya saldı Zirəy və Biləy kəndinin adamlarına:

*Çağırıram Zirəy, Biləy,
Boran məni boğdu, haray!
Qoy eşitsin Quşçubiləy,
Boran məni boğdu, haray!*

*Çatmışam Allah amana,
Vanka məni gətirdi cana,
Tez xəbər verin Püsyana,
Boran məni boğdu, haraya!
Harayıma gəlmir qardaş,
Yoxdu yanımda bir yoldaş.
Didəmdən axar qanlı yaş,
Boran məni boğdu, haray!*

Məni bir yetirin kəndə,

*İlahi, kömək ol sən də,
Behbud, ümid çoxdu məndə,
Boran məni boğdu, haray!*

Bu harayı eşidən Zirək və Bilək kəndinin adamlarından gəlib Behbudu kəndə aparırlar. Həmin gecə Behbud Zirəkdə qalır. Behbud səhəri oradan atla İstisuya gəlir, qardaşı Abdulla və Mahmudla ata minib hadisə yerinə yollanırlar. Görür ki, taxıl, palan, alıx ordadı, amma öküzün ordan-burdan sümükləri ağarır. Canavarlar o boyda öküzü elə dağıtmışdılar ki, bir tikə də kəsib evlərinə gətirməmişdilər. Həmin gecə çölməkdə bişən öküzün ətindən Behbud da yemişdi, ancaq açıb-ağartmamışdı. Onlar paltar-palazı və taxılı atlara yükləyib İstisuya dönürlər. Axşam kolxoz idarə heyrətinin iclası qurulur və Behbudu sorğu-suala tuturlar. Behbud deyir ki, icazə verin, sözümlü sazla deyim. Behbud sazı sinəsinə basıb bu əhvalatı görək necə deyir:

*Getdim Zəngəzurdan "limit" gətirəm,
Vanka yaman bala gətdi başıma.
O, yollarda yata-yata gedirdi,
Quyruqladım zəhər qatdı aşıma.*

*Haray saldım Zirək gəldi köməyə,
Öküz ətin bölüşdürüb yeməyə...
Cəfa çəkdim, sözüm çoxdu deməyə,
Yaxşı adam heç çıxmadı tuşuma.*

*Axır çul-alığın şələmə aldım,
Arxaşanda qar-boranda çox qaldım,
Öküz dizə gəldi, günahkar oldum,
Behbud deyər kömək verin işimə.*

Heyətin üzvləri xeyli gülüşdülər, akt bağladılar ki, öküz soyuqlayıb ölüb, əti isə istifadəsiz olub. Beləliklə, Behbud canını bu şerlə xatadan qurtardı. Allah da sizləri xatadan-baladan qurtarsın.

AŞIQ QULU

Bayramov Qulu Bayram oğlu 19...-c. ildə Dərələyəzin Sallı kəndində anadan olmuşdur. 1948-ci ildə doğma Sallı kəndindən Səlyana deportasiya edilmiş, 1968-ci ildə Səlyanın Kürqaraqaşlı kəndində dünyasını dəyişmişdir.

Aşıq Qulu Aşıq Cəlilin şeyirdi olmuş, aşılıq sənətini ondan öyrənmişdir. O ustad Aşıq kimi bir çox yerlərdə tanınmışdır. Onun aşılıq məskəni əsasən Naxçıvan, Şərur və Dərələyəz olmuşdur. Özünün qohumlarının və nəvəsinin dediyinə görə o Şıxmahmudda Aşıq Cəfər və Aşıq Fətullah ilə çox məclislərdə olmuşdur.

Aşıq Qulu həm də yaradıcı aşıq idi. Onun qəraylı, qoşma, bağlama və müxəmməsləri vardır. Bir neçəsini burada verməklə kifayətlənirik.

Mən (Mirzəyev Həsən) Aşıq Qulunun şəxsən tanıyırdım. Onun oğlu Məhəmmədəli müəllim bizim kənddə (Qovuşuqda) müəllim işləyəndə (1946-1947) oğlunun yanına tez-tez gəlirdi. Şirin söhbətləri var idi. Çoxlu dastan bilirdi.

GƏRAYLI

KİMİ

Durub dolanım başıma,
Şamda pərvanələr kimi.
Yandım sənin atəşinə,
İstəkli analar kimi.

Kor oldum, gələ bilmədim,
Dərdini bilə bilmədim,
Şad olub gülə bilmədim,
Solmuşam lalalar kimi.

Qulu deyər sözüm haqdı.
Qocaldım ünvanım yoxdu,
Səni saxladım bir vaxtı,
İstəkli balalar kimi.

MƏNİ

Bedasıldan mən qaçardım.
Axır gəldi tapdı məni,

Çox cəfa çəkdim yolunda,
Dar günümdə atdı məni.

Nə yaxşı yamana baxdım,
Canımı odlara yaxdım,
Can deyən yarı buraxdım,
Onun ahu tutdu məni.
Müşkül-müşkül dolanıram,
Dərdi qəmə calanıram,
Gedib bivəfa alıram,
Öz ağlım aldatdı məni.

İgidlərdən mən baş idim,
Qarlı dağlar aşan idim,
Özüm bir nəhəng dağ idim
Yerimdən oynatdı məni.

Fikir etmə dərd azalmaz,
Yaranmış dünyada qalmaz,
Təzdən Qulu cavan olmaz,
Düşmənimə satdı məni.

DAĞLAR

Elin səndən üz bürüdü,
Necə oldu maralım dağlar.
Fələk bizə püşk atıbdı,
Olmuşuq aralı, dağlar.

Qız-gəlinlər dəstə-dəstə,
Gələrdi çeşmənin üstə,
Qürbət eldə olduq xəstə,
Düşmüşük aralı, dağlar.

Əzəlimi kim görərdi,
Mənə bəxtəvər deyərdi,
Kimi istəsəm gələrdi,
İndi yaxın gəlmir, dağlar.

Qulu dərqli, yaralıdı,
Vətəmindən aralıdı,
Fələk gör necə dağladı,
Kimə qaldı bizim, dağlar.

XOŞ GƏLDİN

Budur gəldi bahar fəslı,
Sən bu diyara xoş gəldın.
Çılə bızı salıb qəfsə,
Çəkirdi dara xoş gəldın.

Çılənin ömrü azalsın,
Baharın ömrü çoxalsın,
Qoyginən yoxsul dolansın,
Dərdinə çarə xoş gəldın.

İnsanlar girməz içəri,
Açılar güllü, çiçəyi,
Gəlib dünyanın göyçəyi,
Yetib havara xoş gəldın.

Quşlar havasından uçar,
Ördəklər gölünə qaçar,
İnsanın qəlbi açılar,
Düşməz azara xoş gəldın

Qulu deyər sözüml düzdü,
Sonalar gölündə üzdü,
İndi inanmışıq yazdı,
Çatdıq bahara xoş gəldın.

QOŞMALAR

DANIŞAQ

Gəl sənə söyləyim ey duran aşıq,
Tənəfsiz dirəksiz göydən danışaq,
Yaranmış insanın ruzisin verin,
İstəkli torpaqdan yerdən danışaq.

Bahar fəslı insan yaxşı qazanır,
Sülhü sevənlərin ömrü uzanır,
Təyyarələr ərş üzündə dolanır,
Elmi artıq olan dildən danışaq.

Səd afərin olsun belə insana
Gör nələr yaradıb çıxıb meydana
Quş kimi səslənib uçar hər yana
O qızıl barmaqdan əldən danışaq.

Ayla Günəş ərş üzündə durubdur,
Bu qurğuş būsətı bəs kim qurubdur?
Neçə il bu dünya yetim qalıbdır?
Onlardan bilirsən ondan danışaq.

Qulu deyər dünya halı necədir?
Gahdan o gündüzdü, gahdan gecədir.
Göydəki ulduzun sayı neçədir
Hesab eylə gəl onlardan danışaq.

OLDU

Bir zəmanə gördük tərsin başladı,
Gündə bir kənd yanıb, səngi-sar oldu.
Altmış meyit birdən düşdü araya
Nə kəfən tapıldı, nə məzar oldu.

İnsanın içinə düşdü bir səda
Yazıqlar bir-birin yandırdı oda.
Erməni dəstəsi oldu bir fida,
Müsəlman seçilib can bezar oldu.

Kimini boynundan çəkdilər dara
Kiminin qəlbinə vurdular yara
Müsəlman millətim düşübdür dara
Bilmədim dünyada qeyri-qal oldu.

Millətin içinə düşdü vəlvələ,
Danışasan qəmi sığışmaz dilə.
Biz deyərək dalı çəkər yüz ilə,
Kim deyərdi dünya mürğüzar oldu.

Yeni dövrən gəldi özün yetirdi,
Düşmənləri qovub burdan itirdi.
Qulu üçün xoş günləri gətirdi
Vətən çiçəkləndi, laləzar oldu.

SAMOVAR

Ciyərim alışıdı, ürəyim yandı,
Sızıldama tez ol qayna samovar.
Töküm stəkana nəlbəki, qənddən,
Bir doyunca içim barı samovar.

Duruşun tərləndir, baxışın sona,
Çayın həyat verir yorğun insana,
Adın yayılıbdır, çıxıb hər yana,
Evin yaraşığı, barı samovar.
Ətrafında baxça ola, gül ola,
Sənə qulluq edən incə bel ola,
Stəkani yuyan şümşad əl ola,
Qonaqların xoş giftarı samovar.

Qaynar qazanlısan, zinə bulaqlı,
Başın qalmaqallı, ağızın yığnaqlı.
Ətrafın dil bilən, əziz qonaqlı,
Ürəyimin ucu barı samovar.

Qulu sözlərini qoy desin barı,
Eşidənlər məni görməsin karı,
Hər kəsin ki, ola vəfalı yarı,
Neylər bu dünyada varı samovar.

GƏZİRƏM

Dəli könül, doğru yola düz yeri
Deyir bir vəfalı yarı gəzirəm.
Axtarıram onu tapa bilmirəm.
Qoynunda bəsləmiş narı gəzirəm.

Mənə nə eylədi nainsaf fələk,
Axırda başıma o açdı kələk,
Bir tərəfdə qoyun, bir yanda inək,
Onu itirmişəm varı gəzirəm.

Bülbül cəh-cəh vurur qonar budağa,
Gülün açılmağı qalar sabaha,
Axşam çağrı çörək gələr qabağa,
Yağ əlimdən çıxıb, şoru gəzirəm.

Könül pərvazlanıb namusu atmır,
Qəm tüğyan eyləyir heç yuxu yatmır,
Arpaya buğdaya qüvvətim çatmır,
Əlacım kəsilib darı gəzirəm.

Qulu deyir vaxtım keçib qalmaram,
Əlac olsa bu sazımı çalmaram,
And içmişəm bihəyanı almaram
Əgər alsam koru, karı gəzirəm.

HƏRBNAMƏ

Mənə barat verib gözəl ilahi,
Gərək gözəllərdən göz alam indi.
Oxumuşam həqiqətin bəndini,
Mən də bu dərsimdən yüz alam indi.

Qəbul etdim haqq-taalanın payını,
Hər kəs görsə, qabağımdan yayını,
Olmamışam qohum, qonşu xayını,
Mən də mətləbimi tez alam indi.

Hər kim atın sürsə mənə meydana,
Yəhərin boyaram qızıl al qana
Yazaram dəftərə, verrəm dastana,
Kimdi mənə üz bə-üz olan indi.

Həkk olub sinəmə dəftər kitabım,
Şair-şüardan heç yoxdur pakım.
Qızıldı məzarım, qaynadı abım,
Satan yoxdu bir az bez alam indi.

Aylar öyünməsin yayın yanında,
Horra nə danışar çayın yanında,
Mılçək dızlamasın şirin yanında,
Görünməsin gözə mozalan indi.

Aşıq Qulu çağır ədalət höküm,
Axund üləmədan heç yoxdur qorxum,
Bu yolda qoymuşam cəmi əmlakım,
Mən də əlinizdən saz alam indi.

DÜŞÜBDÜ

Ey ariflər gəlin sizə söyləyim,
Ağ kağız üstünə qara düşübdü.
Tərk olduq Vətəndən, qohum qardaşdan,
Fələk vurdu bu diyara düşübdü.

Kim bilirdi axır belə olacaq,
Hərə bir diyarda düşüb qalacaq,
Yurddan uzaq düşən qərib öləcək,
Qohum-qardaş hər diyara düşübdü.

Yazı beləymiş ki, ayrılıq eldən,
Sonalar dövr elər tərklər olar göldən,
Sizə xəbər verim şeyda-bülbüldən,
Onun qızıl gülü xara düşübdü.

Sözün günahını qoy deyim bəri,
Ürəyimdə çoxdur qəmin anbarı,
Pərvanə dövr eylər ataşa sarı
Qanadları yansa nara düşübdü.

Bir kağız yazıram o qardaşıma,
Bu ayrılıq haqdan gəlib başıma,
Hərdən hirsim tutur öz yoldaşıma,
Könlüm pərişandır, dara düşübdü.

Qərib olan hər dillərdə ad olar
Hansı kəndə düşsə orda yad olar
Həsərət çəkər axır bimirad olar
Yazıq Qulu bu azara düşübdü.

DAĞLARIM

Əziz dostlar, gəlin sizə söyləyim,
Gör necə xoş keçir halı dağların.
Süsəni, sünbülü, gülü, reyhanı,
Nə gözəl bəslənir malı dağların.

Onun erkəyinin çoxdu qiyməti,
Boyun əyməz, nədir xalqa minnəti,
Arısı, becəsi, şanı şöhrəti,
Pətəkdən kəsilir balı dağların.

Al yaşıl geyinir qız gəlinləri
Çeşmələrdə gəzir incə belləri.
Nazik barmaqları, şümşad əlləri,

Nə gözəl tam verir yağlı dağların.

Kəkliləri qayalarda səs eylər,
Qaqıldayıb bir-biriylə bəhs eylər,
Ovçu marıtdayıb çox həvəs eylər,
Üç tərədən keçir yolu dağların.

Qulu deyər ayrı düşdüm elmdən,
Başım ayazımır, didəm selindən,
Dəmliyəsən çayı səhlab gülündən,
Uzaq düşdü bizə yolu dağların.

BAĞLAMALAR

VAR

(Özümə aid deyib)

Bir qalada neçə dustaq görmüşəm,
Nə ağzı məhlimdi, nədə gözü var,
Hər kəs inanmasa sübut eylərəm,
Bu doğru sözümdə kimin sözü var.

Vaxt olar ki onlar çıxar aşkara,
Dustağın artırır baxın ləşkara,
Kimi ağ geyibdi kimsi qara,
Hər qalada əllisi var, yüzü var.

Bahar olcaq onlar olur miyana
Onları qazancı nəftir insana
Vaxt olar ki hazır çıxar meydana
Onların bir-birə ərki nazı var.

Onların anası düşüb cahana
Ayaq üstə durub mərdi mərdanə
Sovqatın bağlayıb gedər hər yana
Neçə oğlanı var, neçə qızı var.

Əvvəl xırda olar, sonra yekələr,
Anasının qucağında kökələr,
Qohuma, qardaşa sovqatı gələr,
Qulu deyər onun söbət-sazı var.

ARASINDA
Elektrikə (bağlama)

Ey ariflər gəlin sizə söyləyim,
Bir pəhləvan gördüm el arasında.
Səddi çıxıb hər mahala yayılıb,
Qüvvəti söylənir el arasında.

Heç pəhləvan onla üzbarı olmaz,
Onun meydanına heç kəs dolanmaz,
Hər kəs küskü tutsa onu buraxmaz,
Nəfəsini kəsər əl arasında.

Onun qüvvətinə heç qüvvə çatmaz,
Gündüz gərdiş eylər, gecələr yatmaz,
Gör necə möhkəmdir özün unutmaz,
Onun günü keçər çöl arasında.

Ustadı oturub nizamın düzür,
Şeyirt fərəhlənib quş kimi süzür,
Onların adəti evləri gəzir,
İnsanı aldadır göz arasında.

Qulu deyər ustadının huşu var
Özü yalqız deyil çox yoldaşı var
Deynən görüm onun neçə yaşı var?
İnsana nəf verir ev arasında.

AŞIQ BƏHMAN (SALLILI)

Mustafayev Bəhman Kərbəlayı Səfəralı oğlu 1904-cü ildə Dərələyəzin Sallı kəndində doğulmuşdur.

1926-1931-ci illərdə Sallı kəndində kənd Sovet sədri, 1936-1943-cü illərdə rayon partiya komitəsində instruktör və şöbə müdiri, 1943-1949-cu illərdə Ələyöz və Sallı kəndlərində kolxoz sədri işləmişdir.

1949-cu ildə Ermənistan hökuməti tərəfindən öz doğma yurdundan

Səlyana deportasiya olunmuş, orada mühitə uyğunlaşa bilmədiyi üçün yenidən öz doğma kəndinə qayıtmış, erməni təzyiqləri nəticəsində Azərbaycanın Xaçmaz rayonunun Arzu kəndinə köçmüş və orada da dünyasını dəyişmişdir.

Mələhətli səsə, fitri istedadla malik olan, saz havalarını mükəmməl çalan Aşiq Bəhman, həm də yaradıcı aşiq və el ağsaqqalı olmuşdur.

GƏRAYLI

MƏNİM

Nəsijjətim kar ejləmir,
Qan ağlar həjatım mənim
Dağa-daşa ün salıbdır,
Bu qəmlə bəjatım mənim.

Bahar olmaç çimistansıç,
Adım sağdır, öçüm cansıç.
Döçə bilmirəm Telmansıç,
Qopub qijamətim mənim.

Fələk sındırdı könlümü,
Kökündən vurdu qolumu,
İtirdim doüma yurdumu,
Çatıb son saatım mənim.

HANI¹?

Görünmür boz muxruların,
Qan ağlayar çınqılların,
Qoyun, quzu naxırların,
Səndə gəzən ellər hanı?

Köksündə otlar sürülər,
Suyundan içən dirilər,
Əlvan libaslı hürülər,
Səndə gəzən ellər hanı?

Bəyəli zəngin düdmandı,
Güllü-çiçəkli ormandı,
Qənimi hökmü-zamandı,
Səndə gəzən ellər hanı?

Bəhman unutma bu yeri,
Bir gün təkər dönər geri,
Dağıdar səddi, çəpəri
Səndə gəzən ellər hanı?
Gəlsin belə dövrən hanı?

QOŞMA

HAJIF OLDU

Bir tülək tərənəm uçdu əlimdən, Bülbül idim, ajrı
düşdüm gülümdən,
Adı əçbər olub, düşmür dilimdən, Çaman ajrı saldı məni
elimdən,
Qocalmışam, bir iş gəlmir əlimdən, Vəfalı dostlarım çıxdı əlimdən,
İşləmir qollarım, diç hajıf oldu. Kəsildi ixtilat, söç hajıf oldu.

Vicdan qəbul etmir böhtan, məçəmmət, Qocalıq əl verib, dağılıb huşum,
Qəlp çıxıb müsajib, joxdur məhəbbət, Köçdülər dənjadan çox tajım-
tuşum.
Oğulda, uşaqda qalmajıb hörmət, Gor deyə titrəjir bələli
başım,
Ortalıqda çörək, duç hajıf oldu. Ömrüm bada getdi, teç hajıf
oldu.

Həjatda bir müddət eçlədim dövrən,
Axırda bir bağa kəsildim bağban,
Qəça vurdu, soldun, şüara Bəhman,
Əlində sədəfli saç hajıf oldu.

1. 1949-cu ildə Sallı kəndini deportasiya edəndə Aşıq Bəhman bu gəraylını Bəyalı yaylağına deyibdi. Gəraylının qalan bəndlərini əldə edə bilmədik.

VƏSİYYƏT¹

Ömür yoldaşım Qənəhətə

Acı rüzgar döyəcləyir şəhəri,
Gümüşü qar, elə bil ki, kətandır.
Kirpiyimlə açacağam səhəri,
Əynimdəki paltar deyil, kəfəndir.

Səfərbərlik ya bu gündür, ya sabah,
Dörd tərəfdə şüvənə bax, yasa bax,
Aman gətir, ya Sübhanım, ya Sabah,
Dava deyil, bu taundur, tufandır.

Kiçik səhvimi də böyük söz etdin,
Üzümü darayıb üstümü diddin,
Bəlkə də ölmədim, uzun vaxt itdim,
Ərə getmə, gözlə məni, amandır.

Sən unutma olanları, ötəni,
Heç axtarma qürbət eldə itəni,
Yaxşı saxla Roza ilə Kətəni,
Bilirsən ki, onlar əziz balamdır.

Qurban getsəm bu Vətənə, bu elə,
Çox ağlama, bir neçə gün qəm eylə.
Şər deməsən, xeyir gəlməz qəm ilə,
Üç oğlum var, hər birisi Bəhmandır!

1942-ci il.

İNFORMATORLAR

Abbasov Qafar – 1932-ci ildə Dərələyəz mahalının Püsyən kəndində anadan olmuşdur. Orada boya-başa çatmışdır. 62 yaşındadır. 1988-ci ildə repressiyaya məruz qalmış, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Abbasov Əli Abbas oğlu – 1965-ci ildə Dərələyəzin Qalaser kəndində doğulub, orada boya başa çatmış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən zorla yurdundan qovulmuş, Bakıda məskunlaşmış və hal hazırda yaşayır. Sənəddəftər həkimidir.

Aliyev Abdulla Bəşir oğlu – Dərələyəzin İstisu (Cermuq) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 92 il yaşamışdır. 1988-ci ildə repressiyaya məruz qalmış, 1994-cü ildə Sumqayıtda vəfat etmişdir.

Aliyev Cəmil Bəşir oğlu – 1926-cı ildə Dərələyəzin İstisu (Cermuq) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 75 il yaşamışdır. 1988-ci ildə repressiyaya məruz qalmış, 2001-ci ildə Sumqayıtda dünyasını dəyişmişdir.

Aliyev Mahmud Nəsir oğlu – 1900-cü ildə Dərələyəzin İstisu (Cermuq) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. 77 il yaşamışdır. 1977-ci ildə İstisu qəsəbəsində rəhmətə getmişdir.

Aliyeva Gülcənnət Nəsir qızı – 1912-ci ildə Dərələyəzin İstisu (Cermuq) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. 1988-ci ildə repressiyaya məruz

qalmış, 87 il yaşamış, 2004-cü ildə Sumqayıtda rəhmətə getmişdir.

Alquluyev Alı Mehbalı oğlu – 1953-cü ildə Dərələyəzin Ələyəz kəndində doğulmuş, orada yaşamış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən doğma yurdundan qovulmuş, Bakıda məskunlaşmış və hal-hazırda burada yaşayır. Ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi və el şairidir.

Alhüseynov Səmənd Alı oğlu – Dərələyəzin Püsyən kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. 102 il yaşamışdır.

Aşıq Behbud – Dərələyəzin İstisu (Cermuq) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 67 il yaşamış, 1975-ci ildə orada da dünyasını dəyişmişdir.

Aşıq Mehdi Ataş oğlu – 1923-cü ildə Dərələyəzin Herher kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1948-ci ildə yurdundan deportasiya olunmuş, Tərtərdə məskunlaşmış, 2003-cü ildə 80 yaşında Tərtərdə dünyasını dəyişmişdir.

Aşıq Baloş Nəbi oğlu – 1920-ci ildə Dərələyəzin İstisu (Cermuq) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1948-ci ildə vətəninə deportasiya olunmuş. 1957-ci ildə yurduna qayıtmış, 1986-cı ildə Yevlaxda dünyasını dəyişmişdir.

Alıyev İsa Hüseyn oğlu – 1953-cü ildə Dərələyəzin Qalaser kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. Elmlər doktorudur. Hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Abbasov Həsən Əli oğlu – Dərələyəzin Qalaser kəndində 1927-ci ildə anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulmuş, Bakıda məskunlaşmış, 2005-ci ildə Bakıda rəhmətə getmişdir.

Ağahəsənov Vahid Əbdülhüseyn oğlu – 1950-ci ildə Dərələyəzin Gülüstan (İtqıran) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. Ali təhsillidir, hal-hazırda Naxçıvanda yaşayır.

Alıyev Alı Abdulla oğlu – 1948-ci ildə Dərələyəzin İstisu (Cermuq) kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. 1948-ci ildə ailəsi deportasiya olunmuş, 1956-cı ildə vətənə qayıtmış, 1988-ci ildə zorla vətəndən çıxarılmış, ali təhsillidir, hal-hazırda Sumqayıt şəhərində yaşayır.

Alıyev Abdulla Bəşir oğlu – Dərələyəzdə anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. 92 il yaşamış və yurdunda dünyasını dəyişmişdir.

Ağayarov Oktay Hüseynqulu oğlu – 19 -ci ildə Dərələyəzin Qabaxlı kəndində anadan olmuş, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən yurdundan zorla qovulmuş, ali təhsillidir, hal-hazırda Sumqayıtda yaşayır.

Ağayarov Mətləb Hüseynqulu oğlu – 1956-cı ildə Dərələyəzin Qabaxlı kəndində doğulmuş, orada boya-başa çatmış, 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulmuş, riyaziyyat elmləri namizədidir. Hal-hazırda Sumqayıt şəhərində yaşayır.

Abbasov Əhməd Hacıabbas oğlu – 1923-cü ildə Dərələyəzin Civə kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, ali təhsilli müəllimdir. 1948-ci ildə yurdundan deportasiya olunmuş, Bakıda məskunlaşmışdır.

Ağaverdiyev Ağaverdi Nəbi oğlu – 1928-ci ildə Dərələyəzin Gəmur kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1948-ci ildə deportasiya olunmuş, sonra vətəninə qayıtmış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən yurdundan zorla qovulmuş, Bakıda məskunlaşmışdır.

Ağaverdiyev Kərəm Ağaverdi oğlu – 1957-ci ildə Dərələyəzin Gomur kəndində doğulub, orada boya-başa çatmış, 1988-ci ildə yurdundan zorla qovulmuşdur. Hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Allahverdiyev Çerkəz Xanlar oğlu – 1933-cü ildə Dərələyəzin Gomur kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. 1948-ci ildə deportasiya olunmuş, sonra vətəninə qayıtmış, 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulmuş, hal-hazırda İsmayılıda yaşayır.

Abdullayeva Zərəş – Şərur rayonu. Qarahəsənli kəndi (Şərur ilə Dərələyəz əvvəllər bir qəzada olmuşlar). 83 yaşında, təqaüdü.

Allahverdiyeva Ləminaz Mirzə qızı – Göyçənin Əmirxeyir kəndində anadan olub. 92 il yaşayıb.

Alim Dərələyəzli – 1953-cü ildə Dərələyəzin Qabaxlı kəndində doğulub. Orada boya-başa çatıb, bir müddət Goranboy rayonunun Xoylu kəndində yaşayıb, hal-hazırda Bakıdadır, el şairidir.

Ballı Dərələyəzli – Məmmədova Ballı Şamməd qızı 1949-cu ildə Dərələyəzin Gülüdüz kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən doğma yurdundan qovulmuş, Bakıda məskunlaşmış, sonra da Xanlar rayonuna getmişdir, hal-hazırda orada yaşayır. Orta təhsilli el şairəsidir.

Bəxşəliyev Məmiş Hüseynalı oğlu – 1903-cü ildə Dərələyəzin İstisu kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1984-cü ildə 81 yaşında rəhmətə getmişdir.

Bəşirov Sevindik Abdulla oğlu – 1933-cü ildə Dərələyəzin İstisu kəndində anadan olub, orada boya-başa

çatmışdır. 1948-ci ildə deportasiya olunmuş, sonra yurduna qayıtmış, 1988-ci ildə yurdundan zorla qovulmuş, hal-hazırda Sumqayıtda yaşayır.

Bağirov Əli Ağamir oğlu – Dərələyəzin Ayısəsi kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmış 72 il yaşamış, orada da dünyasını dəyişmişdir.

Babayev Yunis Abbas oğlu – Dərələyəzin Qalasır kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. 68 yaşdadır.

Baxşəliyev Bəhman Hüseynalı oğlu – 1887-ci ildə Dərələyəzin İstisu kəndində doğulmuş, 1905, 1918-ci ildə yurdundan qaçqın düşmüş, 1948-ci ildə deportasiya olunmuş, 1956-cı ildə vətəninə qayıtmış, 1979-cu ildə Terp kəndində dünyasını dəyişmişdir.

Bağirov Fərman Camal oğlu – Dərələyəzin Heşin kəndində anadan olub, boya-başa çatıb. Hal-hazırda Şəki rayonu Üzümlük sovxozunda yaşayır, 60 yaşlı ali təhsilli müəllimdir.

Bəkilov Sevindik Abdulla oğlu – Dərələyəz mahalında anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. 69 yaşlıdır.

Ballı qarı (nənəm) – Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olmuş, orada böyüyüb, boya-başa çatmış, 109 il yaşamışdır. 1957-ci ildə öz kəndində dünyasını dəyişmişdir.

Bülbül Cəfər qızı Kərimova – 1936-cı ildə Dərələyəzin Qaraqaya kəndində doğulub, orada boya-başa çatıb. Hal-hazırda Xanlar rayonunun Əbhəl kəndində yaşayır.

Bəxtiyarova Gülnisə Şahsuvar qızı – Dərələyəzin Gülüdüz kəndində anadan olub. 80 il yaşayıbdır.

Cəfərov Vəli Almərdan oğlu – 1925-ci ildə Dərələyəzin Ələyəz kəndində doğulmuş, orada yaşamış, 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulmuş, Bakıda məskunlaşmış, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Cəfərquluyev Əhməd – Dərələyəzin Alxanpəyəsi kəndində doğulmuş, 1923-cü ildən sonra Ələyəz kəndində yaşamışdır. 102 il ömür sürmüş, 1968-ci ildə Ələyəz kəndində dünyasını dəyişmişdir.

Dünyamalıyev Məhəmməd Baba Mirzə oğlu – 1938-ci ildə Dərələyəzin Qurdqulaq kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, sonra Zeytə kəndinə köçmüşdür, professordur. Hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Dünyamalıyev Novruz Əsgər oğlu – 1927-ci ildə Dərələyəzin Amağu kəndində doğulub, orada yaşayıb və işləyib, sonra Abşeronun Mehdiabad qəsəbəsində məskunlaşıb, hal-hazırda orada yaşayır. Ali təhsilli el ağsaqqalıdır.

Dünyamalıyeva Fizzə Heydər qızı – 1924-cü ildə Dərələyəzin Amağu kəndində doğulub, orada yaşamış, 1987-ci ildə ermənilər tərəfindən yurdundan deportasiya olunmuş, Abşeronun Mehdiabad qəsəbəsində məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayır. Sənədətər, şairtəbiətli, çox məlumatlı bir qadıdır.

Dünyamalıyev Məmməd Əziz oğlu – 1946-cı ildə Dərələyəzin Amağu kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, ali təhsilli hüquqşünasdır, generaldır. Hal-hazırda Bakıda yaşayır. Çox məlumatlı ziyalıdır.

Dünyamalıyev Natiq Əziz oğlu – 19.. –c.. ildə Dərələyəzin Amağu kəndində anadan olmuş, yaşamış, sonra da Abşeronun Mehdiabad qəsəbəsində

məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayır. Ali təhsilli ziyalıdır.

Ələsgərov Namaz Hüseyn oğlu – 1924-cü ildə Dərələyəzdə anadan olub, Böyük Vətən Müharibəsi iştirakçısıdır, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Əmirov Əli Nabatalı oğlu – 1926-cı ildə Dərələyəzin Kotanlı kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. Hal-hazırda Novxanı kəndində yaşayır.

Əliyeva Sadat Orucəli qızı – Dərələyəzin Gədikvəng (Qoduxvəng) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış və 77 yaşda orada dünyasını dəyişmişdir.

Əhmədov Səməd Nəbi oğlu – 1900-cü ildə Dərələyəzin Cırrannı kəndində anadan olmuş, 1948-ci ildə Yevlax şəhərinə deportasiya olunmuş, 2001-ci ildə orada vəfat etmişdir. Sənədətər adam olmuşdur.

Əhmədov Həsən Mamoş (Mamed) oğlu – Dərələyəzdə anadan olub, orada boya-başa çatmışdır, 1940-cı ildə Heşinə köçmüş, 1948-ci ildə Saatlı rayonuna deportasiya olunmuş. Hal-hazırda Saatlıda yaşayır. 78 yaşdadır.

Ələkbərov Əli Hüseyn oğlu – 1927-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuş, orada boya-başa çatmış, 1988-ci ildə yurdundan zorla qovulmuş, Abşeronun Ceyranbatan qəsəbəsində məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayır, ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi və el şairidir.

Əliyev Əziz Hüseyn oğlu – 1962-ci ildə Dərələyəzin Qabaxlı kəndində doğulmuş, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən deportasiyaya məruz qalmış, hal-hazırda Abşeronun Xırdalan qəsəbəsində

yaşayır, ali təhsillidir.

Əliyev Qəzənfər Müzəffər oğlu – 1950-ci ildə Dərələyəzin Qabaxlı kəndində doğulmuş, orada boya-başa çatmış, hal-hazırda Abşeronun Masazır kəndində yaşayır. Ali təhsillidir.

Ələsgərov Nazim Vəli oğlu – 1956-cı ildə Dərələyəzin Civə kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. 1948-ci ildə Azərbaycana, Saatlı rayonuna deportasiya olunmuş. Hal-hazırda Bərdə rayonunun İmirli kəndində yaşayır.

Əmirov Əli Nabatalı oğlu – 1926-cı ildə Dərələyəzin Kotanlı kəndində anadan olub, orada boya-başa çatıb. Hal-hazırda Novxanı kəndində yaşayır.

Əhmədov Əli – 63 yaşlı, Dərələyəzin Qaraqaya kəndində doğulub, orada boya-başa çatmışdır, 63 yaşındadır. Yer-yurdundan didərgin düşmüşdür.

Əliyev İsmayıl Hüseyn oğlu – 1924-cü ildə Dərələyəzin Gədikvəng kəndində doğulub, orada boya-başa çatmışdır. 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulmuş, hal-hazırda Xızı rayonunun Fındığan kəndində yaşayır.

Əliyev Məhəmmədəli Bəhlul oğlu – 1942-ci ildə Dərələyəzin Gədikvəng kəndində anadan olmuş, həmin kənddə boya-başa çatmış. Hal-hazırda Abşeron rayonunun Mehdiabad qəsəbəsində yaşayır.

Ələsov Nəbi Əli oğlu – 1940-cı ildə Dərələyəzin Ayısəsi kəndində doğulub, orada boya-başa çatıb, sonra Bakıya köçüb, ali təhsilli və çox məlumatlı ziyalıdır.

Əliyev Mehman Vəli oğlu – 1948-ci ildə Dərələyəzin Ələyəz kəndində doğulmuş, orada boya-başa çatmış, sonra Bakıda məskunlaşmış, ali təhsilli

həkimdir.

Əsədov Nazir Nəbi oğlu – 1950-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuşdur, tarixçi alimdir, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Fatma Nəbiqızı – Dərələyəzin İstisu kəndində anadan olub. 97 il yaşamış.

Fərəcov Əziz Ağarza oğlu – 1927-ci il Dərələyəzin Ağkənd kəndində doğulub, orada boya-başa çatmış, 1949-cu ildə yurdundan deportasiya olunmuş, sonra vətənə qayıtmış, ali təhsillidir, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Fatma Nəbi qızı – 1887-ci ildə Dərələyəzin Cırrannı kəndində anadan olub, orada böyüyüb, 1918, 1948-ci illərdə zorla vətəninə qovulub, sonra vətəninə qayıdıb, 1985-ci ildə 98 yaşında vətəninə, İstisu qəsəbəsində dünyasını dəyişibdir.

Fərəcov Əziz Ağarza oğlu – 1927-ci ildə Dərələyəzin Ağkənd adlanan kəndində doğulmuş, 1949-cu ildə doğma kəndindən deportasiya olunmuş, Tərtər rayonunda məskunlaşmış, sonra vətənə qayıtmış və təkrarən Tərtər rayonunun İrəvanlı kəndində yaşamışdır. Hal-hazırda Bakıda yaşayır. Ali təhsilli müəllimdir.

Fərzəliyev Səməndər Yunis oğlu – 1941-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuş, orada yaşamış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən zorla doğma yurdundan qovulmuş, Bakının Buzovna qəsəbəsində məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayır. Sənədəftər fərdşeldir.

Gülmalıyev Qafar Usub oğlu – 1927-ci ildə Dərələyəzin Canı kəndində anadan olmuş, Qabaqlı kəndində yaşamış, sonra Abşeronu köçmüş, Abşeronun

Mehdiabad kəndində məskunlaşmış. 2006-cı ildə dünyasını dəyişmişdir.

- Göyüşova Dursun Sadıq qızı – *Dərələyəzdə doğulub, boya-başa çatıb. Hal-hazırda Xanlar rayonunda yaşayır.*
- Gülnisə Şahsuvar qızı Bəxtiyarova – *Dərələyəzin Gülüdüz kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmış, sonradan Dərələyəzin başqa bir kəndinə ərə gedib orada yaşamışdır.*
- Hüseynov Əhməd Həsən oğlu – *1947-ci ildə Dərələyəzin Amağu kəndində doğulub, orada boya-başa çatıb. Sonra Bakıya köçüb orada məskunlaşmışdır. Həm ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi, həm də hüquqşünasdır. Çox məlumatlı sinədəftər ziyalıdır.*
- Hüseynov Fərhad Mehralı oğlu – *1927-ci ildə Dərələyəzin Gədikvəng (Qoduxvəng) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, Abşeronə köçmüş, Ramana, Mehdiabad kəndlərində yaşamış. 2001-ci ildə vəfat etmişdir.*
- Hacsamova Zabıta Ağa qızı – *1914-cü ildə Dərələyəzin Gülüdüz kəndində anadan olmuş, orada və Qovuşuq kəndində yaşamış. 1974-cü ildə Bakıya köçmüş, 1997-ci ildə dünyasını dəyişmişdir.*
- Həziyev İman – *1906-cı ildə Dərələyəzin Sallı kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 62 il yaşamışdır.*
- Həmzəyev Elxan Həmzə oğlu – *1955-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuş, ali təhsillidir, 1988-ci ildə yurdundan deportasiya olunmuş, hal-hazırda Abşeron rayonunun Novxanı kəndində yaşayır.*
- Həmzəyev Akif Abbas oğlu – *1952-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, ali təhsillidir. 1976-cı ildə Abşeronun*

Novxanı kəndinə köçmüş, hal-hazırda orada yaşayır.

- Həmzəyeva Sabirə Məhəmməd qızı – *1954-cü ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulub, orada boya-başa çatıb, 1975-ci ildə Abşeron rayonunun Novxanı kəndinə köçüb, hal-hazırda orada yaşayır. Ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimidir.*
- Hüseynov Şamdan Hüseynalı oğlu – *1901-ci ildə Dərələyəzin İstisu kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1971-ci ildə elə burada da rəhmətə getmişdir.*
- Hətəmov Hətəm Hətəm oğlu – *1886-cı ildə Dərələyəzin Köçbək kəndində doğulub boya-başa çatmış, dəfələrlə qaçqın düşmüş, 97 il yaşamış, 1983-cü ildə doğulduğu kənddə dünyasını dəyişmişdir.*
- Hüseynov Hüseyn Ağamirzə oğlu – *1918-ci ildə Dərələyəzin Məmərzə kəndində doğulub, 1948-ci ildə deportasiya olunub, 1956-cı ildə doğma yurda qayıdıb, 1988-ci ildə doğma yurdundan qaçqın düşüb, 2001-ci ildə Sumqayıtda ölüb.*
- Hüseynov Kamil Məmiş oğlu – *1926-cı ildə Dərələyəzin İstisu kəndində doğulub, orada boya-başa çatmış, 1948-ci ildə deportasiya olunmuş, 1955-ci ildə vətənə qayıtmış, 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulmuş, hal-hazırda Sumqayıtda yaşayır.*
- Hüseynov Knyaz Şamdan oğlu – *1939-cu ildə Dərələyəzin İstisu kəndində doğulub, orada boya-başa çatmış, 1948-ci ildə deportasiya olunmuş, 1956-cı ildə vətənə qayıtmış, 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulmuş, 1994-cü ildə Sumqayıtda vəfat etmişdir.*

Hüseynov Əmiraslan Həsən oğlu – *1924-cü ildə Dərələyəzdə*

doğulub boya-başa çatmış. 77 il ömür sürmüşdür.

Hüseynov Aydın Məmmədhüseyn oğlu – 1937-ci ildə Dərələyəzin Köçbək kəndində doğulub, orada boya-başa çatmışdır. Ali təhsillidir, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Hüseynov Həsən Hüseyn oğlu – Dərələyəzin Terp kəndində doğulub, orada boya-başa çatmış, Ali təhsillidir. Hal-hazırda Abşeronun Mehdiabad qəsəbəsində yaşayır.

Həsənova Pəri (Sərçə) – Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuş, orada boya-başa çatmış, Hosdun və Ələyəz kəndində yaşamış, 1988-ci ildə doğma yurdundan zorla qovulmuş, Bakıda məskunlaşmış, 90 il ömür sürmüş, 2003-cü ildə dünyasını dəyişmişdir.

Həsənalıyev Zeynal Mədət oğlu – 1953-cü ildə Dərələyəzin Ələyəz kəndində doğulub boya-başa çatmış, hal-hazırda Bakıda yaşayır, tarixçidir, professordur.

Həsənov Vahid Əhəd oğlu – 19..-c ildə Dərələyəzin Ələyəz kəndində doğulub, orada boya-başa çatmış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən yurdundan qovulmuş, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

İbrahim Mirzəli oğlu – 1889-cu ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuş, orada yaşamış, sonra Bakıya köçmüş, 1982-ci ildə Bakıda dünyasını dəyişmişdir. Sənədəftər, folklorun, klassik ədəbiyyatın bilicisi olmuşdur.

İmanov İman Ağamalı oğlu – 1914-cü ildə Dərələyəzin Püsyən kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1948-ci ildə repressiya olunmuş, 1987-ci ildə 73 yaşında İstisuda rəhmətə getmişdir.

İmanov Səlim Ağamalı oğlu – 1912-ci ildə Dərələyəzin Püsyən kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış. Dəfələrlə repressiyaya məruz qalmış, 2005-ci ildə 93 yaşında Bakıda rəhmətə getmişdir.

İsaxanov Pərvan Usub oğlu – 1902-ci ildə Dərələyəzin İstisu (Cermuq) kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. 1948-ci ildə repressiyaya məruz qalmış, sonra vətənə qayıtmış, 1983-cü ildə 81 yaşında İstisuda rəhmətə getmişdir.

İsmayılova Səmayə Hacıbaba qızı – 1926-cı ildə Dərələyəzin İstisu kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmış. 1948-ci ildə vətəninə deportasiya olunmuş, 1956-cı ildə vətənə qayıtmış, 1988-ci ildə yenidən zorla yurdundan qovulmuş, hal-hazırda Sumqayıtda yaşayır.

İlyasov Musa Xanlar oğlu – 1949-cu ildə Dərələyəzin Zeytə kəndində doğulmuş, elə həmin il deportasiya olunmuş. Əli Bayramlıda məskunlaşmış, hal-hazırda Bakıda yaşayır, professordur.

İmaməliyev Kərəm Baxış oğlu – 1931-ci ildə Dərələyəzin Nəbilər kəndində anadan olmuş, ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimidir. 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən yurdundan zorla qovulmuş, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

İsmayılov Umud – 1924-cü ildə Dərələyəzin Gülüdüz kəndində anadan olmuş, orada yaşamış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən zorla yurdundan qovulmuş, Xızı rayonunun Fındığan kəndində məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayır. Ali təhsillidir, el şairidir.

İsayev Vidadi – 1959-cu ildə Dərələyəzin Cul kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. Ali təhsilli

tarixçidir. 1949-cu ildə yurdundan deportasiya olunmuş, Yevlaxda məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayır.

İbrahimov Tofiq Həsən oğlu – 1927-ci ildə Dərələyəzin Cul kəndində anadan olmuşdur. Ali təhsillidir, hal-hazırda Bərdə rayonunun İmirli kəndində yaşayır.

İsmayılova Gülnisə Musa qızı – Dərələyəzin Horbadıq kəndində doğulub boya-başa çatmışdır. 1949-cu ildə Salyana deportasiya olunub. Hal-hazırda Bakı şəhərinin M.Rəsulzadə qəsəbəsində yaşayır.

İsgəndərov Cahangir Davud oğlu – 1950-ci ildə Dərələyəzin Hors kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. 60 yaşındadır, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

İmanquliyev Şükür Məmməd oğlu – Dərələyəzin Gomur kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, BDU-da tələbə olmuşdur.

Kərimova Bülbül Cəfər qızı – Dərələyəzin Qaraqaya kəndində anadan olub, boya-başa çatmışdır. Xanlar rayonunun Əbələh kəndində yaşayır.

Kərimov Kərim Rəhim oğlu – 1938-ci ildə Dərələyəzin Gabut kəndində doğulub, 1949-cu ildə yurdundan deportasiya olunub, sonra Bakıya gəlib, hal-hazırda orada yaşayır. Riyaziyyatçıdır, alimdir.

Kərimov Əli Məhəmməd oğlu – 1933-cü ildə Dərələyəzin Qozulca kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. Ali təhsilli hüquqşünasdır, hal-hazırda Sumqayıtda yaşayır.

Kərimov Azay Məhəmməd oğlu – 1933-cü ildə Dərələyəzin Kotanlı kəndində doğulmuş, orada boya-başa

çatmış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən zorla doğma yurdundan qovulmuş, Sumqayıt şəhərində məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayır. Professional musiqiçidir.

Mənsurə Dərələyəzli – Həsənova Mənsurə Həsən qızı 1957-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olub, orada boya-başa çatıb, 1988-ci ildə yurdundan zorla qovulub, Sumqayıtda məskunlaşıb, hal-hazırda orada yaşayır. Ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi və el şairəsidir.

Məmmədova Balaxanım Əmir qızı – Dərələyəzin Heşin kəndində anadan olmuş, orada böyüyüb boya başa çatmış, 96 il yaşamışdır.

Murtuzayev Nəriman Əbdüləzim oğlu – Dərələyəzin Axta kəndində anadan olub. Orada boya başa çatıb. BDU-nun tələbəsi olmuşdur.

Mustafayev Rəhman Bəhman oğlu – 1937-ci ildə Dərələyəzin Sallı kəndində doğulub, orada boya-başa çatıb, 1948-ci ildə Azərbaycanın Səlyan rayonuna deportasiya olunub, sonra vətəninə qayıdıbdır. Həm ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi, həm də hüquqşünasdır. Hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Məmmədov Kamil Qəhrəman oğlu – 1947-ci ildə Dərələyəzin Qabaxlı kəndində anadan olmuş, orada böyüyüb boya-başa çatmış, 1988-ci ildə ailələri zorla öz yurdundan qovulmuş və Bakıda məskunlaşmışdır. Ali təhsilli hərbiçi, gözəl jurnalist və Dərələyəz mahalının ilk və əsas tədqiqatçılarından biridir. “Dərələyəz od içində” adlı irihəcmli monoqrafiyanın müəllifidir.

Mehdiyev Mehdi Ataş oğlu (Aşıq Mehdi) – 1923-cü ildə Dərələyəzin Herher kəndində doğulub, orada boya başa çatmış, 1949-cu ildə Herherdən

deportasiya olunmuş, Tərtər rayonunun Səhləbad kəndində məskunlaşmış, orada yaşamış, 2004-cü ildə dünyasını dəyişmişdir.

Mehdiyev Mehdi Fərhad oğlu – 1938-ci ildə Dərələyəzdə doğulub, boya-başa çatmış, Ali təhsillidir. 1987-ci ildə yurdundan deportasiya olunmuş, Naxçıvanın Babək rayonunun Çalxanqala kəndində məskunlaşmış, sonra Bakıya köçüb Qaradağ rayonunda məskunlaşmış və 2004-cü ildə dünyasını dəyişmişdir.

Məmmədov Heydər Eylas oğlu – 1923-cü ildə Dərələyəzin Gomur kəndində doğulub orada boya başa çatmış, hal-hazırda Naxçıvanda yaşayır.

Məmmədov Əli Həsən oğlu – Dərələyəzin Çivə kəndində doğulub, boya başa çatmış, 1949-cu ildə kəndindən deportasiya olunmuş, Bərdə rayonunun İmirli kəndində məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayır.

Məmmədov Vurğun Rəhim oğlu – 1971-ci ildə anadan olmuşdur, ailələri 1949-cu ildə Dərələyəzin Çivə kəndindən deportasiya olunmuş, Bərdə rayonunun İmirli kəndində məskunlaşmış, hal-hazırda orada yaşayırlar.

Mehdiyev Babacan Süleyman oğlu – 1933-cü ildə Dərələyəzin Ayısəsi kəndində doğulmuş, orada böyüyüb boya-başa çatmış, ali təhsil aldıqdan sonra Əlibayramlıda işləmiş, hal-hazırda Bakıda yaşayır, ali təhsilli ziyalıdır.

Məmmədov Paşa Kazım oğlu – 1949-cu ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olmuş, orada yaşamış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən zorla yurdundan qovulmuş, Bakı şəhərində məskunlaşmış, ali təhsilli ziyalıdır.

Məmmədov Məmmədli Məhəmməd oğlu – 1942-ci ildə Dərələyəzin Gədikvəng kəndində doğulub, orada boya başa çatmış, 1987-ci ilə qədər orada yaşamış, hal-hazırda Bakının Rəsulzadə qəsəbəsində yaşayır.

Məhərrəmov Yusif Qurban oğlu – 1928-ci ildə Dərələyəzin Qurbankəsilən kəndində doğulub, orada və Zeytə kəndində boya-başa çatmış, 1949-cu ildə vətəndən deportasiya olunub, hal-hazırda Sabirabadın Şıxhacılı kəndində yaşayır.

Məmmədov Maşallah Əli oğlu – 1967-ci ildə Dərələyəzin Gədikvəng kəndində anadan olmuş, orada böyüyüb başa çatmış, 1987-ci ildə deportasiyaya məruz qalmış, Bakıda məskunlaşmış və hal-hazırda Bakıda yaşayır. Ali təhsilli ziyalıdır.

Məmmədov Məmməd İsa oğlu (Tapança Mamed) – 1923-cü ildə Dərələyəzin Ardaraz kəndində doğulub, orada boya-başa çatmış, 1949-cu ildə Azərbaycanın Saatlı rayonunun Məmmədabad kəndinə deportasiya olunmuşdur, polkovnik-leytenant, hal-hazırda Saatlı rayonunda yaşayır.

Məmmədov Namət Bahadır oğlu – 1928-ci ildə Dərələyəzin Gədikbəng (Qoduxbəng) kəndində doğulub, orada boya-başa çatmış, 1987-ci ilə qədər orada yaşamış, hal-hazırda Abşeron rayonunun Mehdiabad qəsəbəsində yaşayır.

Muradov Ağamirzə Hüseyn oğlu – 1895-ci ildə Dərələyəzin Məmərzə kəndində anadan olmuş, orada böyümüş, yaşamış, 4 dəfə yurdundan qovulmuş, deportasiya olunmuş, axırda öz doğma yurduna qayıtmış, 1985-ci ildə, 90 yaşında Terp kəndində rəhmətə getmişdir.

Muradov Vurğun Xanmurad oğlu – 1954-cü ildə Dərələyəzin

Qabaxlı kəndində anadan olmuş, orada böyümüş, sonra Abşeron rayonuna köçmüşdür. Hal-hazırda Bakıda yaşayır. Ali təhsilli həkimdir.

Musayev Cəmil Şıxalı oğlu – 1879-cu ildə Vedibasar rayonunun Hanol kəndində doğulub, 1905, 1918-ci illərdə qaçqın düşmüş, 1948-ci ildə yurdundan deportasiya olunmuş, 1984-cü ildə Şəmkirdə rəhmətə getmişdir.

Mirzəyev Həsən İbrahim oğlu – 1927-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuş, orada boya-başa çatmış, sonra Bakıya köçmüş, filoloqdur, professordur. Hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Mirzəyev Əli İbrahim oğlu – 1953-cü ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, tarixçidir, alimdir, 1975-ci ildə Bakıya köçmüş, hal-hazırda Bakı şəhərində yaşayır.

Mirzəyev Musa İbrahim oğlu – 1957-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulub, orada boya-başa çatıb, ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimidir, 1975-ci ildə Bakıya köçmüş, hal-hazırda Bakı şəhərində yaşayır.

Namazov Baxış İmamalı oğlu – 1891-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulub, sonra Güllüdüz kəndinə köçüb, 79 il yaşayıb və doğma kəndində dünyasını dəyişibdir.

Namazov Qədir Bəbir oğlu – 1958-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, sonra Bakıda məskunlaşmışdır. Ali təhsilli iqtisadçıdır.

Narınqül Dərələyəzli – Məhərrəmovə Narınqül Həsən qızı 1949-cu ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olub, orada boya-başa çatıb, 1988-ci ildə

ermənilər tərəfindən zorla yurdundan qovulub, Sumqayıtda məskunlaşıb, hal-hazırda orada yaşayır. El şairəsidir.

Novruzov Abbasəli Ramazan oğlu – 1937-ci ildə Dərələyəzin Zeytə kəndində anadan olmuş, 1949-cu ildə ermənilər tərəfindən doğma yurdundan deportasiya olunmuş, Azərbaycanın Əli Bayramlı rayonunda məskunlaşmış. Ali təhsillidir, generaldır. Çox məlumatlı adamdır.

Nəsibov Fərrux Səlim oğlu – 1922-ci ildə Dərələyəzin İstisu kəndində anadan olub, orada boya-başa çatıb, 1948 və 1988-ci illərdə repressiyaya məruz qalmış, hal-hazırda Bakı şəhərində yaşayır.

Nağıyeva Nazlı İbrahim qızı – 1931-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuş, uzun müddət Naxçıvanda yaşamış, hal-hazırda Abşeron rayonunun Novxanı kəndində yaşayır.

Qocayev Vəli Balay oğlu – Dərələyəzdə anadan olub. Orada boya-başa çatıb. 86 il yaşayıb.

Qasimov Şirxan Behbud oğlu – 1934-cü ildə Dərələyəzin Gomur kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. Hal-hazırda Şahbuz rayonu Sələsüs kəndində yaşayır.

Qasimov Əli Şirxan oğlu – 1960-cı ildə Dərələyəzdə anadan olub, orada boya-başa çatıb, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Quliyev Cəfər – Dərələyəzin Güllüdüz kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. Ali təhsillidir. 1988-ci ildə yurdundan zorla qovulmuş, Sumqayıtda məskunlaşmış və 72 yaşında orada vəfat etmişdir.

Qənbərov Azad Əziz oğlu – 1938-ci ildə Dərələyəzin Ayısəsi kən-

dində doğulmuş, orada yaşamış, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən yurdundan qovulmuş, Bakıda məskunlaşmış və burada da dünyasını dəyişmişdir. Ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimidir.

Qənbərov Akif Azad oğlu – 1964-cü ildə Dərələyəzin Ayisəsi kəndində anadan olub, Bakıya köçüb, orada yaşayır. Alimdir.

Quliyev Müseyib Əli oğlu – Dərələyəzin Gülüdüz kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmış. 70 yaş yaşamış və doğma kəndində də dünyasını dəyişmişdir.

Quliyev İsgəndər Nərrəddin oğlu – 1949-cu ildə Dərələyəzin Zeytə kəndindən Əlibayramlıya deportasiya olunmuş ailədə (1951-ci ildə) dünyaya göz açmış, sonra ailəsi vətənə qayıtmış. İsgəndər Dərələyəzdə orta məktəbi qızıl medalla bitirmiş, Bakıda ali təhsil almış və hal-hazırda Bakının Qaradağ rayonunda yaşayır. Ali təhsillidir, milis polkovnikidir. Sınədəftər ziyalıdır.

Qara Həsən Dərələyəzli – Həsənov Həsən Əbdülkərim oğlu 1929-cu ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulub, orada yaşayıb, 1988-ci ildə yurdundan zorla qovulub, Sumqayıtda məskunlaşıb, 2003-cü ildə dünyasını dəyişib. El şairidir.

Qurbanov Nizami İbrahim oğlu – Nizami 1949-cu ildə Dərələyəzin Terp kəndindən Səlyan rayonunun Qarabağlar kəndinə deportasiya olunmuş, İbrahimin ailəsində dünyaya göz açmışdır. 1967-ci ildə doğulan, hüquq podpolkovnikinə qədər yüksələn Nizami folklorun toplanmasında çox iş görmüşdür.

Qasimov Bayram Şahbaz oğlu – 1917-ci ildə Dərələyəzin Püsyən

kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış. 1948-ci ildə deportasiya olunmuş, 1957-ci ildə vətənə qayıtmış. 1988-ci ildə vətəndən zorla qovulmuş və həmin il də 81 yaşında Bakıda vəfat etmişdir.

Qənbərov Bəhmən Süleyman oğlu – Dərələyəzin Gədikvəng kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 80 ildən çox ömür sürmüşdür.

Qarayev Xudamədəd Amədəd oğlu – Dərələyəzin Qaraqaya kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır, 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulmuş, Azərbaycanda məskunlaşmış, 90-a yaxın yaşı vardır.

Qafar Gülmalıyev Usub oğlu – 1927-ci ildə Dərələyəzin Canı kəndində anadan olmuş, orada və Qabaxlı kəndində boya-başa çatmış, bir çox vəzifələrdə işləmiş, Azərbaycana köçmüş, Abşeronun Mehdiabad qəsəbəsində məskunlaşmış, 2006-cı ildə dünyasını dəyişmişdir.

Quliyev İdris Şahgəldi oğlu – 1925-ci ildə Dərələyəzin Ağkənd adlı kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. Ali təhsillidir. 1960-cı illərdə Abşeronu köçmüş, Mehdiabad qəsəbəsində məskunlaşmış. Hal-hazırda orada yaşayır.

Quliyev Ənvər Məhəmmədəli oğlu – 1950-ci ildə Dərələyəzin Qozulca kəndindən deportasiya olunmuş ailədə 1953-cü ildə doğulan Ənvər Bərdə rayonunun İmirli kəndində məskunlaşmış, polis polkovnikidir.

Quliyev Şəyildi Kərbəlayı Cəfər oğlu – Dərələyəzin Ağkənd kəndində anadan olub. Orada boya-başa çatıb. 75 il yaşayıb. 1968-ci ildə öz doğma yurdunda dünyasını dəyişmişdir.

Qənbərov Müseyib – Dərələyəzdə anadan olub. Orada boya-başa çatıb. 70 ildən çox yaşayıbdır.

Rüstəmov Rüstəm – 1883-cü ildə Dərələyəzin Terp kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, dəfələrlə yurdundan deportasiya olunmuş, qovulmuş, 1956-cı ildə yenidən vətənə qayıtmış, 1986-cı ildə 103 yaşında Terp kəndində dünyasını dəyişmişdir.

Sadıqov Bəykişi Hidayət oğlu – Dərələyəz mahalının Qabaxlı kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. 1988-ci ildə ermənilər onu vətənindən zorla qovmuş, Sumqayıtda məskunlaşmış, 77 yaşında dünyasını dəyişmişdir.

Sadıqov Çərkəz Hidayət oğlu – Dərələyəz mahalının Qabaxlı kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmış. 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən doğma yurdundan qovulmuş, Sumqayıt şəhərində məskunlaşmış və 74 yaşında orada vəfat etmişdir.

Səfərov Mustafə Molla Həsən oğlu – 1925-ci ildə Dərələyəzin Güllüdüz kəndində anadan olub, orada boya-başa çatıb, 1988-ci ildə yurdundan zorla qovulub. Bakıda məskunlaşıb, 2002-ci ildə 77 yaşında vəfat etmişdir.

Səfəraliyev Qoşmalı (Aşıq Qoşmalı) – 1906-cı ildə Dərələyəzin İstisu kəndində anadan olmuş, 1948-ci ildə yurdundan deportasiya olunmuş, 1956-cı ildə vətənə qayıtmış, 1983-cü ildə İstisuda rəhmətə getmişdir.

Səlimova Gülnisə Abbas qızı – 1893-cü ildə Dərələyəzin İstisu kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmış, 4 dəfə yurdundan qaçqın düşmüş, 1995-ci ildə 102 yaşında Sumqayıtda dünyasını dəyişmişdir.

Səfəraliyeva Qumru İbrahim qızı – Dərələyəzdə anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. Laçına köçüb, oradan qaçqın düşüb, 98 il yaşayıb.

Səfiyev Gəray Əli oğlu – 1911-ci ildə Dərələyəzin Terp kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmış, 1948-ci ildə vətənindən deportasiya olunmuş, 1955-ci ildə doğma yurda qayıtmış, 1981-ci ildə dünyasını dəyişmişdir.

Şahhüseynov Sabir Allahqulu oğlu – 1951-ci ildə Dərələyəzin Axta kəndində doğulub, orada boya-başa çatmışdır. Ali təhsillidir, 1988-ci ildə yurdundan zorla çıxarılıb, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Şahverdiyev Əmrah Şahverdi oğlu – 1909-cu ildə Dərələyəzdə, İstisu kəndində anadan olub, orada boya-başa çatıb. 1988-ci ildə represiyaya məruz qalıb, 1990-cı ildə 81 yaşında Sumqayıtda rəhmətə gedib.

Şəkil Dərələyəzli – Paşayev Şəkil Təvəkkül oğlu 1938-ci ildə Dərələyəzin Qabaxlı kəndində doğulub, orada boya-başa çatıb, 1988-ci ildə zorla yurdundan qovulub, Sumqayıtda məskunlaşıb və hal-hazırda orada yaşayır. Ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi və sinədəftər şairidir.

Şıxəliyev Gəray Fərman oğlu – 1934-cü ildə Dərələyəzin Gindivaz kəndində anadan olub, Dərələyəzdə boya-başa çatmış, hal-hazırda Bakıda yaşayır.

Talıbov Rəhim Xudaverdi oğlu – Dərələyəzin Çaykənd kəndində anadan olmuş, orada boya-başa çatmışdır. 86 il yaşayıbdır.

Urusdamov Hüseyn Ağamirzə oğlu (Nərgiz oğlu Hüseyn) – Dərələyəzin Qalaser kəndində anadan olub, orada boya-başa çatıb, 1988-ci ildə doğma

yurdundan zorla qovulub, Bakıda məskunlaşıb
114 yaşında Bakıda dünyasını dəyişibdir.

Xudaverdiyev Süleyman Kərim oğlu – *Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olub, orada boya-başa çatmışdır. 74 il yaşayıb və öz kəndində dünyasını dəyişibdir.*

Yadigar Məhəmmədəli oğlu – *Dərələyəzin Sallı kəndindəndir, ali təhsilli ziyalıdır, Aşıq Qulunun nəvəsi, el şairi Məhəmmədəlinin oğludur. Hal-hazırda Bakıda yaşayır.*

Zülfüqarova Züleyxa – *1935-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olub. Orada boya-başa çatıb. Hal-hazırda Abşeron rayonunun Novxanı kəndində yaşayır.*

Zülfüqarov Kazım Şavo oğlu – *1933-cü ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olub. Orada boya-başa çatıb. Ali təhsillidir. 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən zorla vətənidən qovulub, hal-hazırda Sumqayıtda yaşayır.*

Zülfüqarov Əli Şavo oğlu – *1917-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olmuş, orada ömür sürmüş, 1988-ci ildə ermənilər tərəfindən yurdundan qovulmuş, hal-hazırda Bakıda yaşayır.*

Zülfüqarova Rəfiqə Məmməd qızı – *1952-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində anadan olmuş, 1975-ci ildə Abşeronun Novxanı kəndinə köçmüş, hal-hazırda orada yaşayır.*

Zülfüqarov Paşa Məhəmməd oğlu – *1951-ci ildə Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulmuş, orada böyümüş, sonra Bakıda məskunlaşmışdır. Ali təhsilli həkimdir.*

MÜNDƏRİCAT

Müəllifdən	3
Dərələyəz mahalı haqqında qısa məlumat.....	4

DƏRƏLƏYƏZ BAŞQA BÖLGƏ ŞAİRLƏRİNİN GÖZÜNDƏ

Dərələyəzdə (<i>Səadət Buta</i>).....	10
Dərələyəzdədi (<i>Xarac Salahov</i>)	11
Dərələyəz (<i>Ələmdar Keştəkli</i>).....	16
Holavarlar	17
Ev heyvanlarının deyişməsi	18
Sayaçı sözlər.....	18
Qoyunların cütlənib yoxlanması	21
Eydirmələr	21
Ala dana.....	21

MÖVSÜM VƏ MƏRASİM NƏĞMƏLƏRİ

Qodu-qodu nəğməsi	22
Kos-kosa nəğməsi	22
Hamam hamam içində.....	23
Yel Baba mərasimi	23
Çillələrin bəhsi	24
Çillə	25
Boz ay	25
Xıdır Nəbi	26
Xıdır Nəbi	26
Xıdır Nəbi	26
Novruz bayramında oxuyardılar	26
Yaz mövsümü, Novruz bayramı, bənövşə	27
Mövsüm-mərasim nəğmələri və onlarla bağlı inamlar	
Üzərlik yandırma	27
Yağışı kəsmək	28
Düzgünlər.....	28
Dənbələn göz.....	29
Üşüdüm, ha üşüdüm	29

DƏRƏLƏYƏZDƏ ƏN ÇOX SÖYLƏNİLƏN MİFLƏR, RƏVAYƏTLƏR, ƏFSANƏLƏR VƏ İNAMLAR

Deyirlər Ay Günəşin oğludur.....	31
----------------------------------	----

Gözə görünməz	31
Əjdaha	31
Bir kişi atınan gedirmiş.....	32
Cinni dəre	32
Cin toyu	33
Cin toyu	33
Cinin mamaçası	34
Cinin qaravaşlıxdan qaşması	35
Hal arvad.....	35
Hal anası	36
Hal vahiməsi.....	36
Şəfa ağacı.....	37
Nuhun gəmişi.....	38
Alagöllər əfsanəsi.....	38
Zülmət daşı	39

AZƏRBAYCAN XALQ ƏFSANƏLƏRİ

Gəlin atılan qaya.....	41
Gəlin qaya.....	41
Gəlin qayası.....	42
Ləlvar dağı.....	42
Qısır dağ.....	43
Abduləsər dağı.....	43
Səhənguçan töpə	44
Ərgəz piri	44
Ertiş piri	45
Sal-Sal qalası	45
Şah Abbas	46
Bəhlülü danəndə.....	46
Daha yazı nə qaldı	47

ƏHVALATLAR VƏ RƏVAYƏTLƏR

Məmmədölən yurd	48
Əsədullanın əhvalatı.....	48
Oğru Vəlinin kələyi.....	50
Aşıq və gəlin.....	51
Aşıq Nəbinin Ağaverdiyə sataşması	51
Heyvanlarla bağlı olan əhvalatlar	
Dəvə uşaqdı?.....	52
Pələngin ayağını tülkü bağlayır, siçan açır.....	53

İNAMLAR, ETİQADLAR, İNANCLAR, SINAMALAR54

YASAQLAR.....	58
SINAMALAR.....	59
İNAMLAR	
Qurd ağızı bağlamaq	59
YUXUYOZMALAR	60
ANDLAR	60
ALQIŞLAR.....	61
QARĞIŞLAR	67
HƏDƏ-QORXULAR.....	72
YALVARIŞLAR	73
SÖYÜŞLƏR	73
LAĞLAR, ATMACALAR.....	73
VƏSFLƏR, BƏNZƏTMƏLƏR, DEYİMLƏR.....	75
DEYİMLƏR	78
ÖYÜD-NƏSİHƏTLƏR, MƏSLƏHƏTLƏR	79
VƏSFİ HALLAR	79
İMAMLARIN VƏSFİ	
Xəbər al deyim	80

OYUNLAR

Dırədöymə	81
Aşix-aşix	81
Gizlənpaç	82
Eşşək beli.....	83
Çiling-ağac	83
Çiling-ağac	84
Üzük-üzük	84
Beşdaş	84

BAYATILAR	86
MÜXTƏLİF BAYATILAR	110
AĞILAR	111
SIZLAMALAR	116

XALQ MAHNILARI, TOY MƏRASİMLƏRİNDƏ OXUNAN MAHNILAR

Arpaçay gözəli.....	117
Saranı	117

Xalq mahnıları	118
Ay bəri bax, bəri bax.....	118
Deyişmələr.....	119
Mahnı	120
Toy mərasimi.....	120
Gəlinə xitabən	120
Qız seçilməsi	120
Bəyin tərifı.....	120

Toy mərasimində oxunan mahnı

Araz gəlir	121
------------------	-----

ATALAR SÖZLƏRİ VƏ MƏSƏLLƏR.....122

TAPMACALAR.....157

GÜLMƏCƏLƏR

Oranın yiyəsi var	165
Sənin nəyinə gərəkdir onun küçüyü var, ya yoxdur.....	165
Eşq olsun sənə bülbül, doğduğun bülbül kimi oxuyacaq	166
Molla da keçməz.....	166
Kokaz nə qanır.....	166
Nə dedimki?!	166

TƏMSİLLƏR

Xoruzların hamısı sənin tayındır əmi!.....	167
Valı dəyiş.....	167
Xoruz ilhamı.....	168
Bərəkallah Fərəculla	168
Ağa pristav, biz dağ adamıyıx	169
Ya Həzrət Abbas qaç, öküz gəldi!	169
Qonaxsan qonax yerində otur!	170
Quleybanı əhvalatı.....	170
Molla gəlmişkən ölən ölsün, qalan qalsın.....	171
Mollanın duvası yağlı çoxaltdı	171
Görmürsən Allah veribdir?!	171
Yandı bizim çırağımız, söndü sizin çırağımız.....	172
Əlim dəyib	172
Tarp və Terp hadisəsi.....	173
Nə vecinə.....	173
Qara ilə ağ qarışanda sortu yaxşı olur.....	173

Çapbağa nə var	174
Yox balam, o boyda olmazdı.....	174
Buğa əhvalatı	175
Cəvizı soyuq aparacaq.....	175
“Qlazok”” göstərmir	176
Mənə Ayıboğan Oruc deyərler	176
Alının böyük toyuna gələk	177
İmoş məni yeyəcək.....	177
Bu papaq mənə haram olsun	178
İman çayı keçsəydi	178
Arazı keçənnən günüm budu.....	178
Qatırçıynan nalbənd.....	179
Çalın, zurnaçılarım, çalın.....	180
Mülkü bəy.....	180
Ay Mülkü bəy, Mülkü bəy.....	181

TÜRKƏÇARƏLƏR182

ŞƏFALI BİTKİLƏR VƏ ONLARDAN HAZIRLANAN

MƏHSULLAR186

OVSUNLAR.....187

DƏRƏLƏYƏZDƏ XALQ TƏBABƏTİNİ YAŞADANLARDAN

BƏZİ NÜMUNƏLƏR188

UŞAQ FOLKLORU

Laylalar	190
Oxşamalar	191
Nazlamalar, əzizləmələr.....	191
Oxşamalar	192
Bənzətmələr	192
Alqış-laylalar	192
Qurbanlar	193
Oxşama	193
Cıratmalar	194
Oyun-nəğmələr	
O qara qazan doldumu?	194
Bir-iki	194
Əkil-bəkil	194
Sanamalar	
İynə, iynə	195
Barmaqlar.....	195

Dolamalar.....	195
Yanıltmaclar.....	196
Bənövşə	196
Laylalar.....	197
Heyvanlara və quşlara dair	
Tülkü, tülkü.....	197

DƏRƏLƏYƏZLƏ BAĞLI BƏZİ HADİSƏ VƏ ƏHVALATLAR

Qaçaq Nəbinin Dərələyəzdə goburnatla döyüşü.....	198
Canlı Cəlal bəylə Qaçaq Nəbinin döyüşü	200
Qanlı dərənin qisası Bərk dərədə alındı	201
Aşıq Bəhmanın marşal İ.X.Bağramyana cavabı	202
Hürü qarının hikməti, Aşıq Paşanın zilləti.....	203
Dərələyəz ağsaqqallarının Nəriman Nərimanovla görüşü. Qabar onun əlində yox, dilindədir	204
İmanın sazi, axundun sözü.....	205
Molla Şahverdinin Paşa bəyə ərzi-halı	209

DƏRƏLƏYƏZ AYAMALARI.....212

DƏRƏLƏYƏZİN ŞİVƏ SÖZLƏRİ

1. Arxaikləşən və arxaikləşmə ərəfəsində olan sözlər	213
2. Qohumluq bildirən sözlər.....	213
3. Çəki, ölçü və pul vahidlərinin adlarını bildirən sözlər.....	213
4. Vəzifə, rütbə bildirən sözlər	214
5. Köhnə vergi adları bildirən sözlər	214
6. Bitki adları bildirən sözlər.....	214
7. Termin səciyyəli sözlər	214
8. Dərələyəzdəki şivə sözlərinin lüğəti.....	221

AŞIQLAR

Aşıq Cəlil	240
Qoşmalar	
Hardasan.....	241
Olar	241
Bilmərəm	242
Üz ola	242
Gözə görünməz.....	242
Aşıq Qəhrəman	243
Gəraylılar	
Ellər.....	244

Tərlandı	244
Qoşmalar	
Yerindədir	245
Sevdiyim.....	245
Düşübdü	246
Bilmədim.....	246

Aşıq Fətulla

Gəraylılar	
Gəlin.....	248

Qoşmalar	
Meydanı.....	249
Gözəl	249
Züflərin	249
Bənzər	250
İstər könlüm	250
Yan barı.....	250
Allı qız.....	251
Əsmərim.....	251
Dodaq-dodağa	251
Daş-daşa	252
Kürdün ceyranı.....	252
Qız	252
Dağ-dağa	253

Aşıq Behbud

Gəraylılar	
Ağsu	253
Getdi	254

Qoşmalar	
Necoldu	254
Sazımdı.....	255
Dözəsən gərək	255
Göycə mahalı	255
Cermuk	256
Hara hey	256
Bızım arvad	256

Bağlama	
Var.....	257
Aşıq Behbud və Saçlı.....	257

Aşıq Behbudun Qara Kilsə səfəri	260
Aşıq Qulu	262
Gəraylılar	
Kimi.....	263
Məni	263
Dağlar	263
Xoş gəldin	264
Gördüm.....	264
Qoşmalar	
Danışaq.....	264
Oldu	265
Samovar.....	265
Gəzirəm.....	266
Hərbnamə.....	266
Düşübdü	266
Dağlarım.....	267
Bağlamalar	
Var	267
Arasında	268
Aşıq Bəhman (Sallılı).....	268
Gəraylı	
Mənim	268
Hanı?	269
Qoşma	
Hayıf oldu.....	269
Vəsiyyət	270
Aşıq Mehdi	270
Gəraylılar	
Dağlar	271
Dağlar	271
Bızım dağlar, bızım dağlar.....	272
O dağların.....	272
Dağlar	272
Dağlar	273
Dağlar	273
Qoynunda-qoynunda	273
Düşdü	274

Ağarma, saçım, ağarma.....	274
Kimidir	275
Süzə-süzə	275
Kəklik.....	275
Nərgiz.....	275
Bənövşə.....	276
Bulaq	276
Gəldi.....	276
Gəlir	277
Gələndə.....	277
Azərbaycan.....	277
Azərbaycan.....	278
Millətimiz xoş gəlibdi.....	278
Bayrağıdır.....	278
Qaldı	279
Vallah-vallah	279
Qurban olum.....	279
Deyim, deməyim.....	280
Sənsən	280
Dayna	280
Gülə-gülə	281
Nədəndi.....	281
Nazlana-nazlana	281
Ziyarətdir.....	282
Yaraşır	282
Qucağında.....	282
Belə sinə	283
Dağlar oğlu Məmməd Araz.....	283
Gəzə-gəzə.....	283
Bağışlayıb.....	284
Yaradıb	284
Qardaş.....	285
Balasını.....	285
O dağların çobanları	285
Danışır	286
Qoşmalar	
Saxla	286
Olmaz	287
Olmaz	287
Olmaz	287

Olmaz	288
İstəmə	288
Gedəcək	288
Dəymə	289
Gülərmış	289
Gedər	289
Qalarmış	289
Yaxşısı	290
Manat	290
Çələbı Fatmanı ziyarət eylə	290
Dağlar	291
O dağlar	291
Dağların	291
Gəlir	292
Yadıma düşdü	292
Qalıb	292
Olmuşam	293
Solubdu	293
Göyçə sizindir	294
Göyçə	294
Dağında	295
İstisu	295
Düşüb	295
Yavaş-yavaş	296
Olmaz	296
Xoşum gəlir	296
Deyiləm	296
Gördüm	297
Ay baba	297
Yavaş-yavaş	297
Vurğun	298
Xoş gəldin	298
Ayrıldı	299
Səndədi	299
Xoş gəlmişsiniz	299
Nəvən olub	300
Mənim	300
Sevinir	300
Gəzəydik qoşa	301
Olma	301

Dığa	302
Köpəkoğlu	302
Salım	303
Dönərsən	303
Arvadım	303
Səni	304
Mehdiyəm	304
416-nın əsgəriyəm mən	304
Utanmır	305
Məni	305
Ləkələnməsin	305
Təcnislər	
Dər indi	306
Almasın	306
Bax-bax	307
Çataçat	307
Bayatlılar	308
Aşıq Mirzalı	311
Gəraylı	
Var	311
Qoşmalar	
Qalmadı	311
Bağışla	312
Arasında	312
Həsrət	313
Aşıq	313
Oğul	313
Yaxşıdır	314
Əli	314
Dilindədir	314
Sazdadır	315
Yerevandır	315
Eylər	316
Etdim	316
Yatır	316
Türmədə	317
Məni	318
Eylədin	318
Görmüşəm	318

Unutma.....	319
Cəbrayilov.....	319
Anamın.....	320
Ağladım.....	320
Şamo dayı.....	320
Ağlasın.....	321
Allah kərimdir.....	321
Ağlama.....	322
Sevinsin.....	322
Bacanax.....	323
Məni.....	323
Salam de.....	323
Var.....	324
Bağışla məni.....	324
Aşix Murad.....	325
İslam.....	325
Dəmirçi.....	326
Danış.....	326
Sazla Aşiq Mirzəlinin deyişməsi.....	327
Bayatılar.....	327
Mirzəli və Kətan dastanı.....	328
Cəfər və Fətullah dastanı.....	331
Sərraf Qasım və Molla Hüseyn dastanı.....	339
Sərraf Qasım və Dəli Kür dastanı.....	343
Aşiq	
Həşim.....	346
Aşiq	
Paşa.....	346
Aşiq	
Nəbi.....	346
Dağlar.....	347
Can Səfəralı.....	348
İgid Səfəralı, qoç Məmmədali.....	348
Aşiq Xanlar.....	349
Qaldı.....	349
Məni.....	349
Aşiq Məhəmməd (Füqarə Məmməd).....	350
Hey.....	350

Füqaralıqdır.....	350
Gör kimə qaldı.....	351
Terpli aşiq Əli.....	351
Gəraylılar	
Hanı.....	352
Qoşmalar	
Naxçıvan.....	352
Aşiq Həmid.....	353
Gəraylı	
Dağlar.....	353
Vətən dardadı, dardadı.....	354
Qoşmalar	
Bilərsən.....	354
Olmusan.....	354
Səni.....	355
Vətən, bizə sən əmr elə, əmr elə.....	355
Deyişmə.....	355
Müxəmməs	
Şərura.....	356
Aşiq Hüseyn Arpaçaylı.....	357
Ağ Aşıqla Alının deyişməsi.....	357
Aşiq Qafar.....	358
Qoşma	
Puldur.....	358
Unutma.....	359
Qardaş.....	359
Aşiq Firidun.....	360
Gülə-gülə.....	360
Aşiq Nəşib.....	360
Bizə doğru.....	360
Aşiq Şükür.....	361
Qoşmalar	
Olmasa.....	361
Dünya.....	362

Bayatılar	362
Aşıq və xanəndə Qardaşxan.....	362
Məni qaytardılar həyata bir də	363
Aşıq Talib	
Gedir	363
Oldu	363
Aşıq Abdulla.....	364
Qoşmalar	
Afərin	364
Yavaş-yavaş	364
Aşıq	365
Kimi.....	365
Xaloğlu	366
Aşıq Aypara Dərələyəzli.....	366
Balasıyam	367
Kimiyəm.....	367
Sənin.....	367
Aşıq Məmməddağı	367
Qoşmalar	
Var mənim	368
Gəraylı	
Qaldı	368
Yoxdu	368
Aşıq Nəbi	368
Aşıq Əhməd.....	369
Aşıq Baloş	369
Aşıq Bəylər	370
Aşıq Kirman	370
Aşıq Səyyub.....	371
Qərib Mamedov	371
Cırranlı aşıq Məhəmməd.....	371
Aşıq Məhəmməd.....	372
Aşıq Müzəffər Cəfərli	372
Çivəli Aşıq Əli.....	372

Aşıq Bərxudar	373
Aşıq Kərəm	373
Aşıq Bilal.....	373

**SAZ, BALABAN, ZURNA, TÛTƏK, NAĞARA,
KLARNET, QARMON ÇALANLAR**

Balaban Vəli.....	374
Kərimov Xudakərim	374
Kərimov Məhəmməd	374
Kərimov Əhməd	375
Qaçay Kərimov	375
Kərimov Surxay.....	375
Balay Kərimov	376
Kərimov Azay Məhəmməd oğlu.....	376
Kərimov Məmməd	376
Səfiyev Qoşunəli Ataş oğlu	377
Ağayarov Hüseynqulu	377
Çərkəz Cabbarov.....	378
Qurbanov Yusif.....	378
Mamed Hümmətəli oğlu	378
Şabanov Həciməmməd	379
Səfiyev Sahib	379
Xasay Cabbarov.....	379
Mehrəliyev Məhəmməd	379
İlayət İsmayilov.....	380
Nəcəfov Cümşüd.....	380

**MUĞAM, XALQ MAHNISI
VƏ AŞIQ HAVALARINDA OXUYANLAR**

Nəbiyev İdris	380
Şahməli Kürdoğlu.....	381
Ağayarov Səlim.....	381
Qeydlərim	382
Ağ Aşıq və Süsənbər dastanı	383
Ağ Aşıq haqqında qeydlərim.....	400
Aşıq Alının Türkiyə səfəri	404
Aşıq Alı haqqında eşidib bildiklərim	441
Qaçaq Səfəralı. Vəli kişi.....	445
Səfəralı ilə Murovun əhvalatı	449

Qaçaq Səfəralının Zəngəzur səfəri	452
Qaçaq Səfəralının Qaraarxac səfəri	461
Qaçaq Səfəralının Gindivas səfəri	469
Qaçaq Səfəralının Türkiyə səfəri.....	473
Qoçu Həşimin Qaçaq Səfəralıya güllə atması	476
Məmmədalının Cul səfəri	481
Qaçaq Səfəralının Naxçıvan səfəri	483
Qoçu Həşimin üzrxahlığı.....	492
Səfəralının pristavı qonaq çağırması.....	493

Qaçaq Süleyman. Qaçaq Süleyman haqqında olan şeir və rəvayətlərdən parçalar	495
--	-----

EL ŞAİRLƏRİ

Folklorun allahı, Dərələyəzin ağsaqqalı İbrahim Mirzəlioğlu	503
Ay Həsən.....	505
Bənövşə	506
Qonaq gəl, İlyas	506
Anam Nahadın (Nahidin) atam siyası məhbus olarkən Sibirə göndərdiyi bayatılar.....	507
El ağsaqqalına Aşıq Ələsgərin oğlu Talibin göndərdiyi məktub	507
30-u 9 rəqəmi ilə yarıla.....	508
Borçalı aşıqlarının Dərələyəz səfəri və Mirzəlioğlu İbrahimplə söhbətləri	510
“Hamısı sinədəftərdir. Adamın pişiyini ağaca dırmaşdırırlar”	513
İbrahim Mirzəlioğlunun Bakı səfəri.....	515
Şair Alhüseyn	517
Qoşmalar	
Amandı	517
Ölsün	517
Kimidir	517
Şair Rzaqulu.....	518
Gəraylılar	
Dağlar	519
Qoşmalar	
Olsun	519
Dağların.....	520
Dağlar.....	520

Zeynəb.....	520
Eyləsin.....	521
Gedirsən	521
Gedirəm.....	522
Məzar sandıq.....	522
Əmoğlu.....	523

Deyişmə

Arpa ilə buğdanın deyişməsi	523
-----------------------------------	-----

Qıfılənd

Neçədir	524
Var.....	525
Dolanmaz	526

Müxəmməs

Haray	526
-------------	-----

Qıfılənd müxəmməs

Maşın.....	527
------------	-----

Vahid Əziz

Gəraylı

Vətən sevgisi.....	528
Bilmirəm	528

Qoşmalar

Çalın	528
Biləsən	529
Üstünə	529

Həsən Mirzə.....

Gəraylı

Dağlar	530
Dərələyəz.....	531
Bu gözələ	531
A ceyranım	531
Nəvələrim	532

Qoşmalar

Dərələyəz.....	533
Dərdimi	534
Dağlar	534
Dərələyəz.....	535
Olarımı?.....	535
Ay Narınc xatın.....	536

Azəri qızı.....	536
Tapın götürin.....	537
Gözəldir.....	537
Təbriz	538
Deyişmə	
Dərələyəzdə.....	538
“Qaldı” - “Qalmaz”.....	541
“Ay Həsən Mirzə” – “Buta”.....	542
Vətən bayatıları.....	543
Əli Əkbər.....	544
Sarıtel	544
Sona.....	544
Vurulmuşam	545
Dəli könül.....	545
Qurban olum.....	546
Dönmərəm	546
Nazpəri.....	546
Gözəl	547
Gözəlin ızdırabı.....	547
Görmədim	548
Gülər.....	548
Ustadnamə-nəsihətnamə	
Dünyadı.....	548
Getdi	549
Vətən həsrəti və vətənin tərənnümü	
Vurğunam.....	549
Azərbaycanım	550
İtirmişəm	550
Sultan Dərələyəz, xan Dərələyəz	551
Dərələyəz.....	553
Öp.....	553
Olaydım.....	554
Allah.....	554
Vətən hey!.....	555
Mənim	556
Həsən müəllimə.....	556
Görə bilmirəm.....	557
Neyləyim.....	557
Dağların.....	558

Ayrılıq	558
Əmoğlu.....	559
Gəlmişəm.....	559
Ağlaram.....	560
Məhəbbət qoşmaları	
Sən allah.....	560
Neynirəm.....	560
İnciməsin.....	561
Gül sənə vurğundur, yoxsa sən gülə	561
Sən olmadınmı?	562
Sən olmasaydın	562
Görməmişəm.....	562
Hardan biləydim.....	563
Nədəndir.....	563
Göz dəyər sənə	564
Bənzəyir.....	564
Gül sənə qurban	564
İncimərəm	565
Özünə qurban	565
Bənövşə.....	565
Pərvanə.....	566
Qoşmalar	
Ay Pəri	566
Xəzəngül	567
Gülşən	567
Elnarə	568
Fatma	568
Gülpəri	568
Güləndam.....	569
Pəri	569
Deyişmələr	
“Əmoğlu” “Əmiqızı”	570
“Oğlan” - “Ay qız”.....	570
Mahnılar	
Duet	571
Ay oğlan.....	571
Bayatılar	
Vətənə aid bayatılar.....	572
Qarabağa aid bayatılar	575
Məhəbbət bayatıları.....	576

Bayatılar	577
Məhəbbət bayatıları	578
Rəhman Mustafayev.....	579
Gəraylılar	
Haray vətənim!	579
Şuşa həsrəti	580
Millətimin qeyrəti	580
Dərdim var	580
Gəlsin	581
Təəssüf.....	581
İstərəm	581
Dəyərimi	581
Əzizim	582
Gözlərin.....	582
Pünhanım.....	582
Olaydın	583
Gözəl	583
Beləsini.....	583
Həqiqət.....	583
Qoşmalar	
Amandır.....	584
Dağlar	584
Vətənim.....	585
Dağ boyda dağ həsrəti	586
Qardaş.....	586
Dağlar	587
Bulaq	587
Dünyada	587
Bir imiş.....	588
Lələ	588
Düşübdür	588
Sual.....	589
Bilmədim.....	589
Pünhanım.....	589
Novruz mərasimi	
589	
Həftə bayatılarım	590
Dünya bayatılarda	591

Zakir Şəhriyaz	591
Ustadnamələr	
Korlanmasa.....	591
Paralanmasın	592
Nə var.....	592
Hayıf olar	592
Cinash bayatılar.....	593
Gəraylılar	
Yazmamışam	595
Dağlar yenə mənsiz qaldı	595
Gətirər	595
Duman getmir bu dağlardan.....	595
Deyil	596
Yarıyar	596
Bağlana-bağlana	596
Dağlar, məndən inciməyin	597
Qərib eldə	597
Kimi	597
Olmaz	597
Demədin	598
Biləm	598
Doymamışam	598
Sənin qucağında	598
Dağlara-dağlara	599
Yuxuda-yuxuda	599
Dərələyəz deyə-deyə.....	599
Yerinə.....	599
O dağlarda	600
Ağlar qaldı	600
Bir görəydim	600
Cinash gəraylılar	
Lala xanım.....	600
Qoşmalar	
Yerdə	601
Ləzzət verər	601
Hərdən.....	601
Qaldım	602
Yandırır	602
Sən də mənə dayı de	602

Gəlmir	602
Oldu	603
Gülür.....	603
Bilir.....	603
Qorxudur	603
Qocalanda.....	604
Çoxalib	604
Yoxdur.....	604
Yalanıymış	605
Tullamamışam.....	605
Çıxmıram.....	605
Axtarırsan	605
Saxlamışam	606
Beləsinə.....	606
Ustad.....	606
Qabağında.....	607
Cığalı qoşmalar	
Ləzzət verər	607
Dolanır.....	607
Ha gələ-gələ.....	608
Verə-verə	608
Deyə-deyə	609
Dodaqdəyməz cığalı qoşma	
Yetər.....	609
Təcnislər	
Ay belə qala	610
Ayağa sarı.....	610
Yaxana.....	610
Qaralar	611
Az aya.....	611
Düz keçir	611
Ay ağa bağlar	611
Hayana.....	612
Atana	612
A sarı telə	612
Dodaqdəyməz təcnislər	
Ay ağa tək-tək.....	613
Təcnis divanilər	
Çalhaçal.....	613
Cızhacız.....	613

Cığalı təcnislər	
Ay yavaş-yavaş	614
Ay süzə-süzə	614
Salhasal.....	615
Üzə-üzə	615
Gəlinçə.....	616
Dodaqdəyməz cığalı təcnislər	
A dala-dala	616
Ay elə “sin”ə.....	617
Divanilər	
Verər.....	617
Deyim	618
İşin olmasın	618
Əldən gedir.....	619
Baş əyər	619
Çıxır.....	620
Gözləsən.....	620
Müxəmməslər	
Kimidi.....	621
Səni.....	621
Deyəsən.....	622
Başqa səpgidə şeirlər	
Ay Aşıq Mahmud.....	622
Eloğlu ilə deyişmə	623
Əhliyyət Məmmədli ilə deyişmə.....	623
Deyişmə	624
Mən belə dünyanın nəyindən yazım	625
Ürəyimdi	626
Səndən ayrı gəzəndə	626
Biz niyə birləşə bilmirik axı	626
Kimi	627
Sən olmadınmı	627
Yurd yerimiz	627
Vətən həsrətini çəkən ürəyim	627
Ulu tanrı, özün qoru bu xalqı	628
Özümə bədsi	628
Dərələyəz.....	629
İsa Əsədov	633
Gəraylılar	
Yaz	633

Mən	633
Dağlar	634
Dilə düşür	634
Olsun	634
Masabəyi	635
Yazda olsun	635
Sorağına	635
Molla əmi	636
Gəraylı təcnislər	
Sarı-sarı	636
Yar, yarandı	636
Yarı-yarı	637
Yara-yara	637
Qoşmalar	
Can deyir	637
Qoşa-qoşa	638
Yerindədir	638
Görürəm	639
Bu gecə	639
Nə deyim	639
Bir bax	640
Dərələyəzəm	640
Düşür	640
Qalır	641
Dilicandadır	641
Kəklik	641
Oldu	642
Qaldı	643
İndi cənnətdədir Heydər Əliyev	643
Təcnislər	
Üzdü, üz	643
Oxatan	644
Yada nar	644
Silsilə gərək	644
Qaralar	645
Şirindi	645
Oy, ana	645
Ay ata, ata	645
Çalmadı	646
Gülbaharıdır	646

A layla	646
Nə qoşma	647
Dadandı	647
Ay azdır, nazir	647
Yaranar	648
Dağlar	648
Qarala	648
Ad ara	649
A yalan	649
Gül incisinə	649
Bir ağa	650
Yaralar	650
Saldı, sal	650
Ay ara, ara	650
Gül dərdim	651
Nədi, nə	651
Düz, əyri	651
Yarandı, bulaq	652
Nədi, nə	652
Bir kəsə	652
Ala sən	653
Düz dərə	653
O dilə	653
Aldı, al	653
A dilə	654
Əksilə	654
Çaldı, çal	654
Üzdə, üz	655
Ay Sənəm	655
Cığalı təcnis	
Üz-üzə	655
Hərfi təcnislər	
Ay ana, ana!	656
Bir belə	656
Qarqara qaldı	656
Yaydı, yay	657
Hərfi cığalı təcnislər	
Düz denən	657
Güldü gül	657

Sarı, sapsarı	658
Bayatılar	658
Gəraylı bayatılar	659
Qoşayarpaq təcnislər	660
Klassiklərin dili ilə	661
Alıyev Alı Abdulla oğlu (Alı Səfolu)	663
Gəraylı	
Bilmirəm	664
Ceyranım	664
Görünür	664
Mən də	664
Gördüm.....	665
Qoşmalar	
Gözəldi.....	665
Dərələyəzdi.....	665
Niyə gəlmədi	666
İstisu	666
Dağlar.....	666
Deyir.....	667
Bayatılar	667
Bayramov Məhəmmədəli	669
Qoşma	
Bənövşə.....	669
Ağlasın	670
Qaranquş.....	670
Ələyəz.....	671
Vətənin.....	671
Bənövşə.....	671
Gedirəm.....	672
Düşərsən.....	672
Ay qız.....	672
Mamoğlu	673
Sestra	673
Yaxşıdır	674
Bağlama	
Pəhləvan.....	674
Bağlama.....	674

Alim Dərələyəzli	675
Gəraylı	
Dərələyəz mahalında	675
Anama qurban olum.....	676
Nəyə lazım	676
Qoşmalar	
Dərələyəzdə.....	676
Yaxşı kişilərin mərd övladları	677
Bayatılar	677
Qarğış bayatıları	678
Umud İsmayılov.....	679
Gəraylılar	
Dağlar	679
Axtarıram	681
Qoşmalar	
Görmüşəm.....	681
Göynədir.....	682
Alıquliyev Alı Mehbalı oğlu	682
Qoşmalar	
Dağların.....	682
Mənim	683
Görəydim	683
Bizdən ötəri.....	683
Yadıma düşüb.....	684
Qara Həsən Dərələyəzli.....	684
Gəraylı	
Gəl.....	684
Qoşma	
Göz, onda danış	685
Şahquliyev Valeh	686
Qoşmalar	
Yurd həsrəti	686
Dağların.....	687
Soruş.....	687
Gəraylılar	
Qaldı.....	687
Qaldı dağlarda	688

Səyyah Məhəmməd	688
Qoşmalar	
Mən	688
Maral	689
Nənən ölsün	689
Kərimov Əli Məhəmməd oğlu	689
Gəraylı	
Yerindəmi.....	690
Hörmətli əmim oğlu Əsrafilə	690
Qoşmalar	
Kəndimin.....	690
Bayatılar	691
Məmmədov Əli	691
Qoşmalar	
Gəl.....	692
Bayatılar	692
Babayev Kamran Əbdüləli oğlu.....	693
Qoşmalar	
Dağları.....	693
Bu gün	693
Harda var.....	694
Şəkil Dərələyəzli.....	694
Gəraylı	
Qaldı	694
Qoşmalar	
Ay Dərələyəz.....	695
Dərələyəz.....	695
Əli Qəmgin Dərələyəzli	695
Qoşmalar	
Dərələyəzdə.....	696
Ay Dədə Həsən!	696

Əhmədov Oktay.....	696
Azərbaycandı.....	697
Kəlbəcər	697
Dağlar	697
Aydın Dərələyəzli.....	697
Sarı Bülbül.....	698
Ay vətən	698
Dur gedək.....	699
Bu anam.....	699
Qardaş.....	699
Nə gecəm var, nə gündüzüm	700
Gedir	701
Saməddin Hüseynov	701
Ey fələk	701
Ana ətri.....	702
Mən sən olsam	702
Xallı qız.....	702
Nə üçün	703
Həsən müəllimə	703
Çətindir.....	704
Xəyal aləmində, xəyal içində.....	704
Bizim dağlara	704
Şəhidlərin yatan yeri	705
Ağ bulaq	705
Əşrəf.....	705
Bayatılar	705
Kamil Məmmədov	706
Görmədim.....	706
Fərzəliyev Səməndər Yunis oğlu	706
Sənin Həsərinlə.....	706
Ovçu Qəhrəman. Dərələyəz	707
Xırda xanım Dərələyəzli.....	707

Gəraylı	
Qaldı	708
Qoşmalar	
Dərələyəzdə	708
İndi	708
Oğlum.....	709
Məni	709
Bayatılar	710
Höseynova Növrəstə	710
Gəraylılar	
Dağlar	710
Qan ağlaram	711
Kaş didərgin olmayaydım	711
Qoşmalar	
Arzular	712
Bulud	713
Ballı Dərələyəzli.....	713
Gəraylı	
Didərginəm	713
Qoşmalar	
Dərələyəz.....	714
Bayatılar	714
Mənsurə Dərələyəzli	714
Amandı	715
Salam cetir	715
Mən.....	716
Nəringül Dərələyəzli	716
Dərələyəz.....	716
Vətən, ağlaram.....	716
Anaxanım.....	717
Gəraylı	
Hanı	717
Həsənli Sona.....	718
Ata.....	718

Həsət.....	718
Dərələyəz	718
Bilərsənmi sən	719
Könlüm	719
İnformatorlar	720

Həsən İbrahim oğlu Mirzəyev.
8-ci cild.
Dərələyəz folkloru,
Bakı, “Elm”, 2006.

və hazır diapozitivlərdən ofset üsulu ilə
çap olunmuşdur.

Alışanov Nəşriyyatın direktoru: **Şirindil**
Nəşriyyat redaktoru: **Musa Mirzəyev**
Kompüterdə jühdilər: **Aliyə Ağakışiyeva**
Aysel
Əsgərova
Ruhəngiz Əfəndijeva
Korrektorları: **Sevinc**
Sadıqova **Mahirə**
Nağıyeva
Kompüter tərtibçisi və
texniki redaktoru: **Baxşəli**
Süleymanov **fizika-riyaziyyat**
elmləri namizədi

Yığılmağa verilmiş: 02.07.2006.
Çapa imzalanmış: 12.08.2006.
Kağız formatı: 70/100 1/16.
Mətbəə kağızı: №1.
Şerti ç/v: 64.
Tirajı: 1000.
Qijməti müqavilə ilə.

Kitab “Nurlan” NPM-də səhifələnmiş

SÖYLƏYİCİLƏR

HOLAVARLAR

EV HEYVANLARININ DEYİŞMƏSİ

SAYAÇI SÖZLƏR
(nəğmələr)

QOYUNLARIN CÜTLƏNİB YOXLANMASI

EYDİRMƏLƏR

ALA DANA

MÖVSÜM VƏ MƏRASİM NƏĞMƏLƏRİ

QODU-QODU NƏĞMƏSİ

Söyləyənlər:

- 1) **Məmmədova Balaxanın Əmir qızı**, 96 yaşlı, Dərələyəzli, Heşin kənd sakini, 1968-ci ildə söyləyib;
- 2) **Talıbov Rəhim Xudaverdi oğlu**, Dərələyəzli, Çaykənd sakini, 86 yaşlı, 1968-ci ildə söyləyib;
- 3) **Hacsamova Zabıma Ağa qızı**, Dərələyəzin Qovuşuq kənd sakini, yaşlı, 1976-cı ildə söyləyib;
- 4) **Həziyev İman**, Dərələyəzin Sallı kənd sakini, 62 yaşında, 1968-ci ildə söyləyib.

KOS-KOSA NƏĞMƏSİ

HAMAM HAMAM İÇİNDƏ

YEL BABA MƏRASİMİ

(Xırman vaxtı)

YEL BABA MƏRASİMİ

(Xırman vaxtı)

Söyləyənlər:

1) **Həziyev İman.** Dərələyəzin Sallı kənd sakini, 62 yaşında, şairtəbiətli, sinədəftər el ağsaqqalı, 1968-ci ildə söyləyib;

2) **Cəfərov Əhməd.** Dərələyəzin Ələyəz kənd sakini (əslə Alxanpəyəsinəndir), 102 yaşlı, folklorun gözəl bilicisi, 1968-ci ildə demişdir.

ÇİLLƏLƏRİN BƏHSİ

ÇİLLƏLƏRİN BƏHSİ

Söyləyəni: **Əhməd Cəfərov.** Dərələyəzin Ələyəz kənd sakini, 102 yaşlı, 1968-ci ildə demişdir.

ÜÇ ÇİLƏ VARG

Söyləyəni: **Namazov Baxış İmamalı oğlu,** Dərələyəzin Güllüdüz kəndi, 79 yaşlı, 1970-ci ildə söyləmişdir.

* * *

BÖYÜK ÇİLƏYNƏN KİÇİK ÇİLƏ BACIDILAR...

Söyləyəni: **Quliyev Şəyildi Kərbəlayı Cəfər oğlu,** Dərələyəzin Ağkənd sakini, 75 yaşında, 1968-ci ildə söyləmişdir.

ÇİLLƏ

Söyləyəni: **Novruzova Mələhət Şahbuz rayonu, Kolanı kəndi** (Dərələyəzin sərhəddi), 22 yaşında, tələbə. Bax: Azərbaycan Mifoloji mətnləri, Bakı, 1988, səh., 57, 192.

BOZ AY

Söyləyəni: **Nağıyeva Nazlı İbrahim qızı,** Dərələyəzin Qovuşuq kəndində boya-başa çatıb, 75 yaşlı, söylədi 2005-ci ildə.

XIDIR NƏBİ

XIDIR NƏBİ

XIDIR NƏBİ

*Söyləyəni: Mən özüm (Həsən Mirzəyev). Dərələyəzli, 80 yaş,
Bakı, 2006-cı il.*

NOVRUZ BAYRAMINDA OXUYARDILAR:

*Söyləyəni: Nağıyeva Nazlı İbrahim qızı, Dərələyəzin Qovuşuq
kəndində boya-başa çatıb, 75 yaşlı, söylədi Novxanı kəndində, 2006-
cı ildə.*

YAZ MÖVSÜMÜ

NOVRUZ BAYRAMI

BƏNÖVŞƏ

**MÖVSÜM-MƏRASİM NƏĞMƏLƏRİ VƏ
ONLARLA BAĞLI İNAMLAR**

ÜZƏRLİK YANDIRMA

YAĞIŞI KƏSMƏK

DÜZGÜLƏR

DƏNBƏLƏN GÖZ

Söyləyəni: **Həsən Mirzəyev**. Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulub boya-başa çatmış, 79 yaşlı.

ÜŞÜDÜM, AY, ÜŞÜDÜMg

Söyləyəni: **Həsən Mirzəyev** (mən özüm). Dərələyəzli, 79 yaşlı.

ÜŞÜDÜM, AY, ÜŞÜDÜMg

*Söyləyən: **Züleyxa Zülfüqarova**, Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulub boya-başa çatıb, 1935-ci il təvəllüdü, hal-hazırda Abşeron rayonunun Novxanı kəndində yaşayır.*

DƏRƏLƏYƏZDƏ ƏN ÇOX SÖYLƏNİLƏN MİFLƏR, RƏVAYƏTLƏR, ƏFSANƏLƏR VƏ İNAMLAR

DEYİRLƏR, AY GÜNƏŞİN OĞLUDUR...

Söyləyəni: **İbrahimov Hüseyn Kərəm oğlu**, 45 yaşında. Şərur rayonu Yaycı kəndi.(Bu kənd əvvəllər Dərələyəzə aid olmuşdur.)Bax: Azərbaycan Mifoloji mətnləri,Bakı, 1988, səh. 36, 190.

GÖZƏ GÖRÜNMƏZ

Söyləyəni: **Murtuzayev Nəriman Əbdüləziz oğlu**. Dərələyəzin Axta kəndi, 28 yaşında, tələbə. Bax:Azərbaycan Mifoloji mətnləri, Bakı, 1988, səh.60, 192.

ƏJDAHA

Söyləyəni: **Abdullayeva Zəroş**. Şərur rayonu, Qarahəsənli kəndi, (Şərur ilə Dərələyəz əvvəllər bir qəzada olmuşlar) 83 yaşında, təqaüdü.Bax: Azərbaycan mifoloji mətnləri. Bakı, 1988, səh.128-129,189.

* * *

BİR KİŞİ ATINAN GEDİRMİŞ...

Söyləyəni: **Murtuzayev Nəriman Əbdüləziz oğlu** Dərələyəzin Axta kəndi, 28 yaşında, tələbə. Bax: Azərbaycan Mifoloji mətnləri, Bakı, 1988, səh.131-132, 192.

CİNNİ DƏRƏ

Söyləyəni: **Ballı qarı(nənəm)**, 109 yaşında. Qələmə aldı: **Həsən Mirzəyev**. Dərələyəz, Qovuşuq kəndi.

CIN TOYU

Söyləyəni: **İmiran Həsən oğlu** (1890-1963), Qovuşuq kənd sakini. Qələmə alan: nəvəsi **Əsədov Nazir Nəbi oğlu**. Qovuşuq kəndi 1962-ci il.

CIN TOYU

Söyləyəni: **Bülbül Cəfər qızı Kərimova** 1936-cı ildə Dərələyəz mahalının Qaraqaya kəndində doğulub. Xanlar rayonunun Əbləh kəndində yaşayır. O bu məlumatı 14 avqust 2001-ci ildə vermişdir. Məlumat folklor institutunun arxivindən götürülmüşdür.

CİNİN MAMAÇASI

Söyləyəni: **İmanquliyev Şükür Məmməd oğlu**. Dərələyəzin Gomur kəndi, tələbə. Bax : Azərbaycan Mifoloji mətnləri, Bakı, 1988, səh.102-103,190.

CİNİN QARAVAŞLIXDAN QAŞMASI

Söyləyəni: **Kərimova Bülbül Cəfər qızı**. 1936-cı ildə Dərələyəz mahalının Qaraqaya kəndində doğulmuşdur. Xanlar rayonunun Əbləh kəndində yaşayır. 14 avqust 2001-ci il. Folklor institutunun arxivindən götürülmüşdür.

HAL ARVAD

Söyləyəni: **Kərimova Bülbül Cəfər qızı**. 1936-cı ildə Dərələyəz mahalının Qaraqaya kəndində anadan olub. Xanlar rayonunun Əbləh kəndində yaşayır. O bu məlumatı 14 avqust 2001-ci ildə vermişdir. Məlumat folklor institutunun arxivindən götürülmüşdür.

* * *

HAL ADAMI APARANDA...

Söyləyəni: **A.Rəhimov**. Bax: Azərbaycan Mifoloji mətnləri. Bakı, 1988, səh., 148, 188

HAL ANASIG

Söyləyəni: **A. Rəhimov** Bax: Azərbaycan Mifoloji mətnləri. Bakı, 1988, səh.148,188

HAL ANASI

Söyləyəni: **İmanquliyev Şükür Məmməd oğlu**. Dərələyəzin Gomur kəndi, tələbə. Bax: *Azərbaycan Mifoloji mətnləri, Bakı, 1988, səh. 95, 190.*

HAL VAHİMƏSİ

Söyləyəni: **Mən özüm, Həsən Mirzəyev**. Bakı, 4 aprel 2006-cı il.

ŞƏFA AĞACI

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu (1889-1982)**. Qələmə aldı: Həsən Mirzəyev. Dərələyəzin Qovuşuq kəndi, 1966, avqust ayı.

NUHUN GƏMİSİ

Söyləyəni: **Cəfərqulu oğlu Əhməd** 102 il yaşamışdır. Dərələyəzin Ələyəz kəndi, savadsız. Əsli Alxanpəyəndəndir. Qələmə aldı Kərəm Baxış oğlu İmamaliyev. Ələyəz kəndi. 1968-ci il.

ALAGÖLLƏR ƏFSANƏSİ

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu (1889-1982)**. Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Bakı, 1975-ci il yanvar ayı.

ZÜLMƏT DAŞI

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu (1889-1982)**. Qələmə aldı Həsən Mirzəyev, 1966, avqust. Dərələyəz, Qovuşuq kəndi.

AZƏRBAYCAN XALQ ƏFSANƏLƏRİ

GƏLİN ATILAN QAYA

Söyləyəni: **Allahverdiyeva Səlminaz Mirzə qızı**, Göyçənin Əmirxeyir kənd sakini, 92 yaşlı. Bax: *Azərbaycan Xalq Əfsanələri, Bakı, 1985, səh. 16, 270*

GƏLİN QAYA

Söyləyəni: 100 yaşlı **Göyüşova Dursun Sadıq qızı**, Xanlar r-nu,

Bax: *Azərbaycan Xalq Əfsanələri, Bakı, 1985, səh. 16, 270*

GƏLİN QAYASI

Söyləyəni: *Gədəvəyin Söyüdlü kənd sakini, 85 yaşlı Talibov Tapdıq Qasım oğlu*. Bax: *Azərbaycan Xalq Əfsanələri, Bakı, 1985, səh. 21, 271*

LƏLVAR DAĞI

Əfsanəni söyləyən: **Bəxtiyarova Gülnisə Şahsuvar qızı**, Dərələyəzin Güllüdüz kənd sakini, 80 yaşlı. Bax: *Azərbaycan Xalq Əfsanələri, Bakı, 1985, səh. 42, 272*

QISIR DAĞ

Bu əfsanə Dərələyəzin Güllüdüz kənd sakini 80 yaşlı **Gülnisə Şahsuvar qızı Bəxtiyarovadan** yazılmışdır. Bax: *Azərbaycan Xalq Əfsanələri, Bakı, 1985, səh. 43, 272.*

ABDULƏSƏR DAĞI

Bu əfsanə Qax rayonundakı İlisu kənd sakini, 86 yaşlı **Vəli Balay oğlu Qocayevdən** yazılmışdır. Bax: *Azərbaycan Xalq Əfsanələri, Bakı, 1985, səh. 43-44, 272.*

SƏHƏNGUÇAN TƏPƏ

ƏRGƏZ PİRİ

Söyləyəni: Qabaxlı kənd sakini **Nəsir Əsədov (1904-1994)**. Qələmə aldı Həsən Mirzəyev.

ERTİŞ PİRİ

Söyləyəni: **Bülbül Cəfər qızı Kərimova**. 1936-cı ildə Dərələyəz mahalının Qaraqaya kəndində doğulub, natamam orta təhsilli. Xanlar rayonunun Əbləh kəndi, 14 avqust 2001-ci il. Folklor institutunun arxivindən götürülmüşdür.

SAL-SAL QALASI

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu**. Qələmə aldı Həsən Mirzəyev.

ŞAH ABBAS

Söyləyəni: **Qənbərov Museyib**, 70 yaşlı, işsiz, savadsız. Dərələyəzin kəndi. 1970-ci il. Qələmə aldı Kərəm Baxış oğlu İmamalıyev. 1935-ci təvəllüd.

BƏHLÜLÜ DANƏNDƏ

Söyləyəni: **İman kişi**, yaşlı, Dərələyəzin Sallı kəndi. Qələmə aldı: İmamalıyev Kərəm Baxış oğlu, ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi, Güllüdüz kənd sakini, 1969-cu il.

DAHA YAZA NƏ QALDI

ƏHVALATLAR VƏ RƏVAYƏTLƏR

MƏMMƏDÖLƏN YURD

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 71.

ƏSƏDULLANIN ƏHVALATI

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 71-73.

OĞRU VƏLİNİN KƏLƏYİ

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 73-74.

AŞIQ VƏ GƏLİN

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 74-

75.

AŞIQ NƏBİNİN AĞAVERDİYƏ SATAŞMASI

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 74-75.

HEYVANLARLA BAĞLI OLAN ƏHVALATLAR

DƏVƏ UŞAQDI?

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu** (1889-1982). Qələmə aldı Həsən Mirzəyev. Dərələyəzin Qovuşuq kəndi, 1956-cı il avqust ayı.

PƏLƏNGİN AYAĞINI TÜLKÜ BAĞLAYIR, SİÇAN AÇIR

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu** (1889-1982). Qələmə aldı Həsən Mirzəyev. Dərələyəzin Qovuşuq kəndi. 1955-ci il, sentyabr.

İNAMLAR, ETİQADLAR, İNANCLAR, SINAMALAR

YASAQLAR

SINAMALAR

QURD AĞZI BAĞLAMAQ

YUXUYOZMALAR

ANDLAR

ALQIŞLAR

İNAMLAR

QARĞIŞLAR
HƏDƏ-QORXULAR

YALVARIŞLAR
SÖYÜŞLƏR
LAĞLAR, ATMACALAR
VƏSFLƏR, BƏNZƏTMƏLƏR, DEYİMLƏR
DEYİMLƏR
ÖYÜD-NƏSİHƏTLƏR, MƏSLƏHƏTLƏR
VƏSFİ HALLAR

İMAMLARIN VƏSFİ

*Dərəyələz ağsaqqallarının və Dərəyələz camaatının dilində bu
qoşma əzbər idi . Bilməyənlər gedib Qovuşuxlu Mirzəlioğlu
İbrahimdən öyrənərdi.*

XƏBƏR AL DEYİM

Söyləyəni: **Nazlı İbrahim qızı Nağıyeva** 1931-ci ildə Dərələyəzdə Qovuşuq kəndində doğulmuş, hal-hazırda Abşeronun Novxanı kəndində yaşayır.

O Y U N L A R

DIRƏDÖYMƏ (Dizə döymə)

Söyləyəni və yazanı: *dirədöymə* oyununda məşhurlaşan **Həsən Mirzəyev**.

Qeyd: Dərələyəzdə bu oyunu cavanlar və kişilər də çox oynayır.

AŞIX-AŞIX

Söyləyəni: **Zülfüqarov Kazım** (1933). Ali təhsilli coğrafiya müəllimi, pensiyaçı, Qovuşuq kənd sakini.

GİZLƏNPAÇ

Söyləyəni: **Zülfüqarova Züleyxa İbrahim qızı**, 72 yaşlı, Dərələyəzin Qovuşuq kəndində doğulub boya-başa çatmış, hal-hazırda Abşeron rayonunun Novxanı kəndində yaşayır. Qələmə aldı: **Həsən Mirzəyev**.

GİZLƏNPAÇ

Söyləyəni: **Həmzəyeva Sabirə Məmməd qızı**, 50 yaşlı, Dərələyəzin Qovuşuq kənd sakini olub, ali təhsilli müəllim, hal-hazırda Abşeron rayonunun Novxanı kəndində yaşayır. Qələmə aldı: **Zülfüqar Hadi Məmməd oğlu**.

EŞŞƏK BELİ

Söyləyəni və qələmə alanı: müəllif (**Həsən Mirzəyev**).

ÇİLİNG-AĞAC

Söyləyəni və qələmə alanı: müəllif – **Həsən Mirzəyev**.

ÇİLİNG-AĞAC

ÜZÜK-ÜZÜK

Söyləyəni və qələmə alanı: müəllif – **Həsən Mirzəyev**.

BEŞDAŞ

Söyləyəni və qələmə alanı: müəllif – **Həsən Mirzəyev**.

B A Y A T I L A R

AĞILAR

SIZLAMALAR

**XALQ MAHNILARI, TOY MƏRASİMLƏRİNDƏ
OXUNAN MAHNILAR**

ARPAÇAY GÖZƏLİ

SARANI

XALQ MAHNILARI
AY BƏRİ BAX, BƏRİ BAX
DEYİŞMƏLƏR

MAHNI
TOY MƏRASİMİ
GƏLİNƏ XİTABƏN

QIZ SEÇİLMƏSİ

BƏYİN TƏRİFİ
TOY MƏRASİMİNDƏ OXUNAN MAHNI
ARAZ GƏLİR
ATALAR SÖZLƏRİ VƏ MƏSƏLLƏR
T A P M A C A L A R

GÜLMƏCƏLƏR
ORANIN YİYƏSİ VAR

Söyləyəni: Alim Dərələyəzli, el şairi, dərzinin qardaşı oğlu. Qələmə aldı: Həsən Mirzəyev. Bakı, 2005-ci il.

**SƏNİN NƏYİNƏ GƏRƏKDİR ONUN KÜÇÜYÜ VAR, YA
YOXDUR**

Söyləyəni: Alim Dərələyəzli, dərzinin qardaşı oğlu. Dərələyəzin Qabaxlı kəndində doğulub boya-başa çatıb. Qələmə aldı Həsən Mirzəyev. Bakı, 2005-ci il.

**EŞQ OLSUN SƏNƏ BÜLBÜL, DOĞDUĞUN BÜLBÜL KİMİ
OXUYACAQ**

Söyləyəni: Alim Dərələyəzli. Qələmə aldı: Həsən Mirzəyev. Bakı, 2005-ci il.

MOLLA DA KEÇMƏZ

Söyləyəni: Alim Dərələyəzli. Qələmə aldı: Həsən Mirzəyev. Bakı, 2005-ci il.

KOKAZ NƏ QANIR

Söyləyəni: Alim Dərələyəzli. Qələmə aldı: Həsən Mirzəyev. Bakı, 2005-ci il.

NƏ DEDİMKİ ?!

Söyləyəni: Alim Dərələyəzli. Qabaxlı kənd sakini. Qələmə aldı Həsən Mirzəyev. Bakı, 2005-ci il.

T Ə M S İ L L Ə R

XORUZLARIN HAMISI SƏNİN TAYINDIR ƏMİ!

*Söyləyəni: **Alim Dərələyəzli**. Qələmə alanı: Həsən Mirzəyev,
Bakı, 2005-ci il.*

VALI DƏYİŞ

Söyləyəni: **Alim Dərələyəzli**. Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Bakı, 2005-ci il.

XORUZ İLHAMI

Söyləyəni: **Alim Dərələyəzli**. Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Bakı, 2005-ci il.

BƏRƏKALLAH FƏRƏCULLA

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu** (1889-1982). Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Dərələyəz, 1956-cı il, avqust. Qovuşuq kəndi.

AĞA PRİSTAV, BİZ DAĞ ADAMIYIX

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu** (1889-1982). Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Dərələyəzin Qovuşuq kəndi, 1963, avqust.

YA HƏZRƏT ABBAS QAÇ, ÖKÜZ GƏLDİ!

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu** (1889-1982). Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Dərələyəz, Qovuşuq kəndi, 1963, avqust.

QONAXSAN QONAX YERİNDƏ OTUR!

Söyləyəni: **Ələsgər Ramazan oğlu**. Qabaxlı kənd sakini, bu gülməcəni deyəninin oğlu (kolxoz sədri) (1901-198). Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Qovuşuq kəndi, 1957 iyun.

QULEYBANI ƏHVALATI

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəli oğlu**, Həşin kişinin uzaq qohumu (1889-1982). Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Dərələyəzin Qovuşuq kəndi, 1954, iyul ayı.

MOLLA GƏLMİŞKƏN ÖLƏN ÖLSÜN, QALAN QALSIN

Söyləyəni: **Usub oğlu Həsən** (1902-19..). Dərələyəzin Ayisəsi kənd sakini. Qələmə aldı Həsən Mirzəyev. Ayisəsi kəndi, 1958, mart ayı.

MOLLANIN DUVASI YAĞI ÇOXALTDI

Söyləyəni: **Molla Mirzəlinin oğlu İbrahim Mirzəlioğlu** (1889-1982), qələmə aldı Həsən Mirzəyev, Dərələyəz, Qovuşuq kəndi, 1963-cü il, avqust ayı.

GÖRMÜRSƏN ALLAH VERİBDİR?!

Söyləyəni: **Dərələyəzli Qafar Gülmahiyev** (1924). Qabaxlı kənd sakini. Qələmə aldı Həsən Mirzəyev. Qovuşuq kəndi, 1963-cü il, avqust ayı.

YANDI BİZİM ÇIRAĞIMIZ, SÖNDÜ SİZİN ÇIRAĞINIZ

Söyləyəni: **Zabita Hacsamova** (1914-1997). Dərələyəzin Qovuşuq kənd sakini. Qələmə alanı Həsən Mirzəyev. Dərələyəz, Qovuşuq kəndi, 1962-ci il avqust ayı.

ƏLİM DƏYİB...

Söyləyəni: **Mehdi Əsədov** (1925- 1991). Qabaxlı kənd sakini. Qələmə aldı Həsən Mirzəyev, 1955-ci il iyun ayı.

TARP VƏ TERP HADİSƏSİ

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu** (1889-1982). Qələmə alanı Həsən Mirzəyev. Dərələyəzin Qovuşuq kəndi, 1965-ci il avqust ayı.

NƏ VECİNƏ

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəlioğlu**. Qələmə alanı Həsən Mirzəyev, Qovuşuq 1966.

QARA İLƏ AĞ QARIŞANDA SORTU YAXŞI OLUR

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəli oğlu** (1889-1982) Qələmə aldı Həsən

Mirzəyev, Dərələyəz, Qovuşuq kəndi, 1963-cü il avqust.

ÇAPBAĞA NƏ VAR

Söyləyəni: **İbrahim Mirzəli oğlu** (1889-1982) Qələmə aldı Həsən Mirzəyev. Dərələyəzin Qovuşuq kəndi, 1966-cı il avqust ayı.

YOX BALAM, O BOYDA OLMAZDI...

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 116.

BUĞA ƏHVALATI

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 116-117.

CƏVİZİ SOYUQ APARACAQ

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 118.

“QLAZOK” GÖSTƏRMİR

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 119.

MƏNƏ AYİBOĞAN ORUC DEYƏRLƏR

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 117.

ALININ BÖYÜK TOYUNA GƏLƏK

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu

və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 119.

İMOŞ MƏNİ YEYƏCƏK

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 118.

BU PAPAQ MƏNƏ HARAM OLSUN

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 78.

İMAN ÇAYI KEÇSƏYDİ

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 78-79.

ARAZI KEÇƏNNƏN GÜNÜM BUDU

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər - Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” adlı kitabı, Bakı, 2004, səh., 82-83.

QATIRÇIYNAN NALBƏND

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 87.

ÇALIN, ZURNAÇILARIM, ÇALIN

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının “Sazlı-sözlü Dərələyəz” kitabı, Bakı, 2004, səh., 90-91.

MÜLKÜ BƏY

AY MÜLKÜ BƏY, MÜLKÜ BƏY,

Mənbə: Elmi redaktoru və informatoru olduğum əsər, Alı Səfolu və Afiqə Alı qızının "Sazlı-sözlü Dərələyəz" kitabı, Bakı, 2004, səh., 95.

TÜRKƏÇARƏLƏR

ŞƏFALI BİTKİLƏR VƏ ONLARDAN HAZIRLANAN MƏHSULLAR

OVSUNLAR

DƏRƏLƏYƏZDƏ XALQ TƏBABƏTİNİ YAŞADANLARDAN BƏZİ NÜMUNƏLƏR

a) Sınıqçılar (cərrahlar)

Burada mən cərrahların saüalda bilmədiyini sınıq və çıxıqları saüaldanların bəçilərini verirəm.

1. Hacməhəmməd oğlu Məşədəüa - Gölödöç kəndi. Ovulmuş, çilik-çilik olmuş sömökləri bir yerə yüüb sarıyır və bitişdirirdi. Əllərində rentgen həssaslıı var idi. Çıxıqları isə dərhal yerinə salırdı. Son illər Şərur və Dərələyəç eli həmişə axışib onun yanına gələrdi. 90 yaşında Dərələyəçdə dönyasını dəyişdi.

2. Məmmədova Qismət Məşədəüa qızı - Gölödöç kəndi. Bu da atası kimi məşhur idi. 1988-ci il departasiyasından sonra Abşeron rayonunun Mehdiabad qəsəbəsində məskunlaşmışdı. Dəfələrlə AÇTV-də onun bacarıı haqqında veriliş getdi. 2003-cü ildə dönyasını dəyişdi.

3. Məmmədov Əli Məşədəüa oğlu - Gölödöç kəndi. Bu da atası və bacısı kimi məşhur idi. 2001-ci ildə Bakıda dönyasını dəyişdi.

4. Höseynov Höseyin Aüamirçə oğlu - Terp kəndi. Həddindən artıq məşhur sınıqçı olub. Qapısında növbədən yer olmurmuş. 1988-ci ildə dönyasını dəyişdi.

5. Terpli İdris - Terp kəndi. Hal-hacırdı Abşeron rayonunun Mehdiabad kəndində yaşayır. Yalnız qırıq-sınıqları deyil, fəqərə sötunundakı qırıq və bitişmələri, əyriləri də döçəldir. Yöçlərlə xəstə onun əlindən şəfa tapmış və 100% saüalmışdır. Bəçi xirurqlar laçım gəldikdə onun köməyindən istifadə edirlər.

6. Sınıqçı Həsi - Qoçulca kəndi. Çox məşhur sınıqçı və çıxıqçı olub. 110 il ömör sördökdən sonra dönyasını dəyişmişdir. 1949-cu ildə yurdundan deportasiya olunmuş və Şərur rayonunun Daşarx kəndində məskunlaşmış və orada dönyasını dəyişmişdir.

7. Sınıqçı Hacı Fətulla - Məmərcə kəndi. Dövrönön çox məşhur sınıqçısı olmuşdur.

8. Sınıqçı Qayıb - Sallı kəndi. Eldə məşhur sınıqçı kimi tanınmışdır.

9. Məmmədova Sösən - Qovuşuq kəndi. 100-dən çox yaşı var idi. Bu sınıq-çığıqla yanaşı dərman bitkilərini də yaxşı tanıyırdı.

10. Çölföqarova Nabat - Qovuşuq kəndi. Sınıqdan və çıxıqdan yaxşı başı çıxırdı. 80-ildən artıq ömör sördö. Neçə-neçə adamlara şəfa verdi. O həm də dərman bitkilərini yaxşı tanıyırdı.

11. Çölföqarov Kaçım - Qovuşuq kəndi. Ali təhsilli möəllimdir. 1988-ci ildə qovulduqdan sonra Sumqayıt şəhərində məskunlaşmışdır. O sınıı və çıxıı çox yaxşı bilir. Çoxlarına şəfa veribdir.

b) Hər dərədə, hər xəstəliyə çarə tapan professional həkimlər

1. Seyid Əsəd - Almalı kəndi. Bunun sagaltmadıı xəstə yox idi. Ermənilər onu sörgön etmək istəyirdilər. O da qaçıb Bərdə rayonunun Xəsili kəndində yaşayırdı. Mənim saü əlimi çoban iti aüçına salıb əçim-əçim eləmişdi. O, 10 gön möddətində onu tam saüaltdı.

2. Seyid Rça - Almalı kəndi. Bircə fakt: Dərələyəçin Qovuşuq kəndində Əsgərov Mamed adında bir möəllim var idi. Bunun öçöndən sasiska şəklinde öçək ət çıxardı. Bakıda, İrəvanda, Naxçıvanda getmədiyini həkim qalmadı. Çarə tapa bilmədilər. Seyid Rça yayda bir həftə möddətində ot məlhəmlərlə onu çıxartdı və xəstə tam saüaldı. Mən bunun canlı şahidiyəm.

3. Seyid Tahir - Almalı kəndi. Bu da məşhur həkim olmuşdur.

c) Xalq təbabətini bilən və dərman bitkilərini yaxşı tanıyanlar

1. Horslu Şeşe arvad - 10-15 il doümayan qadınları möalicə edib doüüçdürürdü. O, Dərələyəçdə 10-larla belə qadınları möalicə edib övlad sahibi etmişdir.

2. Şahbaçov Calal - Gölödöç kəndi

3. Mamedov Kətən - Gölödöç kəndi

4. Mamedov Mörvət - Qaraqaya kəndi

5. Xanım arvad - Qaraqaya kəndi

6. Daüdənləli Pəri qarı - Qovuşuq kəndi

7. Samavar arvad - Kotanlı kəndi

Yuxarıda adları qeyd olunan adamlar onlarla xəstələri möalicə edib onlara şəfa vermişdir.

UŞAQ FOLKLORU

LAYLALAR

OXŞAMALAR

NAZLAMALAR, ƏZİZLƏMƏLƏR

OXŞAMALAR

BƏNZƏTMƏLƏR

ALQIŞ-LAYLALAR

QURBANLAR

OXŞAMA

CIRNATMALAR
OYUN-NƏĞMƏLƏR
O QARA QAZAN DOLDUMU?

BİR-İKİ
ƏKİL-BƏKİL
SANAMALAR
İYNƏ, İYNƏ
BARMAQLAR
DOLAMALAR

YANILTMAQLAR
BƏNÖVŞƏ
LAYLALAR
HEYVANLARA VƏ QUŞLARA DAİR
TÜLKÜ, TÜLKÜ

DƏRƏLƏYƏCLƏ BAÜLİ BƏZİ HADİSƏ
VƏ ƏHVALATLAR
QAÇAQ NƏBİNİN DƏRƏLƏYƏZDƏ GOBURNATLA DÖYÜŞÜ
CANILI CƏLAL BƏJLƏ QAÇAQ NƏBİNİN DÖYÜŞÜ
QANLI DƏRƏNİN QİSASI BƏRK DƏRƏDƏ ALINDI
AŞIQ BƏHMANIN MARŞAL İ.X. BAĞRAMYANA CAVABI
HÜRÜ QARININ HİKMƏTİ, AŞIQ PAŞANIN ZİLLƏTİ
*DƏRƏLƏYƏÇ AÜSAQQALLARININ
NƏRİMAN NƏRİMANOVLA GÖRÖŞÖ*
QABAR ONUN ƏLİNDƏ YOX DİLİNDƏDİR
İMANIN SAZI, AXUNDUN SÖZÜ
MOLLA ŞAHVERDİNİN PAŞA BƏYƏ ƏRZİ-HALI
DƏRƏLƏYƏZ AYAMALARI
DƏRƏLƏJƏZİN ŞİVƏ SÖÇLƏRİ*

* Bax: *Mirzəyev H.* Dərəcələrin şivə söçləri və bunların lüğəti. "Dədə Qorqud" jurn. №1, 2003

AŞIQLAR
AŞIQ CƏLİL
AŞIQ QƏHRƏMAN
AŞIQ FƏTULLA

1

AŞIQ BEHBUD
AŞIQ BEHBUD VƏ SAÇLI
AŞIQ BEHBUDUN QARA KİLSƏ SƏFƏRİ
AŞIQ QULU
AŞIQ BƏHMAN (SALLILI)
AŞIQ MEHDİ
AŞIQ MİRZALI
SƏRRAF QASIM VƏ MOLLA HÜSEYN DASTANI
SƏRRAF QASIM VƏ DƏLİ KÜR DASTANI
AŞIQ HƏŞİM
AŞIQ PAŞA
AŞIQ NƏBİ
AŞIQ XANLAR
AŞIQ MƏHƏMMƏD
(FÜQARƏ MƏMMƏD)

TERPLİ AŞIQ ƏLİ
AŞIQ HƏMİD
AŞIQ HÜSEYN ARPAÇAYLI
AŞIQ QAFAR
AŞIQ FİRİDUN
AŞIQ NƏSİB
AŞIQ ŞÜKÜR
AŞIQ VƏ XANƏNDƏ QARDAŞXAN
AŞIQ TALIB
AŞIQ ABDULLA
AŞIQ AYPARA DƏRƏLƏYƏZLİ
AŞIQ MƏMMƏDTAĞI
AŞIQ NƏBİ
AŞIQ ƏHMƏD
AŞIQ BALOŞ
AŞIQ BƏYLƏR
AŞIQ KİRMAN
AŞIQ SƏYYUB
QƏRİB MAMEDOV
CİRRANLI AŞIQ MƏHƏMMƏD

AŞIQ MƏHƏMMƏD
AŞIQ MÜZƏFFƏR CƏFƏRLİ

ÇİVƏLİ AŞIQ ƏLİ

AŞIQ BƏRXUDAR

AŞIQ KƏRƏM

AŞIQ BİLAL

AĞ AŞIQ VƏ SÜSƏNBƏR DASTANI

AĞ AŞIQ HAQQINDA QEYDLƏRİM

AŞIQ ALININ TÜRKiYƏ SƏFƏRİ

QAÇAQ SƏFƏRALI
VƏLİ KİŞİ

SƏFƏRALI İLƏ MUROVUN ƏHVALATI

QAÇAQ SƏFƏRALININ ZƏNGƏZUR SƏFƏRİ

QAÇAQ SƏFƏRALININ QARAARXAC SƏFƏRİ

QAÇAQ SƏFƏRALININ GİNDİVAS SƏFƏRİ

QAÇAQ SƏFƏRALININ TÜRKiYƏ SƏFƏRİ

QOÇU HƏŞİMİN QAÇAQ SƏFƏRALIYA GÜLLƏ ATMASI

MƏMMƏDALININ CUL SƏFƏRİ

QOÇU HƏŞİMİN ÜZRAXLIĞI

SƏFƏRALININ PRİSTAVI QONAQ ÇAĞIRMASI

QAÇAQ SÜLEYMAN

QAÇAQ SÜLEYMAN HAQQINDA OLAN
ŞEİR VƏ RƏVAYYƏTLƏRDƏN PARÇALAR

EL ŞAİRLƏRİ

İBRAHİM MİRZƏLİOĞLU

30-u 9 RƏQƏMI ILƏ YARILA

*Söyləyəni İbrahim Mirzəlioğlu (1889-1982). Qələmə aldı oğlu
Həsən Mirzəyev. Dərələyəz, 1957, Qovuşuq kəndi.*

BORÇALI AŞIQLARININ DƏRƏLƏJƏÇ SƏFƏRİ VƏ
MİRZƏLOĞLU İBRAHİMLƏ SÖHBƏTLƏRİ

*Həsən Mirzəyev (Həsən Mirzə).
Bakı, 2001-ci il.*

“HAMISI SİNƏDƏFTƏRDİR. ADAMIN PİŞİYİNİ
AĞACA DİRMAŞDIRIRLAR”

İBRAHİM MİRÇƏLİOĞLUNUN BAKI SƏFƏRİ

ŞAİR ALHÜSEYN

ŞAİR RÇAQULU

VAHİD ƏZİÇ

ƏLİ ƏKBƏR

RƏHMAN MUSTAFAYEV

İSA ƏSƏDOV

ALIYEV ALI ABDULLA OĞLU (ALI SƏFOLU)

BAYRAMOV MƏHƏMMƏDƏLİ

ALİM DƏRƏLƏJƏÇLİ

ƏLİ QƏMGİN DƏRƏLƏYƏZLİ

AYDIN DƏRƏLƏYƏZLİ

SAMƏDDİN HÜSEYNOV

FƏRZƏLİYEV SƏMƏNDƏR YUNİS OĞLU

XIRDA XANIM DƏRƏLƏJƏÇLİ

HÖSEYNOVA NÖVRƏSTƏ

BALLI DƏRƏLƏJƏÇLİ

MƏNSURƏ DƏRƏLƏYƏZLİ

NARINGÜL DƏRƏLƏJƏÇLİ

ANAXANIM

HƏSƏNLİ SONA